

NATURA 2000

i inne wymagania europejskiej ochrony przyrody –

NIEZBĘDNIK PRZYRODNIKA

WYDAWNICTWO KLUBU PRZYRODNIKÓW
ŚWIEBODZIN 2012

Warto zapamiętać:

Obszar Natura 2000 to obszar ochrony, a nie obszar chroniony. Ochronie nie podlega cały obszar, ale konkretne siedliska przyrodnicze i gatunki. Mówiąc o „ochronie obszaru Natura 2000” lub o „wpływie na obszar Natura 2000”, myślimy nie o obszarze jako takim, ale o konkretnych gatunkach (wraz z ich siedliskami i z wszystkim, co im do życia potrzebne) i siedliskach przyrodniczych (jednak wraz z kształtującymi je czynnikami i procesami, oraz ze związaną z nimi różnorodnością biologiczną).

Celem istnienia obszaru Natura 2000 jest utrzymanie lub odtworzenie właściwego stanu ochrony chronionych w nim gatunków i siedlisk przyrodniczych.

Właściwy stan ochrony gatunku to stan, w którym:

- zasięg (roz rozmieszczenie) gatunku nie kurczy się i jest wystarczający do trwałego zachowania gatunku,
- populacja gatunku nie zmniejsza się i jest wystarczająca do trwałego zachowania gatunku, a jej parametry (np. struktura wiekowa, rozrodzność, śmiertelność) nie są zaburzone,
- siedlisko gatunku jest odpowiedniej wielkości i jakości (z punktu widzenia konkretnego gatunku),
- nie ma zagrożeń wobec utrzymywania się powyższych warunków w przyszłości.

Właściwy stan ochrony siedliska przyrodniczego to stan, w którym:

- zasięg (roz rozmieszczenie) siedliska przyrodniczego nie kurczy się i jest wystarczający do trwałego zachowania siedliska,
- powierzchnia (areal) siedliska przyrodniczego nie zmniejsza się i jest wystarczająca do trwałego zachowania siedliska; siedlisko nie jest sztucznie pofragmentowane,
- struktura siedliska jest niezniekształcona i niezaburzona, w tym gatunki typowe dla siedliska są obecne i są właściwym stanie ochrony,
- procesy kształtujące siedlisko, a także funkcje siedliska w krajobrazie są żywe i niezaburzone,
- nie ma zagrożeń wobec utrzymywania się powyższych warunków w przyszłości.

Użyte w tekście skróty oznaczają:

ETS – Europejski Trybunał Sprawiedliwości (dawna nazwa Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej).

TSUE – Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej.

RDOŚ – Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska.

GDOŚ – Generalny Dyrektor Ochrony Środowiska.

Dyrektywa siedliskowa – Dyrektywa Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory.

Dyrektywa ptasia – Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/147/UE z 30 listopada 2009 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa (dyrektywa stanowi skonsolidowaną wersję wcześniejszej dyrektywy 79/409/EWG).

Dyrektywa szkodowa – Dyrektywa 2004/35/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 21 kwietnia 2004 r. w sprawie odpowiedzialności za środowisko w odniesieniu do zapobiegania i zaradzania szkodom wyrządzonym środowisku naturalnemu.

Ramowa Dyrektywa Wodna – Dyrektywa 2000/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 października 2000 r. ustanawiająca ramy wspólnotowego działania w dziedzinie polityki wodnej.

Dyrektywa EIA - Dyrektywa 2011/92/UE z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie oceny skutków wywieranych przez niektóre przedsięwzięcia publiczne i prywatne na środowisko naturalne (dyrektywa stanowi skonsolidowaną wersję wcześniejszej dyrektywy 85/337/EWG).

Dyrektywa SEA – Dyrektywa 2001/42/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 27 czerwca 2001 r. w sprawie oceny wpływu niektórych planów i programów na środowisko.

Ustawa o oś – ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko.

Ustawa szkodowa – ustawa z 13 kwietnia 2007 r. o zapobieganiu szkodom w środowisku i ich naprawie.

NATURA 2000
i inne wymagania europejskiej
ochrony przyrody
– NIEZBĘDNIK PRZYRODNIKA

**Natura 2000 i inne wymagania europejskiej ochrony przyrody
– Niezbędnik przyrodnika**

Wydawnictwo Klubu Przyrodników
ul. 1 Maja 22, 66-200 Świebodzin
tel./fax: 0683828236, e-mail: kp@kp.org.pl
www.kp.org.pl

Opracowanie i redakcja merytoryczna – Paweł Pawlaczyk
Redakcja techniczna – Monika Kotulak

Zdjęcie na okładce i zdjęcia na wkładce - Paweł Pawlaczyk

Publikacja wydana w ramach przedsięwzięcia: „*Dofinansowanie instytucjonalne pozarządowych organizacji ekologicznych na lata 2010-2011*”, dofinansowanego przez Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej.

Druk: SONAR Sp. z o.o., Gorzów Wlkp., ul. Kostrzyńska 89, www.sonar.pl

ISBN: 978-83-63426-02-6

Świebodzin 2012

SPIS TREŚCI:

Wstęp	4
1. Ogólne zasady interakcji prawa polskiego i europejskiego	5
1.1. Dlaczego trzeba znać prawo unijne? Prawo unijne a prawo krajowe	6
1.2. Ogólne zasady prawa europejskiego dotyczące ochrony środowiska i przyrody	9
2. Wybrane zagadnienia prawne	12
2.1. Wyznaczanie obszarów Natura 2000	13
2.2. Ocena oddziaływania planów na obszar Natura 2000. Ocena oddziaływania planów na środowisko	24
2.3. Ocena oddziaływania przedsięwzięć na obszar Natura 2000. Ocena oddziaływania przedsięwzięć na środowisko	32
2.4. Inwestycje „koniecznych wymogów nadrzędnego interesu publicznego”, naruszające ochronę obszaru Natura 2000	72
2.5. Udział społeczeństwa w postępowaniach dotyczących środowiska	79
2.6. Bieżąca ochrona obszaru Natura 2000. Plany ochrony.	84
2.7. Cele środowiskowe w stosunku do wód. Utrzymywanie wód i inwestycje w wodach	100
2.8. Ochrona gatunkowa	117
2.9. Szkoła w środowisku	140
3. Jak się troszczyć o obszar Natura 2000 w procesie planowania jego ochrony?	159
4. Jak się troszczyć o rzekę na podstawie prawa UE	196

Wstęp

Od ośmiu lat Polska jest członkiem Unii Europejskiej. Ten fakt ma istotne konsekwencje dla ochrony przyrody. Od ośmiu lat wdramy w dziedzinie ochrony środowiska i przyrody wymogi prawa UE. Bliskie ukończenia jest wyznaczenie sieci Natura 2000, stoimy jednak przed wielkim wyzwaniem, jakim jest skuteczna ochrona już wyznaczonych obszarów. Uczymy się także wdrażania innych wymaganych prawem elementów ochrony przyrody: europejskich wymagań ochrony gatunkowej, odpowiedzialności za szkodę w środowisku, wymagań Ramowej Dyrektywy Wodnej...

Polskie prawo zostało już w znacznej części dostosowane do wymogów europejskich. Prawidłowe zastosowanie tego prawa może jednak wciąż sprawiać trudności – wiele jego aspektów jest nowych i odległych od dotychczasowej polskiej praktyki.

Zmiany te stworzyły wiele możliwości skutecznej ochrony przyrody. Dotyczy to szczególnie obszarów Natura 2000, ale także wszelkich wód (także poza jakimikolwiek obszarami chronionymi) oraz wybranych („europejskich”) gatunków chronionych.

W książeczce tej zebraliśmy materiały, które – naszym zdaniem – są najbardziej potrzebne prawnikom urzędów i instytucji, które muszą być zaangażowane w skuteczną ochronę sieci Natura 2000, wód, środowiska w szerszym sensie. Skupiamy się na wybranych zagadnieniach – tych, które są najczęściej przedmiotem wątpliwości i niewłaściwych interpretacji.

Nie piszemy tutaj, dlaczego warto chronić przyrodę. Ani dlaczego Natura 2000 i inne unijne rozwiązania to dobry sposób takiej ochrony. Staramy się unikać teoretyzowania. Ale staramy się zebrać w jednym miejscu akty prawne, komentarz i wskazówki, które dobrą ochronę sieci mogą ułatwić.

Ta publikacja nie ma być wyczerpującym podręcznikiem wdrażania sieci Natura 2000 ani innych aspektów prawa europejskiego. Stara się natomiast dostarczyć Państwu najbardziej aktualnej wiedzy, jakie przepisy prawne i w jaki sposób powinni Państwo stosować.

Część dotycząca prawa europejskiego jest inspirowana publikacją Komisji Europejskiej „Nature and Biodiversity cases – Ruling of the European Court of Justice” (Luxemburg 2006), wzoruje się na jej układzie i wykorzystuje elementy jej treści. Z jednej strony opuszczono jednak zagadnienia mające charakter „ogólnopaństwowy”, lecz mało przydatne w podejmowaniu decyzji dotyczących konkretnych spraw i konkretnych obszarów Natura 2000, a także skrócono i uproszczono bardziej złożone rozważania prawne. Z drugiej strony uwzględniono także inne, nowsze wyroki Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej.

Ograniczona objętość publikacji zmusiła do selekcji poruszanych w niej zagadnień. Książeczka ta nie może więc zastąpić bieżącego korzystania z prawa, znajomości treści przepisów, śledzenia komentarzy do nich, lektury innych wytycznych i podręczników. Na najważniejsze inne opracowania, z którymi warto się zapoznać, wskazujemy w tekście.

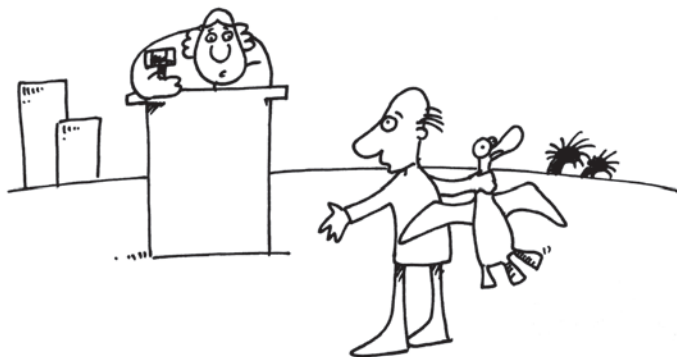
Liczmy, że książeczka ta pomoże lepiej chronić przyrodę.

1. OGÓLNE ZASADY INTERAKCJI PRAWA POLSKIEGO I EUROPEJSKIEGO

1.1. Dlaczego trzeba znać prawo unijne? Prawo unijne a prawo krajowe

Źródła prawa UE: Pierwotnym źródłem prawa Unii Europejskiej są traktaty, a źródłem prawa pochodnego – dyrektywy, rozporządzenia i decyzje. Na straży prawa wspólnotowego stoi Komisja Europejska, często określana jako „strażnik traktatów”. Ostateczne interpretacje przepisów prawa wspólnotowego oraz rozstrzyganie sporów związanych z interpretacją tego prawa należy do Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej. Raz wydane rozstrzygnięcia Trybunału stanowią wiążącą interpretację prawa wspólnotowego.

Dyrektywy to najbardziej chyba znane akty prawa Unii Europejskiej. Są one wiążące dla wszystkich państw członkowskich Unii (chyba że w odpowiednim Traktacie Akcesyjnym przewidziano dla danego państwa okresy przejściowe lub odstępstwa). Co do zasady, dyrektywy adresowane są do państw i aby ich przepisy były stosowane przez podmioty indywidualne (osoby fizyczne i prawne, jednostki organizacyjne) – konieczna jest tzw. transpozycja przepisów dyrektyw do prawa krajowego, tj. wydanie takich przepisów prawa krajowego, które wyczerpią zobowiązania wynikające z odpowiedniej dyrektywy. Jednak, w szczególnych przypadkach, podmiot indywidualny może powoływać się bezpośrednio na przepisy dyrektywy (zob. dalej).

Obowiązek państwa członkowskiego nie kończy się na samym przeniesieniu przepisów do prawa krajowego, ale dotyczy także zapewnienia właściwej egzekucji tych przepisów. W rzeczywistości przepisy dyrektyw rodzą skutki nie tylko dla rządu państwa członkowskiego – ale dla wszystkich jego organów (także dla organów administracji i sądów), a także dla wszystkich podmiotów wykonujących zadania quasi-państwowe (np. sprawujących zarząd w imieniu państwa). Nawet przy pozornie prawidłowej transpozycji prawa UE do prawa polskiego, uchybienie może wynikać z praktyki stosowania tego prawa: *„Nawet jeżeli uregulowanie krajowe jest samo w sobie zgodne z prawem wspólnotowym, uchybienie zobowiązaniom państwa członkowskiego może wynikać z istnienia praktyki administracyjnej, która to prawo narusza, jeżeli taka praktyka administracyjna wykazuje pewien stopień trwałości i powszechności”* (wyrok ETS w sprawie C-441/02 Commission v. Germany).

Zasada prowsólnotowej wykładni prawa krajowego: Sądy krajowe oraz organy administracyjne, zobowiązane są, w ramach ich kompetencji, do zapewnienia pełnej efektywności prawa wspólnotowego. Sądy oraz organy administracyjne muszą uczynić wszystko co leży w zakresie ich jurysdykcji do osiągnięcia celu założonego przez dyrektywę (wyroki C - 397/01 Pfeiffer and others, C-103/88, C-224/97). Por też wyrok WSA w Warszawie IVSA/Wa1447/06. Obowiązek ten ciąży także na wszystkich podmiotach wykonujących zadania „quasi-państwowe” (stanowiących „emanację” państwa), np. podmiotach zarządzających w imieniu Państwa zasobami przyrodniczymi, takimi jak lasy lub wody.

Zasada pierwszeństwa prawa wspólnotowego: Sąd krajowy, w postępowaniu przed nim prowadzonym, nie powinien brać pod uwagę przepisu prawa krajowego, który jest sprzeczny z prawem wspólnotowym, w tym także z przepisem dyrektywy (wyroki 6/64 Flaminio Costa, 158/80 Rewe v. Hauptzollamt Kiel). To samo dotyczy organu administracji – zarówno organu państwa, jak i organu samorządu terytorialnego - wydającego decyzję administracyjną (wyroki 106/77 Simmenthal, C-224/97 Ciola, 103/88 Fratelli). Tzn. jeżeli norma krajowa nie da się właściwie stosować

nawet przy wykorzystaniu wykładni prowspólnotowej, wówczas możliwa i konieczna jest odmowa zastosowania przepisu prawa krajowego, pozostającego w kolizji z prawem wspólnotowym. Por. analogiczny wyrok WSA w Warszawie IIISA/Wa492/05.

Aby skorzystać z zasady pierwszeństwa prawa wspólnotowego, sądy lub organy administracji nie muszą zawieszać postępowania celem uzyskania orzeczenia innego sądu co do zgodności normy krajowej z normą prawa wspólnotowego. Jednak w przypadku poważnych wątpliwości co do interpretacji prawa wspólnotowego, które mogłyby być decydujące dla orzeczenia w sprawie, sąd krajowy może (a sąd od którego orzeczeń nie przysługują środki odwoławcze – musi) zwrócić się do Trybunału Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich z prośbą o wykładnię w tzw. trybie prejudycjalnym.

Zasada bezpośredniego skutku dyrektyw: Podmiot indywidualny może w sporze z organem władzy państwowej powoływać się bezpośrednio na przepis dyrektywy (wyrok 41/74 van Duyn v. Home Office). Na przepis dyrektywy można się powołać także wtedy, gdy – mimo upływu terminu transpozycji – nie jest on transponowany do prawa krajowego albo jest transponowany nieprawidłowo. Zasadę bezpośredniego skutku dyrektyw stosuje się gdy przepis dyrektywy jest jasny i jednoznaczny, bezwarunkowy i nie wymagający podjęcia dalszych działań (wyrok 32/84 Van Gend en Loos).

Zasada „poziomego bezpośredniego skutku”: Podmiot indywidualny może w sporze z innym podmiotem indywidualnym powołać się bezpośrednio na przepis dyrektywy, w przypadku gdy ten drugi podmiot wykonuje zadania „quasi-państwowe” i jako taki stanowi on „emanację” państwa (wyrok C-188/89 Foster v. British Gas).

W szczególności zasada bezpośredniego skutku stosuje się do kluczowego dla Natury 2000 art. 6 dyrektywy siedliskowej: *„Obowiązek państwa członkowskiego do podjęcia wszelkich koniecznych środków do osiągnięcia celu przewidzianego w dyrektywie jest obowiązkiem wiążącym, wynikającym z art. 249 akapit trzeci Traktatu Ustanawiającego Wspólnotę Europejską i z samej dyrektywy. Ten obowiązek wiąże wszystkie władze, włącznie z władzą sądowniczą w ramach jej właściwości”* (wyrok C-72/95 Kraaijeveld).

„Co się tyczy prawa jednostki do powołania się na dyrektywę i uwzględnienia tego przez sąd, byłoby niezgodne ze wyżej wymienionym obowiązkiem, gdyby wykluczyć co do zasady możliwość powoływania się przez jednostki na obowiązek nałożony przez dyrektywę. W szczególności w przypadkach, w których władze wspólnotowe zobowiązują państwa członkowskie poprzez dyrektywę do określonego zachowania, praktyczna skuteczność takiego aktu byłaby osłabiona, gdyby jednostki nie mogły się powołać na ten akt przed sądem, a sądy krajowe nie mogłyby go brać pod uwagę jako elementu prawa wspólnotowego w celu zbadania, czy ustawodawca krajowy, w ramach zastrzeżonej na jego rzecz swobody wyboru formy i środków dla transpozycji dyrektywy, nie przekroczył przyznanego mu na mocy dyrektywy zakresu uznania. Powyższe rozumowanie znajduje również zastosowanie w zakresie weryfikacji, czy w braku transpozycji danego przepisu przedmiotowej dyrektywy, władze krajowe, które wydały akt objęty skargą, dochowały zakresu uznania przyznanego na mocy tego przepisu Sąd krajowy może bezpośrednio wziąć pod uwagę art. 6 ust. 3 dyrektywy siedliskowej przy badaniu czy organy państwowe udzielając zgody na plan lub przedsięwzięcie, nie wykroczyły poza zakres dozwolony odpowiednim przepisem dyrektywy” (jw.).

Zgodnie z zasadą „lojalnej współpracy”, przewidzianą w art. 4 ust. 3 Traktatu o Unii Europejskiej, państwa członkowskie są zobowiązane do usunięcia bezprawnych konsekwencji naruszenia prawa wspólnotowego, jeżeli takie naruszenie by nastąpiło. *„W przypadku uchybienia obowiązkowi właściwej oceny oddziaływania na środowisko, środki te obejmują uchylenie lub wstrzymanie wykonania udzielonego zezwolenia na realizację przedsięwzięcia, w celu przeprowadzenia właściwej oceny”* (wyrok C-201/02 Delena Wells).

Względem obowiązku wszczęcia nadzwyczajnych trybów postępowania w stosunku do ostatecznych decyzji administracyjnych sprzecznych z prawem wspólnotowym, właściwe są przepisy prawa krajowego, pod warunkiem jednak, że nie są one mniej korzystne od uregulowań dotyczących podobnych sytuacji zaistniałych pod prawem wewnętrznym (zasada równoważności) i że nie czynią one praktycznie niemożliwym lub nadmiernie trudnym wykonywanie praw wynikających ze wspólnotowego porządku prawnego (zasada skuteczności). Jeśli krajowe uregulowania dotyczące środka prawnego przewidują obowiązek stwierdzenia nieważności decyzji administracyjnej sprzecznej z prawem wewnętrznym, nawet jeśli stała się ona ostateczna, ten sam obowiązek uchylecia powinien istnieć w takich samych okolicznościach w odniesieniu do decyzji niezgodnej z prawem wspólnotowym (wyroki C - 78/98 Preston, C-201/02 Delena Wells).

1.2. Ogólne zasady prawa europejskiego dotyczące ochrony środowiska i przyrody

Wysoki poziom ochrony środowiska: Polityka Wspólnoty w dziedzinie środowiska naturalnego stawia sobie za cel wysoki poziom ochrony, z uwzględnieniem różnorodności sytuacji w różnych regionach Wspólnoty. Opiera się na zasadzie ostrożności oraz na zasadach działania zapobiegawczego, naprawiania szkody w pierwszym rzędzie u źródła i na zasadzie „zanieczyszczający płaci” (art. 191 ust. 2 Traktatu o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej).

Szczególna odpowiedzialność za obszary Natura 2000: Zagrożone siedliska i gatunki tworzą część dziedzictwa przyrodniczego Wspólnoty i dotyczące ich zagrożenia mają często charakter transgraniczny, wobec czego przyjęcie środków ochrony stanowi wspólną odpowiedzialność wszystkich państw członkowskich. Zarządzanie tym wspólnym dziedzictwem jest powierzone państwom członkowskim na ich własnych terytoriach. W dziedzinie, w której zarządzanie dziedzictwem wspólnotowym jest powierzone państwom członkowskim, dokładność transpozycji przybiera szczególną wagę. W przypadku dyrektywy ptasiej i siedliskowej państwa członkowskie są więc w sposób szczególnie zobowiązane do tego, aby ich przepisy prawne mające zapewnić transpozycję tej dyrektywy były jasne i precyzyjne. (wyroki ETS 247/85 *Commission v. Belgium*, 252/85 *Commission v. France*, C-98/03 *Commission v. Germany*, C-60/05 *WWF Italia*). Wszelkie wyjątki od generalnych zasad ochrony muszą w takiej sytuacji być traktowane zawężająco.

Spójność podejścia do obszarów ptasich i siedliskowych Natura 2000

Na mocy art. 7 dyrektywy siedliskowej, art. 6(2), 6(3) i 6(4) dyrektywy stosują się również do obszarów ptasich. Art. 6(1) oraz art. 4(4) dyrektywy siedliskowej nie stosuje się do obszarów ptasich – ale stosują się do nich analogicznie art. 4(1) i 4(2) dyrektywy ptasiej. Zgodnie ze stanowiskiem Komisji Europejskiej oraz Trybunału Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich, w praktyce można przyjąć że między przepisami ochronnymi obu dyrektyw jest ścisła analogia i przyjąć to jako argument na rzecz stosowania podobnych wymogów i rozwiązań dla obu rodzajów obszarów. *„Dyrektywy ptasia i siedliskowa mają podobne cele, mianowicie przyczynienie się do zapewnienia różnorodności przyrodniczej poprzez ochronę siedlisk przyrodniczych oraz – w przypadku ptaków – wszystkich gatunków ptactwa występujących naturalnie w stanie dzikim. OSO utworzone na podstawie dyrektywy ptasiej są włączone do Natury 2000, która jest ustanowiona jako spójna europejska sieć na podstawie dyrektywy siedliskowej. Dlatego też zdaje się, (...) iż pomiędzy tymi dwiema dyrektywami istnieje bliski związek i powinny one być interpretowane w sposób spójny. Artykuł 6 ust. 1 dyrektywy siedliskowej przedstawia szereg możliwych środków, które mogą być przyjęte dla SOO, włączając w to środki legislacyjne, administracyjne lub umowne odpowiadające ekologicznym wymaganiom siedlisk przyrodniczych danych gatunków. Państwa członkowskie powinny mieć możliwość skorzystania z podobnego katalogu możliwości przy przyjmowaniu specjalnych środków ochrony na podstawie dyrektywy ptasiej”* (opinia Rzecznika Generalnego ETS w sprawie C-535/07).

Komisja w swoich interpretacjach odwołuje się do powyższej argumentacji, zalecając np. stosowanie – dla obszarów ptasich – podejścia analogicznego jak w art. 6(1) dyrektywy siedliskowej, mimo że nie wynika to wprost z dyrektywy.

Zasada ostrożności (przezorności)

Zasada ostrożności jest wiążącym elementem prawa wspólnotowego, obowiązek jej stosowania wynika z art. 191 ust. 2 Traktatu o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej, który stanowi: *„Polityka Unii w dziedzinie środowiska stawia sobie za cel wysoki poziom ochrony, z uwzględnieniem różnorodności sytuacji w różnych regionach Unii. Opiera się na zasadzie ostrożności oraz na zasadach*

działania zapobiegawczego, naprawiania szkody w pierwszym rzędzie u źródła i na zasadzie „zanieczyszczający płaci”.

Zezwolenie na realizację planu lub przedsięwzięcia może zostać udzielone jedynie pod warunkiem, że właściwe władze krajowe uzyskają pewność, iż plan lub przedsięwzięcie nie będą miały negatywnych skutków dla obszaru, którego dotyczą. Ma to miejsce wówczas, gdy z naukowego punktu widzenia brak jest racjonalnych wątpliwości, że skutki takie nie wystąpią. Jeżeli brak jest pewności co do nie wystąpienia negatywnych skutków na przedmiotowy obszar, związanych z ocenianym planem lub przedsięwzięciem, właściwe organy państwowe powinny odmówić udzielenia pozwolenia na ten plan lub przedsięwzięcie (por. komentarz do zagadnienia ocen oddziaływania na środowisko oraz ocen oddziaływania na obszar Natura 2000).

Zastosowanie zasady ostrożności w planowaniu ochrony: nie ma bezpośredniego odniesienia w prawie polskim, jednak obowiązek zastosowania przy planowaniu ochrony przyrody wynika z obowiązku interpretacji prawspółnotowej. Do obowiązku podjęcia działań ochronnych przeciwdziałających zagrożeniu nie ma wymogu jednoznacznego dowodu, że istnieje związek przyczynowy między zagrożeniem a jego domniemanymi szkodliwymi skutkami (opinia Rzecznika Generalnego ETS w sprawie C-335/07). Podjęcia środków ochrony środowiska należy wymagać już wtedy, gdy tylko istnienie związku przyczynowo-skutkowego między czynnikiem zagrażającym, a oczekiwany negatywnymi zmianami w środowisku jest wystarczająco uprawdopodobnione (por. wyrok Trybunału w sprawie C-280/02 pkt 34, por. także opinia Rzecznika Generalnego w sprawie C-335/07 pkt 46). Ta sama zasada ostrożności ma zastosowanie do ochrony zdrowia ludzkiego, w której to sferze odnaleźć można dalsze orzecznictwo, dające wykładnię iż „jeżeli występuje niepewność co do istnienia lub zakresu zagrożeń należy przyjąć środki ochrony bez konieczności oczekiwania, aż rzeczywistość i powaga tych zagrożeń zostaną w pełni wykazane” (por. wyroki w sprawach T-138/03, C-180/96, T-76/96, T-199/96).

Zastosowanie zasady ostrożności przy akceptacji planów, przedsięwzięć lub działań przewidziane jest również prawem polskim: Prawo Ochrony Środowiska art. 6 ust 2: „Kto podejmuje działalność, której negatywne oddziaływanie na środowisko nie jest jeszcze w pełni rozpoznane, jest obowiązany, kierując się przezornością, podjąć wszelkie możliwe środki zapobiegawcze”.

Na zasadę ostrożności wynikającą z traktatów europejskich powołuje się także orzecznictwo polskich sądów administracyjnych (np. wyroki NSA w sprawach II OSK 1177/07, II OSK 958/10).

Cele dyrektywy

Dyrektywa siedliskowa ma na celu (art. 2) „przyczynienie się do zapewnienia różnorodności biologicznej poprzez ochronę siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory na europejskim terytorium Państw Członkowskich. Środki podejmowane zgodnie z dyrektywą mają na celu zachowanie lub odtworzenie, we właściwym stanie ochrony, siedlisk przyrodniczych oraz gatunków dzikiej fauny i flory ważnych dla Wspólnoty”. Cel dyrektywy określony w art. 2(2) powinien być traktowany jako punkt odniesienia, w świetle którego należy interpretować pozostałe artykuły dyrektywy. Wynikają z niego w szczególności wymogi względem „koniecznych środków ochronnych” (art. 6(1)), „odpowiednich działań” (art. 6(2)), „założeń ochrony” (art. 6(3)), „ogólnej spójności sieci Natura 2000” (art. 6(4)), „nadzoru” (art. 11), „systemu ścisłej ochrony” (art. 12-13) i odstępstw od niego (art. 16), a także środków, o których mowa w art. 14 i 22.

Podobnie, zgodnie z art. 2 dyrektywy ptasiej „Państwa Członkowskie podejmują wszelkie niezbędne środki w celu zachowania populacji gatunków określonych w art. 1 na poziomie, który odpowiada w szczególności wymogom ekologicznym, naukowym i kulturowym... lub w celu dostosowania populacji tych gatunków do tego poziomu” i cel ten stanowi punkt odniesienia do interpretacji pozostałych artykułów dyrektywy – np. co do obowiązku utrzymania i zagospodarowania siedlisk ptaków, przywracania zniszczonych i tworzenia nowych biotopów (art. 3(2)), wyznaczania i ochrony

obszarów specjalnej ochrony (art. 4(1) i 4(2)), ochrony gatunkowej (art. 5) i odstępstw od niej (art. 9), ewentualnego zezwalania na polowania na wybrane gatunki (art. 7).

Zgodnie z art. 2 dyrektywy ptasiej, wskazany cel ma być realizowany „...mając na uwadze wymogi ekonomiczne i rekreacyjne”. Zgodnie z art. 2(3) dyrektywy siedliskowej „Środki podejmowane zgodnie z niniejszą dyrektywą uwzględniają wymogi gospodarcze, społeczne i kulturowe oraz cechy regionalne i lokalne”. Jednak, zgodnie z wielokrotnym orzecnictwem ETS (np. wyroki C-262/85 *Commission vs Italy*; C-355/90 *Santona Marshes*), zapisy te nie stanowią samodzielnej derogacji od obowiązków wynikających z dyrektyw, tj. takie względy i wymogi nie mogą usprawiedliwić niepełnego obowiązków wykonania wymogów dyrektyw, np. co do wyznaczenia obszarów Natura 2000, obowiązków ich ochrony, obowiązków ochrony gatunkowej.

Zobacz także:

- Nature and Biodiversity cases – Ruling of the European Court of Justice. European Commission, Luxembourg 2006 (<http://ec.europa.eu/environment>);
- Zarządzanie obszarami Natura 2000. Postanowienia art. 6 Dyrektywy „siedliskowej” 92/43/EWG. Komisja Europejska 2000 (uzup.2007). Tłumaczenie polskie: WWF Polska 2007 (<http://ec.europa.eu/environment>);
- Ocena planów i przedsięwzięć znacząco oddziałujących na obszary Natura 2000. Wytyczne metodyczne dotyczące przepisów artykułu 6(3) i 6(4) Dyrektywy Siedliskowej 92/43/EWG. Komisja Europejska 2002. Tłumaczenie polskie: WWF Polska, 2005 (<http://ec.europa.eu/environment>);
- Wytyczne Komisji Europejskiej w sprawie ścisłej ochrony gatunków zwierząt ważnych dla Wspólnoty na mocy Dyrektywy siedliskowej 92/43/EWG. Komisja Europejska 2007. Tłumaczenie polskie GDOŚ 2009 (<http://www.gdos.gov.pl>);
- Case-Law by the ECJ on Nature Protection (<http://www.tekno.de>);
- Lubaczewska S. (red.) 2010. Strażnicy Natury 2000 – zapobieganie szkodom w praktyce. Fundacja Ekorozwoju, Wrocław;
- Juchnik A., Kupczyk P., Górka M., Pchałek M. 2010. Interwencje ekologiczne w obronie ostoi Natura 2000. Praktyczny poradnik. OTOP (<http://www.ekointerwencje.org.pl>);
- Brodecki Z., Koncewicz T., Kupczyk P., Pchałek M. 2010. Ochrona przyrody przed Europejskim Trybunałem Sprawiedliwości. Komentarz. OTOP (<http://www.ekointerwencje.org.pl>);
- Mroccka M., Nowicka-Kudłacz K., Okrański K., Ślusarczyk R. 2012. Paragrafy dla przyrody. Poradnik Strażników Miejsc Przyrodniczo Cennych. Pracownia Na Rzecz Wszystkich Istot (<http://www.pracownia.org.pl>);
- Orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej na <http://www.curia.eu>;
- Orzecznictwo sądów administracyjnych na <http://orzeczenia.nsa.gov.pl>.

2. WYBRANE ZAGADNIENIA PRAWNE

2.1. Wyznaczenie obszarów Natura 2000

Kontekst europejski:

Dyrektywa siedliskowa, art. 4. 1. Na podstawie kryteriów określonych w załączniku III (etap 1) oraz stosownych informacji naukowych każde Państwo Członkowskie proponuje wykaz obszarów, wskazując, które typy siedlisk przyrodniczych z załącznika I i które gatunki z załącznika II są rodzime w odniesieniu do terytorium, na którym obszary się znajdują. W przypadku szeroko rozprzestrzenionych gatunków zwierząt, te obszary odpowiadają miejscom w obrębie naturalnego zasięgu tych gatunków, w których występują fizyczne lub biologiczne czynniki istotne dla ich życia i reprodukcji. W przypadku gatunków wodnych, o szerokim zasięgu, te obszary zostaną zaproponowane tylko tam, gdzie istnieje dający się jednoznacznie określić obszar, na którym występują fizyczne i biologiczne czynniki istotne dla ich życia i reprodukcji. W stosownych przypadkach Państwa Członkowskie proponują przyjęcie wykazu obszarów w świetle wyników nadzoru, określonego w art. 11.

Niniejszy wykaz zostaje przekazany Komisji w ciągu trzech lat od notyfikacji niniejszej dyrektywy, wraz z informacją na temat każdego obszaru. Taka informacja obejmuje mapę obszaru jego nazwę, lokalizację, wielkość oraz dane wynikające z zastosowania kryteriów wymienionych w załączniku III (etap I), przedstawione na formularzu określonym przez Komisję zgodnie z procedurą ustanowioną w art. 21.

Informacja o obszarze Natura 2000 to tzw. Standardowy Formularz Danych (Standard Data Form - SDF). Aktualny format SDF określa decyzja wykonawcza Komisji z dnia 11 lipca 2011 r. w sprawie formularza zawierającego informacje o terenach Natura 2000. Informacje i katalogi kodów używanych w SDF są zebrane na tzw. portalu referencyjnym Natura 2000 - http://bd.eionet.europa.eu/activities/Natura_2000/reference_portal

2. Na podstawie kryteriów określonych w załączniku III (etap 2) i w ramach zarówno każdego z pięciu regionów biogeograficznych wymienionych w art. 1 lit. c) ppkt iii), jak i całego terytorium określonego w art. 2 ust. 1, Komisja, w porozumieniu z każdym Państwem Członkowskim, opracowuje projekt wykazu obszarów mających znaczenie dla Wspólnoty, oparty o wykazy poszczególnych Państw Członkowskich, wskazujący te obszary, które utraciły jeden lub więcej typów siedlisk przyrodniczych albo jeden lub więcej gatunków o znaczeniu priorytetowym.

Państwa Członkowskie, w których obszary, obejmujące jeden lub więcej typów siedlisk przyrodniczych albo jeden lub więcej gatunków o znaczeniu priorytetowym stanowią więcej niż 5 % ich terytorium, mogą, w porozumieniu z Komisją, wystąpić o bardziej elastyczne stosowanie kryteriów wymienionych w załączniku III (etap 2) przy wyborze wszystkich obszarów mających znaczenie dla Wspólnoty znajdujących się na ich terytorium.

Wykaz obszarów wybranych jako obszary mające znaczenie dla Wspólnoty, określający te spośród nich, które obejmują jeden lub więcej typów siedlisk przyrodniczych albo jeden lub więcej gatunków o znaczeniu priorytetowym, zostaje przyjęty przez Komisję zgodnie z procedurą określoną w art. 21.

3. Wykaz określony w ust. 2 sporządza się w ciągu sześciu lat od notyfikacji niniejszej dyrektywy.

Państwa członkowskie mają pewien stopień swobody przy wyborze obszarów, które są zaproponowane do uznania przez Komisję jako obszary mające znaczenie dla Wspólnoty (a następnie wyznaczone przez dane państwo jako specjalne obszary ochrony siedlisk). Swoboda ta jest jednak ograniczona. Wybór obszarów musi być dokonany na podstawie kryteriów naukowych. Proponowane obszary muszą zapewniać jednolite i spójne pokrycie geograficzne, odzwierciedlać różnicowanie ekologiczne przedmiotów ochrony (a w przypadku gatunków także genetyczne), zapewniać spójność tak powstałej sieci. Lista musi być kompletna, tj. musi zapewniać reprezentatywne ujęcie wszystkim siedliskom przyrodniczym z zał. I i wszystkim gatunkom z zał. II występującym w danym kraju (wyroki ETS w sprawach C-67/99 *Commission v Ireland*, C-71/99 *Commission vs Germany*, C-220/99 *Commission v France*).

Art. 4 ust. 2 akapit pierwszy dyrektywy siedliskowej jako taki nie przewiduje uwzględnienia przy wyznaczaniu obszarów wymogów innych niż te, które odnoszą się do ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory. Państwa członkowskie, proponując obszary i ich granice, nie mogą brać pod uwagę wymogów gospodarczych i społecznych ani uwarunkowań regionalnych ani lokalnych. Procedura art. 4 ma bowiem służyć utworzeniu w Europie spójnej sieci Natura 2000. Właściwy stan ochrony poszczególnych siedlisk i gatunków, którego osiągnięcie jest celem dyrektywy, musi być rozumiany w odniesieniu do całego europejskiego terytorium państw członkowskich. Państwa członkowskie, proponując krajowe listy obszarów, nie dysponują precyzyjną wiedzą na temat stanu ochrony poszczególnych gatunków i siedlisk w innych państwach, nie mogą więc swoją decyzją pomijać na liście obszarów ważnych z punktu widzenia ochrony poszczególnych siedlisk i gatunków, ponieważ mogłoby to prowadzić do nie osiągnięcia celu dyrektywy na poziomie Wspólnoty. W szczególności, Komisja Europejska nie miałaby wówczas pewności, że do celu wskazania obszarów mających znaczenie dla Wspólnoty dysponuje wyczerpującą listą obszarów nadających się do sklasyfikowania jako specjalne obszary ochrony siedlisk, a to powodowałoby ryzyko nie osiągnięcia celu „utworzenia spójnej europejskiej sieci Natura 2000” (wyroki ETS w sprawach C-371/98 *First Corporate Shipping*, C-67/99, *Commission v. Ireland*, C-226/08 *Stadt Papenburg*).

Kolejne decyzje Komisji Europejskiej zatwierdzające obszary siedliskowe w poszczególnych regionach biogeograficznych są publikowane w *Official Journal Unii Europejskiej* oraz zebrane na: http://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/sites_hab/biogeog_regions/index_en.htm.

Gminy, ani właściciele gruntów, nie mają prawa zaskarżenia decyzji Komisji Europejskiej zatwierdzającej wykaz obszarów ważnych dla Wspólnoty (postanowienia Sądu Pierwszej Instancji T-117/05 *Rodenbröker v. Commission*, T-122/05 *Benkö and others v. Commission*, por. także wyrok ETS w sprawie C-226/08 *Stadt Papenburg*).

4. Po zatwierdzeniu obszaru mającego znaczenie dla Wspólnoty zgodnie z procedurą określoną w ust. 2, zainteresowane Państwa Członkowskie możliwie najszybciej, nie później niż w ciągu sześciu lat, wyznaczają ten obszar jako specjalny obszar ochrony, ustalając priorytetowe działania w świetle znaczenia tych obszarów dla zachowania lub odtworzenia, we właściwym stanie ochrony, typu siedliska przyrodniczego wymienionego w załączniku I lub gatunku wymienionego w załączniku II, a także do celów spójności Natury 2000 oraz w świetle zagrożenia degradacją lub zniszczeniem, na które narażone są te obszary.

Forma „krajowego” wyznaczenia specjalnego obszaru ochrony pozostaje do uznania Państwa Członkowskiego, ale musi mieć niekwestionowaną, powszechnie obowiązującą moc prawną skutkującą zastosowaniem do obszaru reżimu prawnego odpowiadającego art. 6(1)-6(4) dyrektywy, jak również konkretnie określać obszar (wyraźnie wskazywać jego granice), wskazywać przedmioty ochrony i określać cele (priorytety) ochrony (projekt noty Komisji w sprawie wyznaczenia SOO, grudzień 2011).

Przepis należy czytać w kontekście definicji specjalnego obszaru ochrony w art. 1 dyrektywy – jest to obszar mający znaczenie dla Wspólnoty wyznaczony przez Państwo Członkowskie w drodze prawnej, na którym są stosowane konieczne środki ochronne w celu zachowania lub odtworzenia, we właściwym stanie ochrony, siedlisk przyrodniczych i/lub populacji gatunków, dla których teren został wyznaczony. Obowiązek i termin dotyczy więc nie tylko wyznaczenia obszaru, ale także zapewnienia obszarowi potrzebnej ochrony - rozpoczęcia stosowania niezbędnych środków ochrony (projekt noty Komisji w sprawie wyznaczenia SOO, grudzień 2011; wyrok TSUE w sprawie C-90/10).

6-letni termin biegnie od pierwszego zatwierdzenia obszaru decyzją Komisji, niezależnie od ponownego ujęcia obszaru na listach zatwierdzanych kolejnymi decyzjami.

5. Wraz z umieszczeniem obszaru w wykazie określonym w ust. 2 akapit trzeci podlega on przepisom art. 6 ust. 2, 3 i 4.

Obowiązek ochrony przewidziany w art. 6(2) i 6(3), oraz możliwość korzystania z wyjątków od reżimu ochrony przewidziana w art. 6(4) stosują się do obszarów „siedliskowych” Natura 2000 od chwili uznania ich przez Komisję Europejską za obszary o znaczeniu dla Wspólnoty (nie jest wymagane do tego wyznaczenie w trybie prawa krajowego!).

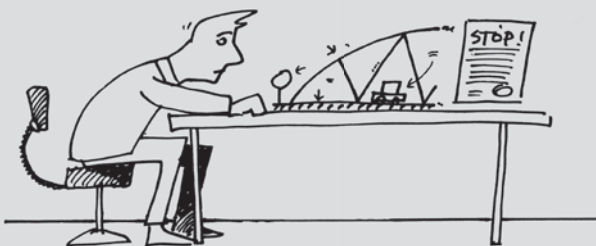
Nie oznacza to jednak, iż państwa członkowskie nie mają obowiązku ochrony obszarów zgłoszonych Komisji do uznania jako obszary o znaczeniu dla Wspólnoty. W rzeczywistości taki obowiązek istnieje już od chwili ich zgłoszenia. Państwa są zobowiązane dla takich obszarów do przyjęcia środków ochrony „odpowiednich” dla zachowania ich znaczenia ekologicznego.

Uwzględniając fakt, iż państwo członkowskie po sporządzeniu krajowego wykazu obszarów nie jest w stanie dokładnie i szczegółowo znać sytuacji siedlisk w innych państwach członkowskich, nie może ono ze swej strony eliminować obszarów posiadających na płaszczyźnie krajowej istotne znaczenie ekologiczne dla celu zachowania siedlisk, nie zagrażając w ten sposób realizacji tego celu na płaszczyźnie wspólnotowej. W konsekwencji Komisja powinna mieć pewność, że dysponuje wyczerpującą listą obszarów, które mogą być wybrane jako specjalne obszary ochrony, ponieważ ich utworzenie ma na celu stworzenie spójnej europejskiej sieci ekologicznej. Wynika z tego również, że w chwili, w której Komisja będzie podejmować swoją decyzję, obszary wyznaczone przez państwa członkowskie powinny znajdować się w stanie, na podstawie którego dokonano oceny naukowej potencjalnych obszarów mających znaczenie dla Wspólnoty. Gdyby bowiem tak nie było, istniałoby niebezpieczeństwo zafałszowania wspólnotowego procesu decyzyjnego, który opiera się nie tylko na całości obszarów zgłoszonych przez państwa członkowskie, ale również charakteryzuje się ekologicznymi porównaniami między różnymi obszarami zaproponowanymi przez państwa członkowskie, a Komisja nie byłaby w stanie wypełnić swojego zadania w rozpatrywanej dziedzinie.

Konieczne jest więc, aby państwa członkowskie nie zezwalały na ingerencje, które mogłyby poważnie zagrozić ekologicznemu charakterowi tych obszarów. Państwa członkowskie są zobowiązane do podjęcia zgodnie z przepisami prawa krajowego wszelkich środków niezbędnych dla uniknięcia ingerencji, które mogłyby poważnie zagrozić ekologicznemu charakterowi obszarów umieszczonych w przekazanym Komisji wykazie krajowym (wyroki ETS w sprawach C-177/03 Dragaggi, C-244/05 Bayerischer Verwaltungsgerichtshof).

Art. 9. Komisja, stanowiąc zgodnie z procedurą ustanowioną w art. 21, okresowo dokonuje przeglądu przyczyniania się sieci Natura 2000 do osiągnięcia celów, określonych w art. 2 i 3. W tym kontekście może być rozważone zdeklasyfikowanie specjalnego obszaru ochrony, tam gdzie jest to uzasadnione naturalnymi zmianami stwierdzonymi w wyniku nadzoru przewidzianego w art. 11.

Zgodnie z wytycznymi Komisji, likwidacja obszaru Natura 2000 jest możliwa tylko w przypadku „niezawinionego zaniku przedmiotu ochrony” – tj. zaniku z przyczyn naturalnych którym nie można było przeciwdziałać. W szczególności za takie przyczyny uznaje się zmiany klimatu. Zanik z powodu braku właściwej

ochrony (w tym braku ochrony czynnej – np. w wyniku zarośnięcia łąk, wrzosowisk) nie kwalifikuje się jako taka przyczyna i nie upoważnia do likwidacji obszaru Natura 2000. Niedopuszczalna jest likwidacja obszaru z innych przyczyn, np. społeczno-gospodarczych. Likwidacja wymaga notyfikacji Komisji, a w przypadku obszarów siedliskowych – jej decyzji.

Aktualizacja danych w SDF w związku z postępem wiedzy naukowej i uzyskaniem lepszej wiedzy o obszarze jest możliwa. Komisja oczekuje, że SDFy będą co najmniej raz na 6 lat aktualizowane, w związku z postępem rozpoznania, uszczegółowieniem inwentaryzacji itp. Zmiana wymaga jednak notyfikacji do KE i uzasadnienia.

Jednak wykreślenie przedmiotu ochrony albo zmiana jego znaczenia na D jest możliwe tylko w przypadku, gdy jego wpisanie do SDF było wynikiem błędu oszacowania naukowego albo w zaniku z przyczyn naturalnych którym nie można było przeciwdziałać. Interpretacja „przyczyn naturalnych którym nie można było przeciwdziałać” jest taka sama, jak co celów deklasyfikacji obszaru. Niedopuszczalne jest wykreślenie przedmiotu ochrony jeżeli jego zanik był spowodowany niewłaściwą ochroną po 1.05.2004. Niedopuszczalne jest wykreślenie przedmiotu ochrony z przyczyn społeczno-gospodarczych.

Wyłączenie terenu z granic obszaru Natura 2000 jest możliwe pod warunkiem „dowodu wysokiej jakości”, że ten teren znalazł się w obszarze tylko i wyłącznie w wyniku błędu, tj. że:

- nie miał walorów kwalifikujących go do objęcia granicami obszaru Natura 2000 w dniu 1 maja 2004 r.,
- nie uzyskał takich walorów po dniu 1 maja 2004 r.,
- nie jest potrzebny z punktu widzenia integralności obszaru (np. nie jest potrzebny dla ochrony walorów znajdujących się w sąsiedztwie).

Zmiana wymaga notyfikacji KE, a w przypadku obszarów siedliskowych jej decyzji. Nie-dopuszczalne jest wyłączenie terenu z przyczyn społeczno-gospodarczych (Habitat Committee dokument Doc.Hab 05-06-02, Nota Komisji o aktualizacji Standardowych Formularzy danych (SDF) obszarów Natura 2000.

Dyrektywa ptasia, art. 4.1. Gatunki wymienione w załączniku I podlegają specjalnym środkom ochrony dotyczącym ich naturalnego siedliska w celu zapewnienia im przetrwania oraz reprodukcji na terenie ich występowania.

W związku z powyższym należy brać pod uwagę:

- a) gatunki zagrożone wyginięciem;
- b) gatunki podatne na szczególne zmiany w ich naturalnym siedlisku;
- c) gatunki uznane za rzadkie z uwagi na niewielkie populacje lub ograniczone lokalne występowanie;
- d) inne gatunki wymagające szczególnej uwagi ze względu na specyficzny charakter ich naturalnego siedliska.

Tendencje i wahania w poziomach populacji są uwzględniane przy dokonywaniu oceny.

Państwa Członkowskie sklasyfikują w szczególności najbardziej odpowiednie obszary pod względem liczby i powierzchni jako obszary specjalnej ochrony dla zachowania tych gatunków, z uwzględnieniem wymogów ich ochrony w ramach morskiego i lądowego obszaru geograficznego, do którego niniejsza dyrektywa ma zastosowanie.

2. Państwa Członkowskie podejmują podobne środki w odniesieniu do regularnie występujących gatunków wędrownych niewymienionych w załączniku I, mając na uwadze potrzebę ich ochrony w ramach morskiego i lądowego obszaru geograficznego, do którego niniejsza dyrektywa ma zastosowanie, w odniesieniu do obszarów ich wylęgu, pierzenia i zimowania oraz miejsc zatrzymywania się wzdłuż ich tras migracji. W tym celu Państwa Członkowskie zwracają szczególną uwagę na ochronę terenów podmokłych, w szczególności tych o znaczeniu międzynarodowym.

3. Państwa Członkowskie przekazują Komisji wszelkie stosowne informacje, tak aby mogła ona podjąć odpowiednie inicjatywy w celu koordynacji koniecznej dla zapewnienia, aby obszary określone w ust. 1 i 2 stanowiły spójną całość, która spełnia wymogi ochrony tych gatunków w ramach morskiego i lądowego obszaru geograficznego, do którego niniejsza dyrektywa ma zastosowanie.

Obowiązkowi wyznaczenia obszarów specjalnej ochrony ptaków nie można uniknąć powołując się na inne podjęte działania dla ochrony ptaków (wyrok ETS w sprawie C-3/96 *Commission v. Netherlands*).

Margines swobody, jaki mają państwa członkowskie przy klasyfikacji obszarów specjalnej ochrony ptaków, jest ograniczony kryteriami naukowymi, jakie powinny być zastosowane do wskazania najbardziej odpowiednich obszarów. Państwa członkowskie mają obowiązek klasyfikacji jako OSO wszystkich obszarów, które przy zastosowaniu kryteriów ornitologicznych są najbardziej odpowiednimi dla ochrony danych gatunków. Jako podstawa do oceny wywiązania się poszczególnych państw z wyznaczenia obszarów ptasich, może być użyty „katalog Obszarów Ważnych dla Ptaków - IBA (Important Bird Areas)”. Katalog ten, choć nie jest prawnie wiążący, może zostać wykorzystany jako punkt odniesienia umożliwiający przeprowadzenie oceny, czy państwo członkowskie dokonało klasyfikacji jako OSO obszarów wystarczających pod względem liczby i powierzchni w rozumieniu

ww. przepisów dyrektywy (wyroki ETS w sprawach C-3/96 *Commission v. Netherlands*, C-374/98 *Basses Corbieres*, C-378/01 *Commission v. Italy*, C-235/04 *Commission v. Spain*, C-334/04 *Commission vs Grece*, C-418/04 *Commission v. Ireland*, IBA).

Obszar spełniający kryteria klasyfikacji jako OSO, nawet jeżeli państwo członkowskie nie dokonało takiej klasyfikacji, musi podlegać środkom ochronnym, o których mowa w artykułe 4(4) zdanie pierwsze (wyrok ETS w sprawie C-166/97 *Commission v. France*).

Motywy gospodarcze i rekreacyjne, o których mowa w art. 2 dyrektywy, nie mogą być brane pod uwagę przy klasyfikacji OSO ani przy wyznaczaniu ich granic. Podobnie, przy wyznaczaniu i delimitacji OSO państwa członkowskie nie mogą powoływać się na wymogi gospodarcze, ani z uwagi na interes ogólny, nadrzędny w stosunku do interesu, któremu odpowiada cel ekologiczny realizowany dyrektywą ptasią, ani w zakresie w jakim wymagania te odpowiadają powodom o charakterze zasadniczym wynikającym z nadrzędnego interesu publicznego (wyroki ETS w sprawach C-44/95 *Royal Society for the Protection of Birds*, C-355/90 *Santona Marshes*, C-44/95 *Lappel Bank*).

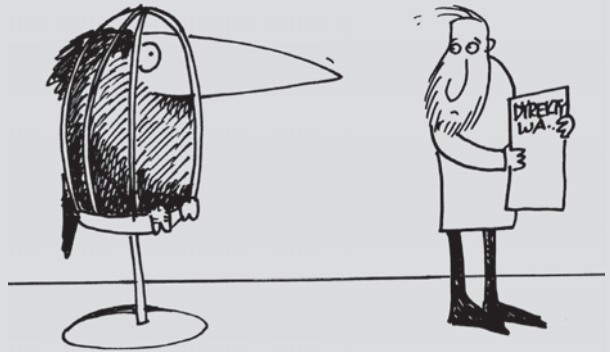
Państwo członkowskie nie może ograniczać powierzchni OSO lub zmieniać jego granic w sposób, który powodowałby wyłączenie terenów stanowiących schronienie dla gatunków dzikiego ptactwa, których ochrona leżała u podstaw wyznaczenia granic tego OSO (wyrok ETS w sprawie C-191/05 *Moura, Mourão e Barrancos*).

Obowiązek klasyfikacji OSO nie jest ograniczony przez stan wiedzy naukowej dostępnej w określonej dacie. Jeżeli odpowiednie dane ujawnią się później, to należy dokonać ponownej klasyfikacji OSO. Niezachowanie obszarów wyjątkowych pod kątem ochrony gatunków podlegających ochronie wyłącznie ze względu na fakt, iż ich wyjątkowy charakter ujawnił się jedynie po dokonaniu transpozycji dyrektywy ptasiej, pozostawałoby w sprzeczności z celem skutecznej ochrony ptactwa (wyrok ETS w sprawie C-209/04 *Commission v Austria*).

Z dyrektywy ptasiej nie wynikają jasno przesłanki umożliwiające likwidację lub zmniejszenie obszaru Natura 2000. Kiedy już OSO został wyznaczony, co zgodnie z danymi ornitologicznymi zdaje się najbardziej odpowiednie dla danych gatunków, państwo członkowskie, które zamierza następnie zmniejszyć geograficzny zasięg tego OSO, powinno dysponować zaktualizowanym naukowym i ornitologicznym materiałem dowodowym na poparcie swego (dorozumianego) stanowiska, iż może tego dokonać bez narażenia wymaganego poziomu ochrony (opinia rzecznika generalnego ETS w sprawie C-535/07 OSO w Austrii). W praktyce, ze względu na zasadę analogicznego poziomu ochrony obszarów siedliskowych i ptasich, stosują się wytyczne jak dla obszarów siedliskowych, omówione wyżej.

Co do zmniejszenia obszaru OSO: jeżeli nie można wykazać, że państwo członkowskie sklasyfikowało dane obszary jako OSO w wyniku błędu, uznało ono tym sklasyfikowaniem, że na obszarze tym występują najbardziej odpowiednie warunki dla gatunków wymienionych w załączniku I do dyrektywy. Jeżeli chce ono od tego odstąpić, jego obowiązkiem jest wykazanie, dlaczego dany obszar – w całości lub w części – nie jest najbardziej odpowiedni. Dla dowodu tego nie wystarczy jedynie wykazać, że dane obszary w chwili zmniejszenia nie są (już) najbardziej odpowiednie. Należy natomiast zasadniczo wykazać, że już w chwili sklasyfikowania – a w konsekwencji wręcz w chwili pierwotnego zo-

bowiązania do sklasyfikowania – nie należały one do obszarów najbardziej odpowiednich. W przeciwnym wypadku państwa członkowskie mogłyby mianowicie bezkarnie uchylać się od swojego zobowiązania do zachowania obszarów w stanie, w którym będą one nadal najbardziej odpowiednie dla ochrony ptactwa. Jedynie w sytuacji, kiedy państwo członkowskie może wykazać, że utrata właściwości, do której doszło tymczasem, wynika z okoliczności obiektywnych od niego niezależnych, jak przykładowo wybuch wulkanu, zmniejszenie OSO może być uzasadnione (wyrok ETS w sprawie C-191/05 Moura, Mourão e Barrancos oraz opinia rzecznika generalnego w tej sprawie).

PRAWO POLSKIE:

Ustawa o ochronie przyrody, Art. 25. 1. Sieć obszarów Natura 2000 obejmuje:

- 1) obszary specjalnej ochrony ptaków;
- 2) specjalne obszary ochrony siedlisk;
- 3) obszary mające znaczenie dla Wspólnoty.

2. Obszar Natura 2000 może obejmować część lub całość obszarów i obiektów objętych formami ochrony przyrody, o których mowa w art. 6 ust. 1 pkt 1–4 i 6–9.

Obszarem Natura 2000 jest nie tylko obszar wyznaczony jako taki rozporządzeniem Ministra Środowiska, ale również „obszar mający znaczenie dla Wspólnoty” – tj. obszar siedliskowy zatwierdzony decyzją Komisji Europejskiej, jeszcze zanim zostanie wyznaczony rozporządzeniem Ministra (por. art. 27).

Uwaga – na użytek ustawy o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko, obszary Natura 2000 są zdefiniowane szerzej – pojęcie to obejmuje także obszary znajdujące się na liście o której mowa w art. 27 ust. 3 pkt 1.

Art. 26. Minister właściwy do spraw środowiska określi, w drodze rozporządzenia, typy siedlisk przyrodniczych oraz gatunki będące przedmiotem zainteresowania Wspólnoty, w tym siedliska przyrodnicze i gatunki o znaczeniu priorytetowym, oraz wymagające ochrony w formie wyznaczenia obszarów Natura 2000, a także kryteria wyboru obszarów kwalifikujących się do uznania za obszary mające znaczenie dla Wspólnoty i wyznaczenia jako specjalne obszary ochrony siedlisk oraz obszarów kwalifikujących się do wyznaczenia jako obszary specjalnej ochrony ptaków, mając na uwadze zachowanie poszczególnych cennych lub zagrożonych składników różnorodności biologicznej, na podstawie których jest wyznaczana sieć obszarów Natura 2000.

Delegację ustawową wykonano rozporządzeniem z dnia 13 kwietnia 2010 r. w sprawie siedlisk przyrodniczych oraz gatunków będących przedmiotem zainteresowania Wspólnoty, a także kryteriów wyboru obszarów kwalifikujących się do uznania lub wyznaczenia jako

obszary Natura 2000. Lista siedlisk i gatunków powiela załączniki Dyrektywy, choć siedliska przyrodnicze podano pod polskimi nazwami nie zawsze odpowiadającymi dokładnie nazwie z dyrektywy. Siedlisko 9190 podano błędnie pod zawężającą nazwą „brzozowo-dębowy las nadmorski”; w wyniku interwencji Komisji Europejskiej Polska zobowiązała się do zmiany rozporządzenia – jako siedlisko 9190 muszą być traktowane wszystkie kwaśne dąbrowy, także śródładowe. W chwili oddawania tej książki do druku, projekt nowelizacji rozporządzenia (poprawiający także kilka błędów w liście ptaków wędrownych) był na końcowym etapie prac legislacyjnych.

Kryteria wyznaczania obszarów siedliskowych powielają kryteria z dyrektywy. Ważne są natomiast kryteria wyznaczania obszarów ptasich, ponieważ w świetle rozporządzenia wyznaczającego obszary specjalnej ochrony ptaków rozstrzygają one, jakie gatunki ptaków są przedmiotem ochrony:

§ 6. Kryteria wyboru obszarów kwalifikujących się do wyznaczenia jako obszary specjalnej ochrony ptaków Natura 2000 są następujące:

- 1) występowanie gatunków ptaków wymienionych w załączniku nr 2 do rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 21 lipca 2004 r. w sprawie obszarów specjalnej ochrony ptaków Natura 2000 [tu: występujące w Polsce gatunki z załącznika I dyrektywy oraz gatunki ptaków migrujących]:
  - a) występowanie co najmniej 1 % lęgowej populacji krajowej gatunku,
  - b) regularne występowanie co najmniej 1 % przelotnej populacji gatunku wędrownego,
  - c) regularne występowanie co najmniej 20000 osobników jednego lub wielu gatunków wędrownych ptaków wodno-błotnych podczas wędrówek lub zimowania lub co najmniej 10000 par jednego lub wielu wędrownych gatunków ptaków morskich,
  - d) regularne występowanie w sumie co najmniej 5000 bocianów białych lub 3000 żurawi, lub 3000 ptaków drapieżnych stwierdzanych w ciągu całego okresu migracji wiosennej lub jesiennej,
  - e) że obszar jest jednym z 10 najważniejszych krajowych obszarów gniazdowania gatunków zagrożonych na obszarze państw członkowskich Unii Europejskiej,
  - f) regularne występowanie gatunku zagrożonego w skali globalnej;
- 2) powierzchnię obszaru, która powinna zapewniać skuteczne i trwałe występowanie populacji gatunków oraz obejmować przestrzeń życiową stabilnych, rozmnażających się lokalnych populacji gatunków, dla których ochrony obszar ten został wyznaczony, lub kluczowe dla ich ochrony miejsca występowania;
- 3) znaczenie obszaru dla przemieszczania się ptaków określonych w załączniku nr 2 do rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 21 lipca 2004 r. w sprawie obszarów specjalnej ochrony ptaków Natura 2000, a w szczególności jego położenie na trasie przelotów gatunków wędrownych.

Art. 27.1. Generalny Dyrektor Ochrony Środowiska opracowuje projekt listy obszarów Natura 2000, zgodnie z przepisami prawa Unii Europejskiej.

2. Projekt, o którym mowa w ust. 1, wymaga zasięgnięcia opinii właściwych miejscowo rad gmin. Niezłożenie opinii w terminie 30 dni od dnia otrzymania projektu uznaje się za brak uwag.

3. Minister właściwy do spraw środowiska, po uzyskaniu zgody Rady Ministrów, przekazuje Komisji Europejskiej:

- 1) listę proponowanych obszarów mających znaczenie dla Wspólnoty;
- 2) szacunek dotyczący współfinansowania przez Wspólnotę ochrony obszarów wyznaczonych ze względu na typy siedlisk przyrodniczych oraz gatunki roślin i zwierząt o znaczeniu priorytetowym;
- 3) listę obszarów specjalnej ochrony ptaków.

Generalny Dyrektor Ochrony Środowiska opracowując projekt sieci Natura 2000 jest obowiązany uczynić to zgodnie z przepisami prawa UE (zob. wyżej), w tym nie może kierować się względami innymi niż naukowe – np. względami gospodarczymi.

Z chwilą przekazania Komisji Europejskiej, proponowany obszar siedliskowy Natura 2000 podlega przepisom art. 28 ust 2 oraz art. 33-35a ustawy, oraz w pełnym zakresie przepisom ustawy o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko.

Jednak, pamiętać należy także, iż zgodnie z orzecznictwem Trybunału Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich, projektowane specjalne obszary ochrony siedlisk Natura 2000, do których zaliczać należy także obszary ujęte na tzw. „Shadow List” zaproponowanej przez organizacje pozarządowe, są objęte ochroną zgodnie z tzw. „zasadą ostrożności” wynikającą z art. 174 pkt 2 Traktatu Ustanawiającego Wspólnotę Europejską [obecnie art. 191 pkt 2 Traktatu o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej], który stanowi iż polityka Wspólnoty w dziedzinie ochrony środowiska opiera się na zasadzie ostrożności. Wynika z niej ciążący na wszystkich podmiotach obowiązek dołożenia należytej staranności w ocenie skutków, jakie dla środowiska może przynieść nowo podejmowana decyzja lub uruchamiana działalność. Odpowiednie działania (w tym analizy, opinie, ekspertyzy) powinny być podejmowane z wyprzedzeniem, tzn. już wtedy, gdy zachodzi uzasadnione prawdopodobieństwo, że powstanie problem ekologiczny. W przypadku silnego podejrzenia, że określone działania mogą wywołać skutki negatywne dla środowiska, korzystniejszym jest działać „wcześniej, bo będzie za późno”, niż oczekiwać na oficjalne potwierdzenie niekorzystnych przypuszczeń (wyroki NSA II OSK 1177/07, II OSK 958/1, wyrok WSA w Gdańsku II SA/Gd 370/08).

Z chwilą zatwierdzenia obszaru przez Komisję Europejską (data wejścia w życie decyzji Komisji), obszar siedliskowy staje się „pełnoprawnym obszarem Natura 2000”, mającym status Obszaru Mającego Znaczenie dla Wspólnoty, podlegającym wszystkim przepisom ustawy. Wyznaczenie obszaru jako Specjalnego Obszaru Ochrony Siedlisk, w drodze rozporządzenia Ministra Środowiska, tylko powiela decyzję Komisji.

Obszar ptasi jest wyznaczany rozporządzeniem Ministra i z tą chwilą podlega wszystkim przepisom dotyczącym obszarów Natura 2000. Komisja Europejska jest o wyznaczeniu obszaru informowana po fakcie.

Art. 27a. 1. Wyznaczenie obszaru specjalnej ochrony ptaków lub specjalnego obszaru ochrony siedlisk, zmiana jego granic lub likwidacja następuje w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw rolnictwa, ministrem właściwym do spraw rozwoju wsi, ministrem właściwym do spraw rybołówstwa i z ministrem właściwym do spraw gospodarki wodnej, w drodze rozporządzenia ministra właściwego do spraw środowiska, które określa nazwę, położenie administracyjne, obszar i mapę obszaru, cel i przedmiot ochrony. Minister właściwy do spraw środowiska, wydając

rozporządzenie, kieruje się stanem siedlisk przyrodniczych oraz gatunków roślin i zwierząt oraz koniecznością zachowania szczególnie cennych lub zagrożonych składników różnorodności biologicznej.

2. Nadzór nad obszarem Natura 2000 lub proponowanym obszarem mającym znaczenie dla Wspólnoty, znajdującym się na liście, o której mowa w art. 27 ust. 3 pkt 1, sprawuje właściwy regionalny dyrektor ochrony środowiska lub na obszarach morskich – dyrektor urzędu morskowego, z zastrzeżeniem art. 32 ust. 5.

Obszary specjalnej ochrony ptaków zostały wyznaczone rozporządzeniem – aktualnie obowiązuje rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 12 stycznia 2011 r. w sprawie obszarów specjalnej ochrony ptaków (zawierające także wszystkie obszary z wcześniejszych rozporządzeń, począwszy od 2004 r.). W chwili oddawania tej publikacji do druku, na końcowym etapie prac legislacyjnych był projekt jego nowelizacji, zakładający dodanie jeszcze jednego obszaru specjalnej ochrony ptaków – Doliny Przysowy i Słudwi.

Zgodnie z § 4. rozporządzenia: Celami wyznaczenia obszarów, o których mowa w rozporządzeniu, są: ochrona populacji dziko występujących gatunków ptaków, utrzymanie i zagospodarowanie ich naturalnych siedlisk zgodnie z wymogami ekologicznymi, przywracanie zniszczonych biotopów oraz tworzenie biotopów.

Zgodnie z § 5.: Przedmiotem ochrony są gatunki ptaków wymienione w załączniku nr 2 do rozporządzenia, które spełniają kryteria określone w rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 13 kwietnia 2010 r. w sprawie siedlisk przyrodniczych oraz gatunków będących przedmiotem zainteresowania Wspólnoty, a także kryteriów wyboru obszarów kwalifikujących się do uznania lub wyznaczenia jako obszary Natura 2000 (zob. wyżej), oraz ich naturalne siedliska.

Zgodnie z art. 32 ust 5 ustawy o ochronie przyrody, sprawującym nadzór nad obszarem Natura 2000 w granicach parku narodowego jest dyrektor tego parku. Do 31.12.2011 r. dyrektor parku narodowego sprawował nadzór nad całym obszarem Natura 2000 który choć we fragmencie pokrywał się z parkiem narodowym, jednak od 1.01.2012 r. regulacja ta została zmieniona.

3. Zmiana granic lub likwidacja obszaru specjalnej ochrony ptaków lub specjalnego obszaru ochrony siedlisk następuje, jeżeli jest to uzasadnione naturalnymi zmianami stwierdzonymi w wyniku monitoringu i nadzoru, o którym mowa w art. 31, oraz po uzyskaniu zgody Komisji Europejskiej.

4. Specjalne obszary ochrony siedlisk minister właściwy do spraw środowiska wyznacza po uzgodnieniu z Komisją Europejską w terminie 6 lat od dnia zatwierdzenia tego obszaru przez Komisję Europejską jako obszar mający znaczenie dla Wspólnoty.

Utrata wartości przyrodniczych w wyniku niewłaściwej ochrony, ani względy społeczne lub gospodarcze, nie mogą być podstawą zmiany granic lub likwidacji obszaru; w szczególności nie należy spodziewać się zgody Komisji Europejskiej w takiej sytuacji. Zniszczenie przedmiotu ochrony w wyniku działań człowieka, albo nawet jego zanik w wyniku braku właściwej ochrony (nawet w wyniku naturalnej sukcesji) nie jest podstawą do likwidacji obszaru Natura 2000, a rodzi obowiązek odtworzenia przedmiotu ochrony.

Zmiana granic lub likwidacja obszaru mającego znaczenie dla Wspólnoty musiałaby być dokonana decyzją Komisji Europejskiej.

Wydając rozporządzenie wyznaczające specjalny obszar ochrony, minister będzie jednak związany decyzją Komisji Europejskiej, zatwierdzającej obszar w określonych granicach jako Obszar Mający Znaczenie dla Wspólnoty.

2.2. Ocena oddziaływania planów na obszar Natura 2000. Ocena oddziaływania planów na środowisko

Konteks t eur opejski:

Dyrektywa siedliskowa, art. 6.3.: Każdy plan lub przedsięwzięcie, które nie jest bezpośrednio związane lub konieczne do ochrony obszaru, ale które może na niego w istotny sposób oddziaływać, zarówno oddzielnie, jak i w połączeniu z innymi planami lub przedsięwzięciami, podlega odpowiedniej ocenie jego skutków dla danego obszaru z punktu widzenia założeń jego ochrony. W świetle wniosków wynikających z tej oceny oraz bez uszczerbku dla przepisów ust. 4 właściwe władze krajowe wyrażają zgodę na ten plan lub przedsięwzięcie dopiero po upewnieniu się, że nie wpłynie on niekorzystnie na dany obszar oraz, w stosownych przypadkach, po uzyskaniu opinii całego społeczeństwa.

Komentarze i orzecznictwo TSUE – por. rozdz. 2.3, str 32-36.

Dyrektywa SEA, art. 3.1. Ocenę wpływu na środowisko, zgodnie z art. 4–9, przeprowadza się w odniesieniu do określonych w ust. 2–4 planów i programów, które potencjalnie mogą powodować znaczący wpływ na środowisko.

2. Z zastrzeżeniem art. 3, ocenę wpływu na środowisko przeprowadza się w odniesieniu do wszystkich planów i programów:

- a) które są przygotowane dla rolnictwa, leśnictwa, rybołówstwa, energetyki, przemysłu, transportu, gospodarki odpadami, gospodarki wodnej, telekomunikacji, turystyki, planów zagospodarowania przestrzennego lub użytkowania gruntu i które ustalają ramy dla przyszłego zezwolenia na inwestycję, dotyczącego projektów wymienionych w załącznikach I i II do dyrektywy 2011/92/UE [dyrektywa EIA]; lub
- b) które, ze względu na potencjalny wpływ na tereny [Natura 2000], zostały uznane za wymagające oceny na podstawie art. 6 lub 7 dyrektywy 92/43/EWG [dyrektywa siedliskowa].

3. Plany i programy określone w ust. 2, określające użytkowanie małych obszarów na poziomie lokalnym oraz niewielkie modyfikacje planów i programów, określonych w ust. 2, wymagają oceny wpływu na środowisko tylko w przypadku, gdy Państwa Członkowskie stwierdzają, że mogą one potencjalnie powodować znaczący wpływ na środowisko.

4. Państwa Członkowskie ustalają, czy plany i programy inne niż określone w ust. 2 i które określają ramy dla przyszłego zezwolenia na inwestycję dotyczącego projektów, mogą potencjalnie powodować znaczący wpływ na środowisko.

5. Państwa Członkowskie ustalają, czy plany i programy określone w ust. 3 i 4 mogą potencjalnie powodować znaczący wpływ na środowisko, poprzez rozpatrywanie każdej sprawy na zasadzie jednostkowych przypadków lub poprzez wyszczególnienie rodzajów planów i programów lub przez połączenie obu podejść. W tym celu Państwa Członkowskie w każdym przypadku uwzględniają odpowiednie kryteria określone w załączniku II dla zapewnienia objęcia niniejszą dyrektywą planów i programów o potencjalnym znaczącym wpływie na środowisko.

6. Przy badaniu jednostkowych przypadków oraz wyszczególnianiu rodzajów planów i programów, zgodnie z ust. 5, są konsultowane organy określone w art. 6 ust. 3.

7. Państwa Członkowskie zapewniają, że ich wnioski, przyjęte zgodnie z ust. 5, zawierające uzasadnienie zwolnienia z wymogu dokonania oceny wpływu na środowisko zgodnie z art. 4–9, zostają podane do publicznej wiadomości.

Art. 4.1. Oceny wpływu na środowisko, określona w art. 3, dokonuje się podczas przygotowania planu lub programu i przed jego przyjęciem lub poddaniem procedurze ustawodawczej.

2. Wymagania niniejszej dyrektywy są brane pod uwagę w istniejących procedurach przyjmowania planów i programów w Państwach Członkowskich lub włączone do procedur ustanowionych w celu wykonania niniejszej dyrektywy.

3. W przypadku gdy plany i programy tworzą część hierarchii, Państwa Członkowskie, w celu uniknięcia powielania oceny, uwzględniają fakt, że oceny dokonuje się, zgodnie z niniejszą dyrektywą, na różnych poziomach hierarchii. W celu, między innymi, uniknięcia powielania oceny, Państwa Członkowskie stosują art. 5 ust. 2 i 3.

Art. 5. Sprawozdanie dotyczące środowiska. 1. W przypadku gdy na mocy art. 3 ust. 1 wymagana jest ocena wpływu na środowisko, przygotowuje się sprawozdanie, w którym zostanie zidentyfikowany, opisany i oszacowany potencjalny znaczący wpływ na środowisko wynikający z realizacji planu lub programu oraz rozsądne rozwiązania alternatywne uwzględniające cele i geograficzny zasięg planu lub programu. Informacje, które w tym celu mają być podane, są określone w załączniku I.

2. Sprawozdanie dotyczące środowiska, przygotowane zgodnie z ust. 1, zawiera informacje, które mogą być racjonalnie wymagane, z uwzględnieniem obecnego stanu wiedzy i metod oceny, zawartości i poziomu szczegółowości planu lub programu, jego stadium w procesie podejmowania decyzji oraz zakresu, w jakim niektóre sprawy mogą zostać właściwie ocenione na różnych etapach tego procesu, w celu uniknięcia powielania oceny.

3. Odpowiednie dostępne informacje na temat wpływu na środowisko, wynikającego z planów i programów, oraz otrzymane na innych poziomach procesu decyzyjnego lub poprzez inne pracodawstwo wspólnotowe mogą być wykorzystywane do dostarczenia informacji określonych w załączniku I.

4. Przy podejmowaniu decyzji w sprawie zakresu i poziomu szczegółowości informacji, jakie muszą być włączone do sprawozdania dotyczącego środowiska, konsultowane są organy określone w art. 6 ust. 3.

Art. 6. Konsultacje. 1. Projekt planu lub programu i sprawozdanie dotyczące środowiska przygotowane zgodnie z art. 5 zostają udostępnione organom określonym w ust. 3 niniejszego artykułu oraz społeczeństwu.

2. Organy określone w ust. 3 oraz społeczeństwo określone w ust. 4 mają odpowiednio wczesną i realną możliwość, we właściwych ramach czasowych, wyrażenia swojej opinii o projektach planów i programów oraz towarzyszącym im sprawozdaniu dotyczącym środowiska przed przyjęciem planu lub programu lub poddaniem go procedurze ustawodawczej.

3. Państwa Członkowskie wyznaczają organy, które mają być konsultowane, a które ze względu na swoje szczególne obowiązki w dziedzinie środowiska są potencjalnie zainteresowane wpływem na środowisko wynikającym z realizacji planów i programów.

4. Państwa Członkowskie określą społeczeństwo do celów ust. 2, w tym społeczeństwo, którego dotyczy lub potencjalnie może dotyczyć proces decyzyjny w ramach niniejszej dyrektywy lub które ma interes prawny związany z wymienionymi decyzjami, w tym odpowiednie organizacje pozarządowe, takie jak organizacje promujące ochronę środowiska oraz pozostałe zainteresowane organizacje.

5. Państwa Członkowskie ustalają szczegółowe regulacje w zakresie konsultacji i informowania organów i społeczeństwa.

Pra wo pols kie:

Ustawa o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko, Art. 3.1. Ilekroć w ustawie jest mowa o: ... 6) obszarze Natura 2000 – rozumie się przez to obszary, o których mowa w art. 25 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, oraz proponowane obszary mające znaczenie dla Wspólnoty Europejskiej, znajdujące się na liście, o której mowa w art. 27 ust. 3 pkt 1 tej ustawy.

Na użytek tej ustawy, obszary Natura 2000 są zdefiniowane szerzej niż normalnie – pojęcie to obejmuje także projektowane obszary przekazane do Komisji Europejskiej, od chwili przekazania Komisji ich listy.

... 17) znaczącym negatywnym oddziaływaniu na obszar Natura 2000 – rozumie się przez to oddziaływanie na cele ochrony obszaru Natura 2000, w tym w szczególności działania mogące:

- a) pogorszyć stan siedlisk przyrodniczych lub siedlisk gatunków roślin i zwierząt, dla których ochrony został wyznaczony obszar Natura 2000, lub
- b) wpłynąć negatywnie na gatunki, dla których ochrony został wyznaczony obszar Natura 2000, lub
- c) pogorszyć integralność obszaru Natura 2000 lub jego powiązania z innymi obszarami.

Art. 46. Przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko wymagają projekty:

- 1) koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, planów zagospodarowania przestrzennego oraz strategii rozwoju regionalnego;
- 2) polityk, strategii, planów lub programów w dziedzinie przemysłu, energetyki, transportu, telekomunikacji, gospodarki wodnej, gospodarki odpadami, leśnictwa, rolnictwa, rybołówstwa, turystyki i wykorzystywania terenu, opracowywanych lub przyjmowanych przez organy administracji, wyznaczających ramy dla późniejszej realizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko;
- 3) polityk, strategii, planów lub programów innych niż wymienione w pkt 1 i 2, których realizacja może spowodować znaczące oddziaływanie na obszar Natura 2000 jeżeli nie są one bezpośrednio związane z ochroną obszaru Natura 2000 lub nie wynikają z tej ochrony.

Strategicznej oceny oddziaływania na środowisko wymagają w szczególności:

- plany zagospodarowania przestrzennego oraz studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego,
- plany urządzenia lasu, jeżeli mogą znacząco oddziaływać na obszar Natura 2000 (w szczególności: obejmują lasy w tym obszarze),
- wieloletnie plany łowiecko-hodowlane, jeżeli mogą znacząco oddziaływać na obszar Natura 2000.

Należy pamiętać, że stosuje się art. 55 ust. 2.

W przypadku planów i programów zawierających komponent bezpośrednio związany z ochroną obszaru Natura 2000 lub wynikających z tej ochrony, nadal istnieje obowiązek oceny w stosunku do pozostałych komponentów takiego planu (wytyczne Komisji Europejskiej „Zarządzanie obszarami Natura 2000 – postanowienia art. 6 dyrektywy siedliskowej”).

Możliwość wystąpienia znaczącego negatywnego oddziaływania na obszar Natura 2000 istnieje również, jeżeli zakres planu nie pokrywa się nawet częściowo z obszarem Natura 2000 (np. oddziaływania odległe, oddziaływania na powiązania obszaru z obszarami sąsiednimi).

Art. 51. 1. Organ opracowujący projekt dokumentu, o którym mowa w art. 46 lub 47, sporządza prognozę oddziaływania na środowisko.

2. Prognoza oddziaływania na środowisko:

1) zawiera:

- a) informacje o zawartości, głównych celach projektowanego dokumentu oraz jego powiązaniach z innymi dokumentami,
- b) informacje o metodach zastosowanych przy sporządzaniu prognozy,
- c) propozycje dotyczące przewidywanych metod analizy skutków realizacji postanowień projektowanego dokumentu oraz częstotliwości jej przeprowadzania,
- d) informacje o możliwym transgranicznym oddziaływaniu na środowisko,
- e) streszczenie sporządzone w języku niespecjalistycznym;

2) określa, analizuje i ocenia:

- a) istniejący stan środowiska oraz potencjalne zmiany tego stanu w przypadku braku realizacji projektowanego dokumentu,
- b) stan środowiska na obszarach objętych przewidywanym znaczącym oddziaływaniem,
- c) istniejące problemy ochrony środowiska istotne z punktu widzenia realizacji projektowanego dokumentu, w szczególności dotyczące obszarów podlegających ochronie na podstawie ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody,
- d) cele ochrony środowiska ustanowione na szczeblu międzynarodowym, wspólnotowym i krajowym, istotne z punktu widzenia projektowanego dokumentu, oraz sposoby, w jakich te cele i inne problemy środowiska zostały uwzględnione podczas opracowywania dokumentu,
- e) przewidywane znaczące oddziaływania, w tym oddziaływania bezpośrednie, pośrednie, wtórne, skumulowane, krótkoterminowe, średnioterminowe i długoterminowe, stałe i chwilowe oraz pozytywne i negatywne, na cele i przedmiot ochrony obszaru Natura 2000 oraz integralność tego obszaru, a także na środowisko, a w szczególności na:
  - różnorodność biologiczną,
  - ludzi,
  - zwierzęta,

- rośliny,
- wodę,
- powietrze,
- powierzchnię ziemi,
- krajobraz,
- klimat,
- zasoby naturalne,
- zabytki,
- dobra materialne

z uwzględnieniem zależności między tymi elementami środowiska i między oddziaływaniami na te elementy;

3) przedstawia:

- a) rozwiązania mające na celu zapobieganie, ograniczanie lub kompensację przyrodniczą negatywnych oddziaływań na środowisko, mogących być rezultatem realizacji projektowanego dokumentu, w szczególności na cele i przedmiot ochrony obszaru Natura 2000 oraz integralność tego obszaru,
- b) biorąc pod uwagę cele i geograficzny zasięg dokumentu oraz cele i przedmiot ochrony obszaru Natura 2000 oraz integralność tego obszaru – rozwiązania alternatywne do rozwiązań zawartych w projektowanym dokumencie wraz z uzasadnieniem ich wyboru oraz opis metod dokonania oceny prowadzącej do tego wyboru albo wyjaśnienie braku rozwiązań alternatywnych, w tym wskazania napotkanych trudności wynikających z niedostatków techniki lub luk we współczesnej wiedzy.

W ramach „celów ochrony środowiska ustanowionych na szczeblu międzynarodowym” należy wymagać uwzględnienia m. in. celów dyrektyw przyrodniczych, na przykład:

- „uniknięcie, na obszarach Natura 2000, pogorszenia stanu siedlisk przyrodniczych i siedlisk gatunków, jak również w celu uniknięcia zakłócania życia gatunków, dla których zostały wyznaczone takie obszary, o ile to zakłócanie może mieć znaczenie w stosunku do celów dyrektywy siedliskowej” (art. 6(2) dyrektywy siedliskowej)
- „zachowanie lub odtworzenie, we właściwym stanie ochrony, siedlisk przyrodniczych oraz gatunków dzikiej fauny i flory będących przedmiotem zainteresowania Wspólnoty” (art. 2(2) dyrektywy siedliskowej – dotyczy to „naturowych” gatunków i siedlisk przyrodniczych, także poza obszarami Natura 2000, a także gatunków z załącznika IV i V dyrektywy,
- „zachowanie elementów krajobrazu istotnych dla migracji, rozprzestrzeniania i wymiany genetycznej dzikich gatunków”, takie jak rzeki i ich brzegi, miedze, oczka wodne, zarzewienia i zarośla ... (art. 10 dyrektywy siedliskowej),
- „zachowanie populacji gatunków ptaków na poziomie, który odpowiada w szczególności wymogom ekologicznym, naukowym i kulturowym, mając na uwadze wymogi ekonomiczne i rekreacyjne lub w celu dostosowania populacji tych gatunków do tego poziomu” (art. 2 dyrektywy ptasiej),
- „zapobiegnięcie pogarszaniu stanu, oraz ochrona i poprawa stanu ekosystemów wodnych oraz, w odniesieniu do ich potrzeb wodnych, ekosystemów lądowych i terenów podmokłych bezpośrednio uzależnionych od ekosystemów wodnych” (art. 1 ramowej dyrektywy wodnej),
- cele środowiskowe dla poszczególnych części wód, wynikające z art. 4 ramowej dyrektywy wodnej).

Art. 54. 1. Organ opracowujący projekt dokumentu, o którym mowa w art. 46 lub 47, poddaje projekt, wraz z prognozą oddziaływania na środowisko, opiniowaniu przez właściwe organy, o których mowa w art. 57 i 58. Właściwe organy wydają opinię w terminie 30 dni od dnia otrzymania wniosku o wydanie opinii.

2. Organ opracowujący projekt dokumentu zapewnia możliwość udziału społeczeństwa, zgodnie z przepisami działu III rozdział 1 i 3, w strategicznej ocenie oddziaływania na środowisko.

3. Zasady wnoszenia uwag i wniosków oraz opiniowania projektów miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin określają przepisy ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. Nr 80, poz. 717, z późn. zm.20).

Zapewnienie udziału społeczeństwa wymaga, by plan wraz z prognozą oddziaływania na środowisko był udostępniony publicznie, informacja o tym była podana do publicznej wiadomości, został wyznaczony co najmniej 21-dniowy termin na składanie wniosków i uwag.

Sporządzone projekty studiów i planów zagospodarowania przestrzennego wyklada się do publicznego wglądu wraz z prognozą oddziaływania na środowisko, a projekt studium również publikuje na stronie internetowej gminy. Termin wnoszenia uwag, biegnący od zakończenia wyłożenia, nie może być krótszy niż 21 dla projektu studium, a 14 dni dla projektu planu.

Wobec uchwały rady gminy, uchwalającej plan lub studium, organizacji ekologicznej w aktualnym stanie prawnym nie przysługuje (przynajmniej zgodnie z utrwalonym orzecznictwem) prawo skargi do sądu administracyjnego.

Naruszenie zasad sporządzania studium lub planu miejscowego, istotne naruszenie trybu ich sporządzania, a także naruszenie właściwości organów w tym zakresie, powodują nieważność uchwały rady gminy w całości lub części, co może stwierdzić wojewoda w drodze rozstrzygnięcia nadzorczego (w ciągu 1 miesiąca) lub sąd administracyjny na wniosek wojewody (w dowolnym czasie). W zakresie przesłanki naruszenia trybu uchwalania planu miejscowego obowiązuje wymóg istotności naruszenia trybu sporządzania planu (istotne jest naruszenie trybu, prowadzące w konsekwencji do sytuacji, w której przyjęte ustalenia planistyczne są odmienne od tych, które zostałyby podjęte gdyby do naruszenia trybu nie doszło). Natomiast przesłanka naruszenia zasad sporządzania planu nie jest obarczona wymogiem istotności, co oznacza, iż każde naruszenie zasad sporządzania planu prowadzi do stwierdzenia jego nieważności. Przez zasady sporządzania planu należy rozumieć merytoryczne wymogi jakim odpowiadać powinien akt planistyczny, co odnosi się do ustaleń planu zawartych w części opisowej i graficznej, jego załączników, a także standardów dokumentacji planistycznej obejmującej materiały planistyczne, skalę opracowań kartograficznych, prawidłowość stosowanych oznaczeń i nazewnictwa oraz sposób dokumentowania prac planistycznych (wyrok WSA w Gorzowie Wlkp II SA/Go 852/08).

Uchwała rady gminy, uchwalająca studium mimo odmowy uzgodnienia projektu studium przez RDOŚ z uwagi na braki i niedokładności przedstawionej prognozy oddziaływania na środowisko - gdyż dokument ten nie przedstawia potencjalnego oddziaływania studium na cele ochrony projektowanych nowych obszarów ochrony siedlisk Natura 2000, jak również na tereny objęte zmianą granic istniejących obszarów Natura 2000 - jest nieważna (wyrok WSA w Olsztynie II SA/Ol 166/10).

Art. 55. 1. Organ opracowujący projekt dokumentu, o którym mowa w art. 46 lub 47, bierze pod uwagę ustalenia zawarte w prognozie oddziaływania na środowisko, opinie organów, o których mowa w art. 57 i 58, oraz rozpatruje uwagi i wnioski zgłoszone w związku z udziałem społeczeństwa.

2. Projekt dokumentu, o którym mowa w art. 46 lub 47, nie może zostać przyjęty, o ile nie zachodzą przesłanki, o których mowa w art. 34 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, jeżeli ze strategicznej oceny oddziaływania na środowisko wynika, że może on znacząco negatywnie oddziaływać na obszar Natura 2000.

Możliwość znaczącego negatywnego wpływu planu lub programu na obszar Natura 2000 jest przesłanką w zasadzie uniemożliwiającą jego przyjęcie (chyba że zachodzi sytuacja opisana w art. 34 ustawy o ochronie przyrody – patrz jednak komentarz do tego artykułu). Dotyczy to także studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz planów zagospodarowania przestrzennego, a także ich zmian.

3. Do przyjętego dokumentu załącza się pisemne podsumowanie zawierające uzasadnienie wyboru przyjętego dokumentu w odniesieniu do rozpatrywanych rozwiązań alternatywnych, a także informację, w jaki sposób zostały wzięte pod uwagę i w jakim zakresie zostały uwzględnione:

- 1) ustalenia zawarte w prognozie oddziaływania na środowisko;
- 2) opinie właściwych organów, o których mowa w art. 57 i 58;
- 3) zgłoszone uwagi i wnioski;
- 4) wyniki postępowania dotyczącego transgranicznego oddziaływania na środowisko, jeżeli zostało przeprowadzone;
- 5) propozycje dotyczące metod i częstotliwości przeprowadzania monitoringu skutków realizacji postanowień dokumentu.

4. Organ opracowujący projekt dokumentu przekazuje przyjęty dokument wraz z podsumowaniem, o którym mowa w ust. 3, właściwym organom, o których mowa w art. 57 i 58.

5. Organ opracowujący projekt dokumentu jest obowiązany prowadzić monitoring skutków realizacji postanowień przyjętego dokumentu w zakresie oddziaływania na środowisko, zgodnie z częstotliwością i metodami, o których mowa w ust. 3 pkt 5.

Art. 56. Przepisy niniejszego działu stosuje się także do podmiotów opracowujących projekt dokumentu, niebędących organami administracji.

Projekty dokumentów poddanych strategicznej ocenie oddziaływania na środowisko, przyjęte dokumenty, sporządzone prognozy oddziaływania na środowisko, podsumowania o których mowa w art. 55 ust 3, opinie wydane w postępowaniu – należą do ‘kwalifikowanej’ informacji o środowisku, o której mowa w art. 21 ustawy. W konsekwencji: organ ma obowiązek publikować informację o tych dokumentach w publicznie dostępnym wykazie danych o środowisku, stanowiącym część Biuletynu Informacji Publicznej. Same dokumenty organ ma obowiązek udostępnić każdemu na pisemny wniosek, przy czym udostępnienie powinno nastąpić w dniu złożenia takiego wniosku (art. 14 ust. 3 ustawy).

Art. 57. Organem właściwym w sprawach opiniowania w ramach strategicznych ocen oddziaływania na środowisko jest:

- 1) Generalny Dyrektor Ochrony Środowiska – w przypadku dokumentów opracowywanych i zmienianych przez centralne organy administracji rządowej;
  - 2) regionalny dyrektor ochrony środowiska – w przypadku dokumentów innych niż wymienione w pkt 1.
2. W przypadku gdy planowana realizacja danego dokumentu dotyczy obszarów morskich, organem właściwym w sprawach opiniowania i uzgadniania w ramach strategicznych ocen oddziaływania na środowisko jest także dyrektor urzędu morskiego.
3. W przypadku gdy planowana realizacja danego dokumentu obejmuje obszar dwóch województw, organem właściwym w sprawach opiniowania i uzgadniania w ramach strategicznych ocen oddziaływania na środowisko jest regionalny dyrektor ochrony środowiska, na którego obszarze właściwości znajduje się większa część terenu, na którym ma być realizowany ten dokument. Opiniowanie i uzgadnianie następuje w porozumieniu z zainteresowanym regionalnym dyrektorem ochrony środowiska.
4. W przypadku gdy planowana realizacja danego dokumentu obejmuje obszar więcej niż dwóch województw, organem właściwym w sprawach opiniowania i uzgadniania w ramach strategicznych ocen oddziaływania na środowisko jest Generalny Dyrektor Ochrony Środowiska.

2.3. Ocena oddziaływania przedsięwzięć na obszar Natura 2000. Ocena oddziaływania przedsięwzięć na środowisko

Konteks t eur opejski:

Dyrektywa siedliskowa, art. 6.3.: Każdy plan lub przedsięwzięcie, które nie jest bezpośrednio związane lub konieczne do ochrony obszaru, ale które może na niego w istotny sposób oddziaływać, zarówno oddzielnie, jak i w połączeniu z innymi planami lub przedsięwzięciami, podlega odpowiedniej ocenie jego skutków dla danego obszaru z punktu widzenia założeń jego ochrony. W świetle wniosków wynikających z tej oceny oraz bez uszczerbku dla przepisów ust. 4 właściwe władze krajowe wyrażają zgodę na ten plan lub przedsięwzięcie dopiero po upewnieniu się, że nie wpłynie on niekorzystnie na dany obszar oraz, w stosownych przypadkach, po uzyskaniu opinii całego społeczeństwa.

Zgodnie z art. 7 dyrektywy, przepisy stosują się także do obszarów wyznaczonych na podstawie dyrektywy ptasiej.

Wymóg dokonania oceny jest uzależniony od warunku istnienia prawdopodobieństwa lub zagrożenia, że będą one w istotny sposób oddziaływać na dany teren. Uwzględniając w szczególności zasadę ostrożności, zagrożenie takie występuje wówczas, kiedy na podstawie obiektywnych okoliczności nie można wykluczyć, że plan lub przedsięwzięcie będzie oddziaływać na dany teren w istotny sposób. Nieprawidłowe jest ogólne wyłączenie spod obowiązku oceny określonych kategorii przedsięwzięć (wyroki ETS w sprawach C-98/03 *Commission v Germany*, C-6/04 *Commission vs United Kingdom*).

Okoliczność, że działalność ta wykonywana jest na przedmiotowym terenie regularnie od wielu lat i cyklicznie konieczne jest uzyskanie dla niej pozwolenia, przy czym za każdym razem dokonuje się nowej oceny kwestii, czy działalność ta może być wykonywana i, jeżeli tak, na jakiej części terenu, nie stanowi jako taka przeszkody, aby działalność tą traktować przy każdym wniosku, jako odrębny plan lub przedsięwzięcie w rozumieniu dyrektywy siedliskowej (wyrok ETS w sprawie C-127/02 *Waddenvereniging i Vogelbeschermingsvereniging*).

Obowiązek oceny w trybie art. 6(3) nie jest uzależniony od położenia planowanego przedsięwzięcia w obszarze Natura 2000 lub poza nim, ale od ryzyka wystąpienia oddziaływania na obszar Natura 2000. Prawo krajowe nie może różnicować reguł oceny w zależności od położenia przedsięwzięcia w stosunku do granic obszaru (wyrok ETS w sprawie C-98/03 *Commission v Germany*).

Niedopuszczalne jest wyłączenie a priori z obowiązku oceny z art. 6(3) pewnych rodzajów działań - na przykład wyłączenie z potrzeby oceny „użytkowania gruntów w celach rolniczych, leśnych i rybołówstwa, jeżeli uwzględniane są przy tym cele i zasady ochrony przyrody i kształtowania krajobrazu”. Niedopuszczalne jest, by wyłączać a priori z obowiązku oceny „przedsięwzięcia dotyczące instalacji lub użytkowania wód, które nie wymagają pozwolenia”. Nieprawidłowe jest ogólne wyłączenie spod obowiązku oceny działań nie wymagających zezwolenia. Na przykład, użytkowanie małych ilości wód może nie wymagać zezwolenia wodnego gdy uznano, że nie oddziaływałyby w sposób istotny na stan wód, ale nie wynika z tego, iż nie mogłyby one wywierać istotnych skutków na obszar Natura

2000. Musi więc podlegać ocenie takiego oddziaływania (wyrok ETS w sprawie C-98/03 *Commission v Germany*).

Art. 6(3) uzależnia wymóg dokonania odpowiedniej oceny planu lub przedsięwzięcia od przesłanki polegającej na zaistnieniu prawdopodobieństwa lub ryzyka, że ten plan lub przedsięwzięcie będzie oddziaływać na dany obszar w istotny sposób. Mając w szczególności na uwadze zasadę ostrożności, będącą jedną z podstaw polityki Wspólnoty w dziedzinie środowiska naturalnego, stawiającej sobie za cel wysoki poziom ochrony zgodnie z art. 191 ust. 2 zdanie pierwsze Traktatu o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej, w świetle którego należy dokonywać wykładni dyrektywy siedliskowej, ryzyko takie ma miejsce wówczas, gdy na podstawie obiektywnych informacji nie można wykluczyć, że przedmiotowy plan lub przedsięwzięcie będzie oddziaływać na dany obszar w istotny sposób. Taka wykładnia przesłanki, od zaistnienia której uzależnione jest przeprowadzenie odpowiedniej oceny skutków planu lub przedsięwzięcia dla danego obszaru, na podstawie której, w przypadku wątpliwości co do nie wystąpienia ewentualnych istotnych oddziaływań należy dokonać takiej oceny, umożliwia w sposób skuteczny uniknięcia udzielania pozwoleń na plany lub przedsięwzięcia wpływające niekorzystnie na dany obszar i przyczynia się w ten sposób do urzeczywistnienia głównego celu dyrektywy siedliskowej, polegającego na zapewnieniu różnorodności biologicznej poprzez ochronę siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory, zgodnie z trzecim motywem i art. 2 ust. 1 dyrektywy (wyroki ETS w sprawach C127/02 *Waddenvereniging i Vogelbeschermingsvereniging*, C-180/96 *United Kingdom v Commission*).

Jeżeli plan lub przedsięwzięcie, które nie jest bezpośrednio związane lub konieczne do ochrony obszaru Natura 2000, niesie z sobą ryzyko naruszenia założeń ochrony tego obszaru, należy je wówczas uznać jako mogące oddziaływać na przedmiotowy obszar w sposób istotny. Ocena tego ryzyka powinna być dokonana w szczególności w świetle charakterystyki i specyficznych uwarunkowań środowiskowych obszaru, którego dotyczy plan lub przedsięwzięcie (wyrok ETS w sprawie C-127/02 *Waddenvereniging i Vogelbeschermingsvereniging*).

Ocenie w trybie art. 6(3) podlegają plany i przedsięwzięcia z wyjątkiem tych, które „są bezpośrednio związane z ochroną obszaru lub niezbędne do tej ochrony”. Zwolnienie z oceny nie może jednakże zostać rozciągnięte na środki, którym brak jest bezpośredniego związku z ochroną obszaru Natura 2000; odstępstwa od ogólnych reguł powinny być interpretowane zawężająco (...) dla odstępstwa od obowiązku przeprowadzenia oceny skutków dla danego obszaru nie wystarczy, by środki były zgodne z planem ochrony, lecz muszą one być bezpośrednio konieczne dla realizacji założeń ochrony (opinia rzecznika generalnego Trybunału Sprawiedliwości w sprawie C-241/08). Ujęcie przedsięwzięcia w planie zadań ochronnych Natura 2000 nie stanowi automatycznej przesłanki do zwolnienia go z obowiązku oceny, chyba że to przedsięwzięcie jest bezpośrednio konieczne dla ochrony gatunków lub siedlisk i służy wyłącznie tej ochronie.

Określenie „...nie jest bezpośrednio powiązany z ochroną obszaru lub konieczny dla tej ochrony” należy rozumieć w ten sposób, że każdy nie związany z ochroną obszaru komponent planu lub programu może wymagać oceny. Np. aspekt pozyskania drewna w lasach uznanych za obszar specjalny ochrony ptaków lub obszar mający znaczenie dla Wspólnoty może stanowić część planu zarządzania tym obszarem dla jego ochrony, jednak na tyle,

na ile pozyskanie takie nie jest konieczne dla ochrony obszaru, powinno być traktowane jako wymagające oceny (*Zarządzanie obszarami Natura 2000. Postanowienia art. 6 dyrektywy „siedliskowej” 92/43/EWG*. Komisja Europejska 2000 (uzup. 2007). Tłumaczenie polskie: WWF Polska 2007).

Nawet jeżeli studia i plany zagospodarowania przestrzennego nie zezwalają bezpośrednio na realizację uwzględnionych w nich przedsięwzięć, które przed uzyskaniem zezwolenia na ich realizację muszą podlegać normalnej ocenie, to – w świetle faktu, że udzielając pozwolenia na realizację przedsięwzięcia bada się jego zgodność z planem zagospodarowania przestrzennego - mają znaczny wpływ na rzeczywiste decyzje dotyczące lokalnego rozwoju. W konsekwencji studia i plany zagospodarowania przestrzennego muszą również podlegać ocenie z punktu widzenia wpływu na obszar Natura 2000 z punktu widzenia założeń jego ochrony (wyrok ETS w sprawie C-6/04 *Commission v United Kingdom*).

„Odpowiednia ocena” o której mowa w art. 6(3), oznacza określenie, zgodnie z najlepszą wiedzą naukową w tej dziedzinie, wszystkich aspektów planu lub przedsięwzięcia, mogących osobno lub w połączeniu z innymi planami i przedsięwzięciami oddziaływać na założenia ochrony obszaru. Władze powinny oprzeć się na najlepszej wiedzy naukowej w danej dziedzinie. Założenia ochrony danego obszaru mogą zostać ustalone, jak wynika z art. 3 i 4, a w szczególności z art. 4 ust. 4 dyrektywy siedliskowej, na podstawie znaczenia tych obszarów dla zachowania lub odtworzenia, we właściwym stanie ochrony, typu siedliska przyrodniczego wymienionego w załączniku I lub gatunku wymienionego w załączniku II, a także do celów spójności Natury 2000 oraz na podstawie zagrożenia degradacją lub zniszczeniem, na które narażone są te obszary (wyroki ETS w sprawie C-127/02 *Waddenvereniging i Vogelbeschermingsvereniging*, C-418/04 *Commission vs Ireland*, C-404/09 *Alto Sil*).

Powierzchny i wybiórczy charakter badania skutków przedsięwzięcia, zalecenie w ocenie dalszych prac w celu ustalenia oddziaływania, brak wyczerpującego zestawienia przedmiotów ochrony, oparcie wnioskowania na spostrzeżeniach o charakterze doraźnym, brak wniosków ostatecznych (w tym odłożenie na później doprecyzowania oddziaływań i określenia środków minimalizujących i kompensujących) są przesłankami świadczącymi, że ocena nie jest „odpowiednia” (wyrok ETS w sprawie C-304/05 *Parco Nazionale dello Stelvio*).

Jeżeli zezwolenie na realizację przedsięwzięcia zostało wydane z naruszeniem art. 6(3), np. po ocenie która nie była „odpowiednia”, to – jeżeli wykazane zostaną pogorszenia stanu siedliska lub niepokojenia gatunków, dla których dany obszar został wyznaczony – realizacja przedsięwzięcia może naruszać także art. 6(2) dyrektywy (wyrok ETS w sprawie C-304/05 *Parco Nazionale dello Stelvio*).

Zezwolenie na realizację planu lub przedsięwzięcia może zostać udzielone jedynie pod warunkiem, że właściwe władze krajowe uzyskają pewność, iż plan lub przedsięwzięcie nie będą miały negatywnych skutków dla obszaru, którego dotyczą. Ma to miejsce wówczas, gdy z naukowego punktu widzenia brak jest racjonalnych wątpliwości, że skutki takie nie wystąpią (wyroki ETS w sprawach C-127/02 *Waddenvereniging i Vogelbeschermingsvereniging*, C-239/04 *Castro Verde*). Art. 6 ust. 3 dyrektywy siedliskowej nie zezwala on na zatwierdzenie, także w drodze ustawodawczej, planu lub przedsięwzięcia bez upewnienia się, że nie naruszy ono integralności danego obszaru (wyrok TSUE w sprawie C-182/10 *Solvay*).

Kryterium udzielenia pozwolenia zawiera w sobie zasadę ostrożności - mniej surowe kryterium udzielenia pozwolenia mogłoby nie zapewnić w skuteczny sposób urzeczywistnienia celu ochrony obszarów, któremu służy przedmiotowy przepis. Jeżeli brak jest pewności co do nie wystąpienia negatywnych skutków na przedmiotowy obszar, związanych z ocenianym planem lub przedsięwzięciem, właściwe organy państwowe powinny odmówić udzielenia pozwolenia na ten plan lub przedsięwzięcie (wyroki ETS w sprawach C-157/96 National Farmers' Union, C-127/02 Waddenvereniging i Vogelbeschermingsvereniging, C- 239/04 Castro Verde).

Istnienie, w chwili udzielania zezwolenia, racjonalnych wątpliwości co do możliwości wystąpienia negatywnych skutków, w tym co do skuteczności przewidzianych działań minimalizujących te skutki, jest przesłanką niezgodności wydanego zezwolenia z art. 6(3) dyrektywy. Dla wniosku takiego nie ma znaczenia, czy negatywne skutki rzeczywiście wystąpiły (wyroki ETS w sprawach C-209/02 *Crex crex* in Wörschacher Moos, C- 239/04 Castro Verde).

Wad oceny nie można naprawiać ocenami i działaniami podejmowanymi po wydaniu zezwolenia na przedsięwzięcie (wyrok TSUE w sprawie C-404/09 Alto Sil)

Zasada poddawania projektów, które mogą mieć istotne oddziaływanie na obszar Natura 2000, ocenie oddziaływania na ten obszar nie znajduje zastosowania w przypadkach, w których formalne wniesienie wniosku o wydanie zezwolenia na realizację projektu miało miejsce przed upływem terminu na transpozycję dyrektywy (wyrok ETS w sprawie C-209/04 *Commission v. Austria*). Jednak, skutki takiego przedsięwzięcia nadal podlegają art. 6(2) dyrektywy (zob. str. 84-85).

Przepisy uzależniające dopuszczalność przedsięwzięcia od wyniku oceny nie stoją one na przeszkodzie istnieniu uregulowań, które ogólnie zakazują określonych przedsięwzięć na obszarach Natura 2000 – np. zakazują lokalizacji turbin wiatrowych na obszarach należących do sieci Natura 2000 bez jakiegokolwiek uprzedniej oceny skutków przedsięwzięcia dla obszaru – o ile przestrzegane są zasady niedyskryminacji i proporcjonalności (wyrok TSUE w sprawie C-2/10).

Zastosowanie względem utrzymywania wód patrz str. 105-106. Za przedsięwzięcie wymagające oceny oddziaływania na obszar Natura 2000 należy uznać w szczególności: okresowe oczyszczanie i pogłębianie rowów melioracyjnych (wyrok ETS w sprawie C-418/04 i odpowiednia opinia rzecznika generalnego), okresowe pogłębianie rzeki służącej żegludze (Wyrok ETS w sprawie C-226/08 Stadt Papenburg i odpowiednia opinia rzecznika generalnego).

Por. także:

- *Zarządzanie obszarami Natura 2000. Postanowienia art. 6 dyrektywy „siedliskowej” 92/43/EWG*. Komisja Europejska 2000 (uzup. 2007). Tłumaczenie polskie: WWF Polska 2007 (<http://ec.europa.eu/environment>).
- *Ocena planów i przedsięwzięć znacząco oddziałujących na obszary Natura 2000. Wytyczne metodyczne dotyczące przepisów artykułu 6(3) i 6(4) dyrektywy Siedliskowej 92/43/EWG*. Komisja Europejska 2002. Tłumaczenie polskie: WWF Polska, 2005 (<http://ec.europa.eu/environment>).

Dyrektywa EIA, Artykuł 2.1. Państwa członkowskie przyjmują wszystkie niezbędne środki, aby zapewnić podleganie przedsięwzięć mogących powodować znaczące skutki w środowisku, między innymi z powodu ich charakteru, rozmiarów lub lokalizacji, wymogowi uzyskania zezwolenia na inwestycję i oceny w odniesieniu do ich skutków, przed udzieleniem zezwolenia. Przedsięwzięcia te określa art. 4.

Celem dyrektywy jest poddanie przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko naturalne – między innymi ze względu na ich charakter, rozmiar lub lokalizację – ocenie oddziaływania na środowisko przed wydaniem zezwolenia na realizację przedsięwzięcia. Sformułowanie przepisów jest pozbawione jakiejkolwiek niejasności - art. 2 ust. 1 wspomnianej dyrektywy należy interpretować bezwzględnie jako oznaczający, że jeżeli wnioskodawca nie ubiegał się o wymagane zezwolenie i następnie go nie uzyskał i nie przeprowadził wcześniej oceny oddziaływania na środowisko jeżeli jest ona wymagana, nie może rozpocząć prac dotyczących danego przedsięwzięcia, nie naruszając wymogów dyrektywy. Przepisy dopuszczające ocenę oddziaływania na środowisko przedsięwzięcia, które jest już realizowane lub zrealizowane, naruszają zobowiązania wynikające z dyrektywy. Sytuacja, w której można naprawić brak oceny oddziaływania na środowisko wymaganej w dyrektywie, przez uzyskanie zezwolenia legalizacyjnego, które pozwala w szczególności na pozostawienie niezmiennym stanie przedsięwzięcia, które nie zostało prawidłowo zatwierdzone, jest naruszeniem dyrektywy (wyrok w sprawie ETS C-215/06).

Dla stwierdzenia uchybienia obowiązkowi wynikającemu z dyrektywy nie jest konieczne przedstawienie dowodu, iż przedsięwzięcie faktycznie wywiera negatywny wpływ na środowisko. Wystarczającym kryterium dla zastosowania dyrektywy 85/337 jest znaczący wpływ, jaki określone przedsięwzięcie „może” wywierać na środowisko (zob. w tej kwestii art. 1 ust. 1, jak również piąty i szósty motyw tej dyrektywy) (wyrok ETS w sprawie C-227/01).

Celu dyrektywy nie wolno omijać poprzez dzielenie przedsięwzięć. Nieuwzględnienie łącznego rezultatu przedsięwzięć nie może skutkować w praktyce wyłączeniem ich w całości z obowiązku poddania ocenie, podczas gdy rozpatrywane łącznie mogą wywierać znaczące skutki na środowisko naturalne (wyroki ETS w sprawach C-392/96, C-227/01, C-2/07 Abraham i in., C-142/07 CODA). Przedsięwzięcie transgraniczne wymagające jako całość oceny, powinno być poddane procedurze oceny oddziaływania na środowisko również wtedy, gdy poszczególne jego odcinki na terytorium różnych państw członkowskich nie wymagałyby oceny (wyrok ETS w sprawie C-205/08).

Zakres stosowania dyrektywy jest szeroki, a jej cel dalekosiężny (wyroki ETS w sprawach C-72/95 Kraaijeveld, C-435/97 WWF i in., C-2/07 Abraham i in., C-142/07 CODA). Załącznik I i II dyrektywy muszą być interpretowane z uwzględnieniem jej podstawowego celu, którym jest, zgodnie z jej art. 2 ust. 1, poddawanie, przed wydaniem zezwolenia, przedsięwzięć, które mogą powodować znaczące skutki dla środowiska naturalnego, w szczególności ze względu na ich charakter, rozmiar lub lokalizację, ocenie w zakresie ich oddziaływania na środowisko (wyroki ETS w sprawach C-287/98 Linster, C-486/04, C-142/07 CODA).

Art. 3. Ocena wpływu na środowisko określa, opisuje i ocenia we właściwy sposób dla każdego indywidualnego przypadku i zgodnie z art. 4—12, bezpośrednie i pośrednie skutki przedsięwzięcia dla następujących elementów:

- a) istot ludzkich, fauny i flory;
- b) gleby, wód, powietrza, klimatu i krajobrazu;
- c) dóbr materialnych i dziedzictwa kultury;
- d) oddziaływania między elementami wymienionymi w tiret pierwszym, drugim i trzecim.

Sprzeczne z dyrektywą byłoby uwzględnienie w zakresie oceny skutków wywieranych na środowisko naturalne przez przedsięwzięcie lub jego zmianę jedynie bezpośrednich skutków planowanych robót jako takich, z pominięciem skutków wywieranych na środowisko naturalne, które mogą wynikać z użytkowania i eksploatacji systemów będących rezultatem tych robót (wyroki ETS w sprawach C-2/07 Abraham i in., C-142/07 CODA).

Jeśli ocena oddziaływania na środowisko musi, w szczególności, określić, opisać i ocenić w sposób odpowiedni pośrednie skutki przedsięwzięcia, ocena ta musi także zawierać analizę skutków kumulatywnych dla środowiska, jakie może powodować to przedsięwzięcie, jeśli rozważy się je łącznie z innymi przedsięwzięciami, w zakresie w jakim taka analiza jest konieczna aby zapewnić, że ocena obejmuje zbadanie wszystkich istotnych oddziaływań na środowisko rozpatrywanego przedsięwzięcia (wyrok TSUE w sprawie C-404/08 Alto Sil).

Pominięcie w ocenie analizy oddziaływania na gatunek chroniony, o którym odpowiednie władze wiedziały lub dowiedziały się w toku postępowania, że występuje na obszarze który może być objęty oddziaływaniem, jest naruszeniem obowiązku wynikającego z dyrektywy przedsięwzięcia (wyrok TSUE w sprawie C-404/08 Alto Sil).

Art. 4.1. Z zastrzeżeniem art. 2 ust. 4 przedsięwzięcia wymienione w załączniku I podlegają ocenie zgodnie z art. 5—10.

2. Z zastrzeżeniem art. 2 ust. 4, w odniesieniu do przedsięwzięć wymienionych w załączniku II państwa członkowskie ustalają, czy przedsięwzięcie podlega ocenie zgodnie z art. 5—10. Państwa członkowskie dokonują tego ustalenia za pomocą:

- a) badania indywidualnego; lub
- b) progów lub kryteriów ustalonych przez państwo członkowskie.

Państwa członkowskie mogą postanowić o stosowaniu obydwu procedur, o których mowa w lit. a) i b).

3. Podczas przeprowadzania badania indywidualnego lub ustalania progów lub kryteriów do celów ust. 2 uwzględnia się odpowiednie kryteria selekcji wymienione w załączniku III.

4. Państwa członkowskie zapewniają, by ustalenie dokonane przez właściwe organy zgodnie z ust. 2 udostępniane było społeczeństwu.

Załącznik I określa przedsięwzięcia zawsze wymagające oceny, a załącznik II – przedsięwzięcia wymagające rozważenia, czy ocena jest niezbędna (tzw. *screeningu*). W załączniku II oprócz typowych inwestycji znajdują się przykładowo: przedsięwzięcia dotyczące restrukturyzacji obszarów wiejskich; przedsięwzięcia w celu wykorzystania nieużytków i obszarów półnaturalnych do intensywnego użytkowania rolnego; przedsięwzięcia zarządzania wodą w rolnictwie, włączając nawadnianie i meliorację; zalesianie i wycinanie lasów w celu zamiany przeznaczenia gruntów, budowa śródlądowych dróg wodnych, prace kanalizacyjne i przeciwpowodziowe, zapory wodne.

Załącznik III wymaga, by badając konieczność przeprowadzenia oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko (tj. przeprowadzając tzw. *screening*) uwzględnić:

1. Cechy przedsięwzięcia, z uwzględnieniem w szczególności: rozmiaru przedsięwzięcia, kumulacji z innymi przedsięwzięciami, korzystania z zasobów naturalnych, produkcji odpadów, zanieczyszczeń i zagrożeń, ryzyka wypadku, w szczególności uwzględniając użyte substancje i technologie.

2. Lokalizację przedsięwzięcia: środowiskowa wrażliwość obszarów geograficznych, które mogą być dotknięte skutkami spowodowanymi przez przedsięwzięcia, musi być rozpatrywana z uwzględnieniem w szczególności: dotychczasowego przeznaczenia gruntów, względnej obfitości, jakości i zdolności do odtwarzania zasobów naturalnych na danym obszarze, zdolności absorpcji środowiska naturalnego, ze zwróceniem szczególnej uwagi na: tereny podmokłe, strefy nadbrzeżne, góry i obszary leśne, rezerваты naturalne i parki, obszary Natura 2000, obszary, na których zostały już przekroczone normy jakościowe w odniesieniu do ochrony środowiska określone w ustawodawstwie wspólnotowym; obszary gęsto zaludnione; krajobrazy o znaczeniu historycznym, kulturalnym lub archeologicznym.

3. Cechy potencjalnego oddziaływania: potencjalne znaczące skutki przedsięwzięć muszą być rozpatrywane w stosunku do kryteriów określonych w pkt 1 i 2 oraz z uwzględnieniem w szczególności: zakresu oddziaływania (obszar geograficzny i liczba mieszkańców, którzy znajdują się w zasięgu oddziaływania przedsięwzięcia), transgranicznego charakteru oddziaływania, ciężaru i kompleksowości oddziaływania, prawdopodobieństwa wystąpienia oddziaływania, czasu trwania, częstotliwości i odwracalności oddziaływania.

Bez względu na metodę obraną przez Państwo Członkowskie dla ustalenia, czy dane przedsięwzięcie wymaga oceny, czy też nie, metoda ta nie może zagrażać realizacji celów dyrektywy, która zmierza do zagwarantowania, aby żadne przedsięwzięcie, które może wywierać znaczące skutki środowiskowe w rozumieniu dyrektywy, nie zostało wyłączone spod oceny, z wyjątkiem przypadku, gdy dane przedsięwzięcie, będące przedmiotem wyłączenia, mogło zostać uznane, na podstawie globalnej oceny, za niezdolne do wywarcia znaczących skutków środowiskowych. Decyzja, mocą której właściwe władze krajowe uznają, iż cechy przedsięwzięcia nie wymagają tego, aby zostało ono poddane ocenie jego wpływu na środowisko, musi zawierać w sobie lub w załączniku do niej wszelkie informacje pozwalające na ustalenie, czy jej podstawą było odpowiednie uprzednie badanie, przeprowadzone zgodnie z wymogami dyrektywy 85/337 (wyrok ETS w sprawie C-87/02 *Lotto Zero*). Uzasadnienie decyzji o braku potrzeby oceny musi być dostępne, jeśli nie w samej decyzji, to conajmniej na późniejsze żądanie (wyrok ETS w sprawie C-75/08 *Mellor*).

Wydanie zezwolenia na przedsięwzięcie mające negatywne konsekwencje dla populacji, miejsc rozrodu lub miejsc odpoczynku gatunków zwierząt chronionych z zał. IV, bez przeprowadzenia odpowiedniej oceny oddziaływania na środowisko lub przed przeprowadzeniem takiej oceny, oznacza że nie zostały podjęte wszystkie działania w celu skutecznego wdrożenia systemu ścisłej ochrony tych gatunków – i tym samym jest sprzeczne z dyrektywą siedliskową (wyrok C-183/05 *Commission v. Ireland*). Ocena przedsięwzięć pod kątem oddziaływania na gatunki chronione może stanowić element środków ochrony gatunku wymaganych przez art. 12 ust. 1 d dyrektywy siedliskowej, zapewniając że nie dojdzie do nieumyślnego zniszczenia miejsc rozrodu i odpoczynku gatunku (opinia rzecznika generalnego ETS w sprawie C-383/09 *chomik alzacki*). Występowanie lub ewentualność występowania gatunków chronionych należy w konsekwencji uwzględnić jako element „środowiskowej wrażliwości obszaru”.

Pojęcie „prace kanalizacyjne”, użyte w załączniku II dyrektywy, opisuje wszelkie prace podczas których następuje interwencja w naturalne koryto rzeki. Pojęcie „prace przeciwpowodziowe”, użyte w tym załączniku, obejmuje wszelkie prace wpływające, w ten czy w inny sposób, na naturalny przepływ wody. Zalicza się tu pogłębienie i poszerzenie cieku, ale także budowa wałów, przenoszenie wałów, wzmocnienie lub/i poszerzenie wału przeciwpowodziowego, zastąpienie wału nowym wałem - niezależnie czy jest on mocniejszy lub szerszy od starego (wyrok ETS w sprawie C-72/95 *Kraaijeveld (Dutch Dykes)*) i opinia rzecznika generalnego w tej sprawie).

Art. 5.1. W przypadku przedsięwzięć, które stosownie do art. 4 mają podlegać ocenie oddziaływania na środowisko zgodnie z niniejszym artykułem oraz art. 6–10, państwa członkowskie przyjmują środki niezbędne do zapewnienia, by wykonawca dostarczył we właściwej formie informacje wyszczególnione w załączniku IV w zakresie, w jakim:

- a) państwa Członkowskie uznają, że te informacje są odpowiednie dla danego etapu procedury zezwolenia i dla szczególnych cech określonego przedsięwzięcia lub typu przedsięwzięcia oraz dla cech środowiskowych, które mogą być naruszone;
- b) państwa Członkowskie uznają, że można w sposób uzasadniony żądać od wykonawcy zebrania takich informacji, uwzględniając między innymi obecny stan wiedzy i metody oceny.

2. Państwa członkowskie podejmują niezbędne środki w celu zapewnienia, by na życzenie wykonawcy przed złożeniem wniosku o zezwolenie na inwestycję właściwy organ wydał opinię na temat informacji, jakie mają być dostarczone przez wykonawcę zgodnie z ust. 1. Przed wydaniem opinii właściwy organ konsultuje się z wykonawcą i organami, o których mowa w art. 6 ust. 1. Fakt, że organ wydał opinię na podstawie niniejszego ustępu, nie wyklucza możliwości późniejszego domagania się od wykonawcy przedłożenia dalszych informacji.

Państwa członkowskie mogą żądać od właściwych organów wydania takiej opinii, niezależnie od tego, czy wystąpił o nią wykonawca.

3. Informacje, które mają być dostarczone przez wykonawcę zgodnie z ust. 1, zawierają co najmniej:

- a) opis przedsięwzięcia zawierający informacje o miejscu, projekcie i wielkości przedsięwzięcia,
- b) opis środków przewidzianych w celu uniknięcia, zmniejszenia i jeżeli to możliwe, naprawienie poważnych niekorzystnych skutków,
- c) dane wymagane do rozpoznania i oszacowania głównych skutków, które mogą być spowodowane w środowisku przez to przedsięwzięcie,

- d) zarys zasadniczych alternatywnych rozwiązań rozważanych przez wykonawcę, łącznie ze wskazaniem głównych powodów dokonanego przez niego wyboru, uwzględniającego skutki środowiskowe,
- e) podsumowanie w języku nietechnicznym informacji, o których mowa w lit. a)-d).

4. Państwa członkowskie zapewniają w razie konieczności, by organy posiadające stosowne informacje, w szczególności w odniesieniu do art. 3, udostępniały te informacje wykonawcy.

Zob. także wymagania dot. udziału społeczeństwa, rozdz. 2.5, str. 79-81.

Prawo polskie:

Ustawa o ochronie przyrody, Art. 33.1. Zabrania się, z zastrzeżeniem art. 34, podejmowania działań mogących, osobno lub w połączeniu z innymi działaniami, znacząco negatywnie oddziaływać na cele ochrony obszaru Natura 2000, w tym w szczególności:

- 1) pogorszyć stan siedlisk przyrodniczych lub siedlisk gatunków roślin i zwierząt, dla których ochrony wyznaczono obszar Natura 2000, lub
- 2) wpłynąć negatywnie na gatunki, dla których ochrony został wyznaczony obszar Natura 2000, lub
- 3) pogorszyć integralność obszaru Natura 2000 lub jego powiązania z innymi obszarami.

2. Przepis ust. 1 stosuje się odpowiednio do proponowanych obszarów mających znaczenie dla Wspólnoty, znajdujących się na liście, o której mowa w art. 27 ust. 3 pkt 1, do czasu zatwierdzenia przez Komisję Europejską jako obszary mające znaczenie dla Wspólnoty i wyznaczenia ich jako specjalne obszary ochrony siedlisk.

3. Projekty polityk, strategii, planów i programów oraz zmian do takich dokumentów a także planowane przedsięwzięcia, które mogą znacząco oddziaływać na obszar Natura 2000, a które nie są bezpośrednio związane z ochroną obszaru Natura 2000 lub obszarów, o których mowa w ust. 2, lub nie wynikają z tej ochrony, wymagają przeprowadzenia odpowiedniej oceny oddziaływania na zasadach określonych w ustawie z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko.

Art. 37. 1. Jeżeli działania mogące znacząco negatywnie oddziaływać na cele ochrony obszaru Natura 2000 lub obszar znajdujący się na liście, o której mowa w art. 27 ust. 3 pkt 1, zostały podjęte bez uzyskania zezwolenia, o którym mowa w art. 34, lub decyzji, o której mowa w art. 35a, regionalny dyrektor ochrony środowiska, a na obszarach morskich – dyrektor właściwego urzędu morskiego, nakazuje ich natychmiastowe wstrzymanie i podjęcie w wyznaczonym terminie niezbędnych czynności w celu przywrócenia poprzedniego stanu danego obszaru, jego części lub chronionych na nim gatunków.

Artykuł ten ustanawia wobec RDOŚ lub dyrektora urzędu morskiego obowiązek podjęcia wskazanych w przepisie czynności, wynikający automatycznie z zaistnienia wskazanych przesłanek. Na podstawie art. 31 KPA, organizacja społeczna może, w okolicznościach określonych art. 31 KPA, wnioskować o wszczęcie postępowania, jednak brak takiego wniosku nie zwalnia RDOŚ/dyrektora UM z obowiązku określonego tym artykułem.

Wystarczy, że podjęte działanie/przedsięwzięcie mogło znacząco oddziaływać na Naturę 2000. Tj. ten przepis służy naprawianiu uchybienia prawu, polegającego na tym, że była

konieczna odpowiednia ocena, a działanie podjęto bez jej przeprowadzenia (w aspekcie europejskim jest to naruszenie art. 6(3) dyrektywy siedliskowej). Dla obowiązku zastosowania art. 37 ust. 1 nie jest konieczne, by znaczące negatywne oddziaływanie na Naturę 2000 rzeczywiście wystąpiło.

Ustawa o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko, Art. 3.1. Ilekroć w ustawie jest mowa o: ... 6) obszarze Natura 2000 – rozumie się przez to obszary, o których mowa w art. 25 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, oraz proponowane obszary mające znaczenie dla Wspólnoty Europejskiej, znajdujące się na liście, o której mowa w art. 27 ust. 3 pkt 1 tej ustawy.

Na użytek tej ustawy, obszary Natura 2000 są zdefiniowane szerzej niż normalnie – pojęcie to obejmuje także projektowane obszary przekazane do Komisji Europejskiej, od chwili przekazania Komisji ich listy.

... 13) przedsięwzięciu – rozumie się przez to zamierzenie budowlane lub inną ingerencję w środowisko polegającą na przekształceniu lub zmianie sposobu wykorzystania terenu, w tym również na wydobywaniu kopalin; przedsięwzięcia powiązane technologicznie kwalifikuje się jako jedno przedsięwzięcie, także jeżeli są one realizowane przez różne podmioty;

... 17) znaczącym negatywnym oddziaływaniu na obszar Natura 2000 – rozumie się przez to oddziaływanie na cele ochrony obszaru Natura 2000, w tym w szczególności działania mogące:

- a) pogorszyć stan siedlisk przyrodniczych lub siedlisk gatunków roślin i zwierząt, dla których ochrony został wyznaczony obszar Natura 2000, lub
- b) wpłynąć negatywnie na gatunki, dla których ochrony został wyznaczony obszar Natura 2000, lub
- c) pogorszyć integralność obszaru Natura 2000 lub jego powiązania z innymi obszarami.

Znaczące negatywne oddziaływanie na obszar Natura 2000 może wystąpić także ze strony przedsięwzięć realizowanych poza tym obszarem (np. w zakresie wpływu na powiązania między obszarami Natura 2000, albo w zakresie odległego wpływu na warunki wodne w obszarze).

Art. 59.1. Przeprowadzenia oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko wymaga realizacja następujących planowanych przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko:

- 1) planowanego przedsięwzięcia mogącego zawsze znacząco oddziaływać na środowisko;
- 2) planowanego przedsięwzięcia mogącego potencjalnie znacząco oddziaływać na środowisko, jeżeli obowiązek przeprowadzenia oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko został stwierdzony na podstawie art. 63 ust. 1.

2. Realizacja planowanego przedsięwzięcia innego niż określone w ust. 1 wymaga przeprowadzenia oceny oddziaływania przedsięwzięcia na obszar Natura 2000, jeżeli:

- 1) przedsięwzięcie to może znacząco oddziaływać na obszar Natura 2000, a nie jest bezpośrednio związane z ochroną tego obszaru lub nie wynika z tej ochrony;
- 2) obowiązek przeprowadzenia oceny oddziaływania przedsięwzięcia na obszar Natura 2000 został stwierdzony na podstawie art. 96 ust. 1.

Zgodnie z art. 96 organ właściwy do wydania jakiegokolwiek decyzji (np. pozwolenie na budowę, pozwolenie wodnoprawne, decyzja lokalizacyjna, decyzja na wycinkę drzew) wymaganej przed rozpoczęciem realizacji przedsięwzięcia, innego niż przedsięwzięcie mogące znacząco oddziaływać na środowisko, które nie jest bezpośrednio związane z ochroną obszaru Natura 2000 lub nie wynika z tej ochrony, jest obowiązany do rozważenia, przed wydaniem tej decyzji, czy przedsięwzięcie może potencjalnie znacząco oddziaływać na obszar Natura 2000. Jeżeli organ uzna, że jest ryzyko takiego wpływu, nakłada postanowieniem obowiązek przedłożenia właściwemu regionalnemu dyrektorowi ochrony środowiska informacji o przedsięwzięciu. Regionalny dyrektor ochrony środowiska, jeżeli potwierdzi możliwość znaczącego negatywnego oddziaływania, nakłada postanowieniem obowiązek przeprowadzenia oceny oddziaływania przedsięwzięcia na obszar Natura 2000.

Art. 60. Rada Ministrów, uwzględniając możliwe oddziaływanie na środowisko przedsięwzięć oraz uwarunkowania, o których mowa w art. 63 ust. 1, określi, w drodze rozporządzenia:

- 1) rodzaje przedsięwzięć mogących zawsze znacząco oddziaływać na środowisko;
- 2) rodzaje przedsięwzięć mogących potencjalnie znacząco oddziaływać na środowisko;
- 3) przypadki, gdy zmiany dokonywane w obiektach są kwalifikowane jako przedsięwzięcia, o których mowa w pkt 1 i 2.

Delegacja ustawowa została wykonana przez rozporządzenie Rady Ministrów z 9 listopada 2010 w sprawie *przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko*. Rozporządzenie zawiera katalog przedsięwzięć, przy czym w wielu kategoriach przedsięwzięć ich zaliczenie do „mogących znacząco oddziaływać na środowisko” zależy od parametrów przedsięwzięcia i od jego lokalizacji (względem form ochrony przyrody).

Por. także komentarz do rozporządzenia: T. Wilczak 2011 *Przedsięwzięcia mogące znacząco oddziaływać na środowisko – przewodnik po rozporządzeniu Rady Ministrów*. Wyd. GDOŚ (<http://www.gdos.gov.pl>).

Każde z przedsięwzięć wymienionych w katalogu wymaga uzyskania decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach zgody na jego realizację, choć w przypadku przedsięwzięć grupy II („mogących potencjalnie oddziaływać”) można, o ile organ jest pewien braku ryzyka dla środowiska i dla sieci Natura 2000 (por. art. 63), taką decyzję wydać na podstawie informacji o przedsięwzięciu – odstępując od przeprowadzenia oceny oddziaływania na środowisko, sporządzenia raportu i zapewniania udziału społeczeństwa.

Przedsięwzięcia nie ujęte w rozporządzeniu nadal mogą wymagać przeprowadzenia oceny oddziaływania na obszar Natura 2000.

Art. 61. 1. Ocenę oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko przeprowadza się w ramach:

- 1) postępowania w sprawie wydania decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach;
- 2) postępowania w sprawie wydania decyzji, o których mowa w art. 72 ust. 1 pkt 1 i 10, jeżeli konieczność przeprowadzenia oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko została stwierdzona przez organ właściwy do wydania decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach oraz w przypadku, o którym mowa w art. 88 ust. 1.

2. Ocenę oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko, stanowiącą część postępowania w sprawie wydania decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach, przeprowadza organ właściwy do wydania tej decyzji.

3. Ocenę oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko, stanowiącą część postępowania w sprawie wydania decyzji, o których mowa w art. 72 ust. 1 pkt 1 i 10, przeprowadza regionalny dyrektor ochrony środowiska.

3a. Ocenę oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko, stanowiącą część postępowania w sprawie wydania decyzji o pozwoleniu na budowę dla inwestycji w zakresie budowy obiektu energetyki jądrowej oraz inwestycji towarzyszącej wydawanej na podstawie ustawy z dnia 29 czerwca 2011 r. o przygotowaniu i realizacji inwestycji w zakresie obiektów energetyki jądrowej oraz inwestycji towarzyszących, przeprowadza Generalny Dyrektor Ochrony Środowiska.

4. Ocenę oddziaływania przedsięwzięcia na obszar Natura 2000, o której mowa w art. 62 ust. 2, przeprowadza się w ramach postępowania w sprawie wydania decyzji, o której mowa w art. 96 ust. 1, jeżeli obowiązek przeprowadzenia oceny oddziaływania przedsięwzięcia na obszar Natura 2000 został stwierdzony na podstawie art. 97 ust. 1.

5. Ocenę oddziaływania przedsięwzięcia na obszar Natura 2000, stanowiącą część postępowania w sprawie wydania decyzji, o której mowa w art. 96 ust. 1, przeprowadza regionalny dyrektor ochrony środowiska.

Dla dużych inwestycji, np. drogowych, hydrotechnicznych itp. przewidziano dwukrotną ocenę oddziaływania na środowisko: na etapie ich lokalizacji (w zakresie wyboru lokalizacji) oraz na etapie pozwolenia na budowę/realizację (w zakresie wyboru szczegółowych rozwiązań projektowych). Obowiązek ponownej oceny nakłada się w decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach zgody na realizację przedsięwzięcia. Ponowna ocena może być przeprowadzona także na wniosek inwestora (por. art. 88).

Art. 62. 1. W ramach oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko określa się, analizuje oraz ocenia:

- 1) bezpośredni i pośredni wpływ danego przedsięwzięcia na:
  - a) środowisko oraz zdrowie i warunki życia ludzi,
  - b) dobra materialne,
  - c) zabytki,
  - d) wzajemne oddziaływanie między elementami, o których mowa w lit. a-c,
  - e) dostępność do złóż kopaliny;
- 2) możliwości oraz sposoby zapobiegania i zmniejszania negatywnego oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko;
- 3) wymagany zakres monitoringu.

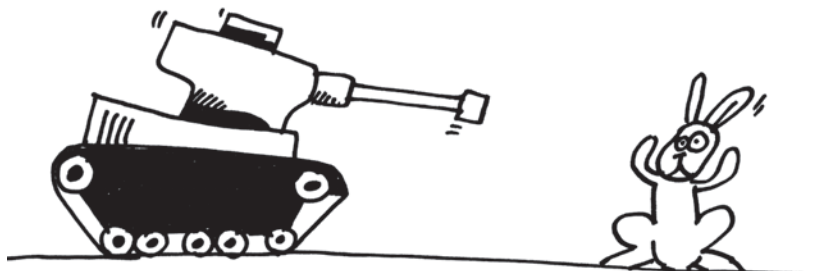
2. W ramach oceny oddziaływania przedsięwzięcia na obszar Natura 2000 określa się, analizuje oraz ocenia oddziaływanie przedsięwzięć na obszary Natura 2000, biorąc pod uwagę także skumulowane oddziaływanie przedsięwzięcia z innymi przedsięwzięciami.

Art. 63. 1. Obowiązek przeprowadzenia oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko dla planowanego przedsięwzięcia mogącego potencjalnie znacząco oddziaływać na środowisko stwierdza, w drodze postanowienia, organ właściwy do wydania decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach, uwzględniając łącznie następujące uwarunkowania:

- 1) rodzaj i charakterystykę przedsięwzięcia, z uwzględnieniem:
  - a) skali przedsięwzięcia i wielkości zajmowanego terenu oraz ich wzajemnych proporcji,

- b) powiązań z innymi przedsięwzięciami, w szczególności kumulowania się oddziaływań przedsięwzięć znajdujących się na obszarze, na który będzie oddziaływać przedsięwzięcie,
  - c) wykorzystywania zasobów naturalnych,
  - d) emisji i występowania innych uciążliwości,
  - e) ryzyka wystąpienia poważnej awarii, przy uwzględnieniu używanych substancji i stosowanych technologii;
- 2) usytuowanie przedsięwzięcia, z uwzględnieniem możliwego zagrożenia dla środowiska, w szczególności przy istniejącym użytkowaniu terenu, zdolności samooczyszczania się środowiska i odnawiania się zasobów naturalnych, walorów przyrodniczych i krajobrazowych oraz uwarunkowań miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego – uwzględniające:
- a) obszary wodno-błotne oraz inne obszary o płytkim zaleganiu wód podziemnych,
  - b) obszary wybrzeży,
  - c) obszary górskie lub leśne,
  - d) obszary objęte ochroną, w tym strefy ochronne ujęć wód i obszary ochronne zbiorników wód śródlądowych,
  - e) obszary wymagające specjalnej ochrony ze względu na występowanie gatunków roślin i zwierząt lub ich siedlisk lub siedlisk przyrodniczych objętych ochroną, w tym obszary Natura 2000 oraz pozostałe formy ochrony przyrody,
  - f) obszary, na których standardy jakości środowiska zostały przekroczone,
  - g) obszary o krajobrazie mającym znaczenie historyczne, kulturowe lub archeologiczne,
  - h) gęstość zaludnienia,
  - i) obszary przylegające do jezior,
  - j) uzdrowiska i obszary ochrony uzdrowiskowej;
- 3) rodzaj i skalę możliwego oddziaływania rozważanego w odniesieniu do uwarunkowań wymienionych w pkt 1 i 2, wynikające z:
- a) zasięgu oddziaływania – obszaru geograficznego i liczby ludności, na którą przedsięwzięcie może oddziaływać,
  - b) transgranicznego charakteru oddziaływania przedsięwzięcia na poszczególne elementy przyrodnicze,
  - c) wielkości i złożoności oddziaływania, z uwzględnieniem obciążenia istniejącej infrastruktury technicznej,
  - d) prawdopodobieństwa oddziaływania,
  - e) czasu trwania, częstotliwości i odwracalności oddziaływania.
2. Postanowienie wydaje się również, jeżeli organ nie stwierdzi potrzeby przeprowadzenia oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko.
3. Obowiązek przeprowadzenia oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko stwierdza się obligatoryjnie, jeżeli możliwość realizacji przedsięwzięcia, o którym mowa w ust. 1, jest uzależnio-

na od ustanowienia obszaru ograniczonego użytkowania w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska.

4. W postanowieniu, o którym mowa w ust. 1, organ określa jednocześnie zakres raportu o oddziaływaniu przedsięwzięcia na środowisko. W tym przypadku stosuje się przepisy art. 68.

5. W przypadku, o którym mowa w ust. 1, organ wydaje postanowienie o zawieszeniu postępowania w sprawie wydania decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach do czasu przedłożenia przez wnioskodawcę raportu o oddziaływaniu przedsięwzięcia na środowisko.

6. Na postanowienie, o którym mowa w ust. 5, nie przysługuje zażalenie.

Konsekwencją stwierdzenia potrzeby przeprowadzenia oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko będzie konieczność opracowania raportu oddziaływania na środowisko i konieczność zapewnienia udział społeczeństwa.

Z brzmienia ust. 1 pkt 2e wynika, że „*obszary wymagające specjalnej ochrony ze względu na występowanie gatunków roślin i zwierząt lub ich siedlisk lub siedlisk przyrodniczych objętych ochroną*” nie są ograniczone do form ochrony przyrody ani tym bardziej do obszarów Natura 2000. Należy tu uwzględnić także np. stanowiska, siedliska i ostoje gatunków chronionych. Zaleca się, by zarówno inwestor, jak i organ brali pod uwagę konsekwencje wynikające z ustawy z 13 kwietnia 2007 r. *o zapobieganiu szkodom w środowisku i ich naprawie* – aby ewentualny wpływ na chronione gatunki i chronione siedliska przyrodnicze (na terenie całego kraju!) nie był szkodą w środowisku, musi być „*uprzednio przewidziany*” w procedurze oceny i świadomie „*zalegalizowany*” decyzją o środowiskowych uwarunkowaniach.

Jeżeli zostanie stwierdzony obowiązek oceny oddziaływania na środowisko, to od tej chwili postępowanie stanie się „postępowaniem wymagającym udziału społeczeństwa”. Na podstawie art. 44 ustawy, organizacja ekologiczna, jeżeli powołując się na swoje cele statutowe, zgłosi chęć uczestniczenia w postępowaniu, będzie z mocy ustawy uczestniczyć w nim na prawach strony, a także będzie mieć prawo odwołania i skargi do sądu administracyjnego nawet gdy nie uczestniczyła w postępowaniu (por. rozdz. 2.5, str. 81).

Jeżeli nie zostanie stwierdzony obowiązek oceny oddziaływania na środowisko, to art. 44 ustawy nie będzie miał zastosowania. Jednak (podobnie także przed rozstrzygnięciem o obowiązku oceny), organizacja ekologiczna nadal może wnioskować o dopuszczenie do postępowania na prawach strony na ogólnej podstawie art. 31 KPA, powołując się na swoje cele statutowe i uzasadniając, że za jej uczestnictwem przemawia interes społeczny (utrwalone orzecznictwo, por. np. w szczególności wyrok WSA w Krakowie II SA/Kr 541/06, por. także rozdz. 2.5, str. 82-83).

Gdy nie została przeprowadzona ocena oddziaływania na środowisko, w decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach nie można nałożyć warunków realizacji przedsięwzięcia, ani np. obowiązku kompensacji. Gdy więc przedsięwzięcie tylko „pod określonymi warunkami” mogłoby być wolne od ryzyka negatywnego oddziaływania na środowisko, to jest to sygnał że należałoby przeprowadzić ocenę oddziaływania na środowisko.

Oparcie rozstrzygnięcia o braku potrzeby oceny oddziaływania na środowisko na fałszywym dowodzie (np. fałszywych informacjach w karcie informacyjnej przedsięwzięcia) jest przesłanką do wznowienia postępowania w sprawie wydanej następnie decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach na podstawie art. 145 §1 pkt 1 KPA. Ujawnienie nowych okoliczności faktycznych lub nowych dowodów istniejących w dniu wydania decyzji, nie

znanych organowi, który wydał decyzję (np. dane o walorach przyrodniczych nie podane w karcie informacyjnej przedsięwzięcia i nie znane organowi który orzekł o braku potrzeby oceny), jest przesłanką do wznowienia postępowania w sprawie wydanej następnie decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach na podstawie art. 145 §1 pkt 5 KPA. Z wnioskiem o wznowienie postępowania może na podstawie art. 31 KPA występować także organizacja ekologiczna, która nie brała udziału w postępowaniu, wskazując nowe okoliczności lub wskazując na fałszywość dowodu. Organ jest w takiej sytuacji obowiązany zbadać zaistnienie przesłanek z art. 145 KPA i jeśli ich nie stwierdzi – odmówić postanowieniem wznowienia postępowania, a jeśli je stwierdzi – wznowić postępowanie z urzędu (por. rozdz. 2.5, str 82-83).

Art. 64. 1. Postanowienia, o których mowa w art. 63 ust. 1 i 2, wydaje się po zasięgnięciu opinii:

- 1) regionalnego dyrektora ochrony środowiska;
- 2) organu, o którym mowa w art. 78, w przypadku przedsięwzięć wymagających decyzji, o których mowa w art. 72 ust. 1 pkt 1-3, 10, 11, 13 i 15-17.

1a. W przypadku gdy przedsięwzięcie jest realizowane na obszarze morskim, organem właściwym do wydania opinii, o której mowa w ust. 1, jest także dyrektor urzędu morskigo.

2. Organ zasięgający opinii przedkłada:

- 1) wniosek o wydanie decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach;
- 2) kartę informacyjną przedsięwzięcia;
- 3) wypis i wyrys z miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, jeżeli plan ten został uchwalony, albo informację o jego braku; nie dotyczy to opinii w sprawie obowiązku przeprowadzenia oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko dla drogi publicznej, dla linii kolejowej o znaczeniu państwowym, dla przedsięwzięć Euro 2012 oraz dla przedsięwzięć wymagających koncesji na poszukiwanie i rozpoznawanie złóż kopalin, dla inwestycji realizowanej na podstawie ustawy z dnia 24 kwietnia 2009 r. o inwestycjach w zakresie terminalu regazyfikacyjnego skroplonego gazu ziemnego w Świnoujściu w zakresie zadań inwestycyjnych, o których mowa w art. 2 ust. 2 oraz art. 38 tej ustawy, dla inwestycji związanych z regionalnymi sieciami szerokopasmowymi, dla budowli przeciwpowodziowych realizowanych na podstawie ustawy z dnia 8 lipca 2010 r. o szczególnych zasadach przygotowania do realizacji inwestycji w zakresie budowli przeciwpowodziowych oraz dla inwestycji w zakresie budowy obiektu energetyki jądrowej oraz inwestycji towarzyszących wydawanej na podstawie ustawy z dnia 29 czerwca 2011 r. o przygotowaniu i realizacji inwestycji w zakresie obiektów energetyki jądrowej oraz inwestycji towarzyszących.

3. Organy, o których mowa w ust. 1, uwzględniając łącznie uwarunkowania, o których mowa w art. 63 ust. 1, wydają opinię co do potrzeby przeprowadzenia oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko, a w przypadku stwierdzenia takiej potrzeby – co do zakresu raportu o oddziaływaniu przedsięwzięcia na środowisko.

4. Opinię, o której mowa w ust. 1, wydaje się w terminie 14 dni od dnia otrzymania wniosku o wydanie opinii. Przepisy art. 35 § 5 i art. 36 Kodeksu postępowania administracyjnego stosuje się odpowiednio.

Art. 65. 1. Postanowienia, o których mowa w art. 63 ust. 1 i 2, wydaje się w terminie 30 dni od dnia wszczęcia postępowania w sprawie wydania decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach. Przepisy art. 35 § 5 i art. 36 Kodeksu postępowania administracyjnego stosuje się odpowiednio.

2. Na postanowienie, o którym mowa w art. 63 ust. 1, przysługuje zażalenie.

Zażalenie przysługuje na postanowienie stwierdzające obowiązek oceny oddziaływania na środowisko i określające zakres wymaganego raportu. W szczególności, organizacja ekologiczna może wówczas przyłączyć się do postępowania na prawach strony na podstawie art. 44 ustawy (zob. wyżej) i wnieść zażalenie, np. na zbyt wąski zakres raportu.

Zażalenie nie przysługuje na postanowienie, o którym mowa w art. 63 ust 2 – a więc stwierdzające brak potrzeby oceny oddziaływania na środowisko. Organizacja ekologiczna dopuszczona do postępowania na prawach strony w wyniku wniosku na podstawie art. 31 KPA, może zakwestionować takie postanowienie w odwołaniu od decyzji głównej, gdy takowa zostanie wydana.

3. Uzasadnienia postanowień, o których mowa w art. 63 ust. 1 i 2, niezależnie od wymagań wynikających z Kodeksu postępowania administracyjnego, powinny zawierać informacje o uwarunkowaniach, o których mowa w art. 63 ust. 1, uwzględnionych przy wydawaniu postanowień.

W szczególności postanowienie o braku potrzeby przeprowadzenia oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko wymaga dokładnego uzasadnienia, dlatego organ uznał że negatywne oddziaływanie na środowisko jest wykluczone. Uzasadnienie to powinno odnosić się do wszystkich uwarunkowań wymienionych w art. 63 ust. 1, argumentując, dlaczego nie ma ryzyka oddziaływania. Brak wyczerpującego i przekonującego uzasadnienia jest potencjalną przesłanką uchylecia wydanej w efekcie takiego postanowienia decyzji środowiskowej, i samego postanowienia, w ewentualnym postępowaniu odwoławczym.

Art. 66. 1. Raport o oddziaływaniu przedsięwzięcia na środowisko powinien zawierać:

- 1) opis planowanego przedsięwzięcia, a w szczególności:
  - a) charakterystykę całego przedsięwzięcia i warunki użytkowania terenu w fazie budowy i eksploatacji lub użytkowania,
  - b) główne cechy charakterystyczne procesów produkcyjnych,
  - c) przewidywane rodzaje i ilości zanieczyszczeń, wynikające z funkcjonowania planowanego przedsięwzięcia;
- 2) opis elementów przyrodniczych środowiska objętych zakresem przewidywanego oddziaływania planowanego przedsięwzięcia na środowisko, w tym elementów środowiska objętych ochroną na podstawie ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody;
- 3) opis istniejących w sąsiedztwie lub w bezpośrednim zasięgu oddziaływania planowanego przedsięwzięcia zabytków chronionych na podstawie przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami;
- 4) opis przewidywanych skutków dla środowiska w przypadku niepodejmowania przedsięwzięcia;
- 5) opis analizowanych wariantów, w tym:
  - a) wariantu proponowanego przez wnioskodawcę oraz racjonalnego wariantu alternatywnego,
  - b) wariantu najkorzystniejszego dla środowiska, wraz z uzasadnieniem ich wyboru;
- 6) określenie przewidywanego oddziaływania na środowisko analizowanych wariantów, w tym również w przypadku wystąpienia poważnej awarii przemysłowej, a także możliwego transgranicznego oddziaływania na środowisko;

- 7) uzasadnienie proponowanego przez wnioskodawcę wariantu, ze wskazaniem jego oddziaływania na środowisko, w szczególności na:
  - a) ludzi, rośliny, zwierzęta, grzyby i siedliska przyrodnicze, wodę i powietrze,
  - b) powierzchnię ziemi, z uwzględnieniem ruchów masowych ziemi, klimat i krajobraz,
  - c) dobra materialne,
  - d) zabytki i krajobraz kulturowy, objęte istniejącą dokumentacją, w szczególności rejestrem lub ewidencją zabytków,
  - e) wzajemne oddziaływanie między elementami, o których mowa w lit. a-d;
- 8) opis metod prognozowania zastosowanych przez wnioskodawcę oraz opis przewidywanych znaczących oddziaływań planowanego przedsięwzięcia na środowisko, obejmujący bezpośrednie, pośrednie, wtórne, skumulowane, krótko-, średnio- i długoterminowe, stałe i chwilowe oddziaływania na środowisko, wynikające z:
  - a) istnienia przedsięwzięcia,
  - b) wykorzystywania zasobów środowiska,
  - c) emisji;
- 9) opis przewidywanych działań mających na celu zapobieganie, ograniczanie lub kompensację przyrodniczą negatywnych oddziaływań na środowisko, w szczególności na cele i przedmiot ochrony obszaru Natura 2000 oraz integralność tego obszaru;
- 10) dla dróg będących przedsięwzięciami mogącymi zawsze znacząco oddziaływać na środowisko:
  - a) określenie założeń do:
    - ratowniczych badań zidentyfikowanych zabytków znajdujących się na obszarze planowanego przedsięwzięcia, odkrywanych w trakcie robót budowlanych,
    - programu zabezpieczenia istniejących zabytków przed negatywnym oddziaływaniem planowanego przedsięwzięcia oraz ochrony krajobrazu kulturowego,
  - b) analizę i ocenę możliwych zagrożeń i szkód dla zabytków chronionych na podstawie przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, w szczególności zabytków archeologicznych, w sąsiedztwie lub w bezpośrednim zasięgu oddziaływania planowanego przedsięwzięcia;
- 11) jeżeli planowane przedsięwzięcie jest związane z użyciem instalacji, porównanie proponowanej technologii z technologią spełniającą wymagania, o których mowa w art. 143 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska;
- 12) wskazanie, czy dla planowanego przedsięwzięcia jest konieczne ustanowienie obszaru ograniczonego użytkowania w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska, oraz określenie granic takiego obszaru, ograniczeń w zakresie przeznaczenia terenu, wymagań technicznych dotyczących obiektów budowlanych i sposobów korzystania z nich; nie dotyczy to przedsięwzięć polegających na budowie drogi krajowej;
- 13) przedstawienie zagadnień w formie graficznej;
- 14) przedstawienie zagadnień w formie kartograficznej w skali odpowiadającej przedmiotowi i szczegółowości analizowanych w raporcie zagadnień oraz umożliwiającej kompleksowe przedstawienie przeprowadzonych analiz oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko;
- 15) analizę możliwych konfliktów społecznych związanych z planowanym przedsięwzięciem;
- 16) przedstawienie propozycji monitoringu oddziaływania planowanego przedsięwzięcia na etapie jego budowy i eksploatacji lub użytkowania, w szczególności na cele i przedmiot ochrony obszaru Natura 2000 oraz integralność tego obszaru;
- 17) wskazanie trudności wynikających z niedostatków techniki lub luk we współczesnej wiedzy, jakie napotkano, opracowując raport;
- 18) streszczenie w języku niespecjalistycznym informacji zawartych w raporcie, w odniesieniu do każdego elementu raportu;

- 19) nazwisko osoby lub osób sporządzających raport;
  - 20) źródła informacji stanowiące podstawę do sporządzenia raportu.
2. Informacje, o których mowa w ust. 1 pkt 4-8, powinny uwzględniać przewidywane oddziaływanie analizowanych wariantów na cele i przedmiot ochrony obszaru Natura 2000 oraz integralność tego obszaru.
  3. W razie stwierdzenia możliwości transgranicznego oddziaływania na środowisko, informacje, o których mowa w ust. 1 pkt 1-16, powinny uwzględniać określenie oddziaływania planowanego przedsięwzięcia poza terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.
  4. Jeżeli dla planowanego przedsięwzięcia jest konieczne ustanowienie obszaru ograniczonego użytkowania, do raportu powinna być załączona poświadczona przez właściwy organ kopia mapy ewidencyjnej z zaznaczonym przebiegiem granic obszaru, na którym jest konieczne utworzenie obszaru ograniczonego użytkowania. Nie dotyczy to przedsięwzięć polegających na budowie drogi krajowej.
  5. Jeżeli planowane przedsięwzięcie jest związane z użyciem instalacji objętej obowiązkiem uzyskania pozwolenia zintegrowanego, raport o oddziaływaniu przedsięwzięcia na środowisko powinien zawierać porównanie proponowanej techniki z najlepszymi dostępnymi technikami.
  6. Raport o oddziaływaniu przedsięwzięcia na środowisko powinien uwzględniać oddziaływanie przedsięwzięcia na etapach jego realizacji, eksploatacji lub użytkowania oraz likwidacji.

Na organie spoczywa obowiązek dokładnego wyjaśnienia sprawy i podjęcia niezbędnych działań dla prawidłowego ustalenia wszelkich istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy okoliczności. Raport oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko stanowi dowód w sprawie. A zatem, zarówno organy administracji jak i sądy rozpoznające sprawę mają obowiązek ocenić na podstawie art. 80 KPA wartość dowodową raportu. Ewentualny brak dostatecznego odniesienia się do istotnych kwestii oznacza, iż raport w tym zakresie może zostać uznany za nie spełniający wymogów ustawy - Prawo ochrony środowiska. W konsekwencji raport taki nie mógłby stanowić podstawy do wydania decyzji. To zaś oznacza, iż organy administracji dokonując oceny wartości dowodowej raportu mogą również żądać uzupełnienia tego dokumentu albo wyjaśnień co do jego treści (wyrok NSA II OSK 958/10). Z proceduralnego punktu widzenia ocena oddziaływania na środowisko, prowadzona podczas postępowania o wydanie decyzji środowiskowej, ma charakter postępowania dowodowego, a dokumenty w jej trakcie gromadzone (w tym raport o oddziaływaniu przedsięwzięcia na środowisko) są w rozumieniu KPA środkami dowodowymi, chociaż nie są to dokumenty urzędowe. Oceniane powinny więc być w świetle wymagań stawianych przez KPA środkiem dowodowym, a w szczególności art. 75 §1. Dlatego też raport niespełniający wymagań ustalonych w art. 66 ustawy o oś nie powinien być uznany za środek dowodowy zgodny z prawem. Z drugiej jednak strony zarzut stawiany raportowi powinien być oparty na wykazaniu jego niezgodności z konkretnym przepisem, tj. art. 66, a także przepisu prawa materialnego, w oparciu o który została ustalona treść wymagania ustalonego w określonym przepisie art. 66 (wyrok NSA II OSK 1848/10).

Inwestor ma obowiązek zidentyfikować w raporcie i opisać „wariant najkorzystniejszy dla środowiska”, choć nie musi wskazywać go jako wariantu proponowanego. Chodzi to o wariant obiektywnie najkorzystniejszy dla środowiska, a nie tylko o wariant najkorzystniejszy z kilku wariantów analizowanych (wyrok WSA w Warszawie IV SA/Wa 876/09, wyrok NSA w sprawie II OSK 433/08). Na bazie wskazanych wariantów organ wydający decyzję o uwarunkowaniach środowiskowych w ramach przeprowadzonej oceny dokonuje analizy planowanego przedsięwzięcia. Wariant zaproponowany przez wnioskodawcę może ale nie musi zostać zaaprobowany przez organ. Jeżeli w opinii organu przedstawionym przez wnioskodawcę wariant nie jest najkorzystniejszy dla środowiska lub ze względu

na konflikty społeczne zachodzić będzie potrzeba rozważenia innych opcji planowanego przedsięwzięcia, organ wezwie wnioskodawcę w trybie art. 50 §1 KPA o przedstawienie dodatkowego wariantu lub zaproponuje za zgodą wnioskodawcy wariant najbardziej korzystny dla środowiska (por. wyrok WSA w Rzeszowie II SA/Rz 484/07).

Raport oddziaływania na środowisko jest jednym z najważniejszych elementów postępowania wyjaśniającego bowiem na jego ustaleniach opiera się decyzja o uwarunkowaniach środowiskowych, zatem musi spełniać wszystkie wymogi określone w przepisie. Stwierdzony brak któregokolwiek z elementów wymienionych w/w przepisie czyni raport oddziaływania na środowisko wadliwym a w konsekwencji wadliwą decyzję o środowiskowych uwarunkowaniach wydaną na jego podstawie. Jeżeli np. w przedstawionym przez wnioskodawcę raporcie nie zostały przedstawione warianty planowanego przedsięwzięcia, o których mowa w/w przepisie ustawy, tym samym budzi duże wątpliwości dokonana ocena przez organ, w przedmiocie analizy możliwych konfliktów (por. wyrok WSA w Rzeszowie II SA/Rz 484/07). Pominięcie aspektu środowiskowego poprzez brak rozważenia realizacji innych wariantów ze wskazaniem wpływu na środowisko, a także brak dostatecznego odniesienia się do kwestii oddziaływań skumulowanych oznacza, iż raport nie może zostać uznany za spełniający wymogi ustawy. W konsekwencji raport taki nie może stanowić podstawy do wydania decyzji w przedmiocie środowiskowych uwarunkowań zgody na realizację przedsięwzięcia (wyrok NSA w sprawie II OSK 433/08).

W przypadku możliwości znaczącego negatywnego wpływu na obszar Natura 2000, zaleca się, by raport spełniał wymagania wytycznych Komisji Europejskiej *„Ocena planów i przedsięwzięć znacząco oddziałujących na obszary Natura 2000 – wytyczne metodyczne dotyczące przepisów artykułu 6(3) i (4) Dyrektywy Siedliskowej”*. Por. również komentarz do art. 6(3) i 6(4) Dyrektywy Siedliskowej w zakresie pojęcia „odpowiedniej oceny” oraz zasady przezorności. Jeżeli raport nie będzie przekonująco udowadniał braku znacząco negatywnego oddziaływania na obszar Natura 2000, organ może (w większości przypadków musi) odmówić zgody na przedsięwzięcie.

Wystąpienie w przyszłości oddziaływań, które nie zostały przewidziane w raporcie, mimo że było to możliwe na obecnym stanie wiedzy, może skutkować uznaniem ich za „szkodę w środowisku”, nawet gdy korzystający ze środowiska działała na podstawie ważnych zezwoleń. Pociągnie to za sobą obowiązek przeprowadzenia działań zapobiegawczych i ewentualnie naprawczych. Dlatego w interesie inwestora jest, by raport rzetelnie przedstawił wszystkie problemy i zagrożenia.

Fałszywość raportu albo wyjście na jaw istotne dla sprawy nowych okoliczności faktycznych (np. faktów przyrodniczych) lub nowych dowodów istniejących w dniu wydania decyzji, nie znanych organowi, który wydał decyzję – są przesłankami obligatoryjnego wznowienia postępowania na podstawie art. 145 KPA. Organizacja społeczna może, na podstawie art 31 KPA, wnioskować o takie wznowienie, nawet gdy nie brała udziału w postępowaniu (por. rozdz. 2.5, str 82-83).

Art. 67. Raport o oddziaływaniu przedsięwzięcia na środowisko, sporządzany w ramach oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko stanowiącej część postępowania w sprawie wydania decyzji, o których mowa w art. 72 ust. 1 pkt 1 i 10, powinien:

- 1) zawierać informacje, o których mowa w art. 66, określone ze szczegółowością i dokładnością odpowiednio do posiadanych danych wynikających z projektu budowlanego i innych informacji uzyskanych po wydaniu decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach i decyzji, o których mowa w art. 72 ust. 1 pkt 2-9 i pkt 11-13, jeżeli były już dla danego przedsięwzięcia wydane;
- 2) określać stopień i sposób uwzględnienia wymagań dotyczących ochrony środowiska, zawartych w decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach i decyzjach, o których mowa w art. 72 ust. 1 pkt 2-9 i pkt 11-13, jeżeli były już dla danego przedsięwzięcia wydane.

Art. 68. 1. Organ, określając zakres raportu, uwzględnia stan współczesnej wiedzy i metod badań oraz istniejące możliwości techniczne i dostępność danych.

2. Organ, określając zakres raportu, może – kierując się usytuowaniem, charakterem i skalą oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko:

- 1) odstąpić od wymagań co do zawartości raportu, o których mowa w art. 66 ust. 1 pkt 4, 13, 15 i 16; nie dotyczy to dróg publicznych oraz linii kolejowych – będących przedsięwzięciami mogącymi zawsze znacząco oddziaływać na środowisko;
- 2) wskazać:
  - a) rodzaje wariantów alternatywnych wymagających zbadania,
  - b) rodzaje oddziaływań oraz elementy środowiska wymagające szczegółowej analizy,
  - c) zakres i metody badań.

Art. 69. 1. Wnioskodawca może, składając wniosek o wydanie decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach dla przedsięwzięć mogących zawsze znacząco oddziaływać na środowisko, zamiast raportu o oddziaływaniu przedsięwzięcia na środowisko, złożyć kartę informacyjną przedsięwzięcia wraz z wnioskiem o ustalenie zakresu raportu.

2. Ustalenie zakresu raportu jest obowiązkowe, w przypadku gdy przedsięwzięcie może transgranicznie oddziaływać na środowisko.

3. Organ określa zakres raportu w drodze postanowienia. W tym przypadku stosuje się przepisy art. 68.

4. Organ wydaje postanowienie o zawieszeniu postępowania w sprawie decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach do czasu przedłożenia przez wnioskodawcę raportu o oddziaływaniu przedsięwzięcia na środowisko.

5. Na postanowienie, o którym mowa w ust. 4, nie przysługuje zażalenie.

Art. 70. 1. Postanowienie, o którym mowa w art. 69 ust. 3, wydaje się po zasięgnięciu opinii:

- 1) regionalnego dyrektora ochrony środowiska;
- 2) organu, o którym mowa w art. 78, w przypadku przedsięwzięć wymagających decyzji, o których mowa w art. 72 ust. 1 pkt 1-3 i pkt 10-13, 15, 16, 18a i 19.

2. Organ zasięgający opinii przedkłada:

- 1) wniosek o wydanie decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach;
- 2) kartę informacyjną przedsięwzięcia.

3. Opinię, o której mowa w ust. 1, wydaje się w terminie 14 dni od dnia otrzymania dokumentów, o których mowa w ust. 2. Przepisy art. 35 § 5 i art. 36 Kodeksu postępowania administracyjnego stosuje się odpowiednio.

4. Postanowienie, o którym mowa w art. 69 ust. 3, wydaje się w terminie 30 dni od dnia wszczęcia postępowania w sprawie wydania decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach; przepisy art. 35 § 5 i art. 36 Kodeksu postępowania administracyjnego stosuje się odpowiednio.

5. Na postanowienie, o którym mowa w ust. 4, nie przysługuje zażalenie.

Art. 71. 1. Decyzja o środowiskowych uwarunkowaniach określa środowiskowe uwarunkowania realizacji przedsięwzięcia.

2. Uzyskanie decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach jest wymagane dla planowanych:

- 1) przedsięwzięć mogących zawsze znacząco oddziaływać na środowisko;
- 2) przedsięwzięć mogących potencjalnie znacząco oddziaływać na środowisko.

Decyzja o środowiskowych uwarunkowaniach nie zastępuje innych zezwoleń środowiskowych, jeżeli są wymagane – np. zezwolenia na odstępstwo od zakazów ochrony gatunkowej, zezwolenia na odstępstwo od zakazów obowiązujących w parku narodowym lub rezerwacie przyrody, decyzji ustalającej warunki prowadzenia robót mogących zmienić stosunki wodne na terenach o szczególnych wartościach przyrodniczych, pozwolenia wodnoprawnego.

Decyzja o środowiskowych uwarunkowaniach jest wymagana także dla przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko, nawet jeżeli nie stwierdzono konieczności i nie przeprowadzono oceny oddziaływania na środowisko. Wówczas do jej wydania nie jest konieczne „zapewnienie udziału społeczeństwa”, ale organizacja ekologiczna wciąż może wnioskować o dopuszczenie jej na prawach strony do postępowania na podstawie art. 31 KPA.

Decyzja środowiskowa nie jest decyzją podlegającą wykonaniu, ponieważ nie nakłada na jej adresata ani obowiązku określonego działania, ani zaniechania określonego działania, ani też znoszenia zachowań innych podmiotów. W związku z tym, nie jest możliwe „wstrzymanie wykonania” przez sąd administracyjny decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach. Z drugiej strony, nieprawidłowe jest nadawanie decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach klauzuli natychmiastowej wykonalności w trybie art. 108 KPA. Jest to także bezcelowe: w świetle wyroku WSA w Krakowie II SA/Kr 880/10 „niedopuszczalne jest rozstrzygnięcie sprawy o zatwierdzenie projektu budowlanego i udzielenie pozwolenia na budowę na podstawie nieostatecznej decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach zgody, zaopatrzonej jedynie rygorem natychmiastowej wykonalności”. To samo stosować się będzie oczywiście także do innych decyzji wymienionych w art. 72 ust. 1 ustawy o oś.

Art. 72. 1. Wydanie decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach następuje przed uzyskaniem:

- 1) decyzji o pozwoleniu na budowę, decyzji o zatwierdzeniu projektu budowlanego oraz decyzji o pozwoleniu na wznowienie robót budowlanych – wydawanych na podstawie ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane;
- 2) decyzji o pozwoleniu na rozbiórkę obiektów jądrowych – wydawanej na podstawie ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane;
- 3) decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu – wydawanej na podstawie ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym;
- 4) koncesji na poszukiwanie lub rozpoznawanie złóż kopalin, na wydobywanie kopalin ze złóż, na bezzbiornikowe magazynowanie substancji oraz składowanie odpadów w górotworze, w tym w podziemnych wyrobiskach górniczych – wydawanej na podstawie ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. – Prawo geologiczne i górnicze – Prawo geologiczne i górnicze;
- 5) decyzji określającej szczegółowe warunki wydobywania kopaliny – wydawanej na podstawie ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. o zmianie ustawy – Prawo geologiczne i górnicze;
- 6) pozwolenia wodnoprawnego na wykonanie urządzeń wodnych – wydawanego na podstawie ustawy z dnia 18 lipca 2001 r. – Prawo wodne;

- 7) decyzji ustalającej warunki prowadzenia robót polegających na regulacji wód oraz budowie wałów przeciwpowodziowych, a także robót melioracyjnych, odwodnień budowlanych oraz innych robót ziemnych zmieniających stosunki wodne na terenach o szczególnych wartościach przyrodniczych, zwłaszcza na terenach, na których znajdują się skupienia roślinności o szczególnej wartości z punktu widzenia przyrodniczego, terenach o walorach krajobrazowych i ekologicznych, terenach masowych lęgów ptactwa, występowania skupień gatunków chronionych oraz tarlisk, zimowisk, przepławek i miejsc masowej migracji ryb i innych organizmów wodnych – wydawanej na podstawie ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody;
  - 8) decyzji o zatwierdzeniu projektu scalenia lub wymiany gruntów – wydawanej na podstawie ustawy z dnia 26 marca 1982 r. o scalaniu i wymianie gruntów;
  - 9) decyzji o zmianie lasu na użytek rolny – wydawanej na podstawie ustawy z dnia 28 września 1991 r. o lasach,
  - 10) decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej – wydawanej na podstawie ustawy z dnia 10 kwietnia 2003 r. o szczególnych zasadach przygotowania i realizacji inwestycji w zakresie dróg publicznych;
  - 11) decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej – wydawanej na podstawie ustawy z dnia 28 marca 2003 r. o transporcie kolejowym;
  - 12) decyzji o ustaleniu lokalizacji autostrady – wydawanej na podstawie ustawy z dnia 27 października 1994 r. o autostradach płatnych oraz o Krajowym Funduszu Drogowym;
  - 13) decyzji o ustaleniu lokalizacji przedsięwzięć Euro 2012 – wydawanej na podstawie ustawy z dnia 7 września 2007 r. o przygotowaniu finałowego turnieju Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej UEFA EURO 2012;
  - 14) decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 12 lutego 2009 r. o szczególnych zasadach przygotowania i realizacji inwestycji w zakresie lotnisk użytku publicznego;
  - 15) decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji w zakresie terminalu wydawanej na podstawie ustawy z dnia 24 kwietnia 2009 r. o inwestycjach w zakresie terminalu regazyfikacyjnego skroplonego gazu ziemnego w Świnoujściu;
  - 16) decyzji o ustaleniu lokalizacji regionalnej sieci szerokopasmowej – wydawanej na podstawie ustawy z dnia 7 maja 2010 r. o wspieraniu rozwoju usług i sieci telekomunikacyjnych, o ile jest to wymagane;
  - 17) decyzji o zezwoleniu na prowadzenie obiektu unieszkodliwiania odpadów wydobywczych – wydawanej na podstawie ustawy z dnia 10 lipca 2008 r. o odpadach wydobywczych;
  - 18) decyzji o pozwoleniu na realizację inwestycji w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 8 lipca 2010 r. o szczególnych zasadach przygotowania do realizacji inwestycji w zakresie budowy przeciwpowodziowych;
  - 18a) decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji w zakresie budowy obiektu energetyki jądrowej oraz inwestycji towarzyszącej wydawanej na podstawie ustawy z dnia 29 czerwca 2011 r. o przygotowaniu i realizacji inwestycji w zakresie obiektów energetyki jądrowej oraz inwestycji towarzyszących;
  - 19) zezwolenia na budowę obiektu jądrowego oraz zezwolenia na budowę składowiska odpadów promieniotwórczych, wydawanych na podstawie ustawy z dnia 29 listopada 2000 r. – Prawo atomowe;
  - 20) decyzji o zezwoleniu na założenie lotniska – wydawanej na podstawie ustawy z dnia 3 lipca 2002 r. – Prawo lotnicze.
- 1a. Wydanie decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach następuje także przed dokonaniem zgłoszenia budowy lub wykonania robót budowlanych oraz zgłoszenia zmiany sposobu użytkowania obiektu budowlanego lub jego części na podstawie ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane.

2. Wymogu uzyskania decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach nie stosuje się w przypadku zmiany:

- 1) decyzji, o których mowa w ust. 1, polegających na:
  - a) ustaleniu lub zmianie formy lub wielkości zabezpieczenia roszczeń mogących powstać wskutek wykonywania działalności objętej decyzją,
  - b) zmianie danych wnioskodawcy;
- 1a) decyzji, o których mowa w ust. 1 pkt 1, polegających na odstąpieniu od zatwierdzonego projektu budowlanego dotyczącym:
  - a) charakterystycznych parametrów obiektu budowlanego: kubatury, powierzchni zabudowy, wysokości, długości, szerokości i liczby kondygnacji,
  - b) zapewnienia warunków niezbędnych do korzystania z tego obiektu przez osoby niepełnosprawne

– które nie spowodują zmian uwarunkowań określonych w wydanej decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach;

- 2) decyzji, o których mowa w ust. 1 pkt 4 i 5, polegających także na:
  - a) zmniejszeniu powierzchni, w granicach której ma być prowadzona działalność,
  - b) przeniesieniu decyzji na inny podmiot.

3. Decyzję o środowiskowych uwarunkowaniach dołącza się do wniosku o wydanie decyzji, o których mowa w ust. 1 pkt 1-13. Złożenie wniosku powinno nastąpić w terminie 4 lat od dnia, w którym decyzja o środowiskowych uwarunkowaniach stała się ostateczna.

4. Złożenie wniosku może nastąpić w terminie 6 lat od dnia, w którym decyzja o środowiskowych uwarunkowaniach stała się ostateczna, o ile strona, która złożyła wniosek o wydanie decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach, lub podmiot, na który została przeniesiona ta decyzja, otrzymali, przed upływem terminu, o którym mowa w ust. 3, od organu, który wydał decyzję o środowiskowych uwarunkowaniach, stanowisko, że realizacja planowanego przedsięwzięcia przebiega etapowo oraz nie zmieniły się warunki określone w tej decyzji. Zajęcie stanowiska następuje w drodze postanowienia.

4a. Na postanowienie, o którym mowa w ust. 4, przysługuje zażalenie.

4b. Złożenie wniosku o wydanie decyzji, o której mowa w ust. 1 pkt 18a, może nastąpić w terminie 10 lat od dnia, w którym decyzja o środowiskowych uwarunkowaniach stała się ostateczna.

5. W okresie, o którym mowa w ust. 3, 4, i 4b dla danego przedsięwzięcia wydaje się jedną decyzję o środowiskowych uwarunkowaniach. Jedną decyzję o środowiskowych uwarunkowaniach wydaje się także w przypadku, gdy dla danego przedsięwzięcia jest wymagane uzyskanie więcej niż jednej z decyzji, o których mowa w ust. 1, lub gdy wnioskodawca uzyskuje odrębnie decyzje dla poszczególnych etapów realizacji przedsięwzięcia.

5a. Dla obiektu energetyki jądrowej w rozumieniu ustawy z dnia 29 czerwca 2011 r. o przygotowaniu i realizacji inwestycji w zakresie obiektów energetyki jądrowej oraz inwestycji towarzyszących będącego równocześnie obiektem jądrowym w rozumieniu ustawy z dnia 29 listopada 2000 r. – Prawo atomowe wydaje się jedną decyzję o środowiskowych uwarunkowaniach. Decyzja o środowiskowych uwarunkowaniach uzyskana przed decyzją o ustaleniu lokalizacji inwestycji w zakresie budowy obiektu energetyki jądrowej wydawaną na podstawie ustawy z dnia 29 czerwca 2011 r. o przygotowaniu i realizacji inwestycji w zakresie obiektów energetyki jądrowej oraz inwestycji towarzyszących wypełnia wymóg uzyskania decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach przed wystąpieniem z wnioskiem o wydanie zezwolenia na budowę obiektu jądrowego przewidzianym ustawą z dnia 29 listopada 2000 r. – Prawo atomowe.

6. Organ właściwy do wydania decyzji, o których mowa w ust. 1, dotyczących przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko, podaje do publicznej wiadomości informacje o wydanej decyzji i o możliwościach zapoznania się z jej treścią oraz z dokumentacją sprawy.

W związku z przepisami art. 29 ust 3 prawa budowlanego, przedsięwzięcia dla których decyzję o środowiskowych uwarunkowaniach wydano po przeprowadzeniu oceny oddziaływania na środowisko, nie mogą być realizowane w trybie 'zgłoszenia robót budowlanych' a wymagają pozwolenia na budowę. Przedsięwzięcia dla których wydano decyzję środowiskową stwierdzając brak potrzeby oceny, nadal mogą być realizowane w trybie zgłoszenia.

- Art. 72a.** 1. Organ właściwy do wydania decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach jest obowiązany, za zgodą strony, na rzecz której decyzja została wydana, do przeniesienia tej decyzji na rzecz innego podmiotu, jeżeli przyjmuje on warunki zawarte w tej decyzji.
2. Stronami w postępowaniu o przeniesienie decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach są podmioty, między którymi ma być dokonane przeniesienie decyzji.

- Art. 73.** 1. Postępowanie w sprawie wydania decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach wszczy-
nia się na wniosek podmiotu planującego podjęcie realizacji przedsięwzięcia.
2. Dla przedsięwzięcia, dla którego zgodnie z odrębnymi przepisami jest wymagana decyzja o
zawierzeniu projektu scalenia lub wymiany gruntów, postępowanie w sprawie wydania decyzji o
środowiskowych uwarunkowaniach wszczy-
nia się z urzędu. Raport o oddziaływaniu przedsięwzię-
cia na środowisko albo kartę informacyjną przedsięwzięcia sporządza organ właściwy do wydania
decyzji.

- Art. 74.** 1. Do wniosku o wydanie decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach należy dołączyć:
- 1) w przypadku przedsięwzięć mogących zawsze znacząco oddziaływać na środowisko – rap-
port o oddziaływaniu przedsięwzięcia na środowisko, a w przypadku gdy wnioskodawca
wystąpił o ustalenie zakresu raportu w trybie art. 69 – kartę informacyjną przedsięwzięcia;
  - 2) w przypadku przedsięwzięć mogących potencjalnie znacząco oddziaływać na środowisko
– kartę informacyjną przedsięwzięcia;
  - 3) poświadczoną przez właściwy organ kopię mapy ewidencyjnej obejmującej przewidywany
teren, na którym będzie realizowane przedsięwzięcie, oraz obejmującej obszar, na który bę-
dzie oddziaływać przedsięwzięcie;
  - 4) w przypadku przedsięwzięć wymagających decyzji, o której mowa w art. 72 ust. 1 pkt 4 lub
5, prowadzonych w granicach przestrzeni niestanowiącej części składowej nieruchomości
gruntowej, zamiast kopii mapy, o której mowa w pkt 3 – mapę sytuacyjno-wysokościową
sporządzoną w skali umożliwiającej szczegółowe przedstawienie przebiegu granic terenu,
którego dotyczy wniosek, oraz obejmującą obszar, na który będzie oddziaływać przedsię-
wzięcie;
  - 5) dla przedsięwzięć, dla których organem prowadzącym postępowanie jest regionalny dyrektor
ochrony środowiska – wypis i wyrys z miejscowego planu zagospodarowania przestrzen-
nego, jeżeli plan ten został uchwalony, albo informację o jego braku; nie dotyczy to wniosku
o wydanie decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach dla drogi publicznej, dla linii kole-
jowej o znaczeniu państwowym, dla przedsięwzięć Euro 2012 oraz dla przedsięwzięć wyma-
gających koncesji na poszukiwanie i rozpoznawanie złóż kopaliny; dla inwestycji w zakresie
terminalu, dla inwestycji związanych z regionalnymi sieciami szerokopasmowymi oraz dla
budowli przeciwpowodziowych realizowanych na podstawie ustawy z dnia 8 lipca 2010 r. o
szczególnych zasadach przygotowania do realizacji inwestycji w zakresie budowli przeciwo-
powodziowych;

- 5a) dla przedsięwzięć, dla których organem prowadzącym postępowanie jest Generalny Dyrektor Ochrony Środowiska – wypis i wyrys z miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, jeżeli plan ten został uchwalony, albo informację o jego braku; nie dotyczy to wniosku o wydanie decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach dla inwestycji w zakresie budowy obiektów energetyki jądrowej lub inwestycji towarzyszącej;
- 6) wypis z ewidencji gruntów obejmujący przewidywany teren, na którym będzie realizowane przedsięwzięcie oraz obejmujący obszar, na który będzie oddziaływać przedsięwzięcie.

1a. Jeżeli liczba stron w postępowaniu o wydanie decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach przekracza 20, dla przedsięwzięć mogących zawsze znacząco oddziaływać na środowisko oraz dla przedsięwzięć mogących potencjalnie znacząco oddziaływać na środowisko, dla których stwierdzono obowiązek przeprowadzenia oceny oddziaływania na środowisko, wypis z rejestru, o którym mowa w ust. 1 pkt 6, przedkłada się wraz z raportem o oddziaływaniu przedsięwzięcia na środowisko.

1b. Jeżeli liczba stron w postępowaniu o wydanie decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach przekracza 20, dla przedsięwzięć mogących potencjalnie znacząco oddziaływać na środowisko, dla których nie stwierdzono obowiązku przeprowadzenia oceny oddziaływania na środowisko, wypis z rejestru, o którym mowa w ust. 1 pkt 6, przedkłada się w terminie 14 dni od dnia, w którym postanowienie stało się ostateczne.

1c. Jeżeli liczba stron w postępowaniu o wydanie decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach przekracza 20, dla przedsięwzięć wymagających decyzji, o których mowa w art. 72 ust. 1 pkt 4 i 5, oraz przedsięwzięć dotyczących urządzeń piętrzących I, II i III klasy budowlanej, nie wymaga się wypisu z rejestru, o którym mowa w ust. 1 pkt 6.

2. Raport o oddziaływaniu przedsięwzięcia na środowisko i kartę informacyjną przedsięwzięcia przedkłada się w trzech egzemplarzach, wraz z ich zapisem w formie elektronicznej na informatycznych nośnikach danych.

3. Jeżeli liczba stron postępowania o wydanie decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach przekracza 20, stosuje się przepis art. 49 Kodeksu postępowania administracyjnego.

Wniosek o decyzję o środowiskowych uwarunkowaniach, wraz ze wszystkimi załącznikami, w tym raportem oddziaływania na środowisko, należy do 'kwalifikowanej' informacji o środowisku, o której mowa w art. 21 ustawy. W konsekwencji: organ ma obowiązek publikować informację o wniosku w publicznym wykazie danych o środowisku, stanowiącym część Biuletynu Informacji Publicznej. Sam wniosek oraz raport organ ma obowiązek udostępnić każdemu na piśmie wniosek, przy czym udostępnienie powinno nastąpić w dniu złożenia takiego wniosku (art. 14 ust 3 ustawy). W związku z art. 74 ust 2, organ ma obowiązek posiadać – a w związku z tym również udostępnić - wniosek wraz z załącznikami w formie elektronicznej.

Cytowany w art. 74 ust 3 przepis art. 49 KPA brzmi „Strony mogą być zawiadamiane o decyzjach i innych czynnościach organów administracji publicznej przez obwieszczenie lub w inny zwyczajowo przyjęty w danej miejscowości sposób publicznego ogłaszania, jeżeli przepis szczególny tak stanowi; w tych przypadkach zawiadomienie bądź doręczenie uważa się za dokonane po upływie czternastu dni od dnia publicznego ogłoszenia”. Termin odwołania od tak doręczonej decyzji wynosi co najmniej 29 dni 29 dni od daty jej wydania.

Art. 75. 1. Organem właściwym do wydania decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach jest:

- 1) regionalny dyrektor ochrony środowiska – w przypadku:
    - a) będących przedsięwzięciami mogącymi zawsze znacząco oddziaływać na środowisko:
      - dróg,
      - linii kolejowych,
      - napowietrznych linii elektroenergetycznych,
      - instalacji do przesyłu ropy naftowej, produktów naftowych, substancji chemicznych lub gazu,
      - sztucznych zbiorników wodnych,
      - obiektów jądrowych,
      - składowisk odpadów promieniotwórczych,
    - b) przedsięwzięć realizowanych na terenach zamkniętych,
    - c) przedsięwzięć realizowanych na obszarach morskich,
    - d) zmiany lasu, niestanowiącego własności Skarbu Państwa, na użytek rolny,
    - e) przedsięwzięć polegających na realizacji inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 12 lutego 2009 r. o szczególnych zasadach przygotowania i realizacji inwestycji w zakresie lotnisk użytku publicznego,
    - f) inwestycji w zakresie terminalu,
    - g) inwestycji związanych z regionalnymi sieciami szerokopasmowymi,
    - h) przedsięwzięć polegających na zmianie lub rozbudowie przedsięwzięć wymienionych w lit. a–g,
    - i) przedsięwzięć polegających na realizacji inwestycji w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 8 lipca 2010 r. o szczególnych zasadach przygotowania do realizacji inwestycji w zakresie budowlı przeciwpowodziowych;
  - 1a) Generalny Dyrektor Ochrony Środowiska – w przypadku inwestycji w zakresie budowy obiektu energetyki jądrowej i inwestycji towarzyszących realizowanej na podstawie ustawy z dnia 29 czerwca 2011 r. o przygotowaniu i realizacji inwestycji w zakresie obiektów energetyki jądrowej oraz inwestycji towarzyszących;
  - 2) starosta – w przypadku scalania, wymiany lub podziału gruntów;
  - 3) dyrektor regionalnej dyrekcji Lasów Państwowych – w przypadku zmiany lasu, stanowiącego własność Skarbu Państwa, na użytek rolny;
  - 4) wójt, burmistrz, prezydent miasta – w przypadku pozostałych przedsięwzięć.
2. W przypadku, o którym mowa w ust. 1 pkt 1 lit. c, właściwość miejscową regionalnego dyrektora ochrony środowiska ustala się w odniesieniu do obszaru morskiego wzdłuż wybrzeża na terenie danego województwa.
3. W przypadku przedsięwzięcia, o którym mowa w ust. 1 pkt 4, realizowanego przez gminę decyzję o środowiskowych uwarunkowaniach wydaje wójt, burmistrz, prezydent miasta, na którego obszarze własności przedsięwzięcie jest realizowane.
4. W przypadku przedsięwzięcia, o którym mowa w ust. 1 pkt 4, wykraczającego poza obszar jednej gminy decyzję o środowiskowych uwarunkowaniach wydaje wójt, burmistrz, prezydent miasta, na którego obszarze własności znajduje się największa część terenu, na którym ma być realizowane to przedsięwzięcie, w porozumieniu z zainteresowanymi wójtami, burmistrzami, prezydentami miast.
5. W przypadku przedsięwzięcia, o którym mowa w ust. 1 pkt 1, wykraczającego poza obszar jednego województwa decyzję o środowiskowych uwarunkowaniach wydaje regionalny dyrektor ochrony środowiska, na którego obszarze własności znajduje się największa część terenu, na którym ma być realizowane to przedsięwzięcie, w porozumieniu z zainteresowanymi regionalnymi dyrektorami ochrony środowiska.

6. W przypadku przedsięwzięcia realizowanego w części na terenie zamkniętym dla całego przedsięwzięcia decyzję o środowiskowych uwarunkowaniach wydaje regionalny dyrektor ochrony środowiska.

7. W przypadku przedsięwzięcia realizowanego w części na obszarze morskim dla całego przedsięwzięcia decyzję o środowiskowych uwarunkowaniach wydaje regionalny dyrektor ochrony środowiska.

Art. 76. 1. W przypadku stwierdzenia nieprawidłowości w zakresie wydawania decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach przez organy, o których mowa w art. 75 ust. 1 pkt 2-4, Generalny Dyrektor Ochrony Środowiska kieruje wystąpienie, którego treścią może być w szczególności wniosek o stwierdzenie nieważności tej decyzji.

1a. Przepis ust. 1 stosuje się odpowiednio do decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach zgody na realizację przedsięwzięcia wydanych na podstawie przepisów ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska.

2. W przypadku skierowania wystąpienia, o którym mowa w ust. 1, Generalnemu Dyrektorowi Ochrony Środowiska przysługują prawa strony w postępowaniu administracyjnym i postępowaniu przed sądem administracyjnym.

3. Przepisy ust. 1 i 2 stosuje się odpowiednio do orzeczeń samorządowych kolegiów odwoławczych.

Art. 77. 1. Jeżeli jest przeprowadzana ocena oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko, przed wydaniem decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach organ właściwy do wydania tej decyzji:

- 1) uzgadnia warunki realizacji przedsięwzięcia z regionalnym dyrektorem ochrony środowiska;
  - 2) zasięga opinii organu, o którym mowa w art. 78 [inspekcji sanitarnej], w przypadku przedsięwzięć wymagających decyzji, o których mowa w art. 72 ust. 1 pkt 1-3 i pkt 10-19.
2. Organ występujący o uzgodnienie lub opinię, o których mowa w ust. 1, przedkłada:
- 1) wniosek o wydanie decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach;
  - 2) raport o oddziaływaniu przedsięwzięcia na środowisko;
  - 3) wypis i wyrys z miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, jeżeli plan ten został uchwalony, albo informację o jego braku; nie dotyczy to uzgodnień i opinii dla drogi publicznej, dla linii kolejowej o znaczeniu państwowym, dla przedsięwzięć Euro 2012, dla przedsięwzięć wymagających koncesji na poszukiwanie i rozpoznawanie złóż kopalin, dla inwestycji w zakresie terminalu, dla inwestycji związanych z regionalnymi sieciami szerokopasmowymi, dla budowli przeciwpowodziowych realizowanych na podstawie ustawy z dnia 8 lipca 2010 r. o szczególnych zasadach przygotowania do realizacji inwestycji w zakresie budowli przeciwpowodziowych oraz dla inwestycji w zakresie budowy obiektów energetyki jądrowej oraz inwestycji towarzyszących.
3. Uzgodnienie, o którym mowa w ust. 1 pkt 1, następuje w drodze postanowienia.
4. W postanowieniu, o którym mowa w ust. 3, regionalny dyrektor ochrony środowiska:
- 1) uzgadnia realizację przedsięwzięcia oraz określa warunki tej realizacji;
  - 2) przedstawia stanowisko w sprawie konieczności przeprowadzenia oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko oraz postępowania w sprawie transgranicznego oddziaływania na środowisko w ramach postępowania w sprawie wydania decyzji, o których mowa w art. 72 ust. 1 pkt 1, 10, 14 i 18.
5. W stanowisku, o którym mowa w ust. 4 pkt 2, regionalny dyrektor ochrony środowiska stwierdza konieczność przeprowadzenia oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko w ramach postępowania w sprawie wydania decyzji, o których mowa w art. 72 ust. 1 pkt 1, 10, 14, 18, 18a, biorąc pod uwagę w szczególności następujące okoliczności:

- 1) posiadane na etapie wydawania decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach dane na temat przedsięwzięcia lub elementów przyrodniczych środowiska objętych zakresem przewidywanego oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko nie pozwalają wystarczająco ocenić jego oddziaływania na środowisko;
  - 2) ze względu na rodzaj i charakterystykę przedsięwzięcia oraz jego powiązania z innymi przedsięwzięciami istnieje możliwość kumulowania się oddziaływań przedsięwzięć znajdujących się na obszarze, na który będzie oddziaływać przedsięwzięcie;
  - 3) istnieje możliwość oddziaływania przedsięwzięcia na obszary wymagające specjalnej ochrony ze względu na występowanie gatunków roślin i zwierząt lub ich siedlisk lub siedlisk przyrodniczych objętych ochroną, w tym obszary Natura 2000 oraz pozostałe formy ochrony przyrody.
6. Uzgodnienia, o którym mowa w ust. 1 pkt 1, dokonuje się oraz opinię, o której mowa w ust. 1 pkt 2, wydaje się w terminie 30 dni od dnia otrzymania dokumentów, o których mowa w ust. 2. Przepisy art. 35 § 5 i art. 36 Kodeksu postępowania administracyjnego stosuje się odpowiednio.
7. Do uzgodnienia i opinii, o których mowa w ust. 1, nie stosuje się przepisów art. 106 § 3, 5 i 6 Kodeksu postępowania administracyjnego.

Art. 79. 1. Przed wydaniem decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach organ właściwy do jej wydania zapewnia możliwość udziału społeczeństwa w postępowaniu, w ramach którego przeprowadza ocenę oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko.

2. Organ prowadzący postępowanie może, w drodze postanowienia, wyłączyć stosowanie przepisów działu III i VI w odniesieniu do przedsięwzięć realizowanych na terenach zamkniętych, jeżeli zastosowanie tych przepisów mogłoby mieć niekorzystny wpływ na cele obronności i bezpieczeństwa państwa.

Udział społeczeństwa jest zapewniany tylko w ramach tych postępowań, w których przeprowadza się ocenę oddziaływania na środowisko. Jeżeli organ stwierdził brak potrzeby oceny i na tej podstawie wydał decyzję o środowiskowych uwarunkowaniach – nie stosuje się przepisów o udziale społeczeństwa.

W ramach udziału społeczeństwa organ podaje do publicznej wiadomości informację o przystąpieniu do takiej oceny i o przedmiocie decyzji, która ma być wydana w sprawie, możliwości zapoznania się z niezbędną dokumentacją sprawy, sposobie i miejscu składania uwag i wniosków, wyznaczając co najmniej 21-dniowy termin na ich wnoszenie. Każdy ma prawo złożyć takie uwagi i wnioski w formie pisemnej, ustnie do protokołu lub za pomocą środków komunikacji elektronicznej (bez konieczności stosowania podpisu elektronicznego) a organ musi je rozpatrzyć i w uzasadnieniu decyzji podać, w jaki sposób zostały rozpatrzone. Organ podaje też do publicznej wiadomości informację o wydaniu decyzji.

Konsekwencją „udziału społeczeństwa” jest stosowalność art. 44 ustawy - Organizacje ekologiczne, które powołując się na swoje cele statutowe, zgłoszą chęć uczestniczenia w określonym postępowaniu wymagającym udziału społeczeństwa, uczestniczą w nim na prawach strony. Jako strona, organizacja nie jest związana 21-dniowym terminem na wnoszenie uwag i wniosków. Organizacji ekologicznej służy prawo wniesienia odwołania od decyzji wydanej w postępowaniu wymagającym udziału społeczeństwa, jeżeli jest to uzasadnione celami statutowymi tej organizacji, także w przypadku, gdy nie brała ona udziału w postępowaniu prowadzonym przez organ pierwszej instancji; wniesienie odwołania jest równoznaczne ze zgłoszeniem chęci uczestniczenia w takim postępowaniu. W postępowaniu odwoławczym organizacja uczestniczy na prawach strony. Organizacji ekologicznej

służy skarga do sądu administracyjnego od decyzji wydanej w postępowaniu wymagającym udziału społeczeństwa, jeżeli jest to uzasadnione celami statutowymi tej organizacji, także w przypadku, gdy nie brała ona udziału w postępowaniu (por. rozdz. 2.5, str 81).

Art. 80. 1. Jeżeli była przeprowadzona ocena oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko, właściwy organ wydaje decyzję o środowiskowych uwarunkowaniach, biorąc pod uwagę:

- 1) wyniki uzgodnień i opinii, o których mowa w art. 77 ust. 1;
- 2) ustalenia zawarte w raporcie o oddziaływaniu przedsięwzięcia na środowisko;
- 3) wyniki postępowania z udziałem społeczeństwa;
- 4) wyniki postępowania w sprawie transgranicznego oddziaływania na środowisko, jeżeli zostało przeprowadzone.

2. Właściwy organ wydaje decyzję o środowiskowych uwarunkowaniach po stwierdzeniu zgodności lokalizacji przedsięwzięcia z ustaleniami miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, jeżeli plan ten został uchwalony. Nie dotyczy to decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach wydawanej dla drogi publicznej, dla linii kolejowej o znaczeniu państwowym, dla przedsięwzięć Euro 2012, dla przedsięwzięć wymagających koncesji na poszukiwanie i rozpoznawanie złóż kopalin, dla inwestycji w zakresie terminalu, dla inwestycji związanych z regionalnymi sieciami szerokopasmowymi, dla budowli przeciwpowodziowych realizowanych na podstawie ustawy z dnia 8 lipca 2010 r. o szczególnych zasadach przygotowania do realizacji inwestycji w zakresie budowli przeciwpowodziowych oraz dla inwestycji w zakresie budowy obiektów energetyki jądrowej lub inwestycji towarzyszących.

Art. 81. 1. Jeżeli z oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko wynika zasadność realizacji przedsięwzięcia w wariantcie innym niż proponowany przez wnioskodawcę, organ właściwy do wydania decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach, za zgodą wnioskodawcy, wskazuje w decyzji wariant dopuszczony do realizacji lub, w razie braku zgody wnioskodawcy, odmawia zgody na realizację przedsięwzięcia.

Organ wydający decyzję środowiskową ma prawo nie wyrazić zgody na wariant proponowany przez wnioskodawcę (nie tylko w przypadku oddziaływania na Naturę 2000, kiedy to może wręcz mieć taki obowiązek). Ogólne zasady wnioskowania określa tutaj art. 75 ustawy Prawo Ochrony Środowiska, stanowiący, że *„wykorzystywanie i przekształcanie elementów przyrodniczych dopuszczalne jest wyłącznie w zakresie, w jakim jest to konieczne w związku z realizacją konkretnej inwestycji. Jeżeli natomiast ochrona elementów przyrodniczych nie jest możliwa, należy podejmować działania mające na celu naprawienie wyrządzonych szkód, w szczególności poprzez kompensację przyrodniczą”*.

Bierze się pod uwagę także oddziaływanie skumulowane z oddziaływaniem już wcześniej zrealizowanych, bądź równocześnie realizowanych przedsięwzięć. W związku z tym, nie można oczekiwać, że rozstrzygnięcie co do przedsięwzięcia podobnego do wcześniej zrealizowanych będzie takie samo jak w przypadku tych wcześniejszych. Zasada równości traktowania obywateli wobec prawa nie oznacza przyznawania racji przez przyzmat dotychczasowej praktyki skutkującej istniejącym stanem faktycznym, lecz stosowania takiego samego sposobu oceny prawnej wobec każdego z istniejących stanów faktycznych tego samego rodzaju. Nie można zatem oczekiwać uzyskania pozytywnego rozstrzygnięcia tylko dlatego, iż w pobliżu terenu projektowanej inwestycji znajdują się inwestycje o takim samym charakterze, jak projektowana (wyrok WSA w Warszawie IV SA/Wa 672/08).

2. Jeżeli z oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko wynika, że przedsięwzięcie może znacząco negatywnie oddziaływać na obszar Natura 2000, organ właściwy do wydania decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach odmawia zgody na realizację przedsięwzięcia, o ile nie zachodzą przesłanki, o których mowa w art. 34 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody.

Nie wykluczona w wyniku oceny możliwość znaczącego negatywnego oddziaływania przedsięwzięcia na obszar Natura 2000 jest przesłanką w zasadzie uniemożliwiającą jego realizację - chyba że zachodzi sytuacja opisana w rozdziale 2.4 (konieczne wymogi nadrzędnego interesu publicznego i brak alternatyw, przy czym niezbędne jest zagwarantowanie kompensacji), patrz str. 75-78.

3. Jeżeli z oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko wynika, że przedsięwzięcie może spowodować nieosiągnięcie celów środowiskowych zawartych w planie gospodarowania wodami na obszarze dorzecza organ właściwy do wydania decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach odmawia zgody na realizację przedsięwzięcia, o ile nie zachodzą przesłanki, o których mowa w art. 38j ustawy z dnia 18 lipca 2001 r. - Prawo wodne.

Jeżeli przedsięwzięcie pogarszałoby stan wód, lub utrudniało albo uniemożliwiałoby osiągnięcie dobrego stanu wód, to należy odmówić zgody na jego realizację - chyba że zachodzi sytuacja opisana w rozdziale 2.7 (nadrzędny interes publiczny, przewaga korzyści, brak alternatyw, pełna możliwa minimalizacja), patrz str. 114-115.

Art. 82. 1. W decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach, wydawanej po przeprowadzeniu oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko, właściwy organ:

- 1) określa:
  - a) rodzaj i miejsce realizacji przedsięwzięcia,
  - b) warunki wykorzystywania terenu w fazie realizacji i eksploatacji lub użytkowania przedsięwzięcia, ze szczególnym uwzględnieniem konieczności ochrony cennych wartości przyrodniczych, zasobów naturalnych i zabytków oraz ograniczenia uciążliwości dla terenów sąsiednich,
  - c) wymagania dotyczące ochrony środowiska konieczne do uwzględnienia w dokumentacji wymaganej do wydania decyzji, o których mowa w art. 72 ust. 1, w szczególności w projekcie budowlanym, w przypadku decyzji, o których mowa w art. 72 ust. 1 pkt 1, 10, 14 i 18,
  - d) wymogi w zakresie przeciwdziałania skutkom awarii przemysłowych, w odniesieniu do przedsięwzięć zaliczanych do zakładów stwarzających zagrożenie wystąpienia poważnych awarii w rozumieniu ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska,
  - e) wymogi w zakresie ograniczania transgranicznego oddziaływania na środowisko w odniesieniu do przedsięwzięć, dla których przeprowadzono postępowanie w sprawie transgranicznego oddziaływania na środowisko;
- 2) w przypadku gdy z oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko wynika potrzeba:
  - a) wykonania kompensacji przyrodniczej - stwierdza konieczność wykonania tej kompensacji,
  - b) zapobiegania, ograniczania oraz monitorowania oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko - nakłada obowiązek tych działań;
- 3) w przypadku, o którym mowa w art. 135 ust. 1 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska, stwierdza konieczność utworzenia obszaru ograniczonego użytkowania;

- 4) przedstawia stanowisko w sprawie konieczności przeprowadzenia oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko oraz postępowania w sprawie transgranicznego oddziaływania na środowisko w ramach postępowania w sprawie wydania decyzji, o których mowa w art. 72 ust. 1 pkt 1, 10; 14 i 18, z zastrzeżeniem pkt 4a i 4b.
  - 4a) nakłada obowiązek przeprowadzenia oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko w ramach postępowania w sprawie wydania pozwolenia na budowę dla inwestycji w zakresie budowy obiektu energetyki jądrowej lub inwestycji jej towarzyszącej wydawanej na podstawie ustawy z dnia 29 czerwca 2011 r. o przygotowaniu i realizacji inwestycji w zakresie obiektów energetyki jądrowej oraz inwestycji towarzyszących;
  - 4b) może nałożyć obowiązek przeprowadzenia oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko w ramach postępowania w sprawie wydania pozwolenia na prace przygotowawcze wydawanej na podstawie ustawy z dnia 29 czerwca 2011 r. o przygotowaniu i realizacji inwestycji w zakresie obiektów energetyki jądrowej oraz inwestycji towarzyszących;
  - 5) może nałożyć na wnioskodawcę obowiązek przedstawienia analizy porealizacyjnej, określając jej zakres i termin przedstawienia.
- 1a. W przypadku nałożenia obowiązku, o którym mowa w ust. 1 pkt 4b, ocenę oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko przeprowadza Generalny Dyrektor Ochrony Środowiska. Przepisy działu V rozdziału 4 stosuje się odpowiednio.
2. W stanowisku, o którym mowa w ust. 1 pkt 4, właściwy organ stwierdza konieczność przeprowadzenia oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko w ramach postępowania w sprawie wydania decyzji, o których mowa w art. 72 ust. 1 pkt 1 i 10, biorąc pod uwagę w szczególności następujące okoliczności:
- 1) posiadane na etapie wydawania decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach dane na temat przedsięwzięcia nie pozwalają wystarczająco ocenić jego oddziaływania na środowisko;
  - 2) ze względu na rodzaj i charakterystykę przedsięwzięcia oraz jego powiązania z innymi przedsięwzięciami istnieje możliwość kumulowania się oddziaływań przedsięwzięć znajdujących się na obszarze, na który będzie oddziaływać przedsięwzięcie;
  - 3) istnieje możliwość oddziaływania przedsięwzięcia na obszary wymagające specjalnej ochrony ze względu na występowanie gatunków roślin i zwierząt lub ich siedlisk lub siedlisk przyrodniczych objętych ochroną, w tym obszary Natura 2000 oraz pozostałe formy ochrony przyrody.
3. Charakterystyka przedsięwzięcia stanowi załącznik do decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach.

Jeżeli ochrona elementów przyrodniczych nie jest możliwa, należy podejmować działania mające na celu naprawienie wyrządzonych szkód, w szczególności poprzez kompensację przyrodniczą (art. 75 ust 3 ustawy Prawo Ochrony Środowiska). Obowiązek kompensacji przyrodniczej może, na podstawie tego przepisu, być nakładany przy wszystkich przedsięwzięciach. Natomiast przy przedsięwzięciach, które miałyby w imię koniecznych wymogów nadrzędnego interesu publicznego i wobec braku rozwiązań alternatywnych, być zrealizowane pomimo znaczącego negatywnego oddziaływania na realizację przedsięwzięcia, obowiązek adekwatnej kompensacji jest jednym z obligatoryjnych warunków zgody na realizację przedsięwzięcia.

Art. 84. 1. W przypadku gdy nie została przeprowadzona ocena oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko, w decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach właściwy organ stwierdza brak potrzeby przeprowadzenia oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko.

2. Charakterystyka przedsięwzięcia stanowi załącznik do decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach.

Gdy nie została przeprowadzona ocena oddziaływania na środowisko, w decyzji nie można nałożyć warunków, ani np. obowiązku kompensacji.

Art. 85. 1. Decyzja o środowiskowych uwarunkowaniach wymaga uzasadnienia.

2. Uzasadnienie decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach, niezależnie od wymagań wynikających z przepisów Kodeksu postępowania administracyjnego, powinno zawierać:

- 1) w przypadku gdy została przeprowadzona ocena oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko:
  - a) informacje o przeprowadzonym postępowaniu wymagającym udziału społeczeństwa oraz o tym, w jaki sposób zostały wzięte pod uwagę, i w jakim zakresie zostały uwzględnione uwagi i wnioski zgłoszone w związku z udziałem społeczeństwa,
  - b) informacje, w jaki sposób zostały wzięte pod uwagę i w jakim zakresie zostały uwzględnione:
    - ustalenia zawarte w raporcie o oddziaływaniu przedsięwzięcia na środowisko,
    - uzgodnienia regionalnego dyrektora ochrony środowiska oraz opinie organu, o którym mowa w art. 78,
    - wyniki postępowania w sprawie transgranicznego oddziaływania na środowisko, jeżeli zostało przeprowadzone,
  - c) uzasadnienie stanowiska, o którym mowa w art. 82 ust. 1 pkt 4;
- 2) w przypadku gdy nie została przeprowadzona ocena oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko – informacje o uwarunkowaniach, o których mowa w art. 63 ust. 1, uwzględnionych przy stwierdzaniu braku potrzeby przeprowadzenia oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko.

3. Organ właściwy do wydania decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach podaje do publicznej wiadomości informacje o wydanej decyzji i o możliwościach zapoznania się z jej treścią oraz z dokumentacją sprawy, w tym z uzgodnieniem dokonany z regionalnym dyrektorem ochrony środowiska oraz opinią organu, o którym mowa w art. 78.

Art. 86. Decyzja o środowiskowych uwarunkowaniach wiąże organ wydający decyzje, o których mowa w art. 72 ust. 1.

Art. 87. Przepisy niniejszego działu stosuje się odpowiednio w przypadku zmiany decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach. Przepis art. 155 Kodeksu postępowania administracyjnego stosuje się odpowiednio, z zastrzeżeniem, że zgodę wyraża wyłącznie strona, która złożyła wniosek o wydanie decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach, lub podmiot, na którego została przeniesiona decyzja o środowiskowych uwarunkowaniach.

Zgodnie z art. 155 KPA, decyzja ostateczna, na mocy której strona nabyła prawo, może być w każdym czasie za zgodą strony uchylona lub zmieniona przez organ administracji publicznej, który ją wydał, lub przez organ wyższego stopnia, jeżeli przepisy szczególne nie sprzeciwiają się uchyleniu lub zmianie takiej decyzji i przemawia za tym interes społeczny lub słuszny interes strony. W tym celu właściwy organ właściwy organ wydaje decyzję w sprawie uchylenia lub zmiany dotychczasowej decyzji. Pozostałym stronom (np. organizacji ekologicznej) służy jednak odwołanie od decyzji zmieniającej.

Art. 88. 1. Ocena oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko w ramach postępowania w sprawie wydania decyzji, o których mowa w art. 72 ust. 1 pkt 1, 10, 14 i 18 przeprowadza się także:

- 1) na wniosek podmiotu planującego podjęcie realizacji przedsięwzięcia, złożony do organu właściwego do wydania decyzji;
  - 2) jeżeli organ właściwy do wydania decyzji stwierdzi, że we wniosku o wydanie decyzji zostały dokonane zmiany w stosunku do wymagań określonych w decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach.
2. W przypadku, o którym mowa w ust. 1 pkt 1, podmiot planujący podjęcie realizacji przedsięwzięcia przedkłada, wraz z wnioskiem o przeprowadzenie oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko, raport o oddziaływaniu przedsięwzięcia na środowisko. Przepisy art. 69 i 70 stosuje się odpowiednio.
3. W przypadku, o którym mowa w ust. 1 pkt 2, organ właściwy do wydania decyzji stwierdza, w drodze postanowienia, obowiązek sporządzenia raportu o oddziaływaniu przedsięwzięcia na środowisko, określając jednocześnie zakres raportu; na postanowienie to przysługuje zażalenie.
4. Organ wydaje postanowienie o zawieszeniu postępowania w sprawie wydania decyzji do czasu zakończenia oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko.
5. Raport o oddziaływaniu przedsięwzięcia na środowisko przedkłada się w trzech egzemplarzach, wraz z ich zapisem w formie elektronicznej na informatycznych nośnikach danych.

Przeprowadzenie oceny oddziaływania na środowisko w trybie art. 88 nie likwiduje konieczności uzyskania innych zezwoleń środowiskowych, jeżeli są wymagane – np. zezwolenia na odstępstwo od zakazów ochrony gatunkowej, zezwolenia na odstępstwo od zakazów obowiązujących w parku narodowym lub rezerwacie przyrody, decyzji ustalającej warunki prowadzenia robót mogących zmienić stosunki wodne na terenach o szczególnych wartościach przyrodniczych.

Art. 89. 1. Po otrzymaniu raportu o oddziaływaniu przedsięwzięcia na środowisko organ właściwy do wydania decyzji, o których mowa w art. 72 ust. 1 pkt 1, 10, 14 i 18, występuje do regionalnego dyrektora ochrony środowiska z wnioskiem o uzgodnienie warunków realizacji przedsięwzięcia.

2. Organ występujący o uzgodnienie przedkłada:

- 1) wniosek o wydanie decyzji, o której mowa w art. 72 ust. 1 pkt 1, 10; 14 i 18,
- 2) decyzję o środowiskowych uwarunkowaniach;
- 3) raport o oddziaływaniu przedsięwzięcia na środowisko.

Art. 90. 1. Po przeprowadzeniu oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko regionalny dyrektor ochrony środowiska wydaje postanowienie w sprawie uzgodnienia warunków realizacji przedsięwzięcia.

2. Przed wydaniem postanowienia, o którym mowa w ust. 1, regionalny dyrektor ochrony środowiska występuje:

- 1) do organu właściwego do wydania decyzji, o których mowa w art. 72 ust. 1 pkt 1, 10, 14 lub 18 o zapewnienie możliwości udziału społeczeństwa w trybie art. 33-36 i 38;
- 2) do organu, o którym mowa w art. 78 [inspekcji sanitarnej], o wydanie opinii.

3. Organ właściwy do wydania decyzji, o których mowa w art. 72 ust. 1 pkt 1, 10, 14 i 18, przekazuje regionalnemu dyrektorowi ochrony środowiska albo Generalnemu Dyrektorowi Ochrony Środowiska zgłoszone przez społeczeństwo uwagi i wnioski oraz protokół z rozprawy administracyjnej otwartej dla społeczeństwa, jeżeli była przeprowadzona.

4. Regionalny dyrektor ochrony środowiska rozpatruje uwagi i wnioski, o których mowa w ust. 3.

5. Regionalny dyrektor ochrony środowiska występując o opinię, o której mowa w ust. 2 pkt 2, przedkłada dokumenty, o których mowa w art. 89 ust. 2.

6. Opinię, o której mowa w ust. 2 pkt 2, wydaje się w terminie 30 dni od dnia otrzymania wniosku o wydanie opinii. Przepisy art. 35 § 5 i art. 36 Kodeksu postępowania administracyjnego stosuje się odpowiednio.

7. Postanowienie, o którym mowa w ust. 1, regionalny dyrektor ochrony środowiska wydaje w terminie 45 dni od dnia otrzymania dokumentów, o których mowa w art. 89 ust. 2. Przepisy art. 35 § 5 i art. 36 Kodeksu postępowania administracyjnego stosuje się odpowiednio.

8. Do postanowienia, o którym mowa w ust. 1, nie stosuje się przepisów art. 106 § 3, 5 i 6 Kodeksu postępowania administracyjnego.

Art. 91. 1. Postanowienie, o którym mowa w art. 90 ust. 1, wymaga uzasadnienia.

2. Uzasadnienie postanowienia, niezależnie od wymagań wynikających z Kodeksu postępowania administracyjnego, powinno zawierać:

- 1) informacje o przeprowadzonym postępowaniu wymagającym udziału społeczeństwa oraz o tym, w jaki sposób zostały wzięte pod uwagę i w jakim zakresie zostały uwzględnione uwagi i wnioski zgłoszone w związku z udziałem społeczeństwa;
- 2) informacje, w jaki sposób zostały wzięte pod uwagę i w jakim zakresie zostały uwzględnione:
  - a) ustalenia zawarte w raporcie o oddziaływaniu przedsięwzięcia na środowisko,
  - b) ustalenia zawarte w opinii, o której mowa w art. 90 ust. 2 pkt 2,
  - c) wyniki postępowania w sprawie transgranicznego oddziaływania na środowisko, jeżeli zostało przeprowadzone.

Art. 92. Postanowienie, o którym mowa w art. 90 ust. 1, wiąże organ właściwy do wydania decyzji, o których mowa w art. 72 ust. 1 pkt 1, 10, 14 i 18.

Art. 93. 1. Właściwy organ wydaje decyzje, o których mowa w art. 72 ust. 1 pkt 1, 10, 14 i 18 uwzględniając warunki realizacji przedsięwzięcia określone w:

- 1) decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach;
  - 2) postanowieniu, o którym mowa w art. 90 ust. 1.
2. W decyzjach, o których mowa w art. 72 ust. 1 pkt 1 i 10, właściwy organ może:
- 1) nałożyć na wnioskodawcę obowiązki dotyczące:
    - a) przeciwdziałania skutkom awarii przemysłowych, w odniesieniu do przedsięwzięć zaliczanych do zakładów stwarzających zagrożenie wystąpienia poważnych awarii w rozumieniu ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska,
    - b) ograniczania transgranicznego oddziaływania na środowisko w odniesieniu do przedsięwzięć, dla których przeprowadzono postępowanie dotyczące transgranicznego oddziaływania na środowisko;
  - 2) nałożyć na wnioskodawcę obowiązek przedstawienia analizy porealizacyjnej, określając jej zakres i termin przedstawienia;
  - 3) w przypadku, o którym mowa w art. 135 ust. 1 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska – stwierdzić konieczność utworzenia obszaru ograniczonego użytkowania, jeżeli konieczność ta nie została stwierdzona w decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach;
  - 4) zmienić wymagania, o których mowa w art. 82 ust. 1 pkt 1 lit. c, jeżeli potrzeba zmiany została stwierdzona w ramach oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko.
3. W decyzjach, o których mowa w art. 72 ust. 1 pkt 1 i 10, właściwy organ, w przypadku gdy z oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko wynika potrzeba:
- 1) wykonania kompensacji przyrodniczej – stwierdza konieczność wykonania tej kompensacji;

- 2) zapobiegania, ograniczania oraz monitorowania oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko – nakłada obowiązek tych działań.
4. Jeżeli z oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko wynika, że przedsięwzięcie może znacząco negatywnie oddziaływać na obszar Natura 2000, organ właściwy do wydania decyzji, o których mowa w art. 72 ust. 1 pkt 1 i 10, odmawia zgody na realizację przedsięwzięcia, o ile nie zachodzą przesłanki, o których mowa w art. 34 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody.

Art. 95. 1. Decyzje, o których mowa w art. 72 ust. 1 pkt 1 i 10, wymagają uzasadnienia.

2. Uzasadnienie decyzji powinno również zawierać informacje o tym w jaki sposób zostały wzięte pod uwagę i uwzględnione warunki realizacji przedsięwzięcia określone w:

- 1) decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach;
  - 2) postanowieniu, o którym mowa w art. 90 ust. 1.
3. Organ właściwy do wydania decyzji podaje do publicznej wiadomości informacje o wydanej decyzji i o możliwościach zapoznania się z dokumentacją sprawy, w tym z uzgodnieniem regionalnego dyrektora ochrony środowiska i opinią organu, o którym mowa w art. 78.

Art. 96. 1. Organ właściwy do wydania decyzji wymaganej przed rozpoczęciem realizacji przedsięwzięcia, innego niż przedsięwzięcie mogące znacząco oddziaływać na środowisko, które nie jest bezpośrednio związane z ochroną obszaru Natura 2000 lub nie wynika z tej ochrony, jest obowiązany do rozważenia, przed wydaniem tej decyzji, czy przedsięwzięcie może potencjalnie znacząco oddziaływać na obszar Natura 2000.

2. Do decyzji, o których mowa w ust. 1, należą w szczególności:

- 1) decyzje, o których mowa w art. 72 ust. 1 pkt 1-13;
  - 2) koncesja, inna niż wymieniona w art. 72 ust. 1 pkt 4 – wydawana na podstawie ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. – Prawo geologiczne i górnicze;
  - 3) pozwolenie wodnoprawne, inne niż wymienione w art. 72 ust. 1 pkt 6 – wydawane na podstawie ustawy z dnia 18 lipca 2001 r. – Prawo wodne;
  - 4) zezwolenie na usunięcie drzew lub krzewów – wydawane na podstawie ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody;
  - 5) pozwolenie na wznoszenie i wykorzystywanie sztucznych wysp, konstrukcji i urządzeń w polskich obszarach morskich – wydawane na podstawie ustawy z dnia 21 marca 1991 r. o obszarach morskich Rzeczypospolitej Polskiej i administracji morskiej.
3. Jeżeli organ, o którym mowa w ust. 1, uzna, że przedsięwzięcie, inne niż przedsięwzięcie mogące znacząco oddziaływać na środowisko, które nie jest bezpośrednio związane z ochroną obszaru Natura 2000 lub nie wynika z tej ochrony, może potencjalnie znacząco oddziaływać na obszar Natura 2000, wydaje postanowienie w sprawie nałożenia obowiązku przedłożenia właściwemu miejscowo regionalnemu dyrektorowi ochrony środowiska:
- 1) wniosku o wydanie decyzji, o której mowa w ust. 1;
  - 2) karty informacyjnej przedsięwzięcia;
  - 3) poświadczonej przez właściwy organ kopii mapy ewidencyjnej obejmującej przewidywany teren, na którym będzie realizowane przedsięwzięcie, oraz obejmującej obszar, na który będzie oddziaływać przedsięwzięcie;
  - 4) w przypadku przedsięwzięć wymagających decyzji, o których mowa w art. 72 ust. 1 pkt 4 lub 5, prowadzonych w granicach przestrzeni niestanowiącej części składowej nieruchomości gruntowej, zamiast kopii mapy, o której mowa w pkt 3 – mapę sytuacyjno-wysokościową sporządzoną w skali umożliwiającej szczegółowe przedstawienie przebiegu granic terenu, którego dotyczy wnioski, oraz obejmującą obszar, na który będzie oddziaływać przedsięwzięcie;

- 5) wypisu i wyrysu z miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, jeżeli plan ten został uchwalony, albo informacji o jego braku; nie dotyczy to drogi publicznej, linii kolejowej o znaczeniu państwowym, przedsięwzięć Euro 2012, przedsięwzięć wymagających koncesji na poszukiwanie i rozpoznawanie złóż kopalin

oraz bezbiornikowego magazynowania substancji w górotworze, inwestycji w zakresie terminalu, inwestycji związanych z regionalnymi sieciami szerokopasmowymi, budowli przeciwpowodziowych realizowanych na podstawie ustawy z dnia 8 lipca 2010 r. o szczególnych zasadach przygotowania do realizacji inwestycji w zakresie budowli przeciwpowodziowych oraz inwestycji w zakresie budowy obiektu energetyki jądrowej lub inwestycji towarzyszącej wydawanej na podstawie ustawy z dnia 29 czerwca 2011 r. o przygotowaniu i realizacji inwestycji w zakresie obiektów energetyki jądrowej oraz inwestycji towarzyszących.

Obowiązek rozważenia możliwości wystąpienia znaczącego negatywnego oddziaływania na obszar Natura 2000 dotyczy każdej decyzji wydawanej przed realizacją jakiegokolwiek przedsięwzięcia (z wyjątkiem przedsięwzięć podejmowanych w wyłącznym celu ochrony obszaru Natura 2000, np. na podstawie planu zadań ochronnych lub planu ochrony). Obowiązek nie jest ograniczony do przedsięwzięć w granicach obszaru Natura 2000, lecz dotyczy także przedsięwzięć poza obszarem, o ile tylko mogłyby oddziaływać na obszar.

Przepis musi być stosowany z uwzględnieniem wykładni prawa europejskiego (zob.) i zgodnie z zasadą przezorności – tj. wątpliwości co do ryzyka wystąpienia oddziaływania są przesłanką na rzecz dokonania oceny. W praktyce organ powinien skierować sprawę do regionalnego dyrektora ochrony środowiska zawsze, jeżeli dostrzeżę potencjalną możliwość jakiegokolwiek oddziaływania na obszar Natura 2000 (bez „odpowiedniej oceny” trudno bowiem przesądzić, czy to oddziaływanie będzie znaczące, czy nie).

Organ obowiązany jest do kierowania się wynikającą z art. 6 ustawy Prawo Ochrony Środowiska zasadą przezorności, obligująca do przewidzenia wszystkich następstw ingerencji w środowisko oraz podjęcia działań, które będą im zapobiegały lub które będą je ograniczały do pewnego stanu akceptowalnego z punktu widzenia ochrony środowiska. Organ powinien brać pod uwagę występujące elementy środowiska przyrodniczego (siedliska przyrodnicze bądź gatunki objęte ochroną), z uwagi na które obszar został wyznaczony. Należy brać pod uwagę oddziaływania skumulowane z innymi przedsięwzięciami (np. z sąsiednią zabudową), w szczególności przez zwiększoną presję ze strony człowieka, jak również fakt że efekty oddziaływań skumulowanych mogą się pojawić dopiero po pewnym czasie od zrealizowania przedsięwzięcia. O przekazaniu wniosku regionalnemu dyrektorowi ochrony środowiska musi decydować sama możliwość potencjalnego znaczącego oddziaływania, a nie wykazanie konkretnych okoliczności świadczących o znaczącym wpływie inwestycji na obszar Natura 2000 (wyrok WSA w Gorzowie Wlkp II Sa/Go 952/09).

W większości postępowań administracyjnych, w których może znaleźć zastosowanie art. 96, organizacja społeczna może wnioskować o prawo strony na podstawie art. 31 KPA (por. rozdz. 2.5, str 82-83). Jako strona, organizacja może wnioskować o zastosowanie art. 96 ust 3. Wyjątek dotyczy postępowań o pozwolenie na budowę oraz postępowań o pozwolenie wodnoprawne, w których ustawa wyłącza zastosowanie art. 31 KPA. Jednak nawet wówczas, organizacja społeczna może przedstawić tzw. pogląd w sprawie. Jeżeli po wydaniu decyzji wyjdą na jaw nowe istotne dla sprawy okoliczności faktyczne, np. fakty przyrodnicze, lub nowe dowody istniejące w dniu wydania decyzji, nie znane organowi, który wydał decyzję – są przesłankami obligatoryjnego wznowienia postępowania na podstawie art. 145 KPA. Organizacja społeczna może wnioskować o takie wznowienie, nawet gdy nie brała udziału w postępowaniu i nawet gdy nie miała prawa w nim brać udziału.

- Art. 97.** 1. Po otrzymaniu dokumentów, o których mowa w art. 96 ust. 3, regionalny dyrektor ochrony środowiska stwierdza, uwzględniając łącznie uwarunkowania, o których mowa w art. 63 ust. 1, w odniesieniu do oddziaływania przedsięwzięcia na obszar Natura 2000, w szczególności w odniesieniu do integralności i spójności tych obszarów, oraz biorąc pod uwagę skumulowane oddziaływanie przedsięwzięcia z innymi przedsięwzięciami, w drodze postanowienia, obowiązek przeprowadzenia oceny oddziaływania przedsięwzięcia na obszar Natura 2000.
2. Postanowienie, o którym mowa w ust. 1, wydaje się w przypadku stwierdzenia, że przedsięwzięcie może znacząco oddziaływać na obszar Natura 2000.
3. W postanowieniu, o którym mowa w ust. 1, regionalny dyrektor ochrony środowiska nakłada obowiązek przedłożenia, w dwóch egzemplarzach wraz z ich zapisem w formie elektronicznej na informatycznych nośnikach danych, raportu o oddziaływaniu przedsięwzięcia na obszar Natura 2000 i określa zakres tego raportu. W tym przypadku stosuje się przepisy art. 68.
4. Zakres raportu o oddziaływaniu przedsięwzięcia na obszar Natura 2000 powinien być ograniczony do określenia oddziaływania przedsięwzięcia na obszar Natura 2000.
5. W przypadku stwierdzenia, że przedsięwzięcie nie będzie znacząco oddziaływać na obszar Natura 2000, regionalny dyrektor ochrony środowiska stwierdza, w drodze postanowienia, brak potrzeby przeprowadzenia oceny oddziaływania przedsięwzięcia na obszar Natura 2000.
6. Postanowienia, o których mowa w ust. 1 i 5, wydaje się w terminie 14 dni od dnia otrzymania dokumentów, o których mowa w art. 96 ust. 3. Przepisy art. 35 § 5 i art. 36 Kodeksu postępowania administracyjnego stosuje się odpowiednio.
7. Na postanowienie, o którym mowa w ust. 1, przysługuje zażalenie.
8. Uzasadnienie postanowienia, o którym mowa w ust. 1, niezależnie od wymagań wynikających z Kodeksu postępowania administracyjnego, powinno zawierać informacje o uwarunkowaniach, o których mowa w art. 63 ust. 1.
9. Do postanowienia, o którym mowa w ust. 5, nie stosuje się przepisów art. 106 § 3, 5 i 6 Kodeksu postępowania administracyjnego.

Przepis musi być stosowany z uwzględnieniem wykładni prawa europejskiego (zob. wyżej) i zgodnie z zasadą przejrzystości – tj. wątpliwości co do ryzyka wystąpienia oddziaływania są przesłanką na rzecz dokonania oceny.

Nażalenie obowiązkowi przeprowadzenia oceny skutkuje koniecznością opracowania raportu oddziaływania na środowisko oraz koniecznością zapewnienia udziału społeczeństwa. Społeczeństwo, w tym organizacje ekologiczne na zasadach art. 44 ustawy, ma prawo uczestnictwa także w postępowaniu w sprawie pozwolenia na budowę.

W związku z przepisami art. 29 ust. 3 prawa budowlanego, przedsięwzięcia dla których przeprowadzono ocenę oddziaływania na Naturę 2000, nie mogą być realizowane w trybie 'zgłoszenia robót budowlanych' a wymagają pozwolenia na budowę. Przedsięwzięcia dla których stwierdzono brak potrzeby oceny, nadal mogą być realizowane w trybie zgłoszenia.

Szczególne znaczenie należy przywiązywać do integralności i spójności obszaru Natura 2000, gdyż podział na niewielkie enklawy może uniemożliwić właściwą ochronę składników środowiska przyrodniczego, oraz na kumulację oddziaływań występujących na danym terenie, zwłaszcza że możliwości absorpcyjne środowiska są ograniczone i pewna ilość nawet niewielkich oddziaływań, aczkolwiek skumulowanych może wywołać trudne do odwrócenia zmiany (wyrok WSA w Warszawie IV SA/Wa 921/10)

Jeżeli jest wydawane postanowienie o braku potrzeby przeprowadzenia oceny oddziaływania przedsięwzięcia na obszar Natura 2000, to wymaga ono dokładnego uzasadnienia, dlaczego organ uznał, że ryzyko oddziaływania na Naturę 2000 jest wykluczone. Nie przysługuje zażalenie na takie postanowienie. Jednak organizacja ekologiczna może na podstawie art. 31 KPA (por. rozdz. 2.5, str. 82-83) wnioskować o udział na prawach strony w postępowaniu głównym, uzasadniając to swoimi celami statutowymi i interesem społecznym – jeżeli zostanie dopuszczona do postępowania, to postanowienie w sprawie braku potrzeby oddziaływania na Naturę 2000 może zakwestionować w odwołaniu od głównej decyzji. Nie dotyczy to postępowań o pozwolenie na budowę i o pozwolenia wodnoprawne, gdzie zastosowanie art. 31 jest wyłączone.

Art. 98. 1. Po przeprowadzeniu oceny oddziaływania przedsięwzięcia na obszar Natura 2000 regionalny dyrektor ochrony środowiska wydaje postanowienie w sprawie uzgodnienia warunków realizacji przedsięwzięcia w zakresie oddziaływania na obszar Natura 2000.

2. Regionalny dyrektor ochrony środowiska uzgadnia warunki realizacji przedsięwzięcia, jeżeli:
  - 1) z oceny oddziaływania przedsięwzięcia na obszar Natura 2000 wynika, że przedsięwzięcie nie będzie znacząco negatywnie oddziaływać na ten obszar;
  - 2) z oceny oddziaływania przedsięwzięcia na obszar Natura 2000 wynika, że przedsięwzięcie może znacząco negatywnie oddziaływać na ten obszar, i jednocześnie zachodzą przesłanki, o których mowa w art. 34 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody.
3. Jeżeli z oceny oddziaływania przedsięwzięcia na obszar Natura 2000 wynika, że przedsięwzięcie może znacząco negatywnie oddziaływać na ten obszar, i jeżeli nie zachodzą przesłanki, o których mowa w art. 34 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, regionalny dyrektor ochrony środowiska odmawia uzgodnienia warunków realizacji przedsięwzięcia.
- 3a. W przypadku gdy przedsięwzięcie jest realizowane na obszarze morskim, przed wydaniem postanowienia, o którym mowa w ust. 1, regionalny dyrektor ochrony środowiska występuje do dyrektora urzędu morskiego o wydanie opinii.
4. Przed wydaniem postanowienia, o którym mowa w ust. 1, regionalny dyrektor ochrony środowiska występuje do organu, o którym mowa w art. 96 ust. 1, o zapewnienie możliwości udziału społeczeństwa w trybie art. 33-36 i 38, przekazując temu organowi raport o oddziaływaniu przedsięwzięcia na obszar Natura 2000.
5. Organ, o którym mowa w art. 96 ust. 1, przekazuje regionalnemu dyrektorowi ochrony środowiska zgłoszone przez społeczeństwo uwagi i wnioski oraz protokół z rozprawy administracyjnej otwartej dla społeczeństwa, jeżeli była przeprowadzona.
6. Regionalny dyrektor ochrony środowiska rozpatruje uwagi i wnioski, o których mowa w ust. 5.

7. Postanowienie, o którym mowa w ust. 1, regionalny dyrektor ochrony środowiska wydaje w terminie 45 dni od dnia otrzymania raportu o oddziaływaniu przedsięwzięcia na obszar Natura 2000. Przepisy art. 35 § 5 i art. 36 Kodeksu postępowania administracyjnego stosuje się odpowiednio.
8. Do postanowienia, o którym mowa w ust. 1, nie stosuje się przepisów art. 106 § 3, 5 i 6 Kodeksu postępowania administracyjnego.

Nie wykluczona w wyniku oceny możliwość znaczącego negatywnego oddziaływania przedsięwzięcia na obszar Natura 2000 jest przesłanką w zasadzie uniemożliwiającą jego realizację (chyba że zachodzi sytuacja opisana w art. 34 ustawy o ochronie przyrody – patrz jednak komentarz do tego artykułu) w rozdz. 2.4, str. 75-78.

Uzgodnienie warunków realizacji przedsięwzięcia w zakresie oddziaływania na obszar Natura 2000 nie likwiduje konieczności uzyskania, przed rozpoczęciem realizacji przedsięwzięcia, innych zezwoleń środowiskowych, jeżeli są wymagane – np. zezwolenia na odstąpienie od zakazów ochrony gatunkowej, zezwolenia na odstąpienie od zakazów obowiązujących w parku narodowym lub rezerwacie przyrody, decyzji ustalającej warunki prowadzenia robót mogących zmienić stosunki wodne na terenach o szczególnych wartościach przyrodniczych.

Art. 99. 1. Postanowienie, o którym mowa w art. 98 ust. 1, wymaga uzasadnienia.

2. Uzasadnienie postanowienia, niezależnie od wymagań wynikających z Kodeksu postępowania administracyjnego, powinno zawierać:

- 1) informacje o przeprowadzonym postępowaniu wymagającym udziału społeczeństwa oraz o tym, w jaki sposób zostały wzięte pod uwagę i w jakim zakresie zostały uwzględnione uwagi i wnioski zgłoszone w związku z udziałem społeczeństwa;
- 2) informacje o tym, w jaki sposób zostały wzięte pod uwagę i w jakim zakresie zostały uwzględnione ustalenia zawarte w raporcie o oddziaływaniu przedsięwzięcia na obszar Natura 2000.

Art. 100. Postanowienie, o którym mowa w art. 98 ust. 1, wiąże organ właściwy do wydania decyzji, o której mowa w art. 96 ust. 1.

Art. 101. 1. Właściwy organ wydaje decyzję, o której mowa w art. 96 ust. 1, uwzględniając warunki realizacji przedsięwzięcia określone w postanowieniu, o którym mowa w art. 98 ust. 1.

2. W decyzji, o której mowa w art. 96 ust. 1, właściwy organ może:

- 1) nałożyć na wnioskodawcę obowiązki dotyczące ograniczania transgranicznego oddziaływania na środowisko w odniesieniu do przedsięwzięć, dla których przeprowadzono postępowanie dotyczące transgranicznego oddziaływania na środowisko;
- 2) w przypadku decyzji, o której mowa w art. 72 ust. 1 pkt 1 – nałożyć na wnioskodawcę obowiązek przedstawienia analizy porealizacyjnej, określając jej zakres i termin przedstawienia.

3. W decyzji, o której mowa w art. 96 ust. 1, właściwy organ, w przypadku gdy z oceny oddziaływania przedsięwzięcia na obszar Natura 2000 wynika potrzeba:

- 1) wykonania kompensacji przyrodniczej – stwierdza konieczność wykonania tej kompensacji;
- 2) zapobiegania, ograniczania oraz monitorowania oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko – nakłada obowiązek tych działań.

4. Jeżeli z oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko wynika, że przedsięwzięcie może znacząco negatywnie oddziaływać na obszar Natura 2000, organ właściwy do wydania decyzji, o której mowa w art. 96 ust. 1, odmawia zgody na realizację przedsięwzięcia, o ile nie zachodzą przesłanki, o których mowa w art. 34 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody.

Art. 103. 1. Decyzja, o której mowa w art. 96 ust. 1, wymaga uzasadnienia.

2. Uzasadnienie decyzji powinno również zawierać informacje o tym w jaki sposób zostały wzięte pod uwagę i uwzględnione warunki realizacji przedsięwzięcia określone w postanowieniu, o którym mowa w art. 98 ust. 1.

2.4. Inwestycje „koniecznych wymogów nadrzędnego interesu publicznego”, naruszające ochronę obszaru Natura 2000

Konteks t eur opejski:

Dyrektywa siedliskowa, art. 6.4. Jeśli pomimo negatywnej oceny skutków dla danego obszaru oraz braku rozwiązań alternatywnych, plan lub przedsięwzięcie musi jednak zostać zrealizowane z powodów o charakterze zasadniczym wynikających z nadrzędnego interesu publicznego, w tym interesów mających charakter społeczny lub gospodarczy, Państwo Członkowskie stosuje wszelkie środki kompensujące konieczne do zapewnienia ochrony ogólnej spójności sieci Natura 2000. O przyjętych środkach kompensujących Państwo Członkowskie informuje Komisję.

Jeżeli dany obszar obejmuje typ siedliska przyrodniczego i/lub jest zamieszkały przez gatunek o znaczeniu priorytetowym, jedyne względy, na które można się powołać, to względy odnoszące się do zdrowia ludzkiego lub bezpieczeństwa publicznego, korzystnych skutków o podstawowym znaczeniu dla środowiska lub, po wyrażeniu opinii przez Komisję, innych powodów o charakterze zasadniczym wynikających z nadrzędnego interesu publicznego.

Art. 6(4) – w tym badanie istnienia powodów o charakterze zasadniczym wynikających z nadrzędnego interesu publicznego, braku rozwiązań alternatywnych oraz poszukiwanie sposobów kompensacji – znajduje zastosowanie wyłącznie po przeprowadzeniu „odpowiedniej oceny” w trybie art. 6(3). Jeżeli ocena dokonana na podstawie art. 6(3) wykazałaby, że plan lub przedsięwzięcie nie oddziałuje niekorzystnie na dany obszar, to nie ma powodów, aby wymagać dodatkowego badania przesłanek z art. 6(4). Z drugiej strony, znajomość skutków przedsięwzięcia dla celów ochrony obszaru Natura 2000 stanowi niezbędną przesłankę zastosowania art. 6 ust. 4, ponieważ w przeciwnym wypadku nie będzie można dokonać oceny żadnej z przesłanek zastosowania tego przepisu stanowiącego odstępstwo. Ocena ewentualnych powodów o charakterze zasadniczym wynikających z nadrzędnego interesu publicznego oraz istnienia mniej szkodliwych rozwiązań alternatywnych wymaga bowiem ich rozważenia względem niekorzystnych skutków spowodowanych przez dany plan lub przedsięwzięcie na określonym obszarze. Ponadto, aby określić charakter ewentualnych środków kompensujących, należy dokładnie wskazać niekorzystne skutki dla danego obszaru (wyroki ETS w sprawach C-441/03 *Commission v. Netherlands*, C-304/05 *Parco Nazionale dello Stelvio*, C-182/10 *Solvay*).

Przepis, który pozwala, przy spełnieniu pewnych przesłanek, na realizację planu lub przedsięwzięcia ocenionego negatywnie na podstawie art. 6 ust. 3 zdanie pierwsze dyrektywy siedliskowej, winien, jako odstępstwo od kryterium udzielenia zezwolenia, wyrażonego w art. 6 ust. 3 zdanie drugie, być interpretowany zawężająco. Tym samym realizacja planu lub przedsięwzięcia na podstawie art. 6 ust. 4 dyrektywy siedliskowej jest w szczególności uzależniona od wykazania, iż brak jest rozwiązań alternatywnych. Naruszeniem art. 6(4) jest sytuacja, w której nie zbadano rozwiązań, co do których nie sposób było wykluczyć a priori, że stanowią rozwiązania alternatywne w rozumieniu art. 6 ust. 4 dyrektywy siedliskowej, nawet jeśli mogły one powodować pewne trudności. Nie można a priori pominąć zbadania potencjalnego rozwiązania alternatywnego w trybie przewidzianym art. 6(4) dyrektywy, nawet jeżeli przyjęcie tego rozwiązania spowodowałoby istotne szkody społeczne, gospodarcze i ekologiczne (wyrok ETS w sprawie C- 239/04 *Castro Verde*).

Interes mogący uzasadniać, w rozumieniu art. 6 ust. 4 dyrektywy siedliskowej, realizację planu lub przedsięwzięcia winien być jednocześnie „publiczny” i „nadrzędny”, co ozna-

cza, że jego waga winna być na tyle duża, by można było ją przeciwstawić nakreśloneму przez tę dyrektywę celowi ochrony siedlisk przyrodniczych dzikiej fauny i flory. Prace w zakresie budowy lub rozbudowy przedsiębiorstwa co do zasady spełniają te kryteria jedynie w wyjątkowych okolicznościach. Budowa infrastruktury przyszłego centrum administracyjnego nie może co do zasady stanowić nadrzędnego względu interesu publicznego (wyrok TSUE w sprawie C-182/10 Solvay).

Zasięganie opinii Komisji w trybie art. 6(4) zdanie drugie dotyczy wyłącznie sytuacji, gdy gatunki lub siedliska o znaczeniu priorytetowym są przedmiotem znaczącego negatywnego oddziaływania. Jednak w każdym innym przypadku, Komisja powinna zostać przed rozpoczęciem realizacji przedsięwzięcia poinformowana o przyjętych środkach kompensujących (*Zarządzanie obszarami Natura 2000. Postanowienia art. 6 dyrektywy „siedliskowej” 92/43/EWG*. Komisja Europejska 2000 (uzup. 2007). Tłumaczenie polskie: WWF Polska 2007), <http://ec.europa.eu/environment>).

Celem informowania Komisji o przyjętych środkach kompensujących jest umożliwienie Komisji oceny, czy te środki zapewniają ochronę ogólnej spójności sieci Natura 2000 i – zależnie od okoliczności – wyrażenie odpowiedniej opinii (wyrok ETS w sprawie C-324/01 *Commission v. Belgium*).

Por także:

- *Zarządzanie obszarami Natura 2000. Postanowienia art. 6 dyrektywy „siedliskowej” 92/43/EWG*. Komisja Europejska 2000 (uzup. 2007). Tłumaczenie polskie: WWF Polska 2007, <http://ec.europa.eu/environment>.

- *Ocena planów i przedsięwzięć znacząco oddziałujących na obszary Natura 2000. Wytyczne metodyczne dotyczące przepisów artykułu 6(3) i 6(4) dyrektywy Siedliskowej 92/43/EWG*. Komisja Europejska 2002. Tłumaczenie polskie: WWF Polska, 2005, <http://ec.europa.eu/environment>.

- *Guidance document on Article 6(4) of the ‘Habitats Directive’ 92/43/EEC. Clarification of the concepts of: alternative solutions, imperative reasons of overriding public interest, compensatory measures, overall coherence, opinion of the Commission*. Komisja Europejska 2007, <http://ec.europa.eu/environment>.

- Pawlaczyk P. 2011 *O kompensacji przyrodniczej*. Ptaki 2011,3 (cz. 1), 2011,4 (cz. 2).

Por. opinie Komisji Europejskiej w sprawach konkretnych przedsięwzięć korzystających z art. 6(4), publikowane na: http://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/management/opinion_en.htm. Przykładowo:

Pogłębienie i poszerzenie wejściowego toru wodnego do portu w Hamburgu, a następnie jego utrzymywanie, może wpłynąć na siedlisko 1130 (estuaria) przez przekształcenie morfologii dna morskiego. Pogłębiony tor wodny może spowodować, że zasięg oddziaływania słonych wód morskich sięgnie wyżej w dolinie Łaby, a fale wywołane przez przepływające statki mogą zakłócać siedliska na brzegach rzeki, na których występuje kropidło *Oenanthe conioides* – endemiczny gatunek rośliny z załącznika II dyrektywy. Pogłębiony i poszerzony tor wodny jest konieczny, jeśli do Hamburga – jednego z większych portów w UE – mająć wpływ współpracująco stosowane kontenerowce; udowodniono że nie ma rozwiązań alternatywnych. Zadeklarowano działania minimalizujące w postaci ograniczenia prędkości statków oraz ograniczenie pogłębiania

toru wodnego do miesięcy, w których nie zakłóci to tarła ryb. Jako kompensację zaplanowano odtworzenie na ok. 1000 ha mulistych pływających odslanianych spod wody i renaturyzację siedlisk w dolinie Łaby, w tym odtworzenie stanowisk, na których dawniej występowało kropidło. Komisja zaakceptowała projekt, z dodatkowymi warunkami prowadzenia monitoringu skuteczności kompensacji przez co najmniej 12 lat i ewentualnych rozszerzeń zakresu kompensacji jeżeli wyniki monitoringu pokażą taką konieczność (Opinia Komisji z 6 grudnia 2011).

W ciągu autostrady A643 między Wiesbaden a Moguncją planowana jest zastąpienie starego mostu na Renie, przecinającego m. in. wyspę porośniętą lasem łęgowym (71 ha), nowym mostem, z jednoczesnym poszerzeniem autostrady do 6 pasów. Łęg nie będzie zniszczony, spodziewane jest tylko oddziaływanie na 0,19 ha lasu łęgowego polegające na zmianie mikroklimatu, w wyniku zatrzymywania deszczu i światła przez konstrukcję mostu. Przewidziano wszelkie środki minimalizujące: skrócenie czasu budowy do minimum, nie zajmowanie powierzchni łęgu na prace budowlane, usunięcie fundamentów obecnego mostu z łęgu. Mimo to, oddziaływanie uznano za znaczące i zaproponowano kompensację: w odległości 20 km zaprojektowano renaturyzację kompleksu łęgów na powierzchni 4,4 ha i włączenie renaturyzowanego płatu do obszaru Natura 2000. Komisja zaakceptowała projekt (Opinia Komisji z 14 września 2011).

Planowany nowy odcinek autostrady A-49 w Hesji, będącej elementem transeuropejskiego systemu drogowego, musi przeciąć dolinę niewielkiej rzeki Joßklein. Planowane jest przejście przez dolinę mostem 350 m długości i 6-11 m wysokości. W miejscu lokalizacji podpór zniszczone zostanie 0,09 ha łęgu, może także wystąpić wpływ pośredni na ok. 5 ha łęgu w wyniku zatrzymywania deszczu i światła przez konstrukcję mostu oraz zwiększonej depozycji azotu w wyniku lokalnych zanieczyszczeń powietrza. Oddziaływanie to uznano za znaczące i zaproponowano kompensację polegającą na powiększeniu obszarów Natura 2000 z łęgami oraz renaturyzacji rzeki Joßklein, tak by odtworzyć spójny, nadrzeczny ciągiły obszar przyrodniczy na długości 18 km doliny. Komisja zaakceptowała projekt (Opinia Komisji z 3 grudnia 2010).

Linia szybkiej kolei z Nyland do Umeå w Szwecji (tzw. Kolej Botnicka) ma przeciąć ptasi siedliskowy obszar Natura 2000 Umeälven delta. Trasy alternatywne omijające ten obszar nie dają pożądanego efektu ekonomicznego – podróż byłaby dłuższa o 10-20%, mimo podobnych kosztów budowy. Mimo zastosowania wszelkich możliwych działań minimalizujących, w obszarze Natura 2000 linia bezpośrednio zniszczy 13 ha cennych siedlisk – przede wszystkim w wyniku wycięcia pod linię pasa lasu borealnego (siedlisko 9030* - w Szwecji jest go 11 tys. ha). Poza tym wystąpią wpływy pośrednie na ekosystem leśny w postaci jego fragmentacji i powstania „efektów brzegowych”. Cenne torfowiska przejściowe zostaną przekroczone estakadą i nie zostaną bezpośrednio zniszczone, jednak może wystąpić pewien wpływ pośredni. Łąki trzęślicowe nie zostaną bezpośrednio naruszone, ale znajdują się w strefie pośredniego oddziaływania, np. hałas może zubożyć związaną z nimi awifaunę. Ptaki mogą podlegać oddziaływaniu hałasu; linia będzie też przez nie odbierana jako lokalna bariera, fragmentująca ich siedliska. Kompensacją tych oddziaływań będzie: wyłączenie 160 ha lasu borealnego z użytkowania i uznanie za rezerwat ścisły; uznanie dalszych 112 ha wtórnych lasów „o dużym potencjalne regeneracyjnym” za rezerwat przyrody i realizacja w nich czynnej ochrony polegającej na trzebieżach kształtujących skład gatunkowy oraz stworzeniu zasobów martwego drewna; odtworzenie 120 ha mokradeł różnych typów – terenów zalewowych i łąk nadbrzeżnych; zapewnienie (w dro-

dze umów z rolnikami) 10 ha żerowisk dla ptaków (pozostawianie nie zebranych zbóż). Te obszary realizacji kompensacji, które leżały poza obszarem Natura 2000, zostały do niego włączone. Komisja zaakceptowała projekt (Opinia Komisji z 24 kwietnia 2003).

Na byłym poligonie wojskowym Trupbach w Północnej Nadrenii-Westfalii zamierzano stworzyć obszar przemysłowy o powierzchni ok. 140 ha, kosztem suchych wrzosowisk i ciepłolubnych muraw. Komisja uznała, że przedsięwzięcie to nie wynika z koniecznych przyczyn nadrzędnego interesu publicznego i nie może być dopuszczone (Opinia Komisji z 24 kwietnia 2003).

Dla udostępnienia linii kolejowej do Strassburga szybkim pociągom TGV, konieczne było zbudowanie łącznika, który przeciął obszar Natura 2000 w dolinie rzeki Nied, chroniący śródłądowe solniska. Przy realizacji projektu, mimo zastosowania wszelkich możliwych minimalizacji, zniszczone zostanie 3,75 ha słonych łąk (siedlisko przyrodnicze 1340). Kompensacja zostanie dokonana przez czynną ochronę solnisk wokół linii kolejowej na obszarze 31 ha, eksperymentalne odtworzenie solnisk na 20 arach (przez zasypianie rowów którymi odpływa woda ze słonych źródeł, przygotowanie powierzchni, podsew słonorośli), oraz dodatkowo wykup i ochronę kolejnych 3,5 ha solnisk w innym fragmencie doliny Nied. Komisja zaakceptowała projekt (Opinia Komisji z 17 września 2004).

Budowa autostrady A20 Szczecin - Stralsund - Lubeka w Niemczech jest niezbędna dla rozwoju regionu Meklemburgii- Pomorza Przedniego, regionu o dużym stopniu bezrobocia i zacofanego gospodarczo. Autostrada musi w jakimś miejscu przeciąć ptasi-siedliskowy obszar Natura 2000 wyznaczony w dolinie Piany i ciągnący się wzdłuż tej doliny na długim odcinku. Po analizie różnych możliwych miejsc przejścia przez dolinę, wybrano miejsce w którym wpływ na obszar Natura 2000 będzie najmniejszy (inne niż miejsce pierwotnie preferowane przez rząd niemiecki). Jako środki minimalizujące zostało zastosowane osłonięcie estakady ekranami, zabezpieczenia przed spływem zanieczyszczonych wód do rzeki oraz technologie minimalizujące zniszczenie terenu podczas posadowienia filarów. W miejscu przecięcia nie ma siedlisk priorytetowych ani siedlisk ptaków, dla których wyznaczono obszar Natura 2000, ale przecinająca dolinę autostrada będzie stanowiła przeszkodę dla migracji ptaków wzdłuż doliny i spowoduje pośredni wpływ na siedliska przyrodnicze. Jako kompensację tego oddziaływania przyjęto wykonanie, na obszarze ponad 100 ha w pobliżu miejsca przecięcia, prac tworzących siedem różnych siedlisk przyrodniczych, podobnych do siedlisk uszkodzonych przy budowie autostrady. Komisja zaakceptowała budowę autostrady i zaproponowane środki kompensujące (Opinia Komisji z 27 września 1995).

Pra wo pols kie:

Ustawa o ochronie przyrody, art. 34. 1. Jeżeli przemawiają za tym konieczne wymogi nadrzędnego interesu publicznego, w tym wymogi o charakterze społecznym lub gospodarczym, i wobec braku rozwiązań alternatywnych, właściwy miejscowo regionalny dyrektor ochrony środowiska, a na obszarach morskich – dyrektor właściwego urzędu morskiego, może zezwolić na realizację planu lub działań, mogących znacząco negatywnie oddziaływać na cele ochrony obszaru Natura 2000 lub obszary znajdujące się na liście, o której mowa w art. 27 ust. 3 pkt 1, zapewniając wykonanie kompensacji przyrodniczej niezbędnej do zapewnienia spójności i właściwego funkcjonowania sieci obszarów Natura 2000.

2. W przypadku gdy znaczące negatywne oddziaływanie dotyczy siedlisk i gatunków priorytetowych, zezwolenie, o którym mowa w ust. 1, może zostać udzielone wyłącznie w celu:

- 1) ochrony zdrowia i życia ludzi;
- 2) zapewnienia bezpieczeństwa powszechnego;
- 3) uzyskania korzystnych następstw o pierwszorzędnym znaczeniu dla środowiska przyrodniczego;
- 4) wynikającym z koniecznych wymogów nadrzędnego interesu publicznego, po uzyskaniu opinii Komisji Europejskiej.

Warunkiem wstępnym do zastosowania art. 34 jest przeprowadzenie odpowiedniej oceny oddziaływania (por. również komentarz do art. 6(3) dyrektywy siedliskowej). Żadne względy społeczne, gospodarcze, ani inne „konieczne wymogi nadrzędnego interesu publicznego” nie mogą uzasadniać pominięcia „odpowiedniej oceny”.

Artykuł 34 musi być stosowany z uwzględnieniem wykładni prawa europejskiego w zakresie art. 6(4) dyrektywy siedliskowej (zob. wyżej). Zastosowanie tego przepisu ma charakter wyjątkowy. Przesłanki udzielenia zezwolenia nie mogą być interpretowane rozszerzająco. Ustalenie odpowiedniej kompensacji przyrodniczej jest obowiązkowe. Każde zastosowanie tego przepisu będzie skontrolowane przez Komisję Europejską – jeżeli nawet nie zostanie ona zapytana o opinię w trybie art. 34 ust 2 pkt 4, to i tak musi zostać przed rozpoczęciem przedsięwzięcia poinformowana o ustalonej kompensacji przyrodniczej w trybie art. 35 ust 6.

Powołując się na interes publiczny w rozumieniu art. 34 ustawy o ochronie przyrody (przesłankę koniecznych wymogów nadrzędnego interesu publicznego) należy mieć na uwadze, że w interesie publicznym leży przede wszystkim ochrona dobra wspólnego, jakim są środowisko i obszary natura 2000 wyznaczone i projektowane (potencjalne), przy wykorzystaniu koncepcji współodpowiedzialności Państwa za ich ochronę (wyrok WSA w Warszawie IV SA/Wa 84/09).

„Konieczne wymogi nadrzędnego interesu publicznego” muszą być traktowane rygorystycznie i nie są w żadnym razie tożsame z „inwestycją celu publicznego” w sensie ustawy o gospodarce nieruchomościami.

Inwestycja będąca indywidualnym przedsięwzięciem gospodarczym skarżącego nie stanowi emanacji nadrzędnego interesu publicznego określonego w art. 34 ust. 1 ustawy o ochronie przyrody, nawet z racji stworzenia w ten sposób miejsc pracy dla lokalnej społeczności. Nie każde bowiem przedsięwzięcie gospodarcze lub społeczne stanowi realizację nadrzędnego interesu publicznego, a tylko takie, które z racji swej użyteczności ale i zarazem konieczności, podejmowane jest z pożytkiem dla całego społeczeństwa, gdzie pożytek ten zasługuje w powszechnej opinii na osiągnięcie nawet kosztem jego uciążliwości wobec środowiska przyrodniczego, przy zapewnieniu jednak stosownej kompensacji przyrodniczej w maksymalnym stopniu ograniczającej tę uciążliwość (wyrok WSA w Warszawie IV SA/Wa 672/08).

Przeanalizowanie kilku wariantów i wybór najlepszego z nich nie jest jeszcze dowodem „braku rozwiązań alternatywnych”. Brak możliwości zapewnienia adekwatnej kompensacji skutkuje brakiem możliwości udzielenia zezwolenia. Jeżeli istnieją (choćby potencjalne i nie przeanalizowane) rozwiązania alternatywne, to żaden interes publiczny – niezależnie

od jakiejkolwiek kompensacji - nie może być podstawą zgody na realizację przedsięwzięcia znacząco negatywnie oddziałującego na obszar Natura 2000.

Negatywne oddziaływania, na które wyraźnie zezwolono w trybie art. 34, nie są „szkodą w środowisku” w sensie ustawy o zapobieganiu szkodom w środowisku i ich naprawie”. Szkodą w środowisku mogą być jednak oddziaływania, które nie zostały uprzednio przewidziane, nawet jeżeli zostały spowodowane przez działalność na którą wydano zezwolenie w trybie art. 34.

Zezwolenie wydane na podstawie art. 34 (ani jego analogi - decyzja o środowiskowych uwarunkowaniach lub uzgodnienie, o których mowa w art. 35a) nie zastępuje innych zezwoleń środowiskowych, jeżeli są wymagane – np. zezwolenia na odstępstwo od zakazów ochrony gatunkowej, zezwolenia na odstępstwo od zakazów obowiązujących w parku narodowym lub rezerwacie przyrody, decyzji ustalającej warunki prowadzenia robót mogących zmienić stosunki wodne na terenach o szczególnych wartościach przyrodniczych, pozwolenia wodnoprawnego.

Art. 35. 1. Wydając zezwolenie, o którym mowa w art. 34 ust. 1, właściwy miejscowo regionalny dyrektor ochrony środowiska, a na obszarach morskich – dyrektor właściwego urzędu morskiego, w porozumieniu z zarządcą terenu, stosownie do skali i rodzaju negatywnego oddziaływania na cele ochrony obszaru Natura 2000, ustala zakres, miejsce, termin i sposób wykonania kompensacji przyrodniczej, zobowiązując do jej wykonania nie później niż w terminie rozpoczęcia działań powodujących negatywne oddziaływanie.

2. Koszty kompensacji przyrodniczej ponosi podmiot realizujący plan lub przedsięwzięcie.

2a. Za utrzymanie siedlisk przyrodniczych, siedlisk roślin i zwierząt, utworzonych w ramach kompensacji przyrodniczej, jak również za monitorowanie ich stanu, odpowiada:

- 1) sprawujący nadzór nad obszarem Natura 2000, na terenie którego została wykonana kompensacja,
- 2) regionalny dyrektor ochrony środowiska na terenie znajdującym się poza obszarem Natura 2000.

3. Regionalny dyrektor ochrony środowiska lub dyrektor urzędu morskiego nadzoruje wykonanie kompensacji przyrodniczej.

4. Regionalny dyrektor ochrony środowiska lub dyrektor urzędu morskiego składa informacje Generalnemu Dyrektorowi Ochrony Środowiska o:

- 1) ustalonym zakresie kompensacji przyrodniczej, o której mowa w ust. 1, w terminie 30 dni od dnia wydania zezwolenia, o którym mowa w art. 34 ust. 1, na realizację działań mogących znacząco negatywnie oddziaływać na obszar Natura 2000;
- 2) wykonanej kompensacji przyrodniczej w terminie 30 dni od dnia zakończenia realizacji działań kompensacyjnych.

5. Generalny Dyrektor Ochrony Środowiska składa informacje, o których mowa w ust. 4, ministrowi właściwemu do spraw środowiska.

6. Minister właściwy do spraw środowiska informuje Komisję Europejską o ustalonym zakresie kompensacji przyrodniczej przed jej wdrożeniem oraz przed realizacją planu lub działania.

7. Minister właściwy do spraw środowiska określi, w drodze rozporządzenia, szczegółowe sposoby i formy składania informacji, o których mowa w ust. 4, kierując się koniecznością ochrony siedlisk przyrodniczych oraz gatunków roślin i zwierząt i ich siedlisk

Artykuł musi być stosowany z uwzględnieniem wykładni prawa europejskiego w zakresie 6(4) dyrektywy siedliskowej i wytycznych Komisji Europejskiej co do kompensacji. Kompensacja musi w szczególności zapewniać „odtworzenie spójności sieci Natura 2000”, w zakresie traconym w wyniku inwestycji. Kompensacją nie mogą być działania, które mieszczą się w zakresie „normalnych obowiązków” wynikających z dyrektyw.

Celem informowania Komisji o ustalonej kompensacji jest umożliwienie Komisji wyrażenia opinii na temat prawidłowości jej ustalenia - która może obejmować m. in. ocenę zasadności zezwolenia na przedsięwzięcie. O ustaleniu kompensacji przyrodniczej Komisja Europejska musi być poinformowana przed przystąpieniem do realizacji kompensacji i oczywiście przed rozpoczęciem samej realizacji przedsięwzięcia.

Wykonanie kompensacji nie umożliwi realizacji przedsięwzięcia znacząco negatywnie oddziałującego na obszar Natura 2000, o ile są wobec niego rozwiązania alternatywne. Działania kompensacyjne powinny być wykonane przed wywarciem negatywnego oddziaływania, które mają skompensować.

Art. 35a. W przypadku działań przewidzianych do realizacji w ramach planowanych przedsięwzięć zezwolenie, o którym mowa w art. 34 ust. 1, zastępuje się decyzją o środowiskowych uwarunkowaniach lub uzgodnieniem z regionalnym dyrektorem ochrony środowiska, w rozumieniu ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko. Do decyzji stosuje się odpowiednio przepisy art. 34 i 35.

Ustawa o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko, Art. 81. 2. Jeżeli z oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko wynika, że przedsięwzięcie może znacząco negatywnie oddziaływać na obszar Natura 2000, organ właściwy do wydania decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach odmawia zgody na realizację przedsięwzięcia, o ile nie zachodzą przesłanki, o których mowa w art. 34 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody.

Art. 82. 1. W decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach, wydawanej po przeprowadzeniu oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko, właściwy organ:
 (...) 2) w przypadku gdy z oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko wynika potrzeba:
 a) wykonania kompensacji przyrodniczej – stwierdza konieczność wykonania tej kompensacji,

Analogicznie w art. 93 ust 3-4 ustawy (powtórna ocena oddziaływania na środowisko) oraz w 101 ust 3-4 ustawy (przedsięwzięcia nie wymagające decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach ale poddawane ocenie oddziaływania na Naturę 2000

2.5. Udział społeczeństwa w postępowaniach dotyczących środowiska

Konteks t eur opejski:

Dyrektywa EIA, Art. 6. 1. Państwa członkowskie podejmują niezbędne środki, aby zapewnić organom, których przedsięwzięcie może dotyczyć z powodu ich szczególnej odpowiedzialności w odniesieniu do środowiska, możliwość wyrażenia swojej opinii na temat informacji dostarczonych przez wykonawcę i wniosku o zezwolenie na inwestycję. W tym celu państwa członkowskie wyznaczają organy, które są konsultowane albo w sposób ogólny, albo w odniesieniu do poszczególnych przypadków. Informacje zebrane na podstawie art. 5 są przekazywane tym organom. Państwa członkowskie ustanawiają szczegółowe regulacje dotyczące tych konsultacji.

2. Społeczeństwo jest informowane, czy to poprzez ogłoszenia publiczne czy poprzez inne właściwe środki, takie jak media elektroniczne, jeśli są dostępne, o następujących kwestiach w ramach procedur podejmowania decyzji dotyczących środowiska, o których mowa w art. 2 ust. 2, i najpóźniej wtedy, kiedy tylko informacje mogą zostać naleyście dostarczone:

- a) wniosku o zezwolenie na inwestycję;
- b) fakcie, że przedsięwzięcie poddane jest procedurze oceny wpływu na środowisko oraz, gdzie stosowne, fakcie, że stosuje się art. 7;
- c) danych szczegółowych właściwych organów odpowiedzialnych za podejmowanie decyzji, organów, od których można uzyskać istotne informacje, organów, do których mogą być przedkładane komentarze lub zapytania, oraz szczegółach harmonogramu przekazywania komentarzy lub zapytań;
- d) charakterze możliwych decyzji lub, jeśli istnieje, projekcie decyzji;
- e) wskazaniu dostępności informacji zebranych na podstawie art. 5;
- f) wskazaniu czasu i miejsc, w których zostaną udostępnione istotne informacje, oraz środków, za pomocą których zostaną one udostępnione;
- g) szczegółach ustaleń dotyczących udziału społeczeństwa, dokonanych na podstawie ust. 5 niniejszego artykułu.

3. Państwa członkowskie zapewniają, by w odpowiednich ramach czasowych udostępniane były zainteresowanej społeczności następujące informacje:

- a) wszelkie informacje zebrane na podstawie art. 5;
- b) zgodnie z ustawodawstwem krajowym, główne sprawozdania i porady skierowane do właściwego organu lub organów w czasie, kiedy zainteresowana społeczność została poinformowana zgodnie z ust. 2 niniejszego artykułu;
- c) zgodnie z przepisami dyrektywy 2003/4/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 28 stycznia 2003 r. w sprawie publicznego dostępu do informacji dotyczących środowiska, informacje inne niż te, o których mowa w ust. 2 niniejszego artykułu, które mają związek z decyzją zgodnie z art. 8 niniejszej dyrektywy oraz które stają się dostępne dopiero po czasie, kiedy zainteresowana społeczność została poinformowana zgodnie z ust. 2 niniejszego artykułu. .

4. Zainteresowana społeczność otrzymuje wczesne i skuteczne możliwości udziału w procedurach podejmowania decyzji dotyczących środowiska, o których mowa w art. 2 ust. 2, i w tym celu uprawniona jest do wyrażania komentarzy i opinii, kiedy właściwy organ lub organy dysponują wszystkimi opcjami zanim podjęta zostanie decyzja w sprawie wniosku o zezwolenie na inwestycję.

5. Szczegółowe ustalenia dotyczące informowania społeczeństwa (na przykład poprzez rozlepianie plakatów w określonym promieniu lub publikację w lokalnych gazetach) oraz konsultowania zainteresowanej społeczności (na przykład poprzez uwagi na piśmie lub w drodze publicznego wysłuchania), są dokonywane przez państwa członkowskie.

6. Określa się rozsądne ramy czasowe dla różnych faz, dające wystarczającą ilość czasu dla poinformowania społeczeństwa oraz zainteresowanej społeczności, aby przygotowały i skutecznie uczest-

niczyły w podejmowaniu decyzji dotyczących środowiska, z zastrzeżeniem przepisów niniejszego artykułu.

Art. 8. Rezultaty konsultacji oraz informacje zebrane na podstawie art. 5, 6 i 7 są uwzględniane w procedurze zezwolenia na inwestycję.

Art. 9.1. Kiedy decyzja o przyznaniu lub odmowie wydania zezwolenia na inwestycję zostaje podjęta, właściwy organ lub organy informują o niej społeczeństwo zgodnie z odpowiednimi procedurami, podając do wiadomości społeczeństwa następujące informacje:

- a) treść decyzji i związane z nią warunki,
- b) przebadawszy troski i opinie wyrażone przez zainteresowaną społeczność, główne przyczyny i okoliczności, na których oparta jest decyzja, włączając informacje dotyczące udziału społeczeństwa,
- c) w miarę potrzeby, opis podstawowych środków, jakie mają być podjęte w celu uniknięcia, ograniczenia i jeżeli jest to możliwe, skompensowania znaczących niekorzystnych skutków.

Art. 11.1. Państwa członkowskie zapewniają, by zgodnie z odnośnym krajowym systemem prawnym, członkowie zainteresowanej społeczności:

- a) mający wystarczający interes lub ewentualnie,
- b) podnoszący naruszenie prawa, gdy administracyjne procedury prawne państwa członkowskiego wymagają tego jako warunku koniecznego,

mieli dostęp do procedury odwoławczej przed sądem lub innym niezależnym i bezstronnym organem ustanowionym ustawą, by zakwestionować materialną lub proceduralną legalność decyzji, działań lub zaniechań, z zastrzeżeniem przepisów niniejszej dyrektywy dotyczących udziału społeczeństwa.

2. Państwa członkowskie ustalają, na jakim etapie mogą być kwestionowane decyzje, działania lub zaniechania.

3. Państwa członkowskie ustalają, co stanowi wystarczający interes lub naruszenie prawa, zgodnie z celem udzielenia zainteresowanej społeczności szerokiego dostępu do wymiaru sprawiedliwości. W tym celu interes wszelkich organizacji pozarządowych spełniających wymogi, o których mowa w art. 1 ust. 2, uważa się za wystarczający do celów ust. 1 lit. a) niniejszego artykułu. Takie organizacje uważa się również za mające prawa, które mogą zostać naruszone, do celów ust. 1 lit. b) niniejszego artykułu.

4. Przepisy niniejszego artykułu nie wykluczają możliwości wstępnej procedury odwoławczej przed organem administracyjnym oraz nie mają wpływu na wymóg wyczerpania administracyjnych procedur odwoławczych przed zwróceniem się do sądowych procedur odwoławczych, gdy taki wymóg istnieje na mocy prawa krajowego.

Każda taka procedura musi być uczciwa, sprawiedliwa, przeprowadzana bez zbędnej zwłoki i niezbyt droga.

[jako kolejne zdanie w punkcie 4, nie jako osoby punkt]

5. W celu zwiększenia skuteczności przepisów niniejszego artykułu państwa członkowskie zapewniają, by praktyczne informacje dotyczące dostępu do administracyjnych i sądowych procedur odwoławczych były podawane do wiadomości społeczeństwa.

Członkowie zainteresowanej społeczności w rozumieniu dyrektywy, w tym organizacje pozarządowe działające na rzecz środowiska, powinni mieć prawo odwołania się od rozstrzygnięcia, w którym organ państwa członkowskiego orzekł w przedmiocie wniosku o wydanie zezwolenia na przedsięwzięcie, i to niezależnie od roli, jaką mogli oni odegrać w procesie rozpatrywania tego wniosku, uczestnicząc w postępowaniu przed tymże organem

i przedstawiając przy tej okazji swoje stanowisko. Artykuł 10a dyrektywy stoi na przeszkodzie przepisowi krajowemu, który zastrzega prawo odwołania się wyłącznie na rzecz stowarzyszeń ochrony środowiska liczących co najmniej 2000 członków (wyrok ETS w sprawie C-24/09 Djurgården-Lilla Värtans). Organizacja może podnieść naruszenie wszelkich przepisów dotyczących ochrony środowiska, w tym przepisów, które zostały ustanowione wyłącznie w interesie ogółu (opinia rzecznika generalnego ETS w sprawie C-115/09).

Także jeżeli przedsięwzięcie zatwierdzono w drodze aktu ustawodawczego, powinna istnieć możliwość skierowania do sądu lub odpowiedniego organu kwestii, czy ten akt ustawodawczy spełnia wymogi określone w dyrektywie. Jeżeli taka możliwość nie istnieje, każdy sąd krajowy orzekający w ramach swej właściwości winien przeprowadzić kontrolę i ewentualnie wyciągnąć z niej konsekwencje, odstępując od stosowania tego aktu ustawodawczego (wyrok TSUE w sprawie C-182/10 Solvay oraz w sprawach połączonych C-128/09 i in. Boxus and Roua).

Elementem prawa Unii i przedmiotem wykładni TSUE jest również ratyfikowana przez Unię Konwencja z Aarhus o dostępie do informacji, udziale społeczeństwa w podejmowaniu decyzji oraz dostępie do [wymiaru] sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska (liczne orzecznictwo TSUE, w szczególności por. wyrok ETS w sprawie C-240/09 Leso-ochronárske zoskupenie VLK).

Pra wo pols kie:

Ustawa o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko, Art. 44. 1. Organizacje ekologiczne, które powołując się na swoje cele statutowe, zgłoszą chęć uczestniczenia w określonym postępowaniu wymagającym udziału społeczeństwa, uczestniczą w nim na prawach strony. Przepisu art. 31 § 4 Kodeksu postępowania administracyjnego nie stosuje się.

2. Organizacji ekologicznej służy prawo wniesienia odwołania od decyzji wydanej w postępowaniu wymagającym udziału społeczeństwa, jeżeli jest to uzasadnione celami statutowymi tej organizacji, także w przypadku, gdy nie brała ona udziału w określonym postępowaniu wymagającym udziału społeczeństwa prowadzonym przez organ pierwszej instancji; wniesienie odwołania jest równoznaczne ze zgłoszeniem chęci uczestniczenia w takim postępowaniu. W postępowaniu odwoławczym organizacja uczestniczy na prawach strony.

3. Organizacji ekologicznej służy skarga do sądu administracyjnego od decyzji wydanej w postępowaniu wymagającym udziału społeczeństwa, jeżeli jest to uzasadnione celami statutowymi tej organizacji, także w przypadku, gdy nie brała ona udziału w określonym postępowaniu wymagającym udziału społeczeństwa.

4. Na postanowienie o odmowie dopuszczenia do udziału w postępowaniu organizacji ekologicznej służy zażalenie.

Wprowadzona w art. 44 modyfikacja zasad udziału organizacji społecznych w postępowaniach wymagających udziału społeczeństwa polega na tym, że organizacje ekologiczne mogą zgłosić swój udział na każdym etapie prowadzonego postępowania administracyjnego. W takiej sytuacji podmiot, który zgłasza chęć uczestniczenia w postępowaniu, nie musi dodatkowo spełniać warunków określonych w art. 31 KPA. Dopuszczenie organizacji ekologicznej do udziału w postępowaniu nie będzie wymagało wydania postanowienia. Organ prowadzący postępowanie wyda postanowienie jedynie w przypadku

odmowy dopuszczenia organizacji do udziału w sprawie. Przepis art. 44 adresowany jest wyłącznie do organizacji ekologicznych rozumianych jako organizacje społeczne, których statutowym celem jest ochrona środowiska (definicja zawarta w art. 3 ust. 1 pkt 10 ustawy). Zgodnie z ustawą, udział społeczeństwa wymagany jest w tych wszystkich sprawach w których w ramach postępowania o wydanie decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach zgody na realizację planowanego przedsięwzięcia przeprowadzana jest ocena oddziaływania na środowisko. Przedstawiona regulacja nie przesądza jednak o wyłączeniu udziału organizacji społecznych z tych postępowań, w ramach których nie jest prowadzona ocena oddziaływania na środowisko. Mogą one nadal ubiegać się o prawo strony na podstawie art. 31 KPA. Nie stosuje się tylko art. 31 § 4 KPA nakładającego na organ administracji obowiązek poinformowania o prowadzonym postępowaniu organizacji społecznych (wyrok WSA we Wrocławiu II SA/Wr 89/10).

Kodeks Postępowania Administracyjnego, art. 31. § 1. Organizacja społeczna może w sprawie dotyczącej innej osoby występować z żądaniem:

- 1) wszczęcia postępowania,
- 2) dopuszczenia jej do udziału w postępowaniu,

jeżeli jest to uzasadnione celami statutowymi tej organizacji i gdy przemawia za tym interes społeczny.

§ 2. Organ administracji publicznej, uznając żądanie organizacji społecznej za uzasadnione, postanawia o wszczęciu postępowania z urzędu lub o dopuszczeniu organizacji do udziału w postępowaniu. Na postanowienie o odmowie wszczęcia postępowania lub dopuszczenia do udziału w postępowaniu organizacji społecznej służy zażalenie.

§ 3. Organizacja społeczna uczestniczy w postępowaniu na prawach strony.

§ 4. Organ administracji publicznej, wszczynając postępowanie w sprawie dotyczącej innej osoby, zawiadamia o tym organizację społeczną, jeżeli uzna, że może ona być zainteresowana udziałem w tym postępowaniu ze względu na swoje cele statutowe, i gdy przemawia za tym interes społeczny.

§ 5. Organizacja społeczna, która nie uczestniczy w postępowaniu na prawach strony, może za zgodą organu administracji publicznej przedstawić temu organowi swój pogląd w sprawie, wyrażony w uchwale lub oświadczeniu jej organu statutowego.

Zgodnie z brzmieniem art. 31 §1 KPA, organizacja społeczna może w sprawie dotyczącej innej osoby występować z żądaniem dopuszczenia jej do udziału w postępowaniu, jeżeli jest to uzasadnione celami statutowymi tej organizacji i gdy przemawia za tym interes społeczny. Zatem dla dopuszczenia organizacji społecznej do udziału w postępowaniu na prawach strony niezbędne jest ziszczenie się obu przesłanek. Spełnienie obu przesłanek winno być uzasadnione we wniosku.

Za dopuszczeniem organizacji społecznej do postępowania administracyjnego przemawia interes społeczny związany z zagadnieniami szeroko ujętej ochrony środowiska i ochrony przyrody. Te aspekty sprawy - ochrona środowiska i ochrona przyrody - należą do podstawowych przejawów interesu społecznego. To, że sama planowana inwestycja nie została zaliczona do inwestycji mogących oddziaływać na środowisko, nie oznacza, że w takiej sprawie nie zachodzi interes społeczny polegający na podstawowym dążeniu do zapewnienia ochrony środowiska i ochrony przyrody, zrównoważonego rozwoju itp. Ujęcia tego aspektu interesu społecznego nie zmienia nawet fakt, iż właściwe organy administracyjne uznały, że w konkretnej sprawie nie jest wymagane sporządzenie raportu o oddziaływaniu przedsięwzięcia na środowisko. Należy też brać pod uwagę całokształt sprawy, a nie tylko zakres planowanej inwestycji w konkretnej sprawie (wyrok WSA w Krakowie II SA/Kr 541/06).

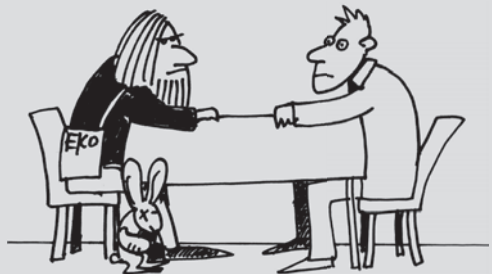
Zgodnie z art. 5 i art. 74 pkt 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej ochrona środowiska jest jedną z podstawowych funkcji państwa i obowiązkiem władz publicznych. Zasadniczo zatem ochrona środowiska leży w interesie społecznym. Niewątpliwie uzasadniony jest postulat, aby organizacja przytoczyła okoliczności konkretyzujące interes społeczny w danej sprawie, jednak za wystarczające należy uznać powołanie się na uogólniony interes ogólny. Natomiast z niedookreślonego charakteru kategorii interesu społecznego wynika, że wykluczone jest domaganie się od organizacji udowodnienia tej przesłanki zasadności żądania, o ile z przytoczonych w żądaniu twierdzeń może wynikać jego istnienie, w wyżej podanym rozumieniu (Wyrok WSA w Gorzowie Wlkp. II SA/Go 566/10).

Ocena zasadności żądania zgłoszonego w oparciu o art. 31 § 1 KPA polega zaś na zbadaniu przesłanek określonych w tym przepisie i nie może sprowadzać się do merytorycznego badania zarzutów i wniosków podniesionych przez organizację społeczną, czy też go zastępować. Zgodnie z art. 31 § 2, uznając żądanie za uzasadnione, organ administracyjny podejmuje postanowienie o wszczęciu postępowania z urzędu. W przypadku zaś gdy postępowanie może być wszczęte wyłącznie na wniosek strony, żądanie organizacji społecznej w sprawie jego wszczęcia powinno być w zasadzie załatwione odmownie. W przypadku jednak istnienia szczególnie ważnego interesu strony organ administracyjny może skorzystać z możliwości, jakie stwarza przepis art. 61 § 2 KPA i wszcząć postępowanie z urzędu. Czy takie postępowanie będzie się następnie toczyć, to zależy już od woli strony, która może na to wyrazić zgodę lub jej odmówić (wyrok WSA we Wrocławiu II SA/Wr 210/10).

Organizacje ekologiczne w postępowaniach, w których udział społeczeństwa nie jest wymagany, będą mogły uczestniczyć na ogólnych zasadach, a zatem po spełnieniu wymagań wynikających z art. 31 § 1 KPA, czyli gdy cel statutowy organizacji jest zgodny z przedmiotem postępowania oraz za udziałem organizacji w postępowaniu przemawia interes społeczny. Jeśli zatem organ administracji ustali, że dane postępowanie na podstawie przepisów ustawy nie wymaga udziału społeczeństwa, a pojawia się kwestia uczestnictwa w tym postępowaniu organizacji ekologicznej, to powinien zbadać, czy zachodzą przesłanki z art. 31 § 1 KPA, a więc, czy cele statutowe organizacji uzasadniają jej udział oraz czy za jej udziałem przemawia interes społeczny (wyrok WSA w Krakowie II SA/Kr 272/10).

Za dopuszczalne uznać należy wystąpienie przez organizację społeczną z wnioskiem o wszczęcie postępowania w sprawie stwierdzenia nieważności decyzji na podstawie art. 31 § 2 KPA, jeżeli organizacja społeczna wykaże, że jest to uzasadnione jej celami statutowymi i gdy przemawia za tym interes społeczny (wyrok WSA w Krakowie II SA/Kr 272/10).

Przepisów ustaw wykluczających zastosowanie art. 31 KPA w szczególnych rodzajach postępowaniach nie należy stosować w sposób rozszerzający do postępowań nadzwyczajnych dotyczących takich szczególnych decyzji. Tym samym za dopuszczalne uznać należy wystąpienie przez organizację społeczną z wnioskiem o wszczęcie postępowania w sprawie stwierdzenia nieważności decyzji na podstawie art. 31 § 1 KPA (por. wyrok WSA w Warszawie IV SA/Wa 1025/08 – argumentacja znajdowałaby zastosowanie także do pozwoleń na budowę, pozwoleń wodnoprawnych).

2.6. Bieżąca ochrona obszaru Natura 2000. Plany ochrony

Konteks t eur opejski:

Dyrektywa siedliskowa, art. 6.2. Państwa Członkowskie podejmują odpowiednie działania w celu uniknięcia na specjalnych obszarach ochrony pogorszenia stanu siedlisk przyrodniczych i siedlisk gatunków, jak również w celu uniknięcia niepokojenia gatunków, dla których zostały wyznaczone takie obszary, o ile to niepokojenie może mieć znaczenie w stosunku do celów niniejszej dyrektywy.

W związku z art. 7 dyrektywy, przepis dotyczy zarówno obszarów siedliskowych, jak i ptasich. Obowiązek istnieje od chwili zatwierdzenia obszaru siedliskowego jako obszar mający znaczenie dla wspólnoty przez Komisję Europejską oraz od chwili wyznaczenia obszaru ptasiego rozporządzeniem Ministra (z realizacją obowiązku nie można czekać na opracowanie planu ochrony/planu zadań ochronnych dla obszaru).

Obowiązek podjęcia „odpowiednich działań” obejmuje zarówno działania niezbędne dla uniknięcia zagrożeń powodowanych przez człowieka, jak i przeciwdziałanie naturalnym procesom (np. zarastania łąk i muraw) które mogłyby pogorszyć status ochrony siedlisk przyrodniczych i gatunków w obszarze Natura 2000 (wyrok ETS w sprawie C-6/04 Commission vs United Kingdom).

Obowiązek, o którym mowa w art. 6(2) powstaje z zatwierdzenia obszaru przez Komisję Europejską jako obszaru mającego znaczenie dla Wspólnoty (tj. nawet jeszcze przed wyznaczeniem obszaru ochrony siedlisk prawem krajowym). Natomiast przed tą datą, choć formalnie nie stosuje się art. 6(2), państwa członkowskie są zobowiązane do podjęcia zgodnie z przepisami prawa krajowego wszelkich środków niezbędnych dla uniknięcia utraty ekologicznego charakteru obszarów umieszczonych w przekazanym Komisji wykazie krajowym (wyroki ETS w sprawach C-177/03 Dragaggi, C-244/05 Bayerischer Verwaltungsgerichtshof).

Nie podjęcie odpowiednich (tj. stosownych do zagrożenia i skutecznych) działań w celu zapobieżenia pogorszeniu stanu siedlisk przyrodniczych lub siedlisk gatunków, oraz niepokojenia gatunków dla ochrony których został zatwierdzony lub wyznaczony obszar Natura 2000, jest uchybieniem obowiązkowi wynikającemu z dyrektywy (wyroki ETS w sprawach C-490/04 Valloni e steppe pedegarganiche, C-304/05 Parco Nazionale dello Stelvio).

Samo sporządzenie planów zapobiegania zagrożeniom, jeżeli następnie te plany pozostają niezatwierdzone i nie są wdrażane w życie, nie może być przywoływane jako wykonanie obowiązku z art. 6(2) dyrektywy (Wniosek Komisji do TSUE w sprawie C-517/11 Jezioro Koroneia).

Za naruszenie obowiązku wynikającego z art. 3 została uznana np. sytuacja polegająca na braku skutecznego przeciwdziałania przez Irlandię nadmiernemu wypasaniu torfowisk kołdrowych (stanowiących prywatną własność rolników), w wyniku czego ich stan uległ pogorszeniu (wyrok ETS w sprawie C-117/00 Owenduff-Nephin Bog Complex).

Jeżeli udzielono pozwolenia na plan lub przedsięwzięcie zgodnie z procedurą przewidzianą w art. 6 ust. 3 dyrektywy siedliskowej, to, co się tyczy wpływu tego planu lub przedsięwzięcia na obszar chroniony, zbędnym jest jednoczesne stosowanie ogólnej normy ochrony przewidzia-

nej w art. 6 ust. 2. Udzielenie pozwolenia na plan lub przedsięwzięcie, zgodnie z art. 6 ust. 3 dyrektywy siedliskowej, zakłada bowiem w sposób konieczny, że uznano, iż tenże plan lub przedsięwzięcie nie wpłynie niekorzystnie na dany obszar i w konsekwencji, nie może również spowodować pogorszeń w rozumieniu art. 6(2). Mimo to, nie można wykluczyć, że w przyszłości okaże się, nawet przy nie wystąpieniu błędnego działania właściwych organów państwa, że taki plan lub przedsięwzięcie może wywoływać takie pogorszenia. Wówczas stosuje się do nich art. 6(2). W takich okolicznościach zastosowanie art. 6(2) dyrektywy siedliskowej umożliwi spełnienie podstawowego celu zachowania i ochrony jakości środowiska, włącznie z ochroną siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory, który został określony w pierwszym motywie tej dyrektywy (wyrok ETS w sprawie C-127/02 Waddenvereniging i Vogelbeschermingsvereniging, opinia rzecznika generalnego TSUE w sprawie C-43/10 rzeka Acheloos).

Z art. 6(2) może wynikać obowiązek kontroli następczej przedsięwzięcia, na które udzielono zezwolenia w trybie art. 6(3) (wyrok ETS w sprawie w sprawie C-6/04, opinia rzecznika generalnego TSUE w sprawie C-43/10 rzeka Acheloos).

Jeżeli udzielono pozwolenia na realizację przedsięwzięcia bez zachowania obowiązków wynikających z art. 6(3) dyrektywy, np. po nieodpowiedniej ocenie, to pogorszenia stanu siedliska lub niepokojenia gatunków, dla których dany obszar został wyznaczony, będące wynikiem tego przedsięwzięcia, są równocześnie naruszeniem art. 6(2) dyrektywy (wyrok ETS w sprawie C-304/05 Parco Nazionale dello Stelvio).

Realizacja przedsięwzięcia zatwierdzonego przed upływem terminu do dokonania transpozycji dyrektywy siedliskowej objęta jest zakresem zastosowania tego przepisu. W konsekwencji art. 6 ust. 2 dyrektywy siedliskowej zobowiązuje państwa członkowskie do przyjęcia niezbędnych środków także w odniesieniu do starych przedsięwzięć w celu uniknięcia pogorszenia stanu obszarów ochrony albo niepokojenia gatunków (wyrok ETS w sprawie C-226/08 Stadt Papenburg, wyrok TSUE w sprawie C-404/09 Alto Sil). Uprawione interesy posiadaczy zezwoleń muszą w razie potrzeby zostać zaspokojone w drodze odszkodowania (opinia rzecznika generalnego ETS w sprawie C-404/09 Alto Sil). To orzecznictwo nie jest sprzeczne z zakazem stosowania przepisów prawnych ze skutkiem wstecznym. Nowy przepis obowiązuje raczej zasadniczo od chwili jego wejścia w życie. Choć nie stosuje się go do sytuacji prawnych powstałych i ostatecznie uzyskanych pod rządami dawnej ustawy, stosuje się go jednak do przyszłych skutków tych sytuacji. Zatem także przedsięwzięcia, które mogą spowodować pogorszenie stanu obszarów ochrony albo istotnie niepokoić na nich gatunki, mogą zostać zatwierdzone jedynie w tym zakresie, w jakim są zgodne z ochroną obszarów, również wówczas, gdy procedura uzyskania zezwolenia na te przedsięwzięcia nie podlegała jeszcze wymogom proceduralnym z art. 6 ust. 3 dyrektywy siedliskowej (opinia rzecznika generalnego ETS w sprawie C-404/09 Alto Sil, opinia rzecznika generalnego TSUE w sprawie C-43/10 rzeka Acheloos).

Działalność kontynuowana sprzed momentu wyznaczenia obszaru Natura 2000 jest zgodna z tym przepisem wyłącznie jeśli jest zapewnione, że nie powoduje ona pogorszenia stanu siedlisk, ani niepokojenia gatunków mogącego oddziaływać w istotny sposób na cele tej dyrektywy, w szczególności na cele w zakresie ochrony obszaru (wyrok ETS w sprawie C-241/08 Commission vs France, C-404/09 Alto Sil). Przykładowo: kontynuacja funkcjonowania kopalni na obszarze Natura 2000 wyznaczonym dla ochrony głuszca, mogą wpływać negatywnie na populację głuszca przez hałas, wibrację i – w powiązaniu z innymi przed-

sięwzięciami – zablokowanie korytarzy ekologicznych, naruszała art. 6(2) dyrektywy. Aby stwierdzić naruszenie art. 6 ust. 2 dyrektywy siedliskowej, nie trzeba udowodnić istnienia związku przyczynowo- skutkowego między kopalnią i istotnym niepokojeniem głuszcza zwyczajnego. Ponieważ art. 6 ust. 2 i 3 dyrektywy siedliskowej mają na celu zapewnienie takiego samego stopnia ochrony, wystarczy wykazać istnienie możliwości lub ryzyka, że dana kopalnia powoduje poważne niepokojenie tego gatunku. (...) Pozwalając na utrzymywanie się przez co najmniej cztery lata sytuacji, która powodowała poważne niepokojenie na terenie OSO „Alto Sil”, Królestwo Hiszpanii nie podjęło w stosownym czasie środków koniecznych, aby spowodować zaprzestanie tego niepokojenia (wyrok ETS w sprawie C-404/09 Alto Sil).

Obowiązek zapobiegania (trwałemu) pogarszaniu stanu ochrony dotyczy wszelkich pogorszeń, a nie tylko „znaczących” (opinia rzecznika generalnego ETS w sprawie C-241/08). Obowiązek zapobiegania zakłóceniom dotyczy tych zakłóceń, które miałyby znaczenie z punktu widzenia celu ochrony obszaru (tj. dotyczy tylko zakłóceń „znaczących”). Obowiązek zapobiegania pogorszeniom istnieje, zanim te pogorszenia się rzeczywiście przejawiają (wyroki ETS w sprawach C-335/90, C-117/00). Nie można z podejmowaniem działań zapobiegawczych czekać na postanie rzeczywistych pogorszeń.

Postanawiając w sposób ogólny, że rybołówstwo, akwakultura, polowanie i inne rodzaje działalności łowieckiej, które są podejmowane na warunkach dopuszczonych na podstawie obowiązujących ustaw i przepisów wykonawczych i na określonych w tych przepisach terenach, nie stanowią działalności będącej niepokojeniem lub oddziałującej w ten sposób, Republika Francuska uchybiła zobowiązaniom, które ciążyą na niej na mocy art. 6 ust. 2 dyrektywy siedliskowej (wyrok ETS w sprawie C-241/08). Hodowla małży, hodowla ryb, polowanie i połów mogą w niektórych okolicznościach powodować pogorszenie stanu siedlisk lub niepokojenie gatunków naruszające założenia ochrony. Dlatego też musi istnieć możliwość zakazania tej działalności, jeśli w odniesieniu do określonych terenów chronionych może ona powodować niepokojenie, które mogłoby mieć istotne znaczenie w stosunku do celów dyrektywy. Wniosku tego nie podważa okoliczność, że przy wykonywaniu tej działalności należy przestrzegać ogólnych obowiązujących w jej zakresie reguł (opinia rzecznika generalnego ETS w sprawie C-241/08).

Środki, które są odpowiednie i konieczne dla realizacji założeń ochrony, nie mogą zasadniczo zostać uznane za odpowiedzialne za pogorszenie stanu obszaru w rozumieniu art. 6(2) dyrektywy siedliskowej. Gdyby określone założenia ochrony miały być ze sobą sprzeczne w tym znaczeniu, że działania ochronne konieczne dla danego celu stanowią przeszkodę w realizacji innego celu, to konflikt ten musi zostać rozwiązany w ramach definicji tych celów. Założenia ochrony mogą zostać ustalone na podstawie znaczenia obszaru dla zachowania lub odtworzenia, we właściwym stanie ochrony, typu siedliska przyrodniczego wymienionego w załączniku I lub gatunku wymienionego w załączniku II, a także na podstawie celów spójności Natury 2000 oraz na podstawie zagrożenia obszaru degradacją lub zniszczeniem. Nieodzowne jest zatem wyważenie tych celów i wyznaczenie priorytetów (opinia rzecznika generalnego ETS w sprawie C-241/08 Commission vs France).

Por. także: *Zarządzanie obszarami Natura 2000. Postanowienia art. 6 dyrektywy „siedliskowej” 92/43/EWG*. Komisja Europejska 2000 (uzup. 2007). Tłumaczenie polskie: WWF Polska 2007.

Art. 6.1. Dla specjalnych obszarów ochrony Państwa Członkowskie przyjmują konieczne środki ochronne obejmujące, jeśli zaistnieje taka potrzeba, odpowiednie plany zagospodarowania opracowane specjalnie dla tych obszarów bądź zintegrowane z innymi planami rozwoju oraz odpowiednie środki ustawowe, administracyjne lub umowne, odpowiadające ekologicznym wymaganiom typów siedlisk przyrodniczych, wymienionych w załączniku I, lub gatunków, wymienionych w załączniku II, żyjących na tych obszarach.

Art. 4.4.: Po zatwierdzeniu terenu mającego znaczenie dla Wspólnoty (...) zainteresowane Państwa Członkowskie możliwie najszybciej, nie później niż w ciągu sześciu lat, wyznaczają ten teren jako specjalny obszar ochrony, ustalając priorytetowe działania w świetle znaczenia tych terenów dla zachowania lub odtworzenia, we właściwym stanie ochrony, typu siedliska przyrodniczego wymienionego w załączniku I lub gatunku wymienionego w załączniku II, a także do celów spójności Natury 2000 oraz w świetle zagrożenia degradacją lub zniszczeniem, na które narażone są te tereny.

Art. 1 pkt (f).: Specjalny obszar ochrony oznacza teren mające znaczenie dla Wspólnoty wyznaczony przez Państwa Członkowskie w drodze ustawy, decyzji administracyjnej i/lub umowy, na którym są stosowane konieczne środki ochronne w celu zachowania lub odtworzenia, we właściwym stanie ochrony, siedlisk przyrodniczych i/lub populacji gatunków, dla których teren został wyznaczony;

Art. 6(1) nie stosuje się wprost do obszarów ptasich – ale stosują się do nich analogiczne art. 4(1) i 4(2) dyrektywy ptasiej.

Zgodnie z art. 6(1) dyrektywy siedliskowej, w obszarach siedliskowych Natura 2000, planowaniem ochrony i działaniami ochronnymi należy objąć wszystkie siedliska z zał. I dyrektywy i gatunki z zał. dyrektywy występujące w obszarze (interpretuje się, że z wyjątkiem „występujących nieznacząco”, co powinno być wyrażone oceną D w Standardowym Formularzu Danych obszaru) (nota Komisji o ustanawianiu celów ochrony na obszarach Natura 2000, projekt, grudzień 2011 r.).

Środki ochronne wdrożone na podstawie art. 6(1) powinny, w związku z art. 4.4. i art. 1 pkt f, być takie, by zapewniały „zachowanie lub odtworzenie, we właściwym stanie ochrony, siedlisk przyrodniczych i/lub populacji gatunków”, o których mowa w art. 6.1

Dyrektywa wymaga obowiązkowo przyjęcia koniecznych środków ochronnych, co wyklucza jakikolwiek zakres swobodnego uznania w tym względzie po stronie państwa członkowskiego i ogranicza ewentualne możliwości regulacyjne i decyzyjne władz krajowych do narzędzi i rozwiązań technicznych, które należy przyjąć w ramach tych środków. Faktualność wyrażona słowami „jeżeli zaistnieje taka potrzeba” dotyczy wyłącznie „planów zagospodarowania opracowanych specjalnie dla tych obszarów bądź zintegrowanych z innymi planami rozwoju” (wyrok C-508/04 Commission v. Austria).

Środki ochronne o których mowa w art. 6(1) powinny być takie, jakie w świetle ekologicznych wymagań odpowiednich siedlisk przyrodniczych lub gatunków, są potrzebne do osiągnięcia celu określonego w art. 2(2) dyrektywy, czyli do uzyskania właściwego stanu ochrony siedlisk przyrodniczych i gatunków ważnych dla Wspólnoty.

Przepis uzależniający możliwość przyjęcia środków ochronnych od faktu, że „nie będą nadmiernie utrudniać dozwolonego wykorzystania gospodarczego danych terenów” jest niezgodny z dyrektywą, ponieważ ograniczałby możliwość przyjęcia koniecznych środków ochronnych w sensie art. 6(1) dyrektywy (wyrok C-508/04 *Commission v. Austria*).

Obowiązek przewidziany w tym artykule stosuje się do obszarów Natura 2000 dopiero od chwili „krajowego” ich wyznaczenia. Oczywiście, nie ma zakazu podejmowania odpowiedzialnych działań na rzecz obszaru wcześniej.

Przepis ten należy jednak odczytywać łącznie z art. 4(4), który wymaga, by po zatwierdzeniu obszaru przez Komisję Europejską jako obszar mający znaczenie dla Wspólnoty, państwo wyznaczyło go odpowiednim aktem prawa krajowego „możliwie najszybciej”, ustalając równocześnie „priorytetowe działania w świetle znaczenia tych obszarów dla zachowania lub odtworzenia, we właściwym stanie ochrony, typu siedliska przyrodniczego wymienionego w załączniku I lub gatunku wymienionego w załączniku II, a także do celów spójności Natury 2000 oraz w świetle zagrożenia degradacją lub zniszczeniem, na które narażone są te obszary”. Nieprzekraczalnym terminem jest 6 lat od chwili zatwierdzenia obszarów przez Komisję.

Należy zaznaczyć, że już z chwilą zatwierdzenia przez Komisję Europejską obszaru ochrony siedlisk jako mającego znaczenie dla Wspólnoty, stosuje się do niego art. 6(2), 6(3) i 6(4), a więc m. in. obowiązek podjęcia odpowiednich działań w celu zapobiegania pogorszeniu stanu ochrony (por. wyrok TSUE w sprawie C-90/10 *Canary Islands*; projekt noty Komisji Europejskiej o ustanawianiu celów ochrony obszarów Natura 2000, grudzień 2011 r.).

Dyrektywy ptasia i siedliskowa mają podobne cele, mianowicie przyczynienie się do zapewnienia różnorodności przyrodniczej poprzez ochronę siedlisk przyrodniczych oraz – w przypadku ptaków – wszystkich gatunków ptactwa występujących naturalnie w stanie dzikim. OSO utworzone na podstawie dyrektywy ptasiej są włączone do Natury 2000, która jest ustanowiona jako spójna europejska sieć na podstawie dyrektywy siedliskowej. Dlatego też pomiędzy tymi dwiema dyrektywami istnieje bliski związek i powinny one być interpretowane w sposób spójny (opinia rzecznika generalnego ETS w sprawach C-535/07 *Commission vs Austria* i C-226/08 *Stadt Papenburg*).

Por. także: *Zarządzanie obszarami Natura 2000. Postanowienia art. 6 Dyrektywy „siedliskowej”* 92/43/EWG. Komisja Europejska 2000 (uzup.2007). Tłumaczenie polskie: WWF Polska 2007, <http://ec.europa.eu/environment..>

Dyrektywa ptasia, Artykuł 3. 1. W świetle wymogów określonych w art. 2 Państwa Członkowskie podejmują wszelkie niezbędne środki w celu ochrony, zachowania lub przywrócenia wystarczającej różnorodności i obszaru naturalnych siedlisk wszystkich gatunków ptactwa, określonych w art. 1. 2. Ochrona, zachowanie i przywracanie biotopów i naturalnych siedlisk obejmuje przede wszystkim następujące środki:

- a) stworzenie obszarów ochrony;
- b) utrzymanie i gospodarowanie, zgodnie z potrzebami ekologicznymi naturalnych siedlisk w ramach obszarów ochrony i poza nimi;
- c) przywracanie zniszczonych biotopów;
- d) tworzenie biotopów.

Obowiązek ten istnieje jeszcze zanim zajdą jakiegokolwiek negatywne zmiany w liczebności ptaków i zanim ujawni się zagrożenie wyginięciem jakichkolwiek gatunków (wyroki C-355/90 *Santona Marshes*, C-117/00 *Owenduff-Nephin Bog Complex*).

Za naruszenie obowiązku wynikającego z art. 3 została uznana np. sytuacja polegająca na braku skutecznego przeciwdziałania przez Irlandię nadmiernemu wypasaniu wrzosowisk będących biotopem pardwy szkockiej, w wyniku czego siedlisko pardwy uległo pogorszeniu (C-117/00 *Owenduff-Nephin Bog Complex*).

Artykuł 4.1. Gatunki wymienione w załączniku I podlegają specjalnym środkom ochrony dotyczącym ich naturalnego siedliska w celu zapewnienia im przetrwania oraz reprodukcji na obszarze ich występowania.

W związku z powyższym uwzględnia się:

- a) gatunki zagrożone wyginięciem;
- b) gatunki podatne na szczególne zmiany w ich naturalnym siedlisku;
- c) gatunki uznane za rzadkie z uwagi na niewielkie populacje lub ograniczone lokalne występowanie;
- d) inne gatunki wymagające szczególnej uwagi ze względu na specyficzny charakter ich naturalnego siedliska.

Tendencje i wahania w poziomach populacji są uwzględniane przy dokonywaniu oceny.

Państwa członkowskie dokonują klasyfikacji przede wszystkim najbardziej odpowiednich obszarów pod względem liczby i powierzchni jako obszarów specjalnej ochrony dla zachowania tych gatunków, z uwzględnieniem wymogów ich ochrony w ramach morskiego i lądowego obszaru geograficznego, do którego niniejsza dyrektywa ma zastosowanie.

2. Państwa członkowskie podejmują podobne środki w odniesieniu do regularnie występujących gatunków wędrownych niewymienionych w załączniku I, mając na uwadze potrzebę ich ochrony w ramach morskiego i lądowego obszaru geograficznego, do którego niniejsza dyrektywa ma zastosowanie, w odniesieniu do obszarów ich wylęgu, pierzenia i zimowania oraz miejsc postoju wzdłuż ich tras migracji. W tym celu państwa członkowskie zwracają szczególną uwagę na ochronę terenów podmokłych, w szczególności tych o znaczeniu międzynarodowym.

4. W odniesieniu do obszarów ochrony, określonych w ust. 1 i 2, Państwa Członkowskie podejmują właściwe kroki w celu uniknięcia zanieczyszczenia lub pogorszenia stanu siedlisk lub jakiegokolwiek zakłóceń wpływających na ptactwo, o ile będą mieć one znaczenie w odniesieniu do celów niniejszego artykułu. Państwa Członkowskie dążą również do uniknięcia powstawania zanieczyszczenia lub pogorszenia stanu siedlisk ptaków poza tymi obszarami ochrony.

W przypadku obszarów uznanych przez państwo członkowskie za OSO, obowiązek z art. 4(4) został zastąpiony przez art. 6(2)-(4) dyrektywy siedliskowej. W przypadku obszarów, które powinny zostać uznane za OSO, ale nie zostały dotychczas tak sklasyfikowane, stosuje się wciąż art. 4(4) dyrektywy ptasiej, co oznacza m. in. brak możliwości czynienia wyjątków w trybie art. 6(4) dyrektywy siedliskowej (C-374/98 *Basses Corbieres*, C-186/06 *Segarra-Garrigues canal*). Zob. komentarz do art. 6(2)-(4) dyrektywy siedliskowej, w świetle art. 7 dyrektywy siedliskowej.

Państwo członkowskie nie może uchylać się od obowiązku uniknięcia negatywnych zmian, powołując się na przeważający wpływ ogólnych zmian w rolnictwie stymulowanych instrumentami Wspólnej Polityki Rolnej UE (C-96/98 Poitevin Marsh).

Co do zasady, ochrona OSO nie może ograniczać się do działań zmierzających do odpięcia szkodliwego oddziaływania człowieka, lecz musi w zależności od sytuacji obejmować również działania pozytywne, mające na celu zachowanie lub polepszenie stanu danego terenu (wyrok ETS w sprawie C-183/05 *Commission vs Ireland*, C-535/07 *Commission vs Austria*). Przyjęcie środków pozytywnych mających na celu zachowanie i polepszenie stanu danego OSO powinno zależeć od konkretnej sytuacji danego OSO (wyrok ETS w sprawie C-535/07 *Commission vs Austria*).

Zgodnie z art. 4(1) i 4(2) dyrektywy ptasiej, w obszarach ptasich Natura 2000 przedmiotem ochrony są:

- gatunki z załącznika I dyrektywy,
- gatunki ptaków migrujących (wykorzystujące obszar do rozmnażania się, pierzenia, zimowania bądź jako przystanek na trasie migracji),

dla których obszar w skali kraju należy do 'najbardziej odpowiednich' dla ochrony danego gatunku.

Dyrektywy ptasia i siedliskowa mają podobne cele, mianowicie przyczynienie się do zapewnienia różnorodności przyrodniczej poprzez ochronę siedlisk przyrodniczych oraz – w przypadku ptaków – wszystkich gatunków ptactwa występujących naturalnie w stanie dzikim. OSO utworzone na podstawie dyrektywy ptasiej są włączone do Natury 2000, która jest ustanowiona jako spójna europejska sieć na podstawie dyrektywy siedliskowej. Dlatego też pomiędzy tymi dwiema dyrektywami istnieje bliski związek i powinny one być interpretowane w sposób spójny (opinia rzecznika generalnego ETS w sprawach C-535/07 *Commission vs Austria* i C-226/08 *Stadt Papenburg*).

Co do zasady, cele ochrony i środki ochronne na obszarze ptasim Natura 2000 powinny dotyczyć wszystkich gatunków z załącznika I dyrektywy oraz regularnie korzystających z obszaru ptaków migrujących, z wyjątkiem tych, których obecność jest nieznacząca (Nota Komisji o ustanawianiu celów ochrony dla obszarów Natura 2000, projekt, grudzień 2011). Art. 4 ust. 1 i 2 dyrektywy ptasiej stanowi, iż celem specjalnych środków ochrony dotyczących siedlisk gatunków wymienionych w załączniku I oraz dotyczących gatunków wędrownych (niewymienionych w załączniku) jest zapewnienie im przetrwania oraz reprodukcji na obszarze ich występowania. W celu transponowania tego zobowiązania państwa członkowskie powinny ocenić i wprowadzić stosowne środki służące zapewnieniu zachowania, utrzymania lub przywrócenia siedliska dla spełnienia celów art. 4 ust. 1 i 2 dyrektywy ptasiej (opinia rzecznika generalnego w sprawie C-535/07).

Zob. także:

- *Draft Commission note on the designation of Special Areas of Conservation (SACs)*. Komisja Europejska, grudzień 2011;
- *Draft Commission note on the setting Conservation objectives for Natura 2000 sites*. Komisja Europejska, grudzień 2011;
- *Establishing Conservation measures for Natura 2000 sites*. Komisja Europejska, grudzień 2011;

Ramowa Dyrektywa Wodna Art. 4. 1.: Czyniąc operacyjnymi programy działań określone w planach gospodarowania wodami w dorzeczu: (c) dla obszarów chronionych Państwa Członkowskie osiągają zgodność ze wszystkimi normami i celami najpóźniej w ciągu 15 lat od dnia wejścia w życie niniejszej dyrektywy [tj. do grudnia 2015 r.], chyba że ustalono inaczej w prawodawstwie wspólnotowym, w ramach którego zostały ustalone poszczególne obszary chronione.

Ponieważ na obszarach Natura 2000 „normy i cele” określają odpowiednio art. 6(1) dyrektywy siedliskowej oraz art. 4(1) i art. 4(2) dyrektywy ptasiej, przepis oznacza, że do grudnia 2015 r. należy doprowadzić wody do stanu odpowiedniego dla właściwego stanu ochrony gatunków i siedlisk chronionych w obszarze Natura 2000 (*Links between the Water Framework Directive (WFD 2000/60/EC) and Nature Directives (Birds Directive 79/409/EEC and Habitats Directive 92/43/EEC) - Frequently Asked Questions*. Komisja Europejska, czerwiec 2010).

Pra wo pols kie:

Ustawa o ochronie przyrody, Art. 28.1. Dla obszaru Natura 2000 sprawujący nadzór nad obszarem sporządza projekt planu zadań ochronnych na okres 10 lat; pierwszy projekt sporządza się w terminie 6 lat od dnia zatwierdzenia obszaru przez Komisję Europejską jako obszaru mającego znaczenie dla Wspólnoty lub od dnia wyznaczenia obszaru specjalnej ochrony ptaków.

2. Dla proponowanego obszaru mającego znaczenie dla Wspólnoty, znajdującego się na liście, o której mowa w art. 27 ust. 3 pkt 1, sprawujący nadzór może sporządzić projekt planu zadań ochronnych na okres 10 lat.

3. Sporządzający projekt planu zadań ochronnych, o którym mowa w ust. 1, umożliwi zainteresowanym osobom i podmiotom prowadzącym działalność w obrębie siedlisk przyrodniczych i siedlisk gatunków, dla których ochrony wyznaczono obszar Natura 2000, udział w pracach związanych ze sporządzaniem tego projektu.

4. Sporządzający projekt planu zadań ochronnych, o którym mowa w ust. 1, zapewnia możliwość udziału społeczeństwa, na zasadach i w trybie określonym w ustawie z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko, w postępowaniu, którego przedmiotem jest sporządzenie projektu.

5. Regionalny dyrektor ochrony środowiska ustanawia, w drodze aktu prawa miejscowego w formie zarządzenia, plan zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000, kierując się koniecznością utrzymania i przywracania do właściwego stanu ochrony siedlisk przyrodniczych oraz gatunków roślin i zwierząt, dla których ochrony wyznaczono obszar Natura 2000. Plan zadań ochronnych może być zmieniony, jeżeli wynika to z potrzeb ochrony tych siedlisk przyrodniczych lub gatunków roślin i zwierząt.

6., 7. [uchylony]

8. Plan zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 położonego na terenie więcej niż jednego województwa ustanawiają wspólnie, w drodze aktu prawa miejscowego w formie zarządzenia, regionalni dyrektorzy ochrony środowiska, na których obszarze działania znajdują się części tego obszaru.

9. W przypadku dokonywania zmiany planu zadań ochronnych stosuje się przepisy ust. 3 i 4.

10. Plan zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 zawiera:

- 1) opis granic obszaru i mapę obszaru Natura 2000;
- 2) identyfikację istniejących i potencjalnych zagrożeń dla zachowania właściwego stanu ochrony siedlisk przyrodniczych oraz gatunków roślin i zwierząt i ich siedlisk będących przedmiotami ochrony;

- 3) cele działań ochronnych;
  - 4) określenie działań ochronnych ze wskazaniem podmiotów odpowiedzialnych za ich wykonanie i obszarów ich wdrażania, w tym w szczególności działań dotyczących
    - a) ochrony czynnej siedlisk przyrodniczych, gatunków roślin i zwierząt oraz ich siedlisk,
    - b) monitoringu stanu przedmiotów ochrony oraz monitoringu realizacji celów, o których mowa w pkt 3,
    - c) uzupełnienia stanu wiedzy o przedmiotach ochrony i uwarunkowaniach ich ochrony;
  - 5) wskazania do zmian w istniejących studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, planach zagospodarowania przestrzennego województw oraz planach zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej dotyczące eliminacji lub ograniczenia zagrożeń wewnętrznych lub zewnętrznych, jeżeli są niezbędne dla utrzymania lub odtworzenia właściwego stanu ochrony siedlisk przyrodniczych oraz gatunków roślin i zwierząt, dla których ochrony wyznaczono obszar Natura 2000;
  - 6) wskazanie terminu sporządzenia, w razie potrzeby, planu ochrony dla części lub całości obszaru.
11. Planu zadań ochronnych nie sporządza się dla obszaru Natura 2000 lub jego części:
- 1) dla którego ustanowiono plan ochrony, o którym mowa w art. 29;
  - 2) pokrywającego się w całości lub w części z obszarem parku narodowego, rezerwatu przyrody lub parku krajobrazowego, dla których ustanowiono plan ochrony uwzględniający zakres, o którym mowa w ust. 10;
  - 3) pokrywającego się w całości lub w części z obszarem parku narodowego lub rezerwatu przyrody, dla których ustanowiono zadania ochronne uwzględniające zakres, o którym mowa w ust. 10;
  - 3a) pokrywającego się w całości lub w części z obszarem nadleśnictwa, dla którego ustanowiony plan urządzenia lasu został poddany ocenie oddziaływania na środowisko;
  - 4) znajdującego się w obszarach morskich.
12. Akt prawa miejscowego w formie zarządzenia regionalnego dyrektora ochrony środowiska, o którym mowa w ust. 5, traci moc w przypadku ustanowienia planu ochrony, o którym mowa w art. 29.
13. Minister właściwy do spraw środowiska określi, w drodze rozporządzenia, dla obszaru Natura 2000:
- 1) tryb sporządzania projektu planu zadań ochronnych,
  - 2) zakres prac koniecznych dla sporządzenia projektu planu zadań ochronnych,
  - 3) tryb dokonywania zmian w planie zadań ochronnych

– kierując się koniecznością ochrony siedlisk przyrodniczych oraz gatunków roślin i zwierząt i ich siedlisk, uwzględniając ich stan oraz warunki rozwoju społecznego i gospodarczego obszaru objętego planem zadań ochronnych.

Plan zadań ochronnych ma być prostym planem na krótki okres, sporządzanym nawet w warunkach niedostatecznej wiedzy o obszarze. Ma on umożliwiać wykonanie tych działań ochronnych, które są niezbędne by nie utracić przedmiotów ochrony. Wskazania do zmian w studiach i planach zagospodarowania przestrzennego służą przynajmniej częściowemu wskazaniu pułapek, polegających na niemożności realizacji istniejących studiów i planów.

Przewidywane są szerokie możliwości udziału społeczeństwa w opracowaniu planu, za pośrednictwem:

- umożliwienia zainteresowanym osobom i podmiotom prowadzącym działalność w obrębie siedlisk przyrodniczych i siedlisk gatunków, dla których ochrony wyznaczono obszar, udział w pracach (np. metoda warsztatowa, dyskusja publiczna),
- obligatoryjnego przeprowadzenia postępowania z udziałem społeczeństwa przed zatwierdzeniem planu (m. in. publiczne ogłoszenie projektu, możliwość składania uwag i wniosków, obowiązek ich rozważenia)

Negocjacja, dyskusja i ewentualnym kompromisom nie będzie jednak podlegał fakt, że plan zadań ochronnych musi wykonywać obowiązki państwa wynikające z art. 6(1) i 6(2) dyrektywy (zob. rozdz. 1).

Zadania służące wyłącznie ochronie obszaru Natura 2000, wynikające z ustanowionego planu zadań ochronnych, mogą być zwolnione z obowiązku oceny oddziaływania na obszar Natura 2000. Zapisy w planie zadań ochronnych nie zwalniają z obowiązku oceny oddziaływania na obszar Natura 2000 innych działań, przedsięwzięć, planów i programów, nawet jeżeli niektóre ich aspekty sprzyjają ochronie obszaru.

Zgodność art. 28 ust 11 pkt 3a z prawem europejskim budzi wątpliwości, w chwili oddawania do druku tej publikacji jest przedmiotem prowadzonego przez Komisję Europejską postępowania o ew. naruszenie.

Art. 29. 1. Projekt planu ochrony dla obszaru Natura 2000 lub jego części sporządza sprawujący nadzór nad obszarem.

2. Projekt planu ochrony dla obszaru Natura 2000 lub jego część wymaga zaopiniowania przez:

- 1) dyrektora regionalnej dyrekcji Lasów Państwowych, jeżeli obszar Natura 2000 obejmuje obszar zarządzany przez Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe;
- 2) dyrektora urzędu morskiego, jeżeli obszar Natura 2000 obejmuje obszar morski.

3. Minister właściwy do spraw środowiska ustanawia, w drodze rozporządzenia, plan ochrony dla obszaru Natura 2000 lub jego części na okres 20 lat, kierując się koniecznością utrzymania i przywracania do właściwego stanu ochrony siedlisk przyrodniczych, oraz gatunków roślin i zwierząt, dla których wyznaczono obszar Natura 2000.

4. Plan ochrony może być zmieniony, jeżeli wynika to z potrzeb ochrony siedlisk przyrodniczych lub gatunków roślin i zwierząt i ich siedlisk, dla których ochrony wyznaczono obszar Natura 2000.

5. Sporządzający projekt planu ochrony, o którym mowa w ust. 1, umożliwi zainteresowanym osobom i podmiotom prowadzącym działalność w obrębie siedlisk przyrodniczych i siedlisk gatunków, dla których ochrony wyznaczono obszar Natura 2000, udział w pracach związanych ze sporządzaniem tego projektu.

6. Ustanowienie planu ochrony poprzedza się przeprowadzeniem postępowania z udziałem społeczeństwa na zasadach określonych w dziale III rozdziale 3 ustawy z dnia 3 października 2008 r. o

udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko.

7. W przypadku dokonywania zmiany planu ochrony dla obszaru Natura 2000 lub jego części stosuje się przepisy ust. 5 i 6.

8. Plan ochrony dla obszaru Natura 2000 zawiera:

- 1) opis granic obszaru i mapę obszaru Natura 2000;
  - 2) identyfikację istniejących i potencjalnych zagrożeń dla zachowania właściwego stanu ochrony siedlisk przyrodniczych, oraz gatunków roślin i zwierząt i ich siedlisk będących przedmiotami ochrony;
  - 3) określenie warunków utrzymania lub odtworzenia właściwego stanu ochrony przedmiotów ochrony obszaru Natura 2000, zachowania integralności obszaru Natura 2000 oraz spójności sieci obszarów Natura 2000, odnoszących się w szczególności do:
    - a) innych form ochrony przyrody, pokrywających się z obszarem Natura 2000,
    - b) zagospodarowania przestrzennego, w tym w szczególności terenów lokalizacji zabudowy możliwej bez szkody dla obszaru Natura 2000, infrastruktury technicznej i komunikacyjnej, infrastruktury turystycznej i edukacyjnej, a także obszarów, które powinny być zalesione oraz obszarów wyłączonych z zalesiania,
    - c) zagospodarowania obszarów morskich,
    - d) gospodarowania wodami,
    - e) gospodarki rolnej, leśnej i rybackiej,
    - f) śródlądowych wód powierzchniowych płynących, w których powinna być zachowana lub odtworzona możliwość wędrówki ryb i innych organizmów wodnych;
  - 4) wskazania do zmian w istniejących studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, planach zagospodarowania przestrzennego województw oraz planach zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej dotyczące eliminacji lub ograniczenia zagrożeń wewnętrznych lub zewnętrznych, jeżeli są niezbędne dla utrzymania lub odtworzenia właściwego stanu ochrony siedlisk przyrodniczych oraz gatunków roślin i zwierząt, dla których wyznaczono obszar Natura 2000;
  - 5) określenie działań ochronnych dla utrzymania lub odtworzenia właściwego stanu ochrony przedmiotów ochrony obszaru Natura 2000, ze wskazaniem podmiotów odpowiedzialnych za ich realizację;
  - 6) wskaźniki właściwego stanu ochrony siedlisk przyrodniczych lub gatunków roślin i zwierząt i ich siedlisk, będących przedmiotami ochrony;
  - 7) określenie sposobów monitoringu realizacji zadań ochronnych oraz ich skutków;
  - 8) określenie sposobów monitoringu stanu ochrony siedlisk przyrodniczych lub gatunków roślin i zwierząt i ich siedlisk, będących przedmiotami ochrony.
9. Zakres działań ochronnych, o których mowa w ust. 8 pkt 5, może obejmować w szczególności:
- 1) ochronę czynną lub odtwarzanie siedlisk przyrodniczych lub siedlisk gatunków roślin i zwierząt, będących przedmiotem ochrony;
  - 2) utrzymanie korytarzy ekologicznych łączących obszary Natura 2000;
  - 3) rozmieszczenie obiektów i urządzeń służących celom ochrony obszaru Natura 2000;
  - 4) stosunki wodne, w tym gospodarowanie wodami;
  - 5) gospodarkę rolną, leśną i rybacką, w tym:
    - a) kierunki kształtowania przestrzeni produkcyjnej,
    - b) wskazanie obszarów, które powinny być zalesione, oraz obszarów wyłączonych z zalesiania,
    - c) wskazanie śródlądowych wód powierzchniowych płynących, w których powinna być zachowana lub odtworzona możliwość wędrówki ryb i innych organizmów wodnych;

- 6) warunki zagospodarowania terenów oraz ich użytkowania, w tym w zależności od potrzeb wskazanie:
  - a) terenów przeznaczonych pod zabudowę,
  - b) lokalizacji infrastruktury technicznej i komunikacyjnej,
  - c) lokalizacji infrastruktury turystycznej i edukacyjnej.

10. Minister właściwy do spraw środowiska określi, w drodze rozporządzenia, dla obszaru Natura 2000:

- 1) tryb sporządzania projektu planu ochrony,
- 2) zakres prac koniecznych dla sporządzenia projektu planu ochrony,
- 3) tryb dokonywania zmian w planie ochrony

– kierując się potrzebą ochrony siedlisk przyrodniczych oraz gatunków roślin i zwierząt i ich siedlisk, uwzględniając ich stan oraz warunki rozwoju społecznego i gospodarczego obszaru objętego planem ochrony.

Plan ochrony ma być kompleksowym ujęciem potrzeb ochrony obszaru Natura 2000, zachowującym ważność długoterminowo. Jego wykonanie musi być poprzedzone inwentaryzacją i niezbędnymi badaniami. Plan określa zadania ochronne do wykonania, ale oprócz tego może określać „reguły gry” względem zagospodarowania przestrzennego i wszelkiej gospodarki w obszarze – wskazywać, jakie zagospodarowanie i jakie gospodarcze użytkowanie jest bezpieczne dla obszaru Natura 2000. Docelowo tak sporządzone plany ochrony będą stanowić istotną pomoc przy ocenie, czy poszczególne przedsięwzięcia mogą znacząco negatywnie oddziaływać na obszar.

Przewidywane są szerokie możliwości udziału społeczeństwa w opracowaniu planu, za pośrednictwem:

- umożliwienia zainteresowanym osobom i podmiotom prowadzącym działalność w obrębie siedlisk przyrodniczych i siedlisk gatunków, dla których ochrony wyznaczono obszar, udział w pracach (np. metoda warsztatowa, dyskusja publiczna),
- obowiązkowego przeprowadzenia postępowania z udziałem społeczeństwa przed zatwierdzeniem planu (m. in. publiczne ogłoszenie projektu, możliwość składania uwag i wniosków, obowiązek ich rozważenia)

Negocjacja, dyskusja i ewentualnym kompromisom nie będzie jednak podlegał fakt, że plan ochrony musi wykonywać obowiązki państwa wynikające z art. 6(1) i 6(2) dyrektywy (zob. rozdz. 1).

Zadania służące wyłącznie ochronie obszaru Natura 2000, wynikające z ustanowionego planu ochrony, mogą być zwolnione z obowiązku oceny oddziaływania na obszar Natura 2000. Zapisy w planie ochrony nie zwalniają z obowiązku oceny oddziaływania na obszar Natura 2000 innych działań, przedsięwzięć, planów i programów, nawet jeżeli niektóre ich aspekty sprzyjają ochronie obszaru. Plan ochrony może jednak dostarczać ważnych przesłanek do wstępnej oceny, czy ryzyko takiego wpływu istnieje – np. określać, w jakich miejscach i pod jakimi warunkami nie należy się spodziewać takiego ryzyka.

Art. 30. 1. Plan ochrony ustanowiony dla parku narodowego, rezerwatu przyrody lub parku krajo-
brazowego położonego w granicach obszaru Natura 2000, uwzględniający zakres, o którym mowa
w art. 29, staje się planem ochrony dla tej części obszaru Natura 2000.

2. Plan urzędzenia lasu dla nadleśnictwa położonego w granicach obszaru Natura 2000, uwzględnia-
jący zakres, o którym mowa w art. 29, staje się planem ochrony dla tej części obszaru Natura 2000.

Warunkiem zastosowania art. 30 ust 1 lub 2 jest położenie krajowej formy ochrony lub nadleśnictwa w granicach obszaru Natura 2000 (nie wystarczy częściowe pokrywanie się z obszarem Natura 2000, jak w art. 28), a także zawarcie w odpowiednim planie pełnego zakresu zagadnień z art. 29 ust 8 i 9 (wymaga to znacznego rozszerzenia zakresu planu ochrony lub planu urządzenia lasu w stosunku do ich zakresu poza obszarami Natura 2000).

Plan ochrony dla parku narodowego, rezerwatu przyrody lub parku krajobrazowego, ustanawiany po 15.11.2008, w części pokrywającej się z obszarem Natura 2000 powinien uwzględniać albo zakres planu ochrony dla obszaru Natura 2000 albo zakres planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000.

3. Projekty studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, planów zagospodarowania przestrzennego województw oraz planów zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej w części dotyczącej istniejącego lub projektowanego obszaru Natura 2000 wymagają uzgodnienia z regionalnym dyrektorem ochrony środowiska w zakresie ustaleń tych planów, mogących znacząco negatywnie oddziaływać na obszar Natura 2000.

Regionalny dyrektor ochrony środowiska nie może uzgodnić takich studiów lub planów, jeżeli nie wykluczy możliwości znaczącego negatywnego oddziaływania ich ustaleń na obszar Natura 2000.

Art. 31. Sprawujący nadzór nad obszarem Natura 2000 sporządza i przekazuje Generalnemu Dyrektorowi Ochrony Środowiska, co 6 lat w odniesieniu do specjalnego obszaru ochrony siedlisk oraz co 3 lata w odniesieniu do obszaru specjalnej ochrony ptaków, ocenę realizacji ochrony tego obszaru, zawierającą informacje dotyczące podejmowanych działań ochronnych oraz wpływu tych działań na stan ochrony siedlisk przyrodniczych oraz gatunków roślin i zwierząt, dla których ochrony został wyznaczony obszar Natura 2000, a także wyniki monitorowania i nadzoru tych działań.

Niewłaściwy, a zwłaszcza pogarszający się stan siedlisk przyrodniczych oraz gatunków roślin i zwierząt, dla których ochrony został wyznaczony obszar Natura 2000, stwierdzony w wyniku monitoringu i nadzoru, powinien być przesłanką do podjęcia lub zmiany odpowiednich działań – w tym np. zmiany planu zadań ochronnych, planu ochrony, zmiany sposobów wykonywania ochrony o których mowa w art. 32, poprawy nadzoru, nadzorowania i kontroli o których mowa w art. 32, zmiany podejścia do działalności o której mowa w art. 36, poprawy finansowania o którym mowa w art. 39, poprawy skuteczności egzekwowania przepisów art. 33-37 itd.

Art. 32. 1. Generalny Dyrektor Ochrony Środowiska nadzoruje funkcjonowanie obszarów Natura 2000, prowadząc ewidencję danych niezbędnych do podejmowania działań w zakresie ich ochrony.

2. Nadzór, o którym mowa w ust. 1, polega na:

- 1) wydawaniu zaleceń i wytycznych w zakresie ochrony i funkcjonowania obszarów Natura 2000;

- 2) określaniu zakresu i żądaniu informacji dotyczących ochrony i funkcjonowania obszarów Natura 2000;
  - 3) kontroli realizacji ustaleń planów ochrony i planów zadań ochronnych obszarów Natura 2000.
3. Regionalny dyrektor ochrony środowiska koordynuje funkcjonowanie obszarów Natura 2000 na obszarze swojego działania.
4. Na terenie zarządzanym przez Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe, na którym znajduje się obszar Natura 2000, zadania w zakresie ochrony przyrody wykonuje samodzielnie miejscowy nadleśniczy, zgodnie z ustaleniami planu urządzenia lasu.
5. W przypadku gdy obszar Natura 2000 obejmuje w całości lub w części obszar parku narodowego, sprawującym nadzór nad obszarem Natura 2000 w granicach parku narodowego jest dyrektor parku narodowego.

Wymienione tu organy i podmioty są obowiązane zrealizować obowiązek wynikający z art. 6(2) dyrektywy siedliskowej (zob.), tj. obowiązek „uniknięcia pogorszenia stanu siedlisk przyrodniczych i siedlisk gatunków, jak również w celu uniknięcia niepokojenia gatunków, dla których zostały wyznaczone obszary Natura 2000, o ile to niepokojenie może mieć znaczenie w stosunku do celów niniejszej dyrektywy”. Wymienione tu organy i podmioty są obowiązane również przyczynić się w odpowiednim zakresie do realizacji celu określonego w art. 2(2) dyrektywy siedliskowej, którym jest „zachowanie lub odtworzenie, we właściwym stanie ochrony, siedlisk przyrodniczych oraz gatunków dzikiej fauny i flory ważnych dla Wspólnoty”.

Art. 33. 1. Zabrania się, z zastrzeżeniem art. 34, podejmowania działań mogących, osobno lub w połączeniu z innymi działaniami, znacząco negatywnie oddziaływać na cele ochrony obszaru Natura 2000, w tym w szczególności:

- 1) pogorszyć stan siedlisk przyrodniczych lub siedlisk gatunków roślin i zwierząt, dla których ochrony wyznaczono obszar Natura 2000 lub
  - 2) wpłynąć negatywnie na gatunki, dla których ochrony został wyznaczony obszar Natura 2000, lub
  - 3) pogorszyć integralność obszaru Natura 2000 lub jego powiązania z innymi obszarami.
2. Przepis ust. 1 stosuje się odpowiednio do proponowanych obszarów mających znaczenie dla Wspólnoty, znajdujących się na liście, o której mowa w art. 27 ust. 3 pkt 1, do czasu zatwierdzenia przez Komisję Europejską jako obszary mające znaczenie dla Wspólnoty i wyznaczenia ich jako specjalne obszary ochrony siedlisk.
3. Projekty polityk, strategii, planów i programów oraz zmian do takich dokumentów a także planowane przedsięwzięcia, które mogą znacząco oddziaływać na obszar Natura 2000, a które nie są bezpośrednio związane z ochroną obszaru Natura 2000 lub obszarów, o których mowa w ust. 2, lub nie wynikają z tej ochrony, wymagają przeprowadzenia odpowiedniej oceny oddziaływania na zasadach określonych w ustawie z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko.

Przepis art. 33 nie jest ograniczony do działań w obszarze Natura 2000, ale dotyczy wszelkich działań, które mogą wpływać na obszar. Przepis nie jest ograniczony do przedsięwzięć wymagających uprzedniej decyzji administracyjnej, ale dotyczy wszelkich działań.

Art. 36. 1. Na obszarach Natura 2000, z zastrzeżeniem ust. 2, nie podlega ograniczeniu działalność związana z utrzymaniem urządzeń i obiektów służących bezpieczeństwu przeciwpowodziowemu oraz działalność gospodarcza, rolna, leśna, łowiecka i rybacka, a także amatorski połów ryb, jeżeli nie oddziałuje znacząco negatywnie na cele ochrony obszaru Natura 2000.

Oczywiście, taka działalność podlega ograniczeniu, jeżeli oddziałuje znacząco negatywnie na cele ochrony obszaru. Art 36 ust. 1 w żadnym razie nie powoduje wyłączenia stosowania art. 33 do działań, podejmowanych w ramach wymienionej tu działalności.

Zgodność art 36 ust. 1 z prawem europejskim budzi wątpliwości, w chwili oddawania do druku tej publikacji jest przedmiotem prowadzonego przez Komisję Europejską postępowania o ew. naruszenie.

2. Prowadzenie działalności, o której mowa w ust. 1, na obszarach Natura 2000 wchodzących w skład parków narodowych i rezerwatów przyrody, jest dozwolone wyłącznie w zakresie, w jakim nie narusza to zakazów obowiązujących na tych obszarach.

3. Jeżeli działalność gospodarcza, rolna, leśna, łowiecka lub rybacka wymaga dostosowania do wymogów ochrony obszaru Natura 2000, na którym nie mają zastosowania programy wsparcia z tytułu obniżenia dochodowości, regionalny dyrektor ochrony środowiska może zawrzeć umowę z właścicielem lub posiadaczem obszaru, z wyjątkiem zarządców nieruchomości Skarbu Państwa, która zawiera wykaz niezbędnych działań, sposoby i terminy ich wykonania oraz warunki i terminy rozliczenia należności za wykonane czynności, a także wartość rekompensaty za utracone dochody wynikające z wprowadzonych ograniczeń.

Art. 37. 1. Jeżeli działania mogące znacząco negatywnie oddziaływać na cele ochrony obszaru Natura 2000 lub obszar znajdujący się na liście, o której mowa w art. 27 ust. 3 pkt 1, zostały podjęte bez uzyskania zezwolenia, o którym mowa w art. 34, lub decyzji, o której mowa w art. 35a, regionalny dyrektor ochrony środowiska, a na obszarach morskich – dyrektor właściwego urzędu morskiego, nakazuje ich natychmiastowe wstrzymanie i podjęcie w wyznaczonym terminie niezbędnych czynności w celu przywrócenia poprzedniego stanu danego obszaru, jego części lub chronionych na nim gatunków.

2. Jeżeli działania na obszarze Natura 2000 zostały podjęte niezgodnie z ustaleniami planu zadań ochronnych lub planu ochrony, regionalny dyrektor ochrony środowiska, a na obszarach morskich – dyrektor urzędu morskiego, podejmuje czynności, o których mowa w ust. 1.

Artykuł ten ustanawia wobec RDOŚ lub dyrektora urzędu morskiego obowiązek podjęcia wskazanych w przepisie czynności, wynikający automatycznie z zaistnienia wskazanych przesłanek. Na podstawie art. 31 KPA, organizacja społeczna może, w okolicznościach określonych art. 31 KPA, wnioskować o wszczęcie postępowania (por. rozdz. 2.5, str 82-83), jednak brak takiego wniosku nie zwalnia RDOŚ/dyrektora UM z obowiązku określonego tym artykułem.

Wystarczy, że podjęte działanie/przedsięwzięcie mogło znacząco oddziaływać na Naturę 2000 lub naruszało ustalenia planu ochrony / planu zadań ochronnych Natura 2000. Dla obowiązku zastosowania art. 37 nie jest konieczne, by przedmiotowe działanie spowodowało jakieś szkody.

Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z 11 marca 2010 r. w sprawie minimalnych norm, §3 pkt 4. Zabrania się niszczenia:

- 1) siedlisk roślin i zwierząt objętych ochroną gatunkową na podstawie przepisów ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody,
- 2) siedlisk przyrodniczych w rozumieniu ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody,

- położonych na obszarach objętych formami ochrony przyrody, o których mowa w art. 6 ust 1 pkt 1-9 tej ustawy.

Obwieszczenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 19 marca 2009 r. w sprawie wykazu wymogów określonych w przepisach Unii Europejskiej z uwzględnieniem przepisów krajowych wdrażających te przepisy (ze zmianami z 17 marca 2010, 28 grudnia 2010, 16 marca 2011)

(...) Przestrzega się wymagań wynikających z planów zadań ochronnych sporządzonych na podstawie art. 28 ust. 5 ustawy o ochronie przyrody albo planów ochrony sporządzonych na podstawie art. 29 ust. 3 ustawy o ochronie przyrody w zakresie dotyczącym gatunków ptaków wymienionych w załączniku nr 2 do rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 12 stycznia 2011 r. w sprawie obszarów specjalnej ochrony ptaków, które spełniają kryteria określone w rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 13 kwietnia 2010 r. w sprawie siedlisk przyrodniczych oraz gatunków będących przedmiotem zainteresowania Wspólnoty, a także kryteriów wyboru obszarów kwalifikujących się do uznania lub wyznaczenia jako obszary Natura 2000.

Przestrzega się wymagań wynikających z planów zadań ochronnych sporządzonych na podstawie art. 28 ust. 5 ustawy o ochronie przyrody albo planów ochrony sporządzonych na podstawie art. 29 ust. 3 ustawy o ochronie przyrody w zakresie dotyczącym typów siedlisk przyrodniczych, gatunków zwierząt oraz gatunków roślin, wymienionych w załącznikach nr 1-3 do rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 13 kwietnia 2010 r. w sprawie siedlisk przyrodniczych oraz gatunków będących przedmiotem zainteresowania Wspólnoty, a także kryteriów wyboru obszarów kwalifikujących się do uznania lub wyznaczenia jako obszary Natura 2000 .

Nieprzestrzeganie minimalnych norm lub wymogów wzajemnej zgodności powoduje sankcje finansowe wobec rolnika, naliczane od kwoty płatności bezpośrednich dla całego gospodarstwa. Wysokość sankcji jest wyliczana biorąc pod uwagę zasięg, dotkliwość i trwałość naruszenia. W przypadku, gdy stwierdzona niezgodność wynika z zaniedbania ze strony rolnika, obniżka ta będzie zwykle stanowić 3 % całkowitej kwoty płatności bezpośrednich. W przypadku stwierdzenia powtarzającej się niezgodności, procent sankcji zostanie pomnożony $\cdot 3$, jednak maksymalna wysokość sankcji nie może przekroczyć 15 % całkowitej kwoty dopłat bezpośrednich. W przypadku, gdy rolnik celowo dopuścił się stwierdzonej niezgodności, obniżka będzie z zasady wynosić 20 % całkowitej kwoty. Jednakże Agencja Płatnicza może na podstawie oceny przedłożonej przez właściwy organ kontroli w protokole z czynności kontrolnych, wydać decyzję o obniżeniu procentu do wysokości nie mniejszej niż 15 % lub, w określonych przypadkach może zwiększyć ten procent nawet do 100 % całkowitej kwoty.

2.7. Cele środowiskowe w stosunku do wód. Utrzymywanie wód i inwestycje w wodach

Konteks t eur opejski:

Ramowa Dyrektywa Wodna, Artykuł 4 - Cele środowiskowe

1. Czynnąc operacyjnymi programy działań określone w planach gospodarowania wodami w dorzeczu:

- a) dla wód powierzchniowych
  - i) Państwa Członkowskie wdrażają konieczne środki, aby zapobiec pogorszeniu się stanu wszystkich części wód powierzchniowych, z zastrzeżeniem stosowania ust. 6 i 7 i bez naruszenia ust. 8;
  - ii) Państwa Członkowskie chronią, poprawiają i przywracają wszystkie części wód powierzchniowych, z zastrzeżeniem stosowania iii) dla sztucznych i silnie zmienionych części wód, mając na celu osiągnięcie dobrego stanu wód powierzchniowych najpóźniej w ciągu 15 lat od dnia wejścia w życie niniejszej dyrektywy, zgodnie z przepisami ustanowionymi w załączniku V, z zastrzeżeniem stosowania przedłużeń czasowych ustalonych zgodnie z ust. 4 i stosowania ust. 5, 6 i 7 oraz bez uszczerbku dla ust. 8;
  - iii) Państwa Członkowskie chronią i poprawiają wszystkie sztuczne i silnie zmienione części wód w celu osiągnięcia dobrego potencjału ekologicznego i dobrego stanu chemicznego wód powierzchniowych najpóźniej w ciągu 15 lat od dnia wejścia w życie niniejszej dyrektywy, zgodnie z przepisami ustanowionymi w załączniku V, z zastrzeżeniem stosowania przedłużeń czasowych ustalonych zgodnie z ust. 4 i stosowania ust. 5, 6 i 7 oraz bez uszczerbku dla ust. 8;
  - iv) Państwa Członkowskie wdrażają konieczne środki zgodnie z art. 16 ust. 1 i 8 w celu stopniowego redukcjonowania zanieczyszczenia substancjami priorytetowymi i zaprzestania lub stopniowego eliminowania emisji, zrzutów i strat niebezpiecznych substancji priorytetowych bez uszczerbku dla stosownych umów międzynarodowych określonych w art. 1 dla zainteresowanych stron;
- b) dla wód podziemnych
  - i) Państwa Członkowskie wdrażają działania konieczne, aby zapobiec lub ograniczyć dopływ zanieczyszczeń do wód podziemnych i zapobiec pogarszaniu się stanu wszystkich części wód podziemnych, z zastrzeżeniem stosowania ust. 6 i 7 i bez uszczerbku dla ust. 8 niniejszego artykułu oraz z zastrzeżeniem stosowania art. 11 ust. 3 lit. j);
  - ii) Państwa Członkowskie chronią, poprawiają i przywracają wszystkie części wód podziemnych, zapewniają równowagę między poborami a zasilaniem wód podziemnych, w celu osiągnięcia dobrego stanu wód podziemnych najpóźniej w ciągu 15 lat od dnia wejścia w życie niniejszej dyrektywy, zgodnie z przepisami ustanowionymi w załączniku V, z zastrzeżeniem stosowania przedłużeń czasowych ustalonych zgodnie z ust. 4 i stosowania ust. 5, 6 i 7 bez uszczerbku dla ust. 8 niniejszego artykułu oraz z zastrzeżeniem stosowania art. 11 ust. 3 lit. j);
  - iii) Państwa Członkowskie wdrażają środki konieczne, aby odwrócić każdą znaczącą i ciągłą tendencję wzrostu stężenia każdego zanieczyszczenia wynikającego z wpływu działalności człowieka w celu stopniowej redukcji zanieczyszczenia wód podziemnych.

Środki dla osiągnięcia odwrócenia tendencji są wdrażane zgodnie z ust. 2, 4 i 5 art. 17, uwzględniając stosowne normy wymienione w odpowiednim prawodawstwie wspólnotowym, z zastrzeżeniem stosowania ust. 6 i 7 i bez uszczerbku dla ust. 8;

- c) dla obszarów chronionych

Państwa Członkowskie osiągają zgodność ze wszystkimi normami i celami najpóźniej w ciągu 15 lat od dnia wejścia w życie niniejszej dyrektywy, chyba że ustalono inaczej w prawodawstwie wspólnotowym, w ramach którego zostały ustalone poszczególne obszary chronione.

2. Tam gdzie więcej niż jeden z celów na mocy ust. 1 odnosi się do danej części wód, stosuje się ten najbardziej restrykcyjny.

3. Państwa Członkowskie mogą wyznaczyć część wód powierzchniowych jako sztucznie lub silnie zmienioną, gdy:

- a) zmiany charakterystyk hydromorfologicznych tej części wód, które byłyby konieczne dla osiągnięcia dobrego stanu ekologicznego, mogłyby wywrzeć znaczący niekorzystny wpływ na:
  - i) środowisko w szerszym znaczeniu;
  - ii) żeglugę, włączając urządzenia portowe, lub rekreację;
  - iii) działalność, do której celów woda jest magazynowana, takie jak zaopatrzenie w wodę do spożycia, wytwarzanie prądu lub nawadnianie;
  - iv) regulację wód, zapobieganie powodzi, odwadnianie ziemi; lub
  - v) inną jednakowo ważną działalność człowieka związaną ze zrównoważonym rozwojem;
- b) korzystne cele, do których się dąży za pomocą charakterystyki sztucznej lub silnie zmienionej części wód, nie mogą ze względu na możliwości techniczne lub nieproporcjonalne koszty, być racjonalnie osiągnięte za pomocą innych środków, które stanowią opcję znacznie korzystniejszą środowiskowo.

Takie przeznaczenie i związane z tym przyczyny są szczegółowo określane w planach gospodarowania wodami w dorzeczu wymaganych na mocy art. 13 i przeglądanych co sześć lat.

4. Terminy ustalone na mocy ust. 1 mogą być przedłużone dla stopniowego osiągnięcia celów dla części wód, pod warunkiem że nie zachodzi dalsze pogarszanie się stanu zmienionej części wód, gdy wszystkie z następujących warunków są spełnione:

- a) Państwa Członkowskie ustalają, że wszystkie niezbędne poprawy stanu części wód nie mogą być w sposób racjonalny osiągnięte w okresie czasu wymienionym w tym ustępie ze względu na przynajmniej jedną z następujących przyczyn:
  - i) ze względu na możliwości techniczne skala wymaganych popraw może być osiągnięta tylko w etapach przekraczających określony czas;
  - ii) zakończenie poprawy w tej skali czasowej byłoby nieproporcjonalnie kosztowne;
  - iii) naturalne warunki nie pozwalają na zgodne z czasem poprawienie się stanu części wód.
- b) Przedłużenie terminu oraz jego przyczyny są szczegółowo określone i wyjaśnione w planie gospodarowania wodami w dorzeczu wymaganych na mocy art. 13.
- c) Przedłużenie powinno być ograniczone do maksimum dwóch dalszych uaktualnień planu gospodarowania wodami w dorzeczu, z wyjątkiem przypadków gdy warunki naturalne uniemożliwiają osiągnięcie celów w tym okresie.
- d) Podsumowanie środków wymaganych na mocy art. 11, które są przewidywane jako konieczne do spowodowania, żeby część wód przywracana była stopniowo do wymaganego stanu w przedłużonym terminie, przyczyny dla każdego znacznego opóźnienia w czynieniu tych działań operacyjnymi,

oraz oczekiwany harmonogram ich wdrożenia jest wymieniony w planie gospodarowania wodami w dorzeczu. Przegląd wdrożenia tych środków i podsumowanie każdego dodatkowych jest włączane w uaktualnienia planu gospodarowania wodami w dorzeczu.

5. Państwa Członkowskie mogą zmierzać do osiągnięcia mniej restrykcyjnych celów środowiskowych niż te wymagane na mocy ust. 1, dla określonych części wód, w przypadku gdy jest on tak zmieniony przez działalność człowieka, jak ustalono zgodnie z art. 5 ust. 1, lub jego warunki naturalne są takie, że osiągnięcie tych celów byłoby niemożliwe lub nieproporcjonalnie kosztowne, a wszystkie z następujących warunków są spełnione:

- a) potrzeby ekologiczne lub społeczno-ekonomiczne zaspakajane przez taką działalność człowieka nie mogą być osiągnięte za pomocą innych środków, które są znacznie korzystniejszą opcją środowiskową, niepowodującą nieproporcjonalnych kosztów;
- b) Państwa Członkowskie zapewniają, że:
  - dla wód powierzchniowych jest osiągnięty najlepszy możliwy stan ekologiczny i chemiczny przy wpływach, których nie można było racjonalnie uniknąć na skutek charakteru działalności człowieka czy zanieczyszczenia,
  - dla wód podziemnych, zachodzą możliwe najmniejsze zmiany dobrego stanu wód podziemnych, przy wpływach, których nie można było racjonalnie uniknąć na skutek charakteru działalności człowieka czy zanieczyszczenia;
- c) nie zachodzi dalsze pogorszenie stanu części wód;
- d) ustalenie mniej rygorystycznych celów środowiskowych i powody ich ustalenia są szczegółowo wymienione w planie gospodarowania wodami w dorzeczu wymaganym na mocy art. 13, a cele te poddawane są kontroli co sześć lat.

6. Czasowe pogorszenie się stanu części wód nie jest naruszeniem wymogów niniejszej dyrektywy, jeśli jest ono wynikiem okoliczności charakteru naturalnego czy sił wyższych, które są wyjątkowe lub nie mogły być w sposób racjonalny przewidziane, w szczególności ekstremalnych powodzi i przedłużających się susz, czy wynikiem okoliczności na skutek awarii, które nie mogły być w sposób racjonalny przewidziane, jeśli spełnione są wszystkie następujące warunki:

- a) podjęte zostały wszystkie praktyczne kroki, aby zapobiec dalszemu pogarszaniu się stanu oraz, aby nie przeszkadzać osiągnięciu celów niniejszej dyrektywy w innych częściach wód, których takie okoliczności nie dotyczą;
- b) warunki, w których takie okoliczności wyjątkowe lub niedające się racjonalnie przewidzieć mogą być ogłoszone, włączając przyjęcie właściwych wskaźników, zawarte są w planie gospodarowania wodami w dorzeczu;
- c) działania, jakie powinny być podjęte w takich wyjątkowych okolicznościach, są włączone w program działań i nie zagrażają odzyskaniu jakości przez część wód po ustaniu tych okoliczności;
- d) skutki okoliczności wyjątkowych lub takich, które nie mogły być przewidziane, podlegają corocznej ocenie i, z zastrzeżeniem dla przyczyn wymienionych w ust. 4 lit. a), podejmowane są tak szybko jak to możliwe wszystkie praktyczne działania w celu przywrócenia części wód do jej stanu przed zaistnieniem skutków tych okoliczności; oraz
- e) podsumowanie skutków tych okoliczności oraz działań podjętych lub które będą podjęte zgodnie z lit. a) oraz d), zawarte jest w następnym uaktualnieniu planu gospodarowania wodami w dorzeczu.

7. Państwa Członkowskie nie naruszają niniejszej dyrektywy, gdy:

- nieosiągnięcie dobrego stanu wód podziemnych, dobrego stanu ekologicznego lub, gdzie stosowne, dobrego potencjału ekologicznego lub zapobieganie pogarszaniu się stanu części wód powierzchniowych czy podziemnych jest wynikiem nowych zmian w charakterystyce fizycznej części wód powierzchniowych lub zmian poziomu części wód podziemnych, lub
- niezapobieganie pogorszeniu się ze stanu bardzo dobrego do dobrego danej części wód powierzchniowych jest wynikiem nowych zrównoważonych form działalności gospodarczej człowieka i spełnione są wszystkie następujące warunki:

- a) zostały podjęte wszystkie praktyczne kroki, aby ograniczyć niekorzystny wpływ na stan części wód;
- b) przyczyny tych modyfikacji lub zmian są szczegółowo określone i wyjaśnione w planie gospodarowania wodami w dorzeczu wymaganym na mocy art. 13, a cele podlegają ocenie co sześć lat;
- c) przyczyny tych modyfikacji lub zmian stanowią nadrzędny interes społeczny i/lub korzyści dla środowiska i dla społeczeństwa płynące z osiągnięcia celów wymienionych w ust. 1, są przeważone przez wpływ korzyści wynikających z nowych modyfikacji czy zmian na ludzkie zdrowie, utrzymanie ludzkiego bezpieczeństwa lub zrównoważony rozwój; oraz
- d) korzystne cele, którym służą te modyfikacje lub zmiany części wód, nie mogą, z przyczyn możliwości technicznych czy nieproporcjonalnych kosztów być osiągnięte innymi środkami, stanowiącymi znacznie korzystniejszą opcję środowiskową.

8. Przy stosowaniu ust. 3, 4, 5, 6 i 7, Państwo Członkowskie zapewnia, że stosowanie to nie wyklucza lub nie przeszkadza w osiągnięciu celów niniejszej dyrektywy w innych częściach wód w tym samym obszarze dorzecza i jest zgodne z wdrażaniem innego prawodawstwa wspólnotowego dotyczącego ochrony środowiska.

9. Należy podjąć kroki celem zapewnienia, że stosowanie nowych przepisów, włączając stosowanie ust. 3, 4, 5, 6 i 7 gwarantuje przynajmniej taki sam poziom bezpieczeństwa, jak istniejące prawodawstwo wspólnotowe.

Obowiązek stosowania art. 4 powstał dopiero wraz z upływem terminu dla ustanowienia planów gospodarowania wodami w dorzeczach (22 grudnia 2009 r.) i programów działań. Przed tym momentem prawo Unii dopuszczało możliwość niestosowania art. 4.

Jednak, także przed tym terminem, państwa członkowskie powinny powstrzymać się przyjmowania środków, które mogłyby poważnie zagrozić osiągnięciu celów wyznaczonych w ramowej dyrektywie wodnej po 22 grudnia 2009. W odniesieniu do zakazu pogarszania wynikającego z art. 4 ust. 1 lit. a) pkt i) ramowej dyrektywy wodnej zobowiązanie to jest jeszcze bardziej uzasadnione. Cele środowiskowe tej regulacji nie wyczerpują się bowiem w tym zakazie pogarszania, tj. w zobowiązaniu do zapobieżenia niekorzystnym skutkom; najpóźniej z upływem okresu przejściowego dla ustanowienia planów gospodarowania dochodzi raczej zgodnie z pkt ii) obowiązek naprawienia, tj. obowiązek przywrócenia dobrego stanu wód. Byłoby nielogiczne, by najpierw pogarszać stan wód, a następnie go naprawiać.

W stosunku do postępowań będących w toku w dniu 22 grudnia 2009 r., antycypujące działanie ramowej dyrektywy wodnej nie powinno prowadzić do odpowiednich dodatkowych etapów postępowania wymagających dużych nakładów. Należy jednak odróżnić od tego stosowanie wymogów prawa materialnego – na przykład zakazu pogarszania stanu wód. Toczącą się procedurę uzyskania zezwolenia należy uważać za stan faktyczny powstały w czasie obowiązywania wcześniejszej regulacji; ostateczne rozstrzygnięcie jest przyszłym skutkiem tego stanu faktycznego, który należy oceniać na podstawie nowej regulacji. Nie narusza to zasady uzasadnionych oczekiwań (opinia rzecznika generalnego TSUE w sprawie C-43/10 rzeka Acheloos).

W konsekwencji art. 4(1a) państwo członkowskie zasadniczo zobowiązane jest do zapobieżenia wszelkiemu dalszemu pogorszeniu stanu rzeki (...), a nawet do przyjęcia środków mających na celu doprowadzenie tej rzeki do dobrego stanu, jeśli jej stan nie jest dobry. Państwo musi zatem wyeliminować niekorzystne skutki istniejących przedsięwzięć hy-

drotechnicznych oraz pogorszenie stanu wód wynikające z przeszłości. Do oceny stanu wód należy obligatoryjnie włączyć wszystkie elementy jakości wymienione w załączniku V do ramowej dyrektywy, zatem w przypadku rzeki włączyć także potrzeby wodne, tj. w szczególności ilość wód, oraz warunki morfologiczne, tj. głębokość rzeki i zmienność szerokości, strukturę i skład podłoża rzeki, a także strukturę strefy nadbrzeżnej (opinia rzecznika generalnego TSUE w sprawie C-43/10 rzeka Acheloos).

Artykuł 4 ramowej dyrektywy wodnej nie zawiera jedynie obowiązków programowych, lecz dotyczy także poszczególnych przedsięwzięć, przynajmniej jeśli pogarszają one w odczuwalny sposób stan wód. Artykuł 4(7) dopuszcza bowiem pod określonymi warunkami pogorszenie stanu wód poprzez nowe zmiany. Tymi zmianami mogą być w szczególności przedsięwzięcia. Jeżeli przedsięwzięcie uniemożliwia utrzymanie albo przywrócenie dobrego stanu wody, będzie ono w zasadzie niezgodne z celami środowiskowymi art. 4(1) ramowej dyrektywy wodnej. Naruszenie celów środowiskowych nie jest jednak dla przedsięwzięcia przeszkodą niemożliwą do pokonania. Artykuł 4 ramowej dyrektywy wodnej zawiera mianowicie także przepisy dotyczące odstępstw od celów środowiskowych. Wobec nowego przedsięwzięcia nie mogą być zastosowane odstępstwa wskazane w art. 4(4), 4(5) ani 4(6) dyrektywy. Dopuszczalność odstępstwa od celów środowiskowych należy raczej oceniać na podstawie art. 4 ust. 7 ramowej dyrektywy wodnej. Przepis ten w sposób szczegółowy reguluje możliwość uzasadnienia odstępstwa od celów środowiskowych określonych w art. 4 ust. 1 w przypadku nowych przedsięwzięć ze względu na nadrzędne interesy. Dalsze wymogi co do odstępstw od ust. 1 wynikają z art. 4 ust. 8 i 9.

Dla zastosowania art. 4(7), dane obszary dorzeczy powinny być poddane kompleksowej analizie, a gospodarowanie nimi musi zostać zaplanowane, zanim będą mogły zostać przeprowadzone działania niezgodne z celami środowiskowymi wymienionymi w art. 4 ust. 1 ramowej dyrektywy wodnej. Uznanie celów gospodarowania wodami za nadrzędny interes publiczny nie oznacza jeszcze, że uzasadniają one to przedsięwzięcie. Oba warianty uzasadnionego celu przytoczone w art. 4 ust. 7 lit. c) ramowej dyrektywy wodnej sprowadzają się bowiem do rozważenia korzyści płynących z działania i z niekorzystnych skutków dla utrzymania lub przywrócenia dobrego stanu wód. W przypadku działań przynoszących korzyści dla ludzkiego zdrowia, utrzymania ludzkiego bezpieczeństwa lub zrównoważonego rozwoju takie rozważenie jest wyraźnie przewidziane. Inny – ze swojej natury mniej ważny – interes publiczny w przeprowadzeniu działania musi tym bardziej mieć większe znaczenie niż niekorzystne skutki tego działania, aby mógł zostać uznany za „nadrzędny”. Przy dokonywaniu tego rozważenia państwom członkowskim przysługuje odpowiedni zakres uznania, ponieważ jest to złożona decyzja o elementach prognostycznych. Na przykład w odniesieniu do interesu związanego z nawadnianiem należy uwzględnić, jak bardzo nawadniane uprawy byłyby korzystne lub niekorzystne dla środowiska. Interes w uprawianiu szczególnie szkodliwych form rolnictwa ma relatywnie mniejsze znaczenie (opinia rzecznika generalnego TSUE w sprawie C-43/10 rzeka Acheloos).

„Środki stanowiące znacznie korzystniejszą opcję środowiskową” muszą być obligatoryjnie rozważone, zanim zostanie udzielone zezwolenie na przedsięwzięcie pogarszające stan wód lub uniemożliwiające osiągnięcia celów środowiskowych, wydane w trybie art. 4(7) dyrektywy. Środki takie to np. nietechniczne metody zmniejszania ryzyka powodziowego, jak odpowiednie zarządzanie zlewnią i retencja zlewniowa, odpowiednie zagospodarowanie przestrzenne, odtwarzanie terenów wodno-błotnych. Dopiero jeżeli osiągnięcie celu takimi środkami okaże się technicznie niewykonalne, albo będzie nieproporcjonalnie

kosztowne w stosunku do uzyskiwanych korzyści, można rozważyć (pod dodatkowymi warunkami) zezwolenie na przedsięwzięcie (Nota Komisji Europejskiej „Towards Better Environmental Options for Flood risk management” z 8 marca 2011 r.).

Zobacz także:

- [http://ec.europa.eu/environment/water/;](http://ec.europa.eu/environment/water/)
- *Towards Better Environmental Options for Flood risk management* – nota Komisji Europejskiej z 8 marca 2011 r.;
- Common Implementation Strategy No. 4: *Identification and Designation of Heavily Modified and Artificial Water Bodies*; (www.circa.eu; tłumaczenie polskie Krajowy Zarząd Gospodarki Wodnej 2011, <http://www.rdw.org.pl/materialy-metodyki-i-opracowania.html>).
- Common Implementation Strategy No 20. *Exemptions to the environmental objectives* (www.circa.eu; tłumaczenie polskie Krajowy Zarząd Gospodarki Wodnej 2011 <http://www.rdw.org.pl/materialy-metodyki-i-opracowania.html>).

Dyrektywa siedliskowa, art. 6. 3.: Każdy plan lub przedsięwzięcie, które nie jest bezpośrednio związane lub konieczne do ochrony obszaru, ale które może na niego w istotny sposób oddziaływać, zarówno oddzielnie, jak i w połączeniu z innymi planami lub przedsięwzięciami, podlega odpowiedniej ocenie jego skutków dla danego obszaru z punktu widzenia założeń jego ochrony. W świetle wniosków wynikających z tej oceny oraz bez uszczerbku dla przepisów ust. 4 właściwe władze krajowe wyrażają zgodę na ten plan lub przedsięwzięcie dopiero po upewnieniu się, że nie wpłynie on niekorzystnie na dany obszar oraz, w stosownych przypadkach, po uzyskaniu opinii całego społeczeństwa.

Nieprawidłowe jest ogólne wyłączenie spod obowiązku oceny działań nie wymagających zezwolenia. Na przykład, użytkowanie małych ilości wód może nie wymagać zezwolenia wodnego gdy uznano, że nie oddziaływałyby w sposób istotny na stan wód, ale nie wynika z tego, iż nie mogłyby one wywierać istotnych skutków obszar Natura 2000. Musi więc podlegać ocenie takiego oddziaływania (wyrok ETS w sprawie C-98/03 Commission v Germany).

Prace polegające na konserwacji rowów, jeżeli mogą – choćby tymczasowo - wpłynąć na warunki wodne mające znaczenie dla celów ochrony obszaru, np. powstawanie rozlewisk i okres utrzymywania się wody w obszarze chroniącym ptaki wodno-błotne, są przedsięwzięciem wymagającym oceny, o której mowa w art. 6(3) dyrektywy. Nie ma znaczenia fakt, że przedmiotowe rowy odwadniające istnieją od prawie 50 lat i wielokrotnie w tym okresie były poddawane pracom konserwacyjnym, a obszar nie utracił wskutek tego swego szczególnego znaczenia przyrodniczego (Wyrok ETS w sprawie C-418/04 i odpowiednia opinia rzecznika generalnego).

Prace polegające na utrzymywaniu szlaku żeglugowego przez jego powtarzalne pogłębianie, kwalifikując się jako „inne interwencje w otoczeniu naturalnym i krajobrazie” (odwołanie do dyrektywy EIA art. 1(2a) tiret drugie), wymagają oceny o której mowa w art. 6(3) dyrektywy. Jeżeli ze względu na szczególności na powtarzalność, charakter i wymogi wykonywania tych prac mogą one być traktowane jako jedna operacja, szczególnie gdy mają na celu utrzymanie pewnej głębokości kanału żeglugowego przy pomocy regularnych i koniecznych do tego celu prac pogłębiania, te prace konserwacyjne mogą być uznane za

jedno i to samo przedsięwzięcie w rozumieniu art. 6(3) dyrektywy siedliskowej (Wyrok ETS w sprawie C-226/08 Stadt Papenburg i odpowiednia opinia rzecznika generalnego).

Wymóg oceny prac utrzymaniowych polegających na powtarzalnym pogłębianiu: prace te wymagają oceny nawet wtedy, gdy wcześniej – przed datą stosowności dyrektywy siedliskowej do przedmiotowego obszaru - udzielono zgody na istnienie szlaku żeglugo-owego, wymagające jego powtarzalnego pogłębiania. Wymóg ten nie narusza zasady uzasadnionych oczekiwań ani zasady pewności prawa (Wyrok ETS w sprawie C-226/08 Stadt Papenburg i odpowiednia opinia rzecznika generalnego).

Por. także Dyrektywa EIA, rozdz. 2.3, 36-40.

Pojęcie „prace kanalizacyjne”, użyte w załączniku II dyrektywy, opisuje wszelkie prace podczas których następuje interwencja w naturalne koryto rzeki (...). Pojęcie „prace przeciwpowodziowe” użyte w tym załączniku obejmuje wszelkie prace wpływające, w ten czy w inny sposób, na naturalny przepływ wody. Zalicza się tu pogłębienie i poszerzenie cieku, ale także budowa wałów, przenoszenie wałów, wzmocnienie lub/i poszerzenie wału przeciwpowodziowego, zastąpienie wału nowym wałem - niezależnie czy jest on mocniejszy lub szerszy od starego (wyrok ETS w sprawie C-72/95 Kraaijeveld (Dutch Dykes) i opinia rzecznika generalnego w tej sprawie).

Pra wo pols kie:

Ustawa o ochronie przyrody, art. 118.1. Prowadzenie robót polegających na regulacji wód oraz budowie wałów przeciwpowodziowych, a także robót melioracyjnych, odwodnień budowlanych, oraz innych robót ziemnych zmieniających stosunki wodne – na terenach o szczególnych wartościach przyrodniczych, zwłaszcza na terenach, na których znajdują się skupienia roślinności o szczególnej wartości z punktu widzenia przyrodniczego, terenach o walorach krajobrazowych i ekologicznych, terenach masowych lęgów ptactwa, występowania skupień gatunków chronionych oraz tarlisk, zimowisk, przepławek i miejsc masowej migracji ryb i innych organizmów wodnych, następuje na podstawie decyzji regionalnego dyrektora ochrony środowiska, który ustala warunki prowadzenia robót.

2. Wydanie decyzji, o której mowa w ust. 1, następuje przed uzyskaniem pozwolenia na budowę na podstawie rozdziału 4 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane.

W szczególności prace – także kwalifikowane jako „utrzymywanie wód” – polegające na odmulaniu cieków i rowów, mogą wymagać takiej decyzji.

Odmulanie dna cieku, przez usuwanie namulów które nagromadziły się przez lata, jest robotą która potencjalnie może wpływać na zmianę stosunków wodnych i wymaga decyzji z art. 118. Wyłącznie prace polegające na systematycznym i częstym (nie rzadziej co 2-3 lata) oczyszczaniu rowów w celu niedopuszczenia do ich zamulenia, mogłyby nie podlegać temu obowiązkowi (pismo GDOŚ do Prezesa KZGW z dn. 16 września 2009 r.)

Gdy brak bieżącej konserwacji spowodował zamulenie urządzeń melioracyjnych w takim stopniu, który w konsekwencji miał korzystny wpływ na występujące gatunki roślin i zwierząt (...) odmulenie dna urządzeń melioracyjnych, jak też usunięcie roślinności z dna i skarp tych

urządzeń, spowodowało niewątpliwie negatywne skutki dla tego obszaru chronionego i występujących na nim roślin i zwierząt (...) należy przyjąć, że w tych okolicznościach podmiot prowadzący te prace obowiązany był uzyskać (...) decyzję ustalającą warunki prowadzenia tychże prac. Ust. 2 art. 118 ustawy ma w stosunku do ust. 1 ma charakter porządkujący, co oznacza, że decyzja ustalająca warunki prowadzenia robót jest wydawana przed pozwoleniem na budowę, w przypadku, gdy roboty te w świetle ustawy - Prawo budowlane wymagają uzyskania decyzji o pozwoleniu na budowę. Inaczej ujmując, przepis ust. 1 art. 118 należy rozumieć w ten sposób, że decyzję o warunkach prowadzenia robót podmiot obowiązany jest uzyskać niezależnie od tego, czy wymienione w tym przepisie prace prowadzone na terenach w nim wskazanych, wymagają czy też nie wymagają uzyskania pozwolenia na budowę (wyrok WSA w Warszawie IV SA/Wa 1777/08 z 4 maja 2009), podtrzymany wyrokiem NSA II OSK 1510/09).

Pojęcie „terenów o szczególnych wartościach przyrodniczych”, jakim posłużył się prawodawca, nie jest bezpośrednio definiowane na gruncie obowiązujących przepisów prawa. Z pewnością za tereny o szczególnych wartościach przyrodniczych będą mogły być uznane tereny, na których znajdują się obszarowe formy ochrony przyrody określone w art. 6 ust. 1 pkt 1-5 i 7-9 ustawy. Nie są to jednak jedyne takie obszary. Za tak szerokim rozumieniem tego pojęcia przemawiają wymienione w tym przepisie właściwości, jakimi powinny się one charakteryzować, a katalog ten ma charakter przykładowy, na co wskazuje posłużenie się przez ustawodawcę sformułowaniem „zwłaszcza na terenach”. O wystąpieniu przesłanek obligujących do uzyskania decyzji z art. 118 decydują wartości przyrodnicze występujące na terenie, wskazanym jako miejsce prowadzenia robót, bez względu na to, czy objęte one zostały formami ochrony przyrody przewidzianymi w ustawie o ochronie przyrody. Przepis art. 118 ust. 1 ustawy o ochronie przyrody ma bardzo szczególny charakter i stanowi odrębną podstawę prawną do wydania samodzielnej decyzji przez wskazany w nim organ w przedmiocie ustalenia warunków prowadzenia robót z zakresu gospodarki wodnej, na obszarach o szczególnych wartościach przyrodniczych (wyrok WSA w Warszawie IV SA/Wa 355/10).

Budowa urządzeń wodnych, nawet jeśli uzyskano dla nich wcześniej decyzję o środowiskowych uwarunkowaniach, jest robotą wymagającą dodatkowo decyzji z art. 118. Np. budowa jazu, który spowoduje zmniejszenie szybkości prądu rzecznoego na odcinku ok. 700 m, co może być przyczyną zmiany przekroju podłużnego i poprzecznego oraz układu poziomego koryta rzeki, wymaga uzyskania takiej decyzji. Organ zobowiązany jest w ramach postępowania z art. 118 do oceny warunków dopuszczalności zamierzonych robót i może dokonać ustalenia warunków prowadzenia robót mogących zmienić stosunki wodne na terenach o szczególnych wartościach przyrodniczych, jak również odmówić takiego ustalenia, gdy uzna, że nie jest wystarczające określenie stosownych warunków koniecznych do spełnienia, aby uniknąć naruszenia projektowaną inwestycją, zasad ochrony środowiska w sposób prawnie niedopuszczalny (wyrok WSA w Warszawie IV SA/Wa 355/10).

W procedurze wydawania decyzji z art. 118 ustawy o ochronie przyrody, jeżeli prace mogłyby potencjalnie oddziaływać na obszar Natura 2000, może i powinien być zastosowany art. 97 ustawy o oś – nałożenie obowiązku oceny oddziaływania na obszar Natura 2000 lub wydanie postanowienia o braku takiej potrzeby (por. kontekst prawa europejskiego).

Wydawana decyzja z art. 118 powinna być zgodna z innymi przepisami prawa, a więc również z koniecznością osiągnięcia celów środowiskowych dla wód (w tym zarówno ogólnych celów - dobrego stanu lub potencjału ekologicznego jednolitych części wód – jak i celów dla wód w obszarach chronionych).

Ustawa o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko, Art. 46. Przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko wymagają projekty:

- 1) koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, planów zagospodarowania przestrzennego oraz strategii rozwoju regionalnego;
- 2) polityk, strategii, planów lub programów w dziedzinie przemysłu, energetyki, transportu, telekomunikacji, gospodarki wodnej, gospodarki odpadami, leśnictwa, rolnictwa, rybołówstwa, turystyki i wykorzystywania terenu, opracowywanych lub przyjmowanych przez organy administracji, wyznaczających ramy dla późniejszej realizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko (...);

Art. 51. 1. Organ opracowujący projekt dokumentu, o którym mowa w art. 46 lub 47, sporządza prognozę oddziaływania na środowisko.

2. Prognoza oddziaływania na środowisko (...):

- 2) określa, analizuje i ocenia: (...),
- c) istniejące problemy ochrony środowiska istotne z punktu widzenia realizacji projektowanego dokumentu, w szczególności dotyczące obszarów podlegających ochronie na podstawie ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody,
- d) cele ochrony środowiska ustanowione na szczeblu międzynarodowym, wspólnotowym i krajowym, istotne z punktu widzenia projektowanego dokumentu, oraz sposoby, w jakich te cele i inne problemy środowiska zostały uwzględnione podczas opracowywania dokumentu,
- e) przewidywane znaczące oddziaływania, w tym oddziaływania bezpośrednie, pośrednie, wtórne, skumulowane, krótkoterminowe, średnioterminowe i długoterminowe, stałe i chwilowe oraz pozytywne i negatywne, na cele i przedmiot ochrony obszaru Natura 2000 oraz integralność tego obszaru, a także na środowisko, a w szczególności na: różnorodność biologiczną, ludzi, zwierzęta, rośliny, wodę, powietrze, powierzchnię ziemi, krajobraz, klimat, zasoby naturalne, zabytki, dobra materialne – z uwzględnieniem zależności między tymi elementami środowiska i między oddziaływaniami na te elementy; (...)

Por. rozdz. 2.2, str. 26-31.

W ramach „celów ochrony środowiska ustanowionych na szczeblu międzynarodowym” (art. 51 ust 2d ustawy) analizowanych w prognozie oddziaływania planu na środowisko, należy wymagać uwzględnienia m. in. celu Ramowej Dyrektywy Wodnej: „zapobieganie dalszemu pogarszaniu oraz ochrona i poprawa stanu ekosystemów wodnych oraz, w odniesieniu do ich potrzeb wodnych, ekosystemów lądowych i terenów podmokłych bezpośrednio uzależnionych od ekosystemów wodnych” (art. 1 pkt a Ramowej Dyrektywy Wodnej).

W ramach „celów ochrony środowiska ustanowionych na szczeblu krajowym” wydaje się konieczne uwzględnienie celów środowiskowych dla wód, wynikających z art. 38d-38f Prawa Wodnego, a transponujących cele z art. 4 Ramowej Dyrektywy Wodnej, w szczególności:

- osiągnięcie dobrego stanu ekologicznego i dobrego stanu chemicznego naturalnych wód powierzchniowych,
- osiągnięcie dobrego potencjału ekologicznego i dobrego stanu chemicznego silnie zmienionych i sztucznych wód powierzchniowych,

- osiągnięcie dobrego stanu ilościowego oraz dobrego stanu chemicznego wód podziemnych,
- osiągnięcie (w zakresie warunków wodnych) „norm i celów” wynikających z przepisów szczególnych dot. form ochrony przyrody, czyli celów ochrony form ochrony przyrody, w tym właściwego stanu ochrony gatunków i siedlisk przyrodniczych chronionych w obszarach Natura 2000.

W ramach oceny oddziaływania planu na wodę (art. 51 ust 2e ustawy), aby można było ocenić oddziaływanie na stan wód, należy m.in. wymagać oceny oddziaływania na poszczególne elementy jakości brane do oceny stanu ekologicznego wód. Elementy te określa rozporządzenie Ministra Środowiska z 9 listopada 2011 w sprawie klasyfikacji stanu ekologicznego, potencjału ekologicznego i stanu chemicznego jednolitych części wód powierzchniowych. Np. dla rzeki należy wymagać ocenienia oddziaływania na: skład i liczebność flory wodnej, skład i liczebność bezkręgowców bentosowych, skład, liczebność i strukturę wiekową ichtiofauny, wielkość i dynamikę przepływu wód, związek wód rzeki z wodami podziemnymi, ciągłość cieku, zmienność głębokości i szerokości rzeki, strukturę i skład podłoża, strukturę strefy nadbrzeżnej (w tym jej roślinność), warunki termiczne wody, warunki natlenienia wody, ew. zasolenie wody, ew. zakwaszenie wody, ew. zanieczyszczenie wody substancjami priorytetowymi, ew. zanieczyszczenie wody innymi substancjami w znacznych ilościach.

Art. 63. 1. Obowiązek przeprowadzenia oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko dla planowanego przedsięwzięcia mogącego potencjalnie znacząco oddziaływać na środowisko stwierdza, w drodze postanowienia, organ właściwy do wydania decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach, uwzględniając łącznie następujące uwarunkowania:

- 1) rodzaj i charakterystykę przedsięwzięcia, z uwzględnieniem:
  - a) skali przedsięwzięcia i wielkości zajmowanego terenu oraz ich wzajemnych proporcji,
  - b) powiązań z innymi przedsięwzięciami, w szczególności kumulowania się oddziaływań przedsięwzięć znajdujących się na obszarze, na który będzie oddziaływać przedsięwzięcie,
  - c) wykorzystywania zasobów naturalnych,
  - d) emisji i występowania innych uciążliwości,
  - e) ryzyka wystąpienia poważnej awarii, przy uwzględnieniu używanych substancji i stosowanych technologii;
- 2) usytuowanie przedsięwzięcia, z uwzględnieniem możliwego zagrożenia dla środowiska, w szczególności przy istniejącym użytkowaniu terenu, zdolności samooczyszczania się środowiska i odnawiania się zasobów naturalnych, walorów przyrodniczych i krajobrazowych oraz uwarunkowań miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego – uwzględniające:
  - a) obszary wodno-błotne oraz inne obszary o płytkim zaleganiu wód podziemnych,
  - b) obszary wybrzeży,
  - c) obszary górskie lub leśne,
  - d) obszary objęte ochroną, w tym strefy ochronne ujęć wód i obszary ochronne zbiorników wód śródlądowych,

- e) obszary wymagające specjalnej ochrony ze względu na występowanie gatunków roślin i zwierząt lub ich siedlisk lub siedlisk przyrodniczych objętych ochroną, w tym obszary Natura 2000 oraz pozostałe formy ochrony przyrody,
  - f) obszary, na których standardy jakości środowiska zostały przekroczone,
  - g) obszary o krajobrazie mającym znaczenie historyczne, kulturowe lub archeologiczne,
  - h) gęstość zaludnienia,
  - i) obszary przylegające do jezior,
  - j) uzdrowiska i obszary ochrony uzdrowskowej;
- 3) rodzaj i skalę możliwego oddziaływania rozważanego w odniesieniu do uwarunkowań wymienionych w pkt 1 i 2, wynikające z:
- a) zasięgu oddziaływania – obszaru geograficznego i liczby ludności, na którą przedsięwzięcie może oddziaływać,
  - b) transgranicznego charakteru oddziaływania przedsięwzięcia na poszczególne elementy przyrodnicze,
  - c) wielkości i złożoności oddziaływania, z uwzględnieniem obciążenia istniejącej infrastruktury technicznej,
  - d) prawdopodobieństwa oddziaływania,
  - e) czasu trwania, częstotliwości i odwracalności oddziaływania.

Por. rozdz. 2.3, str. 40-71.

Mimo braku literalnego wskazania, możliwość negatywnego wpływu przedsięwzięcia na stan wód i związanego z tym nieosiągnięcia celów środowiskowych, powinna być przesłanką na rzecz przeprowadzenia oceny oddziaływania na środowisko. Po pierwsze, samo usytuowanie przedsięwzięcia na obszarach wodno-błotnych (to pojęcie obejmuje także wody), obszarach objętych ochroną (co oznacza nie tylko formy ochrony przyrody, ale także wszystkie wody – w związku z art. 38 ust 1 Prawa Wodnego), albo w sąsiedztwie jezior – jest przesłanką wymagającą uwzględnienia przy kwalifikacji przedsięwzięcia do wymogu przeprowadzenia oceny oddziaływania na środowisko. Po drugie, obowiązek taki wynika z obowiązku prowspólnotowej interpretacji prawa – każdy organ administracji obowiązany jest w granicach swoich kompetencji interpretować i stosować prawo krajowe tak, by zapewnić skuteczność prawa unijnego: w tym przypadku nakładanie obowiązku przeprowadzania ocen oddziaływania na środowisko i ewentualne stosowanie art. 81 ust 3 ustawy oos jest niezbędne dla zapewnienia skuteczności art. 4(7) Ramowej Dyrektywy Wodnej.

W karcie informacyjnej przedsięwzięcia powinny w tym celu konsekwentnie znaleźć się więc informacje:

- w ramach informacji o „usytuowaniu przedsięwzięcia” – informacja o usytuowaniu względem zlewni i jednolitych części wód (w celu identyfikacji celu środowiskowego dla wód, na który przedsięwzięcie mogłoby potencjalnie oddziaływać),
- w ramach informacji o przedsięwzięciu (rodzaju, skali, technologii, wykorzystaniu wody, rodzaju i przewidywanej ilości ścieków) – informacje umożliwiające ocenę, czy możliwy jest wpływ przedsięwzięcia na którykolwiek z elementów jakości do klasyfikacji stanu ekologicznego wód, albo na stan chemiczny wód.

Art. 71. 1. Decyzja o środowiskowych uwarunkowaniach określa środowiskowe uwarunkowania realizacji przedsięwzięcia.

2. Uzyskanie decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach jest wymagane dla planowanych:

- 1) przedsięwzięć mogących zawsze znacząco oddziaływać na środowisko;
- 2) przedsięwzięć mogących potencjalnie znacząco oddziaływać na środowisko.

Art. 81. (...) 3. Jeżeli z oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko wynika, że przedsięwzięcie może spowodować nieosiągnięcie celów środowiskowych zawartych w planie gospodarowania wodami na obszarze dorzecza organ właściwy do wydania decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach odmawia zgody na realizację przedsięwzięcia, o ile nie zachodzą przesłanki, o których mowa w art. 38j ustawy z dnia 18 lipca 2001 r. – Prawo wodne.

Jeżeli przedsięwzięcie pogarszałoby stan wód, lub utrudniało albo uniemożliwiało osiągnięcie dobrego stanu wód, to należy odmówić zgody na jego realizację - chyba że zachodzi sytuacja wyjątku z art. 38j Prawa Wodnego.

Oznacza to w szczególności, że na organie przeprowadzającym ocenę oddziaływania na środowisko ciąży obowiązek zbadania, czy zachodzą okoliczności wskazane w tym przepisie. W przeciwnym razie postępowanie administracyjne uchybiałoby wymogom art. 7 KPA.

Jeżeli prawdopodobne jest oddziaływanie przedsięwzięcia na stan jednolitej części wód (np. rzeka, jezioro), także poza jakimikolwiek obszarami chronionymi, to w procedurze oceny konieczne jest w szczególności:

- Ustalenie, jaki jest cel środowiskowy dla odpowiedniej jednolitej części wód – będzie to cel, o którym mowa w art. 38d i ew. 38f Prawa Wodnego (stosuje się ten z nich, który jest ostrzejszy). Przesłanki określające cel z art. 38d i termin jego osiągnięcia zapisane są dla każdej jednolitej części wód w planie gospodarowania wodami dorzecza, zatwierdzonym przez Radę Ministrów 22.02.2011 r. i opublikowanym w Monitorze Polskim. Należy pamiętać, że cel – obejmujący m. in. „dobry stan ekologiczny” lub „dobry potencjał ekologiczny” wód – oznacza konkretne wymogi względem każdego z elementów jakości wód, wymienionych w rozporządzeniu Ministra Środowiska z 9 listopada 2011 r. w sprawie klasyfikacji stanu ekologicznego, potencjału ekologicznego i stanu chemicznego jednolitych części wód.
- Następnie zbadanie, czy i w jaki sposób przedsięwzięcie będzie oddziaływać na ten cel (w tym na stan ekologiczny wód). Wymaga to obowiązkowego zbadania oddziaływania przedsięwzięcia na każdy z elementów jakości branych pod uwagę przy klasyfikacji ich stanu lub potencjału (lista elementów z cytowanego wyżej rozporządzenia MS z 9 listopada 2011) – a więc - np. dla rzeki – zbadania oddziaływania na: skład i liczebność flory wodnej, skład i liczebność bezkręgowców bentosowych, skład, liczebność i strukturę wiekową ichtiofauny, wielkość i dynamikę przepływu wód, związków wód rzeki z wodami podziemnymi, ciągłość cieku, zmienność głębokości i szerokości rzeki, strukturę i skład podłoża, strukturę strefy nadbrzeżnej (w tym jej roślinność), warunki termiczne wody, warunki natlenienia wody, ew. zasolenie wody, ew. zakwaszenie wody, ew. zanieczyszczenie wody substancjami priorytetowymi, ew. zanieczyszczenie wody innymi substancjami w znacznych ilościach.

Na podstawie art. 66 ust. 1 pkt 2 ustawy o.o.s., raport oddziaływania na środowisko powinien zawierać „*opis elementów przyrodniczych środowiska objętych zakresem przewidywanego oddziaływania planowanego przedsięwzięcia na środowisko*”, a na podstawie art. 66 ust. 1 pkt 7 – „*uzasadnienie proponowanego przez wnioskodawcę wariantu, ze wskazaniem jego oddziaływania na środowisko, w szczególności na (...) wodę (...)*”. Wydaje się, że przepisy te upoważniają do żądania opisu poszczególnych elementów jakości stanu wód (są

to bowiem „elementy przyrodnicze środowiska”) oraz do żądania opisu oddziaływania przedsięwzięcia na każdy z tych elementów (tylko w ten sposób można bowiem opisać „oddziaływanie na wodę”, biorąc pod uwagę aktualny wymóg art. 81 ust 3 ustawy o oś).

Prawo Wodne, Art. 1. (...) 4. Gospodarowanie wodami jest prowadzone w taki sposób, aby działając w zgodzie z interesem publicznym, nie dopuszczać do wystąpienia możliwego do uniknięcia pogorszenia ekologicznych funkcji wód oraz pogorszenia stanu ekosystemów lądowych i terenów podmokłych bezpośrednio zależnych od wód.

Art. 21. 1. Utrzymywanie wód stanowi obowiązek ich właściciela (...).

Art. 22. 1. Utrzymywanie śródlądowych wód powierzchniowych oraz morskich wód wewnętrznych polega na zachowaniu lub odtworzeniu stanu ich dna lub brzegów oraz na konserwacji lub remoncie istniejących budowli regulacyjnych w celu zapewnienia swobodnego spływu wód oraz lodów, a także właściwych warunków korzystania z wód (...).

Art. 23. Utrzymywanie brzegu morskiego polega na budowie, utrzymywaniu i ochronie umocnień brzegowych w obrębie pasa technicznego ustanowionego przepisami ustawy z dnia 21 marca 1991 r. o obszarach morskich Rzeczypospolitej Polskiej i administracji morskiej.

W praktyce występują wątpliwości przy rozstrzyganiu, czy niektóre działania w wodach są ich „utrzymywaniem” czy „regulacją”. Tymczasem, rozstrzygnięcie takie ma istotne konsekwencje prawne. Regulacja wód jest bowiem przedsięwzięciem mogącym znacząco oddziaływać na środowisko i wymaga uzyskania decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach, a także pozwolenia wodnoprawnego. Utrzymywanie wód nie wymaga uzyskania w/w decyzji, choć nie znaczy to, że nie wymaga niekiedy uzyskania innych decyzji i zezwoleń (zob. dalej).

Jako że określenie „odtworzenie stanu ich dna lub brzegów” nakłada się na użyte w stosunku do regulacji wód „kształtowanie przekroju podłużnego i poprzecznego oraz układu poziomego koryta cieku naturalnego”, ze względu na szerokie zastosowanie dyrektywy 85/337/EWG, również te (definiowane jako utrzymaniowe) działania należy uznać za przedsięwzięcie mogące potencjalnie znacząco oddziaływać na środowisko (właśnie jako regulację wód) (T. Wilżak 2011 - *Przedsięwzięcia mogące znacząco oddziaływać na środowisko – przewodnik po rozporządzeniu Rady Ministrów*. (Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska, Warszawa 2011 r.), <http://www.gdos.gov.pl>.

Por. także komentarz do art. 38i Prawa Wodnego.

Art 24. Utrzymywanie śródlądowych wód powierzchniowych oraz morskich wód wewnętrznych i brzegu morskiego nie może naruszać istniejącego dobrego stanu tych wód oraz warunków wynikających z ochrony wód.

Art. 38. 1. Wody, jako integralna część środowiska oraz siedliska dla zwierząt i roślin, podlegają ochronie, niezależnie od tego, czyją stanowią własność.

Żyzna buczyna (siedlisko 9130) w uroczysku Radęcin w Drawieńskim Parku Narodowym (także obszar Natura 2000). Stary, ściśle chroniony las jest regionalnie miejscem kluczowym dla różnorodności biologicznej buczyn: większość rzadkich i zagrożonych gatunków związanych z buczynami skupia się właśnie tutaj. Istnienie miejsc wyłączonych z zagospodarowania jest kluczem do ochrony leśnych siedlisk przyrodniczych i związanej z nimi różnorodności biologicznej.

Kompleks lasów łęgowych i starorzeczy w uroczysku Krajkowo nad Wartą (obszar Natura 2000 Rogalińska Dolina Warty). Stare zamierające dęby są dodatkowo biotopem kozioroga dobosza i pachnicy dębowej. Najlepsza ochrona tego miejsca to nieingerencja, ale równocześnie dopuszczenie i odtworzenie okresowych wylewów Warty (co tym samym stanie się celem środowiskowym dla Warty).

Kwietna, wilgotna łąka w Puszczy Drawskiej, w obszarze Natura 2000, biotop czerwończyka nieparka, którego gąsienice żerują na szczawiu. Do ochrony wymaga ekstensywnego koszenia. Zachowania odpowiednich warunków wodnych można żądać od zarządzających wodami jako realizacji celu środowiskowego dla obszaru chronionego.

Ciepłolubne, bogate florystycznie murawy naspiaskowe w obszarze Natura 2000 na Suwalszczyźnie, bardzo licznie występuje w nich sasanka łąkowa, a nielicznie także sasanka otwarta. Tych muraw omal nie zalesiono, niszcząc siedlisko Natura 2000, w ramach źle zaprojektowanej kompensacji za budowę obwodnicy Augustowa. Te błędne pomysły udało się jednak powstrzymać. Ochrona wymaga kontynuacji ekstensywnego wypasu.

Warnie Bagno – kopuła torfowiska wysokiego typu bałtyckiego (siedlisko 7110), obszar Natura 2000. Ochrona polega na dokładnym zablokowaniu sztucznych rowów, które odwadniały kopułę, oraz na usuwaniu drzew, które wkroczyły na kopułę w wyniku jej przesuszenia.

Bezodpływowe torfowisko przejściowe (siedlisko 7140) w obszarze Natura 2000, na poligonie drawskim. Zależne od wód gruntowych i od topogenicznego zasilania w wodę, ochrona możliwa tylko przez ochronę poziomu wód gruntowych.

Siedliska wydm nadmorskich najlepiej chronić jako dynamiczny kompleks, kształtowany przez naturalne procesy. Planowany obszar Natura 2000 na poligonie Wicko.

Korzystająca z walorów przyrodniczych turystyka jest szansą na trwałe funkcjonowanie obszaru Natura 2000 w wymiarze nie tylko przyrodniczym, ale także gospodarczym i społecznym. Aby nie niszczyła przyrody, niekiedy trzeba jednak ją ograniczać co do udostępnionych miejsc, czasu i liczby turystów. Obszar Natura 2000 Doliny Brdy i Chociny w Borach Tucholskich.

Ramieniowe jezioro Wielki Bytyń na Pomorzu Zachodnim (siedlisko przyrodnicze 3140, obszar Natura 2000 i rezerwat przyrody, jednolita część wód PLLW10621). Strefa brzegowa niemal w całości jest biernie chroniona, skuteczność ochrony zależy jednak od tego, czy uda się utrzymać w ryzach presję wędkarstwa i innych form rekreacji oraz zapobiec masowemu rozwojowi zabudowy rekreacyjnej w pobliżu. Wymogi ochrony siedliska 3140 zaostrzają tu cel środowiskowy do poziomu „bardzo dobrego” stanu ekologicznego wód.

Umocnienie brzegu Odry (silnie zmieniona jednolita część wód PLRW60002119199) w pobliżu Cedyni. Taka nowa inwestycja stanowi trwale przekształcenie strefy brzegowej – jednego z elementów jakości wód. W obecnym stanie prawnym nie może być realizowana jako „utrzymywanie wód”, a wymaga decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach.

Rzeka Korytnica w Puszczy Drawskiej – naturalna jednolita część wód PLRW6000181888729. Celem środowiskowym jest dobry stan wód, oraz – w związku z położeniem w obszarze Natura 2000 – właściwe warunki wodne dla ryb oraz dla przyległych łągów. Mimo naturalnego charakteru śródlęśnej rzeki, dla osiągnięcia tych celów potrzebne są działania – przywrócenie ciągłości ekologicznej na piętrzeniach istniejących poniżej.

Rzeka Miłostawka w Wielkopolsce – silnie zmieniona jednolita część wód PLRW600017185489 poza obszarami chronionymi. Cele środowiskowym jest dobry stan chemiczny i dobry potencjał ekologiczny wód – czyli w tym przypadku renaturyzacja rzeki z założeniem jednak akceptacji jej przekształceń służących rolnictwu.

2. Celem ochrony wód jest utrzymywanie lub poprawa jakości wód oraz biologicznych stosunków w środowisku wodnym i na terenach podmokłych (...).

Art. 38d. 1. Celem środowiskowym dla jednolitych części wód powierzchniowych niewyznaczonych jako sztuczne lub silnie zmienione jest ochrona, poprawa oraz przywracanie stanu jednolitych części wód powierzchniowych, tak aby osiągnąć dobry stan tych wód.

2. Celem środowiskowym dla sztucznych i silnie zmienionych jednolitych części wód powierzchniowych jest ochrona tych wód oraz poprawa ich potencjału i stanu, tak aby osiągnąć dobry potencjał ekologiczny i dobry stan chemiczny sztucznych i silnie zmienionych jednolitych części wód powierzchniowych (...).

Art. 38e. 1. Celem środowiskowym dla jednolitych części wód podziemnych jest:

- 1) zapobieganie lub ograniczanie wprowadzania do nich zanieczyszczeń;
- 2) zapobieganie pogorszeniu oraz poprawa ich stanu;
- 3) ochrona i podejmowanie działań naprawczych, a także zapewnianie równowagi między poborem a zasilaniem tych wód, tak aby osiągnąć ich dobry stan (...).

Art. 38f. 11. Celem środowiskowym dla obszarów chronionych, o których mowa w art. 113 ust. 4, jest osiągnięcie norm i celów wynikających z przepisów szczególnych na podstawie których te obszary zostały utworzone, o ile nie zawierają one w tym zakresie odmiennych postanowień.

2. Cele, o których mowa w ust. 1, zamieszcza się w planie gospodarowania wodami na obszarze dorzecza (...).

Art. 38g. 1. Jeżeli dla określonej jednolitej części wód stosuje się większą liczbę celów środowiskowych, spośród wymienionych w art. 38d–38f, realizuje się cel formułujący bardziej rygorystyczne wymagania, z zastrzeżeniem art. 114a ust. 1.

Art. 38h. 1. Jednolita część wód powierzchniowych może zostać wyznaczona jako sztuczna lub silnie zmieniona, jeżeli:

- 1) zmiana jej cech hydromorfologicznych, konieczna dla osiągnięcia dobrego stanu ekologicznego, miałaby znaczące negatywne oddziaływanie na:
  - a) środowisko,
  - b) żeglugę i infrastrukturę portową lub korzystanie z wód w celach rekreacyjnych,
  - c) prowadzenie działalności, dla której jest dokonywane piętrzenie wody, w szczególności na potrzeby zaopatrzenia ludności w wodę przeznaczoną do spożycia, wytwarzania energii elektrycznej lub nawadniania,
  - d) regulację stosunków wodnych, ochronę przed powodzią i melioracje odwadniające,
  - e) przedsięwzięcia inne niż wymienione w lit. b–d, stanowiące równorzędny interes publiczny istotny dla zrównoważonego rozwoju;
- 2) realizacja celów publicznych, którym służy sztuczna lub silnie zmieniona jednolita część wód powierzchniowych, z przyczyn technicznych lub z uwagi na nieproporcjonalnie wysokie, w stosunku do spodziewanych korzyści, koszty ich realizacji, nie jest możliwa w inny sposób, mniej obciążający środowisko.

2. Wyznaczenie jednolitej części wód powierzchniowych jako sztucznej lub silnie zmienionej wymaga szczegółowego uzasadnienia w planie gospodarowania wodami na obszarze dorzecza i podlega weryfikacji co 6 lat.

Art. 38i. 1. Dopuszczalne jest czasowe pogorszenie stanu jednolitych części wód, jeżeli jest ono wynikiem zjawisk o charakterze naturalnym lub skutkiem siły wyższej, nadzwyczajnych lub niemożliwych do przewidzenia, w szczególności ekstremalnych zjawisk powodziowych lub długotrwałej suszy, zdarzeń o charakterze terrorystycznym, zakłócenia funkcjonowania infrastruktury krytycznej w rozumieniu ustawy z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym, lub niedających się przewidzieć katastrof, oraz jeżeli zostaną spełnione następujące warunki:

- 1) zostały podjęte działania mające na celu zapobieżenie dalszemu pogorszeniu stanu wód, które nie zagrażą realizacji celów środowiskowych dla pozostałych wód;
- 2) w planie gospodarowania wodami na obszarze dorzecza zostały ustalone warunki i wskaźniki kwalifikowania okoliczności i zjawisk, powodujących czasowe pogorszenie stanu jednolitych części wód;
- 3) działania, o których mowa w pkt 1 i 4, zostały zawarte w programie wodnośrodowiskowym kraju i nie zagrażą przywróceniu poprzedniego stanu jednolitych części wód, gdy ustąpią przyczyny czasowego pogorszenia stanu tych wód;
- 4) oddziaływania okoliczności i zjawisk, powodujących czasowe pogorszenie stanu jednolitych części wód, są corocznie analizowane i zostały podjęte działania mające na celu przywrócenie poprzedniego stanu jednolitych części wód, tak szybko, jak jest to możliwe w warunkach racjonalnego działania; 5) opis skutków okoliczności i zjawisk oraz podjętych i kontynuowanych działań, o których mowa w pkt 1 i 4, zostanie zawarty w najbliższej aktualizacji planu gospodarowania wodami na obszarze dorzecza.

2. Nie stanowi czasowego pogorszenia stanu jednolitych części wód tymczasowe wahanie stanu jednolitych części wód, jeżeli jest ono związane z utrzymywaniem wód powierzchniowych oraz morskich wód wewnętrznych i brzegu morskiego zgodnie z interesem publicznym, o ile stan tych wód jest przywracany bez konieczności prowadzenia działań naprawczych.

Jednak, jakakolwiek trwała zmiana elementów jakości wód (np. umocnienie strefy brzegowej, wycięcie drzew w strefie brzegowej, wyrównanie spadków rzeki, zmniejszenie różnorodności siedlisk dla ryb) w wyniku prac utrzymaniowych nie mieściłaby się w tym wyjątku i musiałaby być uznawana za „pogorszenie stanu wód”, zakazane co do zasady przez art. 24 Prawa Wodnego. Tym samym, działania takie nie mogą być realizowane pod nazwą „utrzymywania wód” – nie ma bowiem żadnego sposobu udzielenia zgody na odstępstwo od art. 24. Działania takie mogą natomiast być realizowane w pewnych okolicznościach (np. w imię wymogów nadrzędnego interesu publicznego) pod nazwą „regulacji wód”, ponieważ wówczas zgoda na nie może być wyrażona w trybie odpowiednich decyzji administracyjnych, zgodnych z art. 38j Prawa Wodnego.

Art. 38j. 1. Dopuszczalne jest nieosiągnięcie dobrego stanu ekologicznego oraz niezapobieżenie pogorszeniu stanu ekologicznego jednolitych części wód powierzchniowych oraz dobrego potencjału ekologicznego sztucznych i silnie zmienionych jednolitych części wód powierzchniowych, o których mowa w art. 38d ust. 1 i 2, jeżeli:

- 1) jest ono skutkiem nowych zmian właściwości fizycznych tych wód albo
- 2) niezapobieżenie pogorszenia się stanu tych wód ze stanu bardzo dobrego do dobrego jest wynikiem nowych działań człowieka, zgodnych z zasadą zrównoważonego rozwoju i niezbędnych dla rozwoju społeczeństwa.

2. Dopuszczalne jest nieosiągnięcie dobrego stanu oraz niezapobieżenie pogorszeniu stanu jednolitych części wód podziemnych, o których mowa w art. 38e, jeżeli jest ono skutkiem:

- 1) nowych zmian właściwości fizycznych jednolitych części wód powierzchniowych albo
  - 2) zmian poziomu zwierciadła tych wód.
3. Przepisy ust. 1 i 2 stosuje się, jeżeli są spełnione łącznie następujące warunki:
- 1) podejmowane są wszelkie działania, aby łagodzić skutki negatywnych oddziaływań na stan jednolitych części wód;
  - 2) przyczyny zmian i działań, o których mowa w ust. 1 i 2, są szczegółowo przedstawione w planie gospodarowania wodami na obszarze dorzecza;
  - 3) przyczyny zmian i działań, o których mowa w ust. 1 i 2, są uzasadnione nadrzędnym interesem publicznym, a pozytywne efekty dla środowiska i społeczeństwa związane z ochroną zdrowia, utrzymaniem bezpieczeństwa oraz zrównoważonym rozwojem przeważają nad korzyściami utraconymi w następstwie tych zmian i działań;
  - 4) zakładane korzyści wynikające ze zmian i działań, o których mowa w ust. 1– 3, nie mogą zostać osiągnięte przy zastosowaniu innych działań, korzystniejszych z punktu widzenia interesów środowiska, ze względu na negatywne uwarunkowania wykonalności technicznej lub nieproporcjonalnie wysokie koszty w stosunku do spodziewanych korzyści.

Przesłanki z art. 38j są weryfikowane w toku postępowania w sprawie oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko prowadzonego na etapie zasadniczym, tj. na etapie decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach. Podstawą ew. odmowy zgody na realizację przedsięwzięcia jest art. 81 ust 3 ustawy o oś (por. str. 61).

Zobacz także: *Zasady weryfikacji przesłanek z art. 4 ust. 7 Ramowej Dyrektywy Wodnej w odniesieniu do przedsięwzięć przeciwpowodziowych realizowanych w stanie prawnym obowiązującym przed i po 18 marca 2011 r.* Krajowy Zarząd Gospodarki Wodnej, <http://www.kzgw.gov.pl>

Zobacz także: *Common Implementation Strategy for Water Framework Directive. Guidance No 20. Exemptions to the environmental objectives* (<http://circa.europa.eu>). Tłumaczenie polskie: KZGW 201 (<http://www.rdw.org.pl/materialy-metodyki-i-opracowania.html>).

Art. 38k. Wyznaczanie jednolitych części wód powierzchniowych jako sztucznych lub silnie zmienionych, o którym mowa w art. 38h ust. 1, ustalanie mniej rygorystycznych celów środowiskowych, o którym mowa w art. 114a ust. 1, dopuszczanie czasowego pogorszenia stanu jednolitych części wód, o którym mowa w art. 38i, oraz stosowanie przepisów, o których mowa w art. 38j, nie może trwale uniemożliwiać ani zagrażać realizacji:

- 1) celów środowiskowych ustalonych dla innych jednolitych części wód w granicach tego samego dorzecza;
- 2) wymogów dotyczących ochrony środowiska wynikających z odrębnych przepisów.

Art. 114a. 1. Dopuszcza się ustalenie mniej rygorystycznych celów środowiskowych niż określone w art. 38d i 38e dla wybranych jednolitych części wód, które są w takim stopniu zmienione działalnością człowieka lub których naturalne warunki są takie, że osiągnięcie tych celów byłoby niewykonalne lub rodziłoby nieproporcjonalnie wysokie koszty w stosunku do spodziewanych korzyści i jednocześnie:

- 1) potrzeby w zakresie środowiska, społeczne lub gospodarcze, zaspokajane przez taką działalność człowieka, nie mogą być zaspokojone za pomocą innych działań, korzystniejszych z punktu widzenia środowiska i bez ponoszenia nieproporcjonalnie wysokich kosztów w stosunku do spodziewanych korzyści;
  - 2) dla wód powierzchniowych osiąga się najlepszy z możliwych stan ekologiczny i chemiczny przy danych oddziaływaniach, których nie można było by w racjonalny sposób uniknąć z powodu charakteru działalności człowieka lub rodzaju zanieczyszczenia;
  - 3) dla wód podziemnych zachodzą możliwie jak najmniejsze zmiany dobrego stanu ilościowego i dobrego stanu chemicznego przy danych oddziaływaniach, których nie można byłoby w racjonalny sposób uniknąć z powodu charakteru działalności człowieka lub rodzaju zanieczyszczenia;
  - 4) nie zachodzi dalsze pogorszenie stanu jednolitych części wód.
2. Mniej rygorystyczne cele środowiskowe zawiera się i szczegółowo uzasadnia w planie gospodarowania wodami na obszarze dorzecza oraz weryfikuje co 6 lat.

Art. 125. Pozwolenie wodnoprawne nie może naruszać:

- 1) ustaleń planu gospodarowania wodami na obszarze dorzecza, z wyjątkiem okoliczności, o których mowa w art. 38j, lub ustaleń warunków korzystania z wód regionu wodnego lub warunków korzystania z wód zlewni;
- 2) ustaleń miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego oraz decyzji o warunkach zabudowy;
- 3) wymagań ochrony zdrowia ludzi, środowiska i dóbr kultury wpisanych do rejestru zabytków oraz wynikających z odrębnych przepisów.

Art. 126. Wydania pozwolenia wodnoprawnego odmawia się, jeżeli: (...) projektowany sposób korzystania z wody narusza ustalenia dokumentów, o których mowa w art. 125 pkt 1 i 2, lub nie spełnia wymagań, o których mowa w art. 125 pkt 3; (...)

Art. 136. 1. Pozwolenie wodnoprawne można cofnąć lub ograniczyć bez odszkodowania, jeżeli:

- 1) zakład zmienia cel i zakres korzystania z wód lub warunki wykonywania uprawnień ustalonych w pozwoleniu;
- 2) urządzenia wodne wykonane zostały niezgodnie z warunkami ustalonymi w pozwoleniu wodnoprawnym lub nie są należycie utrzymywane;
- 3) zakład nie realizuje obowiązków wobec innych zakładów posiadających pozwolenie wodnoprawne, uprawnionych do rybactwa oraz osób narażonych na szkody, albo nie realizuje przedsięwzięć ograniczających negatywne oddziaływanie na środowisko, ustalonych w pozwoleniu;
- 4) zasoby wód podziemnych uległy zmniejszeniu w sposób naturalny;
- 5) zakład nie rozpoczął w terminie korzystania z uprawnień wynikających z pozwolenia wodnoprawnego, z powodów innych niż określone w art. 135 pkt 3, lub nie korzystał z tych uprawnień przez okres co najmniej 2 lat;
- 6) nastąpiła zmiana przepisów, o których mowa w art. 45 ust. 1 pkt 3 i ust. 2;
- 7) jest to konieczne dla osiągnięcia celów środowiskowych w zakresie wynikającym z planu gospodarowania wodami na obszarze dorzecza, warunków korzystania z wód regionu wodnego lub warunków korzystania z wód zlewni i uzasadnione wynikami monitoringu wód.

2. Przeglądu ustaleń pozwoleń wodnoprawnych na pobór wody lub wprowadzanie ścieków do wód, do ziemi lub urządzeń kanalizacyjnych, a także realizacji tych pozwoleń właściwy organ dokonuje co najmniej raz na 4 lata; w przypadku zaistnienia okoliczności, o których mowa w ust. 1, właściwy organ z urzędu może cofnąć lub ograniczyć pozwolenie wodnoprawne bez odszkodowania.

2.8. Ochrona gatunkowa

Konteks t eur opejski:

Dyrektywa siedliskowa, Artykuł 12. 1. Państwa Członkowskie podejmą wymagane środki w celu ustanowienia systemu ścisłej ochrony gatunków zwierząt wymienionych w załączniku IV lit. a) w ich naturalnym zasięgu, zakazujące:

- a) jakichkolwiek form umyślnego chwytania lub zabijania okazów tych gatunków dziko występujących,
- b) umyślnego niepokojenia tych gatunków, w szczególności podczas okresu rozrodu, wychowu młodych, snu zimowego i migracji,
- c) umyślnego niszczenia lub wybierania jaj,
- d) pogarszania stanu lub niszczenia terenów rozrodu lub odpoczynku.

2. W odniesieniu do tych gatunków Państwa Członkowskie wprowadzają zakaz przetrzymywania, transportu, sprzedaży lub wymiany oraz oferowania do sprzedaży lub wymiany okazów pozyskanych ze stanu dzikiego, z wyjątkiem tych pozyskanych legalnie przed wprowadzeniem w życie niniejszej dyrektywy.

3. Zakazy przewidziane w ust. 1 lit. a) i b) i w ust. 2 odnoszą się do wszystkich etapów życia tych zwierząt, do których stosuje się niniejszy artykuł.

4. Państwa Członkowskie ustanawiają system monitorowania przypadkowego chwytania lub zabijania gatunków zwierząt wymienionych w załączniku IV lit. a). W świetle zebranych informacji Państwa Członkowskie podejmują dalsze badania lub środki ochronne, wymagane w celu zapewnienia, aby przypadkowe chwytanie i zabijanie nie miało znacznego negatywnego wpływu na te gatunki.

Art. 13. 1. Państwa Członkowskie podejmują wymagane środki w celu ustanowienia systemu ścisłej ochrony gatunków roślin, wymienionych w załączniku IV lit. b), zakazujące:

- a) umyślnego zrywania, zbierania, ścinania, wrywania lub niszczenia roślin tych gatunków w ich naturalnym zasięgu, dziko występujących;
- b) przetrzymywania, transportu, sprzedaży lub wymiany oraz oferowania do sprzedaży lub wymiany okazów tych gatunków pozyskanych ze stanu dzikiego, z wyjątkiem okazów pozyskanych legalnie przed wprowadzeniem w życie niniejszej dyrektywy.

2. Zakazy określone w ust. 1 lit. a) i b) odnoszą się do wszystkich stadiów biologicznego cyklu roślin, do których stosuje się niniejszy artykuł.

Transpozycja artykułów 12 i 13 wymaga od państw członkowskich nie tylko ustanowienia kompletnych ram legislacyjnych, ale również podjęcia działań konkretnych i szczególnych w zakresie ochrony. „System ścisłej ochrony” nie oznacza tylko ustanowienia odpowiednich przepisów prawa krajowego, ale zakłada podjęcie spójnych i wzajemnie powiązanych działań o charakterze prewencyjnym. Środki wymagane przez art. 12 powinny być takie, aby skutecznie powstrzymać procesy pogarszania stanu lub niszczenia terenów rozrodu lub odpoczynku chomika europejskiego; brak osiągnięcia tego skutku będzie uznany za przesłankę naruszenia obowiązków wynikających z dyrektywy (wyroki ETS w sprawach C-518/04 *Vipera schweitzeri* on Milos, C-103/00 *Caretta caretta* on Zakynthos, C-383/09 chomik alzacki).

Niepodjęcie odpowiednich środków dla faktycznego zapobieżenia niepokojenia zwierząt gatunku chronionego jest uchybieniem obowiązkom wynikającym z art. 12 dyrektywy. Jako umyślne niepokojenie w rozumieniu art. 12 ust. 1b) zaklasyfikowany został np. ruch

motorowerowy na plaży wbrew ogłoszeniom dotyczącym obecności gniazd podlegających ochronie żółwi morskich, oraz obecność rowerów wodnych i żaglówek w obszarze morskim plaż stanowiących lęgowiska żółwi. Państwo członkowskie uchybia zobowiązaniom, gdy nie podejmuje wszelkich niezbędnych, konkretnych kroków w celu uniknięcia z jednej strony umyślnego niepokojenia danego gatunku zwierząt podczas okresu rozmnażania się, a z drugiej strony pogorszenia stanu lub zniszczenia terenów rozrodu (wyrok ETS w sprawie C-103/00 *Caretta caretta* on Zakynthos).

Dopuszczenie do niekorzystnej dla siedlisk gatunku chronionego zmiany struktury upraw rolnych, w wyniku czego liczebność gatunku spada, jest naruszeniem obowiązku wynikającego z dyrektywy. Zapewnienie trwałej ekologicznej funkcjonalności nor chomika europejskiego jest możliwe wyłącznie jeżeli okoliczne tereny rolnicze będą użytkowane w sposób korzystny dla tego gatunku. W języku zakazów oznacza to w konsekwencji, że na tych obszarach muszą zostać zakazane wszystkie sposoby użytkowania szkodliwe dla chomika europejskiego. Francja nie wydała odpowiednich zakazów, lecz próbowała uzyskać odpowiedni sposób użytkowania za pomocą działań wspierających. Jest to jednak jedynie inny środek do uzyskania sterowania zachowaniami wymaganymi przez art. 12 ust. 1 lit. d) dyrektywy siedliskowej. Francja uchybiła temu przepisowi w przypadku, jeżeli środek ten nie był wystarczająco skuteczny (wyrok ETS w sprawie C-383/09 chomik alzacki i opinia rzecznika generalnego w tej sprawie).

Ochronę terenów rozrodu i odpoczynku ochrony terenów rozrodu i odpoczynku należy ujmować na tyle szeroko, by uwzględnić cele dyrektywy siedliskowej – utrzymanie lub odtworzenie właściwego stanu ochrony gatunku. Ochrona terenów rozrodu lub odpoczynku powinna zapewnić, iż będą one mogły przyczynić się do zachowania lub odtworzenia właściwego stanu ochrony danego gatunku, co określa się jako zapewnienie trwałej ekologicznej funkcjonalności. Tereny te powinny zapewniać wszystko, co jest konieczne do skutecznego rozrodu i niezakłóconego odpoczynku danego gatunku. To podejście powoduje, że należy uwzględnić całą paletę różnorodnych ekologicznych potrzeb i strategii chronionego gatunku. Gatunki takie jak na przykład chomik europejski, inaczej niż gatunki poruszające się na większych obszarach, mogą wykorzystywać odizolowane miejsca rozrodu lub odpoczynku nieposiadające w bezpośrednim otoczeniu źerowisk co najwyżej do przejściowego odpoczynku. Gdyby przebywały tam dłużej, zabrakłoby im pożywienia. Dlatego też ochroną terenów rozrodu i odpoczynku powinny zostać objęte także leżące w bezpośrednim otoczeniu nor siedliska potrzebne do przeżycia i rozrodu chomika europejskiego. Art. 12 ust. 1 lit. d) dyrektywy siedliskowej wymaga spójnych i wzajemnie powiązanych działań prewencyjnych skutecznie powstrzymujących ludzkie zachowania, które naruszają lub też całkowicie eliminują ekologiczną funkcjonalność nor chomika europejskiego i otaczających je siedlisk jako terenów jego rozrodu lub odpoczynku. Trwała ekologiczna funkcjonalność miejsc rozrodu i odpoczynku chomika europejskiego, będąca celem dyrektywy siedliskowej, zakłada jednak jako przesłankę, że jego populacje są zdolne do trwałego przeżycia. Dlatego też ochrona tych miejsc musi mieć na celu zachowanie lub odtworzenie zdolnych do przeżycia populacji. Jeżeli stan ochrony danego gatunku jest niewłaściwy jedynie dlatego, że narażony jest on na określone zagrożenia, to być może wystarczy, iż dany gatunek będzie chroniony przed tymi zagrażającymi czynnikami. Gdy jednak – jak ma to miejsce w niniejszym przypadku – populacje danego gatunku są tak małe, że mogą wyginąć w wyniku naturalnych wahań wielkości populacji, celem skutecznego systemu ochrony musi być wystarczające zwiększenie liczby osobników. W konsekwencji ochrona miejsc rozrodu

i odpoczynku powinna zapewnić istnienie gatunku na danym obszarze w długim okresie czasu. Oznacza to w szczególności, że w przypadku występowania zbyt małych populacji siedliska w otoczeniu nor chomika powinny być zagospodarowane w taki sposób, by populacje chomika wzrastały w wystarczającym stopniu. Francja uchybiła swoim zobowiązaniom wynikającym z art. 12 ust. 1 lit. d) dyrektywy siedliskowej przez to, że podjęte przez nią na rzecz chomika europejskiego działania rolnośrodowiskowe nie są wystarczające, aby doprowadzić do rozwoju zdolnych do trwałego przeżycia populacji chomika europejskiego (opinia rzecznika generalnego ETS w sprawie C-383/09 chomik alzacki).

Niezbędna treść działań ochronnych zależy ponadto od stanu ochrony chronionego gatunku. Jeżeli stan ochrony gatunku jest dobry, wystarczy być może przewidzieć abstrakcyjne zakazy z art. 12 ust. 1 dyrektywy siedliskowej i monitorować sytuację gatunku. W przypadku niewłaściwego stanu ochrony powstają dalej idące obowiązki państwa członkowskiego, ponieważ system ochrony ma przyczynić się do odtworzenia właściwego stanu ochrony. Ochrona terenów rozrodu i odpoczynku gatunku znajdującego się w bardzo złym stanie ochrony – tak jak to ma miejsce w przypadku chomika europejskiego w Alzacji – wymaga zatem wyznaczenia dużej przestrzeni, aby zapobiec zniknięciu gatunku i utracie funkcji danych terenów. W miarę możliwości działania ochronne powinny być indywidualnie skierowane na te okoliczności, które są przyczyną niewłaściwego stanu ochrony (opinia rzecznika generalnego ETS w sprawie C-383/09 chomik alzacki).

Zgodnie z art. 4 i załącznikiem II do konwencji berneńskiej należy podjąć właściwe i niezbędne środki ustawodawcze i administracyjne, by zapewnić ochronę siedlisk dzikiej flory i fauny, w szczególności zaś gatunków wymienionych w załączniku II do konwencji. Przepisy wtórnego prawa Unii winny być interpretowane w miarę możliwości zgodnie z międzynarodowymi zobowiązaniami Unii. Dotyczy to w szczególności przepisów dyrektywy siedliskowej dotyczących chomika europejskiego. Powinny one urzeczywistniać w największym możliwym zakresie zobowiązania do ochrony jego siedlisk zgodnie z art. 4 konwencji berneńskiej, chociaż Unia implementowała wprost ten aspekt konwencji berneńskiej odnośnie do chomika europejskiego jedynie w stosunku do terenów rozrodu i odpoczynku (opinia rzecznika generalnego ETS w sprawie C-383/09 chomik alzacki).

Brak spójnych planów działania na rzecz ochrony gatunków z zał. IV powoduje, że system ścisłej ochrony przedstawia luki, i tym samym jest uchybieniem obowiązkom wynikającym z dyrektywy. Brak dostatecznych informacji o gatunkach chronionych, ich terenach odpoczynku czy rozrodu, ani też o zagrożeniach dla tych gatunków, uniemożliwia skuteczne wdrożenie systemu ścisłej ochrony o którym mowa w art. 12 i jest uchybieniem wobec obowiązku stworzenia takiego systemu. Fakt, że państwo członkowskie wykazuje rozmaite inicjatywy, które jednak nie zostały zakończone do czasu upływu terminu wyznaczonego w uzasadnionej opinii, nie może być brany pod uwagę w ocenie uchybienia (wyrok ETS w sprawie C-183/05 *Commission v. Ireland*).

Istnienie zespołu urzędników i strażników zajmujących się ochroną przyrody, nie oznacza samo przez się, że wymagane działania szczególne zostały podjęte. Za uchybienie może być uznany fakt, że zasoby ludzkie powołane do nadzoru i kontroli gatunków wymienionych we wspomnianym załączniku IV oraz ich siedlisk są niewystarczające, by skutecznie spełnić wymóg ścisłej ochrony (wyrok ETS w sprawie C-183/05 *Commission v. Ireland* i opinia rzecznika generalnego).

„Umyślność” (w tekście angielskim „deliberate”) działania przeciwko gatunkom chronionym oznacza intencjonalność takiego działania, lub co najmniej podjęcie działania licząc się z możliwością jego skutku wobec gatunku chronionego (wyrok ETS w sprawie C-221/04 Commission v Spain).

Środki zapobiegające „niszczeniu lub uszkodzeniu miejsc rozmnażania się lub odpoczynku” zwierząt chronionych muszą dotyczyć także działań nieumyślnych. Nie ograniczając zakazu przewidzianego w art. 12 ust. 1 lit. d) dyrektywy do działań zamierzonych, w przeciwieństwie do działań wymienionych w tym artykule pod lit. a-c, prawodawca wspólnotowy wykazał swoją wolę zapewnienia terenom rozrodu lub odpoczynku silniejszej ochrony przed działaniami powodującymi pogorszenie ich stanu lub ich zniszczenie. Ze względu na znaczenie celu ochrony różnorodności biologicznej, do którego realizacji zmierza dyrektywa, nie jest to w żadnym wypadku regulacja nieproporcjonalna (wyroki ETS w sprawie C-98/03 Commission v Germany, C-6/04 Commission v. United Kingdom).

Pogorszenie stanu siedlisk gatunków może zachodzić naturalnie (łącznie z naturalną sukcesją zachodzącą po zaprzestaniu pewnych form użytkowania ziemi takich jak rolnictwo) albo może być spowodowane przez nieprzewidywalne wydarzenia. W przypadku, gdy pogorszenie stanu/zniszczenie miejsc rozrodu i odpoczynku nastąpiło na skutek naturalnego procesu, a nie na skutek prowadzonej działalności to artykuł 12(1) lit. d nie ma zastosowania. Jednak, w sprawie *Caretta caretta*, Trybunał uznał, że obecność budynków na plaży, używanej przez gatunek do rozrodu, przyczyniło się do pogorszenia stanu albo zniszczenia miejsca rozrodu gatunku – niezależnie nawet od tego, czy wybudowano je legalnie, czy nie. Trybunał uznał, że sama obecność budynków na plaży, która została sklasyfikowana jako „obszar ochrony ścisłej” i gdzie „ustawiono specjalne zawiadomienia” była wystarczający do spowodowania naruszenia artykułu 12(1) lit. d. (*Guidance document on the strict protection of animal species of Community interest under the Habitats Directive 92/43/EEC*. European Commission 2007, wyrok ETS w sprawie C-103/00 *Caretta caretta* on Zakynthos).

Zakres koniecznych zgodnie z art. 12 działań ochronnych jest jednak ograniczony przez to, że system ścisłej ochrony powinien obejmować zakazy. Konieczne działania nie muszą zatem dotyczyć zmian będących wynikiem naturalnych procesów. Ludzkie zachowania są natomiast odpowiednim przedmiotem zakazów. Działania wymagane zgodnie z art. 12 ust. 1 lit. d) dyrektywy siedliskowej nie ograniczają się do zakazów w wąskim rozumieniu tego słowa, lecz obejmują także działania podejmowane w celu wyegzekwowania zakazów lub monitorowania gatunku. Nie jest wykluczone wymaganie aktywnych działań także w ramach ochrony gatunków na podstawie art. 12 ust. 1, w szczególności gatunków dla których nie wyznacza się obszarów Natura 2000. Zakazy mające na celu ochronę gatunków mogą mieć oczywiście wpływ na gospodarowanie obszarami, na których znajdują się siedliska. W odniesieniu do ochrony chomika europejskiego można sobie na przykład wyobrazić zakaz głębokiej orki w rolnictwie, ponieważ może ona powodować niszczenie jego nor. Zakazy mogą zostać ukształtowane tak kompleksowo, żeby praktycznie działały jak nakazy, a mianowicie wtedy, gdy dopuszczają jedynie określone pożądane zachowanie. Wyłączenie tej formy sterowania zachowaniami z pojęcia zakazu – a zarazem także z pojęcia systemu ścisłej ochrony – byłoby sprzeczne z celem zachowania lub odtworzenia właściwego stanu ochrony, w przypadku gdy konkretne warunki życiowe danego gatunku wymagają takich działań (opinia rzecznika generalnego ETS w sprawie C-383/09 chomik alzacki).

Zakaz określony artykułem 12(1) lit. d obejmuje tylko określone części cyklu biologicznego gatunków. Pozostałych części siedliska, np. żerowisk nie bierze się pod uwagę dopóki nie pokrywają się z obszarami rozrodczymi albo miejscami odpoczynku. Przykładem tego jest gatunek motyla, *Parnassius apollo*, którego żerowiska pokrywają się z obszarami, gdzie dorosłe składają jaja i gdzie żerują gąsienice tego gatunku. Dla właściwego wdrażania artykułu 12(1) lit. d konieczny jest dobry poziom wiedzy o ekologii (biologii, siedliskach, wielkości populacji, jej rozmieszczeniu i dynamice) jak również o behaviorze gatunku (*Guidance document on the strict protection of animal species of Community interest under the Habitats Directive 92/43/EEC*. European Commission 2007).

Wydanie zezwolenia na przedsięwzięcie mające negatywne konsekwencje dla populacji, miejsc rozrodu lub miejsc odpoczynku gatunków zwierząt chronionych z zał. IV, bez przeprowadzenia odpowiedniej oceny oddziaływania na środowisko lub przed przeprowadzeniem takiej oceny, oznacza że nie zostały podjęte wszystkie działania w celu skutecznego wdrożenia systemu ścisłej ochrony tych gatunków – i tym samym jest sprzeczne z dyrektywą (wyrok ETS w sprawie C-183/05 *Commission v. Ireland*).

Elementem środków ochrony wymaganych art. 12 ust. 1d dyrektywy może być w szczególności wymóg dokonywania – przed zatwierdzeniem planów urbanistycznych w okolicznościach sugerujących, że mogą dotyczyć siedliska chronionego gatunku – analizy dotyczącej chomika europejskiego. W tych dokumentach planistycznych gminy powinny wspierać oszczędne gospodarowanie gruntami i zachować tereny, które są korzystne dla tego gatunku. Taki obowiązek oceny może zasadniczo zapobiec uszkodzaniu lub niszczeniu nor chomika europejskiego na obszarze objętym tymi środkami. Jeżeli bowiem opracowania zostaną wykonane starannie i obiektywnie, powinno zostać ustalone, gdzie występują lub mogą występować nory chomika europejskiego i gdzie w związku z tym należy działać ze szczególną ostrożnością. Jedynie tereny, które mogą być wykorzystywane przez chomika europejskiego w przyszłości, nie muszą być w sposób szczególny chronione zgodnie z art. 12 ust. 1 lit. d) dyrektywy siedliskowej. Dlatego też dla tych terenów nie muszą być wydawane zakazy zabudowy. Dokonanie, na etapie planu urbanizacji, oceny oddziaływania na siedliska chomika, nie wyłącza jednak pozostałych wymogów wynikających z art. 12 dyrektywy w chwili realizacji tego planu. Aktywność właściwych jednostek w zakresie działań społecznych oraz obserwacja zmian stanu populacji chomika europejskiego mogą przyczynić się do tego, że także na tych terenach nory chomika europejskiego zostaną we właściwym czasie odkryte i w ten sposób uniknie się ich uszkodzenia lub zniszczenia. Działania społeczne kierują uwagę na ryzyko uszkodzenia chomikowi europejskiemu, natomiast obserwacja populacji chomika europejskiego może przyczynić się do odkrycia we właściwym czasie istnienia takich populacji. Skoro zaś znany jest już fakt istnienia danej populacji, ustawowe środki ochronne powinny zapobiec uszkodzeniu nor oraz otaczających ich siedlisk przez roboty budowlane (opinia rzecznika generalnego ETS w sprawie C-383/09 *chomik alzacki*).

Wyłączenie a priori pewnych kategorii działań z zakresu przepisów transponujących art. 12 i 13 jest niedopuszczalne. Np. przepis stanowiący, że „nie jest czynem zabronionym nieumyślne zranienie lub zabicie dzikiego zwierzęcia objętego ochroną w ramach działalności rolniczej, rybołówstwa, akwakultury, leśnictwa lub wydobywania torfu lub zaburzenie spokoju lub zniszczenie terenu rozrodu takiego zwierzęcia w ramach przywołanych działalności, a także nieumyślne zabicie lub zranienie takiego zwierzęcia lub zniszczenie lub

naruszenie jego terenu rozrodu lub odpoczynku w trakcie budowy drogi lub wszelkich prac wykopaliskowych albo prac budowlanych lub z zakresu inżynierii oraz w trakcie budowy lub przy wykonywaniu jakichkolwiek innych koniecznych prac lub działań tego rodzaju” - jest niezgodny z dyrektywą (wyrok C-183/05 Commission v. Ireland).

Brak środków prawnych tworzących spójny system monitorowania przypadkowego chwytania lub zabijania gatunków zwierząt chronionych jest uchybieniem wymogom dyrektywy (wyrok ETS w sprawie C-6/04 Commission v United Kingdom).

W szczególności: reguły stosowania środków ochrony roślin muszą uwzględniać w szczególności zakaz pogarszania stanu terenów rozrodu lub odpoczynku chronionych gatunków zwierząt, przewidziany w art. 12 ust. 1 lit. d) dyrektywy lub zakaz celowego niszczenia chronionych gatunków roślin w ich naturalnym zasięgu, przewidziany w art. 13 ust. 1 lit. a) dyrektywy (wyrok ETS w sprawie C-98/03 Commission vs Germany).

Kompleks działań mających na celu ograniczenie śmiertelności rysia iberyjskiego w wyniku potrącenia na drogach, polegający na stworzeniu bazy wypadków z udziałem rysia i rozeznaniu stref, w których istnieje największe zagrożenie, a następnie na zastosowaniu w tych strefach środków ograniczających prędkość (z dowodem, że prędkość istotnie spadła w wyniku zastosowania tych środków) i odpowiedniego oznakowania, na wzniesieniu ogrodzenia ochronnego dla kręgowców, jak również na zbudowaniu przejść dla zwierząt – został uznany za prawidłowe wdrożenie „systemu monitorowania przypadkowego zabijania zwierząt (...) oraz podjęcia środków ochronnych w celu zapewnienia, aby przypadkowe zabijanie nie miało znacznego negatywnego wpływu na te gatunki”, wymaganego przez art. 12(4) dyrektywy (wyrok ETS w sprawie C-308/08 Commission vs Spain).

Por. także: *Guidance document on the strict protection of animal species of Community interest under the Habitats Directive 92/43/EEC*. European Commission 2007. (http://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/guidance/index_en.htm). Tłumaczenie polskie: *Wytyczne w sprawie ścisłej ochrony gatunków zwierząt ważnych dla Wspólnoty na mocy Dyrektywy siedliskowej 92/43/EWG*, Komisja Europejska 2007 (<http://www.gdos.gov.pl>).

Art. 14. 1. Jeśli w świetle nadzoru przewidzianego w art. 11 Państwa Członkowskie uznają to za konieczne, podejmują one środki w celu zapewnienia, aby pozyskanie ze stanu dzikiego okazów gatunków dzikiej fauny i flory, wymienionych w załączniku V, a także ich eksploatacja, było zgodne z ich zachowaniem we właściwym stanie ochrony.

2. Tam, gdzie takie środki są uznane za niezbędne, obejmują one kontynuację nadzoru przewidzianego w art. 11. Takie środki mogą także obejmować w szczególności:

- regulacje dotyczące dostępu do niektórych własności,
- czasowy lub lokalny zakaz pozyskiwania okazów dziko występujących i eksploatacji niektórych populacji,

- regulacje dotyczące okresów i/lub metod pozyskiwania okazów,
- stosowanie, gdy okazy są pozyskiwane, zasad polowania i zasad połowu ryb, które uwzględniają ochronę takich populacji,
- ustanowienie systemu zezwoleń na pozyskiwanie okazów lub systemu limitów,
- regulacje dotyczące nabywania okazów, ich sprzedaży, oferowania do sprzedaży, przetrzymywania w celu sprzedaży lub transportu w celu sprzedaży,
- hodowlę gatunków zwierząt w niewoli oraz sztuczne rozmnażanie gatunków roślin, w ściśle kontrolowanych warunkach, w celu zmniejszenia pozyskiwania okazów gatunków dziko występujących,
- ocenę skutków przyjętych środków.

Art. 15. W odniesieniu do chwytania lub zabijania gatunków dzikiej fauny, wymienionych w załączniku V lit. a) oraz w przypadkach gdy zgodnie z art. 16 stosowane są odstępstwa w zakresie pozyskiwania, chwytania lub zabijania gatunków wymienionych w załączniku IV lit. a) Państwa Członkowskie wprowadzają zakaz używania wszelkich nieselektywnych środków mogących spowodować lokalny zanik lub poważne zaburzenie populacji tych gatunków, w szczególności:

- a) używania środków chwytania i zabijania, wymienionych w załączniku VI lit. a);
- b) wszelkich form chwytania lub zabijania ze środków transportu określonych w załączniku VI lit. b).

Transpozycja polegająca tylko na zakazaniu metod wymienionych w załączniku VI, a nie zawierająca ogólnego zakazu stosowania wszelkich środków nieselektywnych mogących spowodować lokalny zanik lub poważne zaburzenie populacji jest niewystarczająca, ponieważ nie umożliwi unikania nieznanymi jeszcze, nieselektywnych metod chwytania i zabijania.

Art. 16. 1. Pod warunkiem że nie ma zadowalającej alternatywy i że odstępstwo nie jest szkodliwe dla zachowania populacji danych gatunków we właściwym stanie ochrony w ich naturalnym zasięgu, Państwa Członkowskie mogą wprowadzić odstępstwa od przepisów art. 12, 13, 14 i 15 lit. a) i b):

- a) w interesie ochrony dzikiej fauny i flory oraz ochrony siedlisk przyrodniczych;
- b) aby zapobiec poważnym szkodom, w szczególności w odniesieniu do upraw, zwierząt gospodarskich, lasów, połowów ryb, wód oraz innych rodzajów własności;
- c) w interesie zdrowia i bezpieczeństwa publicznego lub z innych powodów o charakterze zasadniczym wynikających z nadrzędnego interesu publicznego, w tym z powodów o charakterze społecznym lub gospodarczym oraz powodów związanych z korzystnymi skutkami o podstawowym znaczeniu dla środowiska;
- d) do celów związanych z badaniami i edukacją, z odbudową populacji i ponownym wprowadzeniem określonych gatunków oraz dla koniecznych do tych celów działań reprodukcyjnych, włączając w to sztuczne rozmnażanie roślin;
- e) aby umożliwić, w ściśle nadzorowanych warunkach, w sposób wybiórczy i w ograniczonym stopniu, pozyskiwanie lub przetrzymywanie niektórych okazów gatunków wymienionych w załączniku IV, w ograniczonej liczbie określonej przez właściwe władze krajowe.

2. Państwa Członkowskie co dwa lata przesyłają Komisji, w formie ustalonej przez komitet, sprawozdanie na temat odstępstw stosowanych na mocy ust. 1. Komisja wydaje swoją opinię na temat tych odstępstw w maksymalnym terminie 12 miesięcy od otrzymania sprawozdania i przedstawia ją komitetowi.

3. W sprawozdaniach podaje się:

- a) gatunki, które podlegają odstępstwom i powód odstępstwa, w tym charakter zagrożenia, w stosownych przypadkach, wraz z odniesieniem do odrzuconych rozwiązań alternatywnych i wykorzystanych danych naukowych;
- b) środki, przyrządy lub metody chwytania bądź zabijania gatunków zwierząt, na które wydano pozwolenie oraz powody ich wykorzystania;
- c) okoliczności wskazujące, kiedy i gdzie dopuszczono takie odstępstwa;
- d) organ upoważniony do oświadczenia i sprawdzania, czy wymagane warunki są spełnione oraz decydowania, które środki, przyrządy lub metody mogą być stosowane, w jakich granicach i przez jakie jednostki, a także kto ma wykonać dane zadanie;
- e) stosowane środki nadzoru oraz uzyskane wyniki.

Przepis art. 16 stanowi wyjątek, podlegający ścisłej wykładni i musi być interpretowany zawężająco. Ciężar dowodu zaistnienia warunków wymaganych dla każdego odstępstwa spoczywa na władzach, które podejmują decyzję w tym przedmiocie; państwa członkowskie są zobowiązane do zagwarantowania, że każda interwencja dotycząca gatunków chronionych będzie podejmowana wyłącznie na podstawie decyzji zawierających precyzyjne i odpowiednie uzasadnienie, uwzględniające przyczyny, warunki i wymogi, o których mowa w art. 16. Odstępstwo w trybie art. 16 może zostać wprowadzone jedynie wówczas, gdy nie ma zadowalającej alternatywy i gdy odstępstwo nie jest szkodliwe dla zachowania populacji danych gatunków we właściwym stanie ochrony w ich naturalnym zasięgu i gdy zachodzi co najmniej jedna z przesłanek wymienionych w art. 16 ust. 1 pkt (a)-(e) (wyroki ETS w sprawach C-60/05 WWF Italia, C-342/05 Commission v. Finland).

Ogólny przepis zakazujący stosowania środków ochrony roślin „jeżeli stosujący powinien liczyć się z tym, że ich zastosowanie w danym przypadku spowoduje szkodliwe skutki dla zdrowia ludzi lub zwierząt lub dla wód gruntowych lub inne poważne szkody, w szczególności dla ekosystemu, w tym roślin i zwierząt” nie jest wystarczającą transpozycją zespołu norm z art. 12, 13 i 16 dyrektywy, ponieważ nie przewiduje w sposób jasny, specyficzny i ścisły zakazów szkodenia chronionym gatunkom, zawartych w art. 12 i 13 dyrektywy.

System ogólnego wyłączenia przepisów ochrony gatunkowej wobec normalnego użytkowania terenu dla rolnictwa, leśnictwa lub gospodarki rybackiej nie jest dozwoloną derogacją od przepisów dyrektywy (wyroki ETS w sprawach C-412/85 Commission v. Germany, C-98/03 Commission v. Germany).

Art. 16 ust. 1 dyrektywy nie przewiduje powodów wprowadzenia odstępstw na rzecz gospodarczego wykorzystania rolniczego lub leśnego (wyrok ETS w sprawie C-508/04 Commission v. Austria).

Skorzystanie z możliwości odstępstwa dla zapobiegania poważnym szkodom nie wymaga uprzedniego wystąpienia poważnych szkód, niemniej jednak wymaga wykazania jasnego i niewątpliwego związku z zapobieganiem konkretnym szkodom. Zezwolenie na polowania na wilki w celach prewencyjnych, bez niewątpliwego wykazania, że mają one zapobiec poważnym szkodom, a przy rozbieżnych opiniach na temat skuteczności odstrzałów wobec zapobiegania szkodom, uchybia przepisom dyrektywy (wyrok ETS w sprawie C-342/05 Commission v. Finland).

Nawet jeżeli uregulowanie krajowe jest samo w sobie zgodne z prawem wspólnotowym, uchybienie zobowiązaniom państwa członkowskiego może wynikać z istnienia praktyki

administracyjnej, która to prawo narusza, jeżeli taka praktyka administracyjna wykazuje pewien stopień trwałości i powszechności (wyrok ETS w sprawie C-441/02 *Commission v. Germany*).

O ile właściwy stan ochrony gatunku nie jest osiągnięty, odstępstwa, o których mowa w art. 16 ust. 1 dyrektywy, są zasadniczo – z zastrzeżeniem zaistnienia nadzwyczajnych okoliczności – niedopuszczalne (wyrok ETS w sprawie C-508/04 *Commission vs Austria* i opinia rzecznika generalnego w tej sprawie).

Właściwy stan ochrony populacji danych gatunków w ich naturalnym zasięgu jest konieczną przesłanką wstępną wprowadzenia odstępstw przewidzianych w art. 16. Jeżeli stan ochrony danego gatunku jest niewłaściwy, wprowadzenie tego typu odstępstw pozostaje możliwe w wyjątkowych okolicznościach, jeżeli zostanie należycie wykazane, że nie doprowadzą one do pogorszenia niewłaściwego stanu ochrony tych populacji lub uniemożliwienia odtworzenia właściwego stanu ochrony (wyroki ETS w sprawach C-508/04, C-342/05 *Commission v. Finland*).

Dyrektywa ptasia, Artykuł 1. 1. Niniejsza dyrektywa odnosi się do ochrony wszystkich gatunków ptactwa występujących naturalnie w stanie dzikim na europejskim terytorium Państw Członkowskich, do którego stosuje się Traktat. Obejmuje ona ochronę, gospodarowanie oraz kontrolę tych gatunków i ustanawia reguły ich eksploatacji.

2. Niniejszą dyrektywę stosuje się do ptactwa, ich jaj, gniazd i naturalnych siedlisk.

3. Niniejsza dyrektywa nie ma zastosowania do Grenlandii.

System ochrony wynikający z dyrektywy stosuje się do wszystkich ptaków występujących dziko, choćby rzadko, na terytorium UE. Musi on być rozciągnięty także na ptaki normalnie nie występujące w danym państwie członkowskim, o ile zostały tam przetransportowane, podchwyczone lub zakupione, żywe lub martwe (wyrok ETS w sprawie C-247/05 *Commission v. Belgium*, por. także wyrok C-192/11 *ochrona ptaków w Polsce*).

Art. 5. Bez uszczerbku dla art. 7 i 9 Państwa Członkowskie podejmują niezbędne środki w celu ustanowienia powszechnego systemu ochrony dla wszystkich gatunków ptactwa, określonych w art. 1, zabraniającego w szczególności:

- a) umyślnego zabijania lub chwytania jakimikolwiek metodami;
- b) umyślnego niszczenia lub uszkodzania ich gniazd i jaj lub usuwania ich gniazd;
- c) wybierania ich jaj dziko występujących oraz zatrzymania tych jaj, nawet gdy są puste;
- d) umyślnego płoszenia tych ptaków, szczególnie w okresie lęgowym i wychowu młodych, jeśli mogłyby to mieć znaczenie w odniesieniu do celów niniejszej dyrektywy;

- e) przetrzymywania ptactwa należącego do gatunków, na których polowanie i których chwytanie jest zabronione.

System ochrony musi obejmować wszystkie gatunki ptaków do których odnosi się dyrektywa, na całym obszarze państwa członkowskiego, bez żadnych wyłączeń czasowych i terytorialnych (wyrok ETS w sprawie C-252/85 *Commission v. France*).

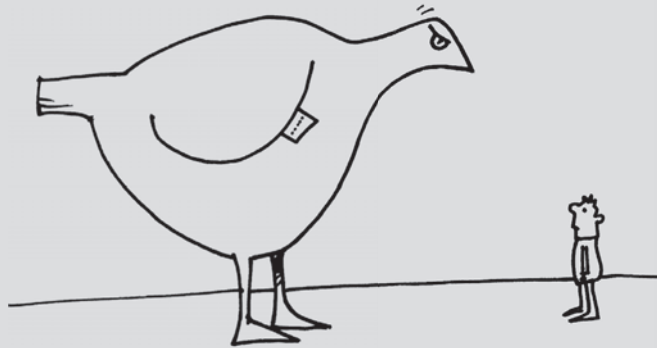
Zakazane jest tylko takie płoszenie ptaków, które miałyby znaczenie z punktu widzenia celów dyrektywy. Jeżeli jednak jakieś gatunki ptaków miałyby być np. odstraszone ze wszystkich upraw rolnych i leśnych oraz z ogrodów przydomowych, nie pozostałoby im praktycznie żadne siedlisko. Zatem płoszenie takie może mieć istotne znaczenie w odniesieniu do celów dyrektywy ptasiej. W konsekwencji wolno było wydać na nie zezwolenie jedynie stosownie do art. 9. (wyrok ETS w sprawie C-507/04 *Commission v. Austria*).

Niszczenie i uszkodzenie gniazd musi być zakazane nie tylko w sezonie lęgowym (wyrok ETS w sprawie C-252/85 *Commission v. France*).

„Umyślność” (w tekście angielskim „deliberate”) działania przeciwko gatunkom chronionym oznacza intencjonalność takiego działania, lub co najmniej podjęcie działania licząc się z możliwością jego skutku wobec gatunku chronionego (wyrok C-221/04 *Commission v. Spain*, choć dotyczył przepisów dyrektywy siedliskowej, może być zastosowany także do art. 5 dyrektywy ptasiej). Przepisy art. 5 potencjalnie mogą mieć zastosowanie do zabijania młodych ptaków w wyniku wczesnego koszenia łąk (Parlament Europejski, odpowiedź Komisji na pytanie E-1833/2004).

Nie można wyłączyć stosowania art. 5 wobec “normalnego użytkowania rolnego lub leśnego terenu” (wyrok ETS w sprawie C-1412/05 *Commission vs Germany*).

Odstępstwa od zakazów wynikających z art. 5 mogą być udzielone w trybie art. 9.

Art. 6. 1. Bez uszczerbku dla przepisów ust. 2 i 3 Państwa Członkowskie zakazują w przypadku wszystkich gatunków ptactwa, określonych w art. 1, sprzedaży, transportu w celu sprzedaży, przetrzymywania w celu sprzedaży oraz oferowania do sprzedaży żywych lub martwych ptaków, jak również wszelkich łatwo rozpoznawalnych części lub produktów otrzymanych z tych ptaków.

2. Działalność określona w ust. 1 nie jest zabroniona w odniesieniu do gatunków wymienionych w załączniku III część 1, pod warunkiem że ptaki zostały legalnie zabite lub schwytane, lub nabyte w inny legalny sposób.

3. Państwa Członkowskie mogą w przypadku gatunków wymienionych w załączniku III część 2 zezwolić na swoich terytoriach na prowadzenie działalności określonej w ust. 1, wprowadzając pewne ograniczenia, pod warunkiem że ptaki zostały legalnie zabite lub schwytane, lub nabyte w inny legalny sposób. Państwa Członkowskie zamierzające udzielić takiego zezwolenia najpierw konsul-

tują się z Komisją w celu dokonania wspólnej oceny, czy obrót okazami tych gatunków spowoduje lub czy można się spodziewać, że spowoduje zagrożenie dla poziomów populacji, rozmieszczenia geograficznego lub wskaźnika reprodukcji gatunków zagrożonych w całej Wspólnocie. Jeśli ocena taka wykaże, iż planowane zezwolenie, zdaniem Komisji, doprowadzi do zagrożenia któregokolwiek z wymienionych wyżej gatunków lub spowoduje możliwość wystąpienia takiego zagrożenia, Komisja przekazuje uzasadnione zalecenie zainteresowanemu Państwu Członkowskiemu, zawierające jej sprzeciw w odniesieniu do obrotu danymi gatunkami. W przypadku kiedy Komisja uzna, że takie ryzyko nie istnieje, stosownie poinformuje o tym zainteresowane Państwo Członkowskie. Zalecenie Komisji zostaje opublikowane w Dzienniku Urzędowym Wspólnot Europejskich. Państwa Członkowskie udzielające zezwoleń zgodnie z niniejszym ustępem przeprowadzają kontrolę w regularnych odstępach czasu odnośnie do przestrzegania warunków przyznania takich zezwoleń.

4. Komisja przeprowadza badania statusu biologicznego gatunków wymienionych w załączniku III część 3 oraz wpływu obrotu nimi na ten status. Komisja przedstawia najpóźniej na cztery miesiące przed terminem określonym w art. 18 ust. 1 niniejszej dyrektywy sprawozdanie oraz swoje wnioski komitetowi określonymu w art. 16 w celu podjęcia decyzji dotyczącej wprowadzenia takich gatunków do załącznika III część 2.

W oczekiwaniu na tę decyzję Państwa Członkowskie mogą stosować obowiązujące przepisy krajowe w stosunku do tych gatunków, bez uszczerbku dla ust. 3 niniejszego artykułu.

Art. 7. 1. Z uwagi na ich poziom populacji, rozmieszczenie geograficzne oraz wskaźnik reprodukcji w całej Wspólnocie można polować na gatunki wymienione w załączniku II na mocy ustawodawstwa krajowego. Państwa Członkowskie zapewniają, aby polowanie na te gatunki nie zagrażało wysiłkom podejmowanym w celu ich ochrony na obszarze ich występowania.

2. Można polować w morskim i lądowym obszarze geograficznym, do którego niniejsza dyrektywa ma zastosowanie, na gatunki określone w załączniku II część 1.

3. Na gatunki określone w załączniku II część 2 można polować jedynie w Państwach Członkowskich, w przypadku których są one wymienione.

4. Państwa Członkowskie zapewniają, aby praktyka łowiecka, w tym sokołnictwo, o ile jest ono praktykowane, prowadzona zgodnie z obowiązującymi środkami krajowymi, była zgodna z zasadami rozsądnego wykorzystywania i ekologicznie zrównoważonej kontroli gatunków danego ptactwa oraz aby ta praktyka była zgodna, gdy chodzi o populację tych gatunków, w szczególności gatunków wędrownych, ze środkami wynikającymi z art. 2. Państwa Członkowskie sprawdzają w szczególności, czy na gatunki, do których stosuje się prawo łowieckie, nie są organizowane polowania w okresie wychowu młodych ani w czasie trwania poszczególnych faz reprodukcji. W przypadku gatunków wędrownych sprawdzają one w szczególności, czy na gatunki, do których mają zastosowanie przepisy łowieckie, nie są organizowane polowania w okresie ich reprodukcji lub ich powrotu do swoich miejsc wylęgu. Państwa Członkowskie przekazują Komisji wszelkie stosowne informacje na temat praktycznego stosowania swoich przepisów łowieckich.

Okres toków jest częścią okresu reprodukcji (wyrok ETS w sprawie C-507/04 *Commission v. Austria*).

Przepis zakazujący polowania na ptaki w okresie lęgowym oraz w okresie różnych stadiów reprodukcji oraz w okresie powrotu na terytoria lęgowe ma tworzyć całkowity system ochrony ptaków w tych krytycznych dla nich okresach. Ochrona nie może być ograniczana do tylko do „większej części populacji”, na podstawie średnich terminów cyklu reprodukcji i migracji (wyroki ETS w sprawach C-157/89 *Commission v. Italy*, C-435/92 *Association pour la protection des animaux sauvages*, C-118/94 *WWF v. Venetto*, C-38/99 *Commission v. France*).

Odstępstwa od zakazów wynikających z art. 7 mogą być udzielone w trybie art. 9. Polowanie, jako forma użytkowania rekreacyjnego populacji ptaków, może być podstawą derogacji w trybie art. 9 ust 1c, w szczególności w zakresie zezwolenia na polowanie w okresie reprodukcji, jednak tylko pod warunkiem zachowania warunków derogacji, takich jak brak innego zadowalającego rozwiązania, małe ilości pozyskiwanych ptaków, ścisły nadzór, szczegółowe określenie warunków derogacji i ścisła kontrola jej wykorzystania (wyrok ETS w sprawie C-182/02 Ligue pour la protection des oiseaux).

Art. 8. 1. W odniesieniu do polowania, chwytania lub zabijania ptactwa na mocy niniejszej dyrektywy Państwa Członkowskie zabraniają wykorzystywania wszelkich środków, sposobów lub metod wykorzystywanych do nieselektywnego lub na dużą skalę chwytania lub zabijania ptactwa, lub mogących spowodować lokalne zanikanie gatunków, w szczególności tych wymienionych w załączniku IV lit. a).

2. Ponadto Państwa Członkowskie zabraniają wszelkiego polowania ze środków transportu oraz w warunkach określonych w załączniku IV lit. b).

Art. 9. 1. Państwa Członkowskie mogą odstąpić od przepisów art. 5, 6, 7 i 8, jeśli nie ma innego zadowalającego rozwiązania, z następujących przyczyn:

- a) - w interesie zdrowia i bezpieczeństwa publicznego,
  - w interesie bezpieczeństwa lotniczego,
  - w celu zapobiegania poważnym szkodom w odniesieniu do zbóż, inwentarza żywego, lasów, rybołówstwa i wody,
  - w celu ochrony flory i fauny;
- b) do celów badań i nauczania, repopulacji lub ponownego wprowadzania oraz dla wylęgu niezbędnego do powyższych celów;
- c) w celu zezwolenia, przy zachowaniu ściśle nadzorowanych warunków oraz na zasadach selektywnych, na chwytanie, przetrzymywanie lub inne legalne wykorzystywanie niektórych ptaków w małych ilościach.

2. Odstępstwa muszą określać:

- gatunki, do których odstępstwa mają zastosowanie,
- dozwolone środki, sposoby lub metody chwytania lub zabijania,
- warunki ryzyka oraz okoliczności czasu i miejsca, w przypadku których takie odstępstwa mogą być przyznane,
- organ uprawniony do stwierdzania, że wymagane warunki zostały spełnione, oraz do decydowania, jakie środki, sposoby lub metody mogą być wykorzystywane, w ramach jakich limitów i przez kogo,
- kontrole, jakie będą przeprowadzone.

3. Corocznie Państwa Członkowskie przekazują Komisji sprawozdanie na temat wykonania niniejszego artykułu.

4. Na podstawie dostępnych informacji oraz w szczególności informacji przekazanych zgodnie z ust. 3 Komisja zapewnia, aby skutki tych odstępstw nie były niezgodne z niniejszą dyrektywą. Komisja podejmuje właściwe kroki w tym celu.

Przepis art. 9 stanowi wyjątek, podlegający ścisłej wykładni i musi być interpretowany zawężająco. Ciężar dowodu zaistnienia warunków wymaganych dla każdego odstępstwa spoczywa na władzach, które podejmują decyzję w tym przedmiocie, państwa członkowskie są zobowiązane do zagwarantowania, że każda interwencja dotycząca gatunków chro-

nionych będzie podejmowana wyłącznie na podstawie decyzji zawierających precyzyjne i odpowiednie uzasadnienie, uwzględniające przyczyny, warunki i wymogi, o których mowa w art. 9 (wyroki ETS w sprawie C-339/87 *Commission v. Netherlands*, C-60/05 *WWF Italia*).

Derogacja nie może mieć postaci ogólnie obowiązującego przepisu prawnego. Okoliczność, że ustawodawca zbadał aspekty dopuszczalności odstępstwa, nie jest wystarczająca. Artykuł 9 ust. 2 tiret czwarte dyrektywy ptasiej pokazuje raczej, że należy wyznaczyć organ, który w danym indywidualnym przypadku zbada, czy spełnione są warunki umożliwiające odstępstwo. Konieczne jest również uwzględnienie pozostałych wymogów zawartych w art. 9 ust. 2 dyrektywy ptasiej odnoszących się do środków chwytania i zabijania oraz kontroli (wyrok ETS w sprawie C-507/04 *Commission v. Austria*).

Niedopuszczalne jest udzielanie odstępstw z przyczyn innych niż wymienione w dyrektywie, między innymi z przyczyn „nadrzędnego interesu publicznego” ani z ogólnych przyczyn „o charakterze społecznym lub gospodarczym” (wyrok TSUE w sprawie C-192/11 *ochrona ptaków w Polsce*).

System ogólnego wyłączenia przepisów ochrony gatunkowej wobec normalnego użytkowania terenu dla rolnictwa, leśnictwa lub gospodarki rybackiej nie jest dozwoloną derogacją od przepisów dyrektywy (wyrok ETS w sprawie C-412/85 *Commission v. Germany*, por. także wyrok TSUE w sprawie C-192/11 *ochrona ptaków w Polsce*).

Wprowadzenie odstępstw ze względu na konieczność ograniczenia szkód w danym gospodarstwie rolnym, bez podania dalszych wyjaśnień lub ustalenia dodatkowych warunków, wykracza poza zakres systemu wyjątków przewidzianego w dyrektywie. Każde odstępstwo wprowadzone na podstawie art. 9 ust. 1 lit. a) tiret trzecie dyrektywy powinno wykazywać dokładny związek z istnieniem rzeczywistych szkód dla zbóż, inwentarza żywego, lasów, rybołówstwa i wód lub przynajmniej ryzyko takich szkód (wyrok TSUE w sprawie C-192/11 *ochrona ptaków w Polsce*).

Ogólne zezwolenie na usuwanie i niszczenie gniazd ptasich ze względów przeciwpożarowych lub higienicznych, bez mechanizmu indywidualnego badania okoliczności korzystania z takiego zezwolenia, nie jest zgodne z art. 5 dyrektywy (wyrok ETS w sprawie C-247/05 *Commission v. Belgium*).

W każdym zezwoleniu na odstępstwo od zakazów ochrony gatunkowej muszą być określone szczegóły dotyczące poziomu ryzyka związanego z zastosowaniem konkretnej metody będącej odstępstwem od zakazów. Przykładowo: jeżeli dla płoszenia kormoranów w okolicach stawów rybnych używa się armat hukowych, to należałoby ocenić ryzyko skutków ubocznych tej metody w odniesieniu do innych gatunków, których odstępstwo nie dotyczy. Obligatoryjna jest kontrola wykorzystania udzielonych odstępstw (wyrok TSUE w sprawie C-192/11 *ochrona ptaków w Polsce*).

Polowanie, jako forma użytkowania rekreacyjnego populacji ptaków, może być podstawą derogacji w trybie art. 9 ust 1c., jednak wyłącznie pod warunkiem:

- braku innego satysfakcjonującego rozwiązania, przy czym w szczególności jeżeli dany gatunek ptaka jest obecny na danym terenie w okresie polowań dopuszczonych zgod-

nie z art. 7(4) dyrektywy, to uniemożliwia to udzielenie w trybie art. 9 zezwolenia na polowania poza tym okresem,

- pozyskania tylko małych ilości ptaków,
- zapewnienia ścisłego nadzoru,
- określenia w derogacji wszystkich elementów wymienionych w art. 9(2).

(wyrok ETS w sprawie C-182/02 Ligue pour la protection des oiseaux).

Argument, że zezwolenie na polowanie wzmocniłoby zainteresowanie myśliwych ochroną tych gatunków, a jest to konieczne, ponieważ bez intensywnej opieki nad ich siedliskami przyrodniczymi stan populacji uległby zmniejszeniu, nie jest przesłanką umożliwiającą zastosowanie art 9 w celu ochrony flory i fauny. Skorzystanie z art. 9 wymaga braku innego zadowalającego rozwiązania, a ochrona siedlisk tych gatunków bez wątplenia może być również zapewniona niezależnie od polowania. Zresztą zgodnie z art. 4 państwa członkowskie są też do tego zobowiązane – zarówno w obrębie specjalnych obszarów ochrony pactwa, jak i poza nimi (wyrok ETS w sprawie C-507/04 i opinia rzecznika generalnego w tej sprawie).

Przesłanki „braku innego zadowalającego rozwiązania” nie można uznać za spełnioną w sytuacji, gdy okres polowania ustalonego w drodze wyjątku zbiega się bez potrzeby z okresami objętymi przez dyrektywę szczególną ochroną. Potrzeba taka nie zachodzi w szczególności wówczas, gdy jedynym celem zezwolenia na polowanie w drodze wyjątku jest przedłużenie okresów polowania na niektóre gatunki ptaków na terenach, na których występują one w okresach polowań ustalonych zgodnie z art. 7(4) dyrektywy. Podobnie nie można powołać się na „brak innego zadowalającego rozwiązania” wobec wiosennego odstrzału pewnych gatunków w okresie ich reprodukcji, jeżeli gatunki te występują na tych samych terenach w okresie jesiennym, w którym to można polować na nie zgodnie z art. 7(4) dyrektywy. Dla uzasadnienia polowań wiosennych nie można powoływać się na fakt, że obecni wiosną w łowisku myśliwi wykonują pewne prace użyteczne dla reprodukcji ptaków, ponieważ wykonywanie takich prac nie musi być nieodłącznie związane z polowaniem (wyroki ETS w sprawach C-182/02 Ligue pour la protection des oiseaux, C-135/04 Columba palumbus, C-344/04 Commission vs Finland).

Za „małą ilość” należy uznać ilość poniżej 1% całkowitej rocznej śmiertelności danej populacji (wartość średnia). Te kryteria ilościowe opierają się na pracach Komitetu ORNIS. Wprawdzie wymienione wartości procentowe nie mają charakteru prawnie wiążącego, mogą one jednak stanowić ze względu na naukowy autorytet, którym darzone są prace komitetu ORNIS oraz brak jakichkolwiek naukowych dowodów przeciwnych, podstawę odniesienia dla oceny zgodności odstępstwa wprowadzonego na mocy art. 9 ust. 1 lit. c) dyrektywy z tym przepisem (wyroki ETS w sprawach C-79/03 Commission vs Spain, C-344/04 Commission vs Finland, C-60/05 WWF Italia).

Pra wo pols kie:

Ustawa o ochronie przyrody, Art. 46.1. Ochrona gatunkowa obejmuje okazy gatunków oraz siedliska i ostoje roślin, zwierząt i grzybów.

2. Ochrona gatunkowa ma na celu zapewnienie przetrwania i właściwego stanu ochrony dziko występujących na terenie kraju lub innych państw członkowskich Unii Europejskiej rzadkich, endemicznych, podatnych na zagrożenia i zagrożonych wyginięciem oraz objętych ochroną na pod-

stawie przepisów umów międzynarodowych, których Rzeczpospolita Polska jest stroną, gatunków roślin, zwierząt i grzybów oraz ich siedlisk i ostoi, a także zachowanie różnorodności gatunkowej i genetycznej.

3. W celu ochrony ostoi i stanowisk roślin lub grzybów objętych ochroną gatunkową lub ostoi, miejsc rozrodu i regularnego przebywania zwierząt objętych ochroną gatunkową mogą być ustalone strefy ochrony.

Art. 48. Minister właściwy do spraw środowiska w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw rolnictwa określi, w drodze rozporządzenia:

- 1) gatunki dziko występujących roślin:
  - a) objętych ochroną ścisłą, z wyszczególnieniem gatunków wymagających ochrony czynnej,
  - b) objętych ochroną częściową,
  - c) objętych ochroną częściową, które mogą być pozyskiwane, oraz sposoby ich pozyskiwania,
  - d) wymagających ustalenia stref ochrony ich ostoi lub stanowisk,
- 2) zakazy właściwe dla poszczególnych gatunków lub grup gatunków roślin, wybrane spośród zakazów, o których mowa w art. 51 ust. 1, i odstępstwa od zakazów, wybrane spośród odstępstw, o których mowa w art. 51 ust. 2,
- 3) sposoby ochrony gatunków, w tym wielkość stref ochrony – kierując się potrzebą ochrony dziko występujących roślin, ich siedlisk, ostoi lub stanowisk oraz wymaganiami ekologicznymi, naukowymi i kulturowymi, a także biorąc pod uwagę obowiązujące w tym zakresie przepisy prawa Unii Europejskiej.

Art. 49. Minister właściwy do spraw środowiska w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw rolnictwa określi, w drodze rozporządzenia:

- 1) gatunki dziko występujących:
  - a) zwierząt objętych ochroną ścisłą, z wyszczególnieniem gatunków wymagających ochrony czynnej,
  - b) zwierząt objętych ochroną częściową,
  - c) zwierząt objętych ochroną częściową, które mogą być pozyskiwane, oraz sposoby ich pozyskiwania,
  - d) ptaków, które mogą być sprzedawane, transportowane i przetrzymywane w celach handlowych, jeżeli zostały legalnie upolowane,
  - e) zwierząt wymagających ustalenia stref ochrony ostoi, miejsc rozrodu lub regularnego przebywania,
- 2) zakazy właściwe dla poszczególnych gatunków lub grup gatunków zwierząt, wybrane spośród zakazów, o których mowa w art. 52 ust. 1, i odstępstwa od zakazów, wybrane spośród odstępstw, o których mowa w art. 52 ust. 2,
- 3) sposoby ochrony gatunków, w tym wielkość stref ochrony – kierując się potrzebą ochrony dziko występujących zwierząt, ich siedlisk, ostoi lub stanowisk oraz wymaganiami ekologicznymi, naukowymi i kulturowymi, a także biorąc pod uwagę obowiązujące w tym zakresie przepisy prawa Unii Europejskiej.

Art. 50. Minister właściwy do spraw środowiska w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw rolnictwa określi, w drodze rozporządzenia:

- 1) gatunki dziko występujących grzybów:
  - a) objętych ochroną ścisłą,
  - b) objętych ochroną częściową,

- c) objętych ochroną częściową, które mogą być pozyskiwane, oraz sposoby ich pozyskiwania,
- d) wymagających ustalenia stref ochrony ich ostoi lub stanowisk,
- 2) zakazy właściwe dla poszczególnych gatunków lub grup gatunków grzybów, wybrane spośród zakazów, o których mowa w art. 51 ust. 1, i odstępstwa od zakazów, wybrane spośród odstępstw, o których mowa w art. 51 ust. 2,
- 3) sposoby ochrony gatunków, w tym wielkość stref ochrony – kierując się potrzebą ochrony dziko występujących grzybów, ich siedlisk, ostoi lub stanowisk oraz wymaganiami ekologicznymi, naukowymi i kulturowymi, a także biorąc pod uwagę obowiązujące w tym zakresie przepisy prawa Unii Europejskiej.

Art. 51. 1. W stosunku do gatunków dziko występujących roślin i grzybów objętych ochroną gatunkową mogą być wprowadzone następujące zakazy:

- 1) zrywania, niszczenia, uszkadzania, przemieszczania i hodowli;
  - 2) niszczenia ich siedlisk i ostoi;
  - 3) dokonywania zmian stosunków wodnych, stosowania środków chemicznych, niszczenia ściółki leśnej i gleby w ostojach;
  - 4) pozyskiwania, zbioru, przetrzymywania, posiadania, preparowania i przetwarzania okazów gatunków;
  - 5) zbywania, nabywania, oferowania do sprzedaży, wymiany i darowizny okazów gatunków;
  - 6) wwożenia z zagranicy i wywożenia poza granicę państwa okazów gatunków.
2. W stosunku do gatunków dziko występujących roślin i grzybów, objętych ochroną gatunkową, mogą być wprowadzone, w przypadku braku rozwiązań alternatywnych i jeżeli nie spowoduje to zagrożenia dla dziko występujących populacji objętych ochroną gatunkową roślin lub grzybów, odstępstwa od zakazów, o których mowa w ust. 1, dotyczące:

- 1) wykonywania czynności związanych z prowadzeniem racjonalnej gospodarki rolnej, leśnej lub rybackiej, jeżeli technologia prac uniemożliwia przestrzeganie zakazów;
- 2) usuwania roślin oraz grzybów niszczących materiały lub obiekty budowlane;
- 3) pozyskiwania gatunków roślin, o których mowa w art. 48 pkt 1 lit. c, oraz grzybów, o których mowa w art. 50 pkt 1 lit. c, lub ich części i produktów pochodnych przez podmioty, które uzyskały zezwolenie regionalnego dyrektora ochrony środowiska lub Generalnego Dyrektora Ochrony Środowiska na ich pozyskiwanie;
- 4) przetrzymywania, zbywania, nabywania, oferowania do sprzedaży, wymiany, darowizny, a także wywożenia poza granicę państwa okazów gatunków, o których mowa w pkt 3.

Art. 52. 1. W stosunku do gatunków dziko występujących zwierząt objętych ochroną gatunkową mogą być wprowadzone, następujące zakazy:

- 1) umyślnego zabijania, okaleczania i chwytania;
  - 1a) transportu, pozyskiwania, przetrzymywania, chowu i hodowli, a także posiadania żywych zwierząt;
- 2) zbierania, przetrzymywania i posiadania okazów gatunków;
- 3) umyślnego niszczenia ich jaj, postaci młodocianych i form rozwojowych;
- 4) niszczenia ich siedlisk i ostoi;
- 5) niszczenia ich gniazd, mrowisk, nor, legowisk, żeremi, tam, tarlisk, zimowisk i innych schronień;
- 6) wybierania, posiadania i przechowywania ich jaj;
- 7) wyrabiania, posiadania i przechowywania wydmuszek;
- 8) preparowania okazów gatunków;
- 9) zbywania, nabywania, oferowania do sprzedaży, wymiany i darowizny okazów gatunków;

- 10) wwożenia z zagranicy i wywożenia poza granicę państwa okazów gatunków;
  - 11) umyślnego płoszenia i niepokojenia;
  - 12) fotografowania, filmowania i obserwacji, mogących powodować ich płoszenie lub niepokojenie;
  - 13) przemieszczania z miejsc regularnego przebywania na inne miejsca;
  - 14) przemieszczania urodzonych i hodowanych w niewoli do stanowisk naturalnych.
2. W stosunku do gatunków dziko występujących zwierząt objętych ochroną gatunkową mogą być wprowadzone, w przypadku braku rozwiązań alternatywnych i jeżeli nie spowoduje to zagrożenia dla dziko występujących populacji zwierząt objętych ochroną gatunkową, odstępstwa od zakazów, o których mowa w ust. 1, dotyczące:
- 1) usuwania od dnia 16 października do końca lutego gniazd z budek dla ptaków i ssaków;
  - 2) usuwania od dnia 16 października do końca lutego gniazd ptasich z obiektów budowlanych i terenów zieleni, jeżeli wymagają tego względy bezpieczeństwa lub sanitarne;
  - 3) chwytania na terenach zabudowanych przez podmioty upoważnione przez regionalnego dyrektora ochrony środowiska zabłąkanych zwierząt i przemieszczania ich do miejsc regularnego przebywania;
  - 4) chwytania zwierząt rannych i osłabionych w celu udzielenia im pomocy weterynaryjnej i przemieszczania do ośrodków rehabilitacji zwierząt;
  - 5) zapobiegania poważnym szkodom, w szczególności w gospodarstwach rolnych, leśnych lub rybackich;
  - 6) pozyskiwania okazów gatunków, o których mowa w art. 49 pkt 1 lit. c, przez podmioty, które uzyskały zezwolenie Generalnego Dyrektora Ochrony Środowiska lub regionalnego dyrektora ochrony środowiska na to pozyskiwanie;
  - 7) przetrzymywania, zbywania, nabywania, oferowania do sprzedaży, wymiany, darowizny, a także wywożenia poza granicę państwa okazów gatunków, o których mowa w pkt 6;
  - 8) zbierania i przechowywania piór ptaków.
3. Odstępstwo od zakazu, o którym mowa w ust. 2 pkt 5, nie dotyczy gatunków ptaków.

Art. 52a. Gospodarka leśna nie narusza zakazów, o których mowa w art. 52 ust. 1 pkt 1, 3–5 i 11, jeżeli jest prowadzona na podstawie planów, które zostały poddane strategicznej ocenie oddziaływania na środowisko, obejmującej oddziaływanie na dziko występujące populacje gatunków będących przedmiotem zainteresowania Wspólnoty i chronionych gatunków ptaków, oraz ich siedliska, bądź jest prowadzona na podstawie kodeksu dobrych praktyk, których ustalenia zapewniają, że czynności wykonywane zgodnie z nimi nie są szkodliwe dla zachowania gatunku we właściwym stanie ochrony.

Zgodność art. 52a z prawem UE budzi kontrowersje, jest przedmiotem obecnie postępowania wyjaśniającego ze strony KE.

Zwolnienie określone w art. 52a może dotyczyć co najwyżej gospodarki prowadzonej na podstawie planów urzędzenia lasu (lub uproszczonych planów urzędzenia lasów prywatnych) poddanych strategicznej ocenie oddziaływania na środowisko. Zwolnienie nie dotyczy gospodarki prowadzonej na podstawie planów urzędzenia lasu, które nie zostały poddane takiej ocenie, z jakiegokolwiek powodu (np. dlatego, że w chwili ustanawiania planu taka ocena nie była wymagana – przed 1 maja 2004 r. lub nie przestrzegano obowiązku jej dokonywania – przed 2009 r.). Zwolnienie nie dotyczy też gospodarki prowadzonej na podstawie planów urzędzenia lasu poddanych w trakcie ich obowiązywania tzw. „ocenie uproszczonej”.

Aby stosowało się zwolnienie z art. 52a, w prognozie musi zostać wyraźnie ustalone, że czynności wykonywane na podstawie PUL nie będą szkodliwe dla zachowania gatunku we właściwym stanie ochrony. Konkluzja taka musi zostać wyraźnie wyartykułowana i uzasadniona (wraz z konkretnym wskazaniem gatunku) w prognozie oddziaływania PUL na środowisko, opinii Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska oraz podsumowaniu sporządzanym przez dyrektora RDLP, o którym informacja musi być podana do publicznej wiadomości po zatwierdzeniu PUL.

Aby stosowało się zwolnienie określone w art. 52a ustawy, prognoza oddziaływania planu urządzenia lasu na środowisko musi zostać wykonana na podstawie takich danych, które umożliwiają wyciągnięcie jednoznacznej konkluzji, czy czynności wykonywane na podstawie PUL nie będą szkodliwe dla zachowania gatunku we właściwym stanie ochrony. Jeżeli wykorzystanie wszystkich istniejących danych nie będzie do tego wystarczające, to konieczne jest wykonanie aktualnej inwentaryzacji przyrodniczej w niezbędnym zakresie. Możliwe jest też użycie do prognozowania metod mniej czułych na niekompletność informacji o rozmieszczeniu gatunku – np. prognozowanie oddziaływania na gatunek na podstawie analizy oddziaływania na cechy jego potencjalnych siedlisk, inwentaryzowane w ramach opisu taksacyjnego lasu. Dla niektórych gatunków chronionych, zastosowanie takich metod jest wręcz niezbędne, ponieważ ze względu na ich wymagania ekologiczne, jako ich siedlisko powinny być traktowane nie pojedyncze drzewostany, a raczej cały „krajobraz leśny”, w tym takie jego cechy jak: udział starodrzewi, udział starodrzewi w pobliżu wód, udział starodrzewi w pobliżu koszonych łąk, łączność przestrzenna starodrzewi, udział otwartych powierzchni zrębowych, ogólne zasoby rozkładającego się drewna, i to oddziaływanie PUL na takie cechy krajobrazu leśnego musi być analizowane.

Kontrowersyjne jest, czy „nieškodliwość dla zachowania gatunku we właściwym stanie ochrony” można interpretować rozszerzająco: jako „nieškodliwość dla odtworzenia (jeżeli jego stan ochrony jest niezadowolający lub zły) lub zachowania gatunku we właściwym stanie ochrony” – tj. czy art. 52a można w ogóle zastosować do gatunków, których stan ochrony jest niezadowolający lub zły. Taką opinię wyraża Generalny Dyrektor Ochrony Środowiska, jednak interpretacja taka miałaby charakter rozszerzający. Tymczasem, art. 52a ustawy o ochronie przyrody stanowi wyjątek wobec przepisów o ochronie gatunkowej, a jedną z zasad interpretacji prawa jest zakaz rozszerzającej interpretacji wyjątków.

Art. 53. Regionalny dyrektor ochrony środowiska, może wprowadzić na terenie województwa, na czas określony, w drodze aktu prawa miejscowego w formie zarządzenia, ochronę gatunków roślin, zwierząt lub grzybów nieobjętych ochroną określoną w przepisach, o których mowa w art. 48–50, a także właściwe dla nich zakazy wybrane spośród zakazów, o których mowa w art. 51 ust. 1 oraz art. 52 ust. 1, a także odstępstwa od zakazów, o których mowa w art. 51 ust. 2 oraz art. 52 ust. 2.

Art. 54. 1. Chwywanie lub zabijanie dziko występujących zwierząt, o których mowa w art. 49 pkt 1 lit. a i b, nie może być wykonywane przy użyciu urządzeń, sposobów lub metod działających na dużą skalę lub niewybiórczo, mogących powodować lokalny zanik lub poważne zaburzenia populacji tych zwierząt, a w szczególności przy użyciu:

- 1) oślepionych lub okaleczonych zwierząt jako wabików;
- 2) urządzeń odtwarzających nagrania głosów zwierząt;
- 3) urządzeń elektrycznych lub elektronicznych, mogących zabijać lub ogłuszać;
- 4) sztucznych źródeł światła;

- 5) luster i innych urządzeń oślepiających;
  - 6) urządzeń wizyjnych ułatwiających strzelanie w nocy, w tym powiększających lub przetwarzających obraz oraz oświetlających cel;
  - 7) materiałów wybuchowych;
  - 8) sieci działających niewybiórczo;
  - 9) pułapek działających niewybiórczo;
  - 10) kusz;
  - 11) trucizn lub przynęt zatrutych albo zawierających środki usypiające;
  - 12) gazów i dymów stosowanych do wypłaszania;
  - 13) automatycznej lub półautomatycznej broni z magazynkiem mieszczącym więcej niż 2 naboje;
  - 14) statków powietrznych;
  - 15) pojazdów silnikowych w ruchu;
  - 16) sideł, lepów i haków;
  - 17) łodzi prowadzonych z prędkością większą niż 5 kilometrów na godzinę.
2. Zakaz, o którym mowa w ust. 1 pkt 3, nie dotyczy połowu ryb dokonywanego przez wytwarzanie w wodzie pola elektrycznego charakterystycznego dla prądu stałego lub impulsowego.

Art. 56. 1. Generalny Dyrektor Ochrony Środowiska może zezwolić na odstępstwa od zakazów określonych w art. 51 ust. 1 pkt 1, 5 i 6 oraz w art. 52 ust. 1 pkt 1–2, 10, 11 i 14, w stosunku do gatunków:

- 1) objętych ochroną ścisłą;
  - 2) objętych ochroną częściową, jeżeli zezwolenie dotyczy obszaru wykraczającego poza granice jednego województwa lub jeżeli ma to związek z działaniami podejmowanymi przez ministra właściwego do spraw środowiska, w tym dotyczącymi realizacji krajowej strategii ochrony i zrównoważonego użytkowania różnorodności biologicznej, programów ochrony gatunków zagrożonych wyginięciem lub realizacji umów międzynarodowych.
2. Regionalny dyrektor ochrony środowiska na obszarze swojego działania może zezwolić:
- 1) w stosunku do gatunków objętych ochroną częściową – na czynności podlegające zakazom, określonym w art. 51 ust. 1 i w art. 52 ust. 1;
  - 2) w stosunku do gatunków objętych ochroną ścisłą – na czynności podlegające zakazom, określonym w art. 51 ust. 1 pkt 2–4 i w art. 52 ust. 1 pkt 3–9, 12 i 13.
3. Zezwolenia na pozyskiwanie roślin, zwierząt i grzybów w lasach wydaje się w porozumieniu z właścicielem lub zarządcą lasu.
4. Zezwolenia, o których mowa w ust. 1 i 2, z zastrzeżeniem ust. 4a i 5, mogą być wydane w przypadku braku rozwiązań alternatywnych, jeżeli nie spowoduje to zagrożenia dla dziko występujących populacji chronionych gatunków roślin, zwierząt lub grzybów oraz:
- 1) wynikają z potrzeby ochrony innych dziko występujących gatunków roślin, zwierząt, grzybów oraz ochrony siedlisk przyrodniczych lub
  - 2) wynikają z konieczności ograniczenia poważnych szkód w gospodarce, w szczególności rolnej, leśnej lub rybackiej, lub
  - 3) leżą w interesie zdrowia i bezpieczeństwa powszechnego, lub
  - 4) (uchylony),
  - 5) są niezbędne w realizacji badań naukowych i programów edukacyjnych lub w realizacji celów związanych z odbudową populacji, reintrodukcją gatunków roślin, zwierząt lub grzybów, albo do celów działań reprodukcyjnych, w tym do sztucznego rozmnażania roślin, lub
  - 6) umożliwiają, w ściśle kontrolowanych warunkach, selektywnie i w ograniczonym stopniu, zbiór lub przetrzymywanie roślin i grzybów oraz chwytanie lub przetrzymywanie zwierząt gatunków objętych ochroną ścisłą w liczbie określonej przez wydające zezwolenie, lub

- 7) w przypadku gatunków objętych ochroną ścisłą, gatunków ptaków oraz gatunków wymienionych w załączniku IV Dyrektywy Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory – wynikają z koniecznych wymogów nadrzędnego interesu publicznego, w tym wymogów o charakterze społecznym lub gospodarczym lub wymogów związanych z korzystnymi skutkami o podstawowym znaczeniu dla środowiska, lub
  - 8) w przypadku innych gatunków niż wymienione w pkt 7 – wynikają ze słusznego interesu strony lub koniecznych wymogów nadrzędnego interesu publicznego, w tym wymogów o charakterze społecznym lub gospodarczym lub wymogów związanych z korzystnymi skutkami o podstawowym znaczeniu dla środowiska.
- 4a. Warunek do wydania zezwolenia wymieniony w ust. 4 pkt 7 w przypadku gatunków ptaków dotyczy jedynie wydania zezwolenia na niszczenie ich siedlisk i ostoi.
5. Zezwolenia na pozyskiwanie roślin, zwierząt lub grzybów objętych ochroną gatunkową mogą być wydane, jeżeli nie spowodują zagrożenia dla dziko występujących populacji chronionych gatunków roślin, zwierząt lub grzybów. (...)

Prowspółnotowa wykładnia przepisów art. 52 i 56 ust.1 ustawy o ochronie przyrody oraz par. 6 rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 28 września 2004 r. w sprawie gatunków dziko występujących zwierząt objętych ochroną, przemawia za takim ich rozumieniem, iż do zwierząt objętych ochroną gatunkową a urodzonych w hodowanych w niewoli mają zastosowanie wszystkie zakazy z art. 52 ustawy o ochronie przyrody, a odstępstwo od nich wymaga wydania stosownych zezwoleń zgodnie z jej art. 56 ust. 1 (wyrok NSA II OSK 1167/08).

Informację o wniosku o udzielenie odstępstwa od zakazów ochrony gatunkowej, organ jest obowiązany opublikować w publicznie dostępnym wykazie danych o środowisku (art. 21 ustawy ooś), a treść wniosku i treść wydanej decyzji musi być udostępniona każdemu, na pisemny wniosek, w dniu złożenia takiego wniosku (art. 14 ust 3 ustawy ooś).

Organizacja społeczna może wnioskować o przyznanie jej prawa strony w postępowaniu o zezwolenie na odstępstwo od zakazów ochrony gatunkowej, powołując się na swoje cele statutowe i wskazując na interes społeczny - na ogólnej podstawie art. 31 KPA.

Art. 57. 1. Generalny Dyrektor Ochrony Środowiska opracowuje programy ochrony zagrożonych wyginięciem gatunków roślin, zwierząt i grzybów.

2. Programy, o których mowa w ust. 1, zawierają:

- 1) opis sposobów prowadzenia działań ochronnych zmierzających do odbudowy populacji zagrożonych wyginięciem gatunków;
- 2) określenie czasu i miejsca wykonania działań ochronnych;
- 3) wskazanie odpowiedzialnego za wykonanie działań ochronnych;
- 4) informacje o kosztach i źródłach finansowania.

Art. 58. 1. Regionalny dyrektor ochrony środowiska, do dnia 31 marca każdego roku, przekazuje Generalnemu Dyrektorowi Ochrony Środowiska informację za rok poprzedni w sprawie przypadkowego schwytania lub zabicia zwierząt gatunków objętych ochroną ścisłą.

2. Na podstawie informacji, o której mowa w ust. 1, Generalny Dyrektor Ochrony Środowiska może podjąć badania lub działania ochronne, zapobiegające przypadkowemu chwytaniu lub zabijaniu zwierząt.

Art. 60. 1. Organy ochrony przyrody podejmują działania w celu ratowania zagrożonych wyginięciem gatunków roślin, zwierząt i grzybów objętych ochroną gatunkową, polegające na przeniesieniu tych gatunków do innych miejsc, eliminowaniu przyczyn ich zagrożenia, podejmowaniu ochrony *ex situ* oraz tworzeniu warunków do ich rozmnażania.

2. Jeżeli stwierdzone lub przewidywane zmiany w środowisku zagrażają lub mogą zagrażać roślinom, zwierzętom lub grzybom objętym ochroną gatunkową, regionalny dyrektor ochrony środowiska, a na obszarach morskich Generalny Dyrektor Ochrony Środowiska, jest obowiązany, po zasięgnięciu opinii właściwej regionalnej rady ochrony przyrody oraz zarządcy lub właściciela terenu, podjąć działania w celu zapewnienia trwałego zachowania gatunku, jego siedliska lub ostoi, eliminowania przyczyn powstawania zagrożeń oraz poprawy stanu ochrony jego siedliska lub ostoi.

3. Regionalny dyrektor ochrony środowiska może ustalać i likwidować, w drodze decyzji administracyjnej:

- 1) strefy ochrony ostoi oraz stanowisk roślin objętych ochroną gatunkową, o których mowa w art. 48 pkt 1 lit. d;
- 2) strefy ochrony ostoi, miejsc rozrodu i regularnego przebywania zwierząt objętych ochroną gatunkową, o których mowa w art. 49 pkt 1 lit. e;
- 3) strefy ochrony ostoi oraz stanowisk grzybów objętych ochroną gatunkową, o których mowa w art. 50 pkt 1 lit. d.

4. Granice stref ochrony, o których mowa w ust. 3, oznacza się tablicami z napisem, odpowiednio: „ostoja roślin”, „ostoja zwierząt” albo „ostoja grzybów” i informacją: „osobom nieupoważnionym wstęp wzbroniony”.

5. Regionalny dyrektor ochrony środowiska prowadzi rejestr stref ochrony, o których mowa w ust. 3.

6. W strefach ochrony, o których mowa w ust. 3, bez zezwolenia regionalnego dyrektora ochrony środowiska zabrania się:

- 1) przebywania osób, z wyjątkiem właściciela nieruchomości objętej strefą ochrony oraz osób sprawujących zarząd i nadzór nad obszarami objętymi strefą ochrony, oraz osób wykonujących prace na podstawie umowy zawartej z właścicielem lub zarządcą;
- 2) wycinania drzew lub krzewów;
- 3) dokonywania zmian stosunków wodnych, jeżeli nie jest to związane z potrzebą ochrony poszczególnych gatunków;
- 4) wznoszenia obiektów, urządzeń i instalacji.

7. Wydając zezwolenie na odstąpienie od zakazów, o których mowa w ust. 6, regionalny dyrektor ochrony środowiska kieruje się wymogami ochrony ostoi oraz stanowisk roślin, zwierząt lub grzybów objętych ochroną gatunkową.

Art. 83. 1. Usunięcie drzew lub krzewów z terenu nieruchomości może nastąpić, z zastrzeżeniem ust. 2 i 2a, po uzyskaniu zezwolenia wydanego przez wójta, burmistrza albo prezydenta miasta na wniosek:

- 1) posiadacza nieruchomości – za zgodą właściciela tej nieruchomości;
- 2) właściciela urządzeń, o których mowa w art. 49 § 1 Kodeksu cywilnego, jeżeli drzewa lub krzewy zagrażają funkcjonowaniu tych urządzeń. (...)

2c. Organ właściwy do wydania zezwolenia, o którym mowa w ust. 1, przed jego wydaniem dokonuje oględzin w zakresie występowania w obrębie zakrzewień gatunków chronionych.

Kwestie ochrony gatunkowej gatunków, których siedliskiem są drzewa, muszą być brane pod uwagę przy wydawaniu zezwolenia na usunięcie drzewa. Jeżeli usunięcie drzew prowadziłoby w istocie do zniszczenia siedliska gatunku chronionego, to wydanie zezwolenia na usunięcie drzew byłoby dopuszczalne wyłącznie w razie uzyskania zezwolenia na odstępstwo od zakazów ochrony gatunkowej, w trybie odpowiednich przepisów ustawy o ochronie przyrody (wyrok WSA w Warszawie IV SA/Wa 359/11 „sprawa rzekotki”). Wydanie zezwolenia z zakresu ochrony gatunkowej, na podstawie art. 56 ust. 1 i 2 ustawy o ochronie przyrody należy traktować jako zagadnienie wstępne w rozumieniu art. 97 §1 pkt. 4 KPA, od którego rozstrzygnięcia zależy rozpatrzenie sprawy i wydanie decyzji dotyczącej usunięcia drzewa (interpretacja GDOŚ, www.gdos.pl).

Ustawa Prawo Łowieckie, art. 9. 1. Ochrona zwierzyny – poza zasadami określonymi w przepisach o ochronie przyrody – obejmuje tworzenie warunków bezpiecznego bytowania zwierzyny, a w szczególności:

- 1) zwalczanie kłusownictwa i wszelkich zjawisk szkodnictwa łowieckiego;
- 2) zakaz – poza polowaniami i odłowami, sprawdzianami pracy psów myśliwskich, a także szkoleniami ptaków łowczych, organizowanymi przez Polski Związek Łowiecki – płoszenia, chwywania, przetrzymywania, ranienia i zabijania zwierzyny;
- 3) zakaz wybierania i posiadania jaj i piskląt, wyrabiania i posiadania wydmuszek oraz niszczenia legowisk, nor i gniazd ptasich.

Ponieważ wymóg ochrony gatunkowej z art. 5 dyrektywy ptasiej dotyczy wszystkich ptaków (także łownych!), przepisy dotyczące ptaków łownych umieszczone w ustawie Prawo Łowieckie, są również jego transpozycją. Naruszenie powyższych zakazów jest wykroczeniem lub przestępstwem z art. 51, 52 lub 53 ustawy Prawo Łowieckie. Udzielanie zezwolenia na odstępstwo od tych zakazów nie jest w prawie polskim przewidziane.

Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z 11 marca 2010 r. w sprawie minimalnych norm, §3 pkt 4. Zabrania się niszczenia:

- 1) siedlisk roślin i zwierząt objętych ochroną gatunkową na podstawie przepisów ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody,
- 2) siedlisk przyrodniczych w rozumieniu ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody,

- położonych na obszarach objętych formami ochrony przyrody, o których mowa w art. 6 ust 1 pkt 1-9 tej ustawy.

Obwieszczenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 19 marca 2009 r. w sprawie wykazu wymogów określonych w przepisach Unii Europejskiej z uwzględnieniem przepisów krajowych wdrażających te przepisy (ze zmianami z 17 marca 2010, 28 grudnia 2010, 16 marca 2011)

(...) Przestrzega się zakazu umyślnego chwywania oraz zabijania ptaków objętych ochroną na podstawie przepisów § 2 i 3 rozporządzenia w sprawie gatunków dziko występujących zwierząt i wymienionych w załącznikach nr 1 i 2 do tego rozporządzenia. Powyższy zakaz nie dotyczy rolnika, który posiada wydane na podstawie art. 52 ust. 2 lub art. 56 ust. 1 lub 2 ustawy o ochronie przyrody pozwolenie na odstępstwo od zakazu umyślnego chwywania oraz zabijania ptaków objętych ochroną.

Przestrzega się zakazu umyślnego niszczenia gniazd i jaj lub umyślnego płoszenia ptaków objętych ochroną na podstawie przepisów § 2 i 3 rozporządzenia w sprawie gatunków dziko występujących zwierząt i wymienionych w załączniku nr 1 i 2 do tego rozporządzenia. Powyższy zakaz nie dotyczy rolnika, który posiada wydane na podstawie art. 52 ust. 2 lub art. 56 ust. 1 lub 2 ustawy o ochronie przyrody pozwolenie na odstępstwo od zakazu umyślnego niszczenia gniazd i jaj lub umyślnego płoszenia ptaków objętych ochroną.

Przestrzega się zakazu niszczenia siedlisk i ostoi ptaków objętych ochroną na podstawie przepisów § 2 i 3 rozporządzenia w sprawie gatunków dziko występujących zwierząt i wymienionych w załącznikach nr 1 i 2 do tego rozporządzenia.

W strefach ochrony ostoi, miejsc rozrodu i regularnego przebywania ptaków wymienionych w załączniku nr 5 do rozporządzenia w sprawie gatunków dziko występujących zwierząt zabrania się: wycinania drzew lub krzewów; dokonywania zmian stosunków wodnych, jeżeli nie jest to związane z potrzebą ochrony poszczególnych gatunków; wznoszenia obiektów, urządzeń i instalacji.

Przestrzega się zakazu umyślnego zrywania, niszczenia i uszkodzania oraz zbioru roślin objętych ochroną na podstawie przepisów § 2 rozporządzenia w sprawie gatunków dziko występujących roślin i wymienionych w załączniku nr 1 do tego rozporządzenia w zakresie w jakim gatunki roślin wymienione w tym załączniku pokrywają się z załącznikiem nr 4 lit. b do dyrektywy Rady 92/43/EWG.

Nieprzestrzeżenie minimalnych norm lub wymogów wzajemnej zgodności powoduje sankcje finansowe wobec rolnika, naliczane od kwoty płatności bezpośrednich dla całego gospodarstwa. Wysokość sankcji jest wyliczana biorąc pod uwagę zasięg, dotkliwość i trwałość naruszenia. W przypadku, gdy stwierdzona niezgodność wyniknie z zaniedbania ze strony rolnika, obniżka ta będzie zwykle stanowić 3 % całkowitej kwoty płatności bezpośrednich. W przypadku stwierdzenia powtarzającej się niezgodności, procent sankcji zostanie pomnożony $\cdot 3$, jednak maksymalna wysokość sankcji nie może przekroczyć 15 % całkowitej kwoty dopłat bezpośrednich. W przypadku, gdy rolnik celowo dopuścił się stwierdzonej niezgodności, obniżka będzie z zasady wynosić 20 % całkowitej kwoty. Jednakże Agencja Płatnicza może na podstawie oceny przedłożonej przez właściwy organ kontroli w protokole z czynności kontrolnych, wydać decyzję o obniżeniu procentu do wysokości nie mniejszej niż 15 % lub, w określonych przypadkach może zwiększyć ten procent nawet do 100 % całkowitej kwoty.

2.9. Szkada w środowisku

Konteks t eur opejski:

Dyrektywa szkodowa, Artykuł 2 – Definicje. Do celów niniejszej dyrektywy stosuje się następujące definicje:

- 1) „szkody wyrządzone środowisku naturalnemu” oznaczają:
  - a) szkody wyrządzone gatunkom chronionym i w siedliskach przyrodniczych, które stanowią dowolną szkodę mającą znaczący negatywny wpływ na osiągnięcie lub utrzymanie właściwego stanu ochrony takich siedlisk lub gatunków. Waga takiego wpływu ma być oceniona w odniesieniu do warunków początkowych, z uwzględnieniem kryteriów określonych w załączniku I. Szkody wyrządzone gatunkom chronionym i w siedliskach przyrodniczych nie obejmują uprzednio zidentyfikowanego negatywnego wpływu wynikającego z działania podmiotu gospodarczego, który został wyraźnie upoważniony przez odpowiednie władze zgodnie z przepisami wykonawczymi do art. 6 ust. 3 i 4 lub art. 16 dyrektywy siedliskowej lub art. 9 dyrektywy ptasiej lub, w przypadku siedlisk i gatunków nieobjętych prawem wspólnotowym, zgodnie z równoważnymi przepisami prawa krajowego w sprawie ochrony przyrody;
  - b) szkody wyrządzone w wodach, które stanowią dowolną szkodę mającą znaczący negatywny wpływ na ekologiczny, chemiczny i/lub ilościowy stan i/lub ekologiczny potencjał, określony w Ramowej Dyrektywie Wodnej, danych wód, z wyjątkiem negatywnego wpływu, do którego odnosi się art. 4 ust. 7 wspomnianej dyrektywy;
  - c) szkody dotyczące powierzchni ziemi, które stanowią dowolne zanieczyszczenie ziemi stwarzające znaczące ryzyko dla zdrowia ludzi, mające negatywny wpływ wynikający z bezpośredniego i pośredniego wprowadzania na ląd lub pod ziemię preparatów, organizmów i drobnoustrojów;
- 2) „szkada”: oznacza mierzalną negatywną zmianę w zasobach naturalnych lub mierzalne osłabienie użyteczności zasobów naturalnych, które może ujawnić się bezpośrednio lub pośrednio;
- 3) „chronione gatunki i siedliska przyrodnicze” oznaczają:
  - a) gatunki wymienione w art. 4 ust. 2 dyrektywy ptasiej lub w załączniku I do niej, bądź w załącznikach II i IV do dyrektywy siedliskowej;
  - b) siedliska gatunków wymienionych w art. 4 ust. 2 dyrektywy ptasiej lub w załączniku I do niej, bądź w załączniku II do dyrektywy siedliskowej, oraz siedliska przyrodnicze wymienione w załączniku I do dyrektywy siedliskowej oraz stanowisk rozrodczych lub lęgowisk gatunków wymienionych w załączniku IV dyrektywy siedliskowej; oraz
  - c) w przypadku gdy Państwo Członkowskie tak zdecyduje, siedlisko lub gatunki niewymienione we wspomnianych załącznikach, które Państwo Członkowskie wyznacza do celów równoważnych do tych ustanowionych we wspomnianych dwóch dyrektywach; (...)
- 5) „wody”: oznaczają wszystkie wody objęte dyrektywą 2000/60/WE;
- 6) „podmiot gospodarczy”: oznacza każdą osobę fizyczną lub prawną, prywatną lub publiczną, która prowadzi lub nadzoruje działalność zawodową lub, w przypadkach gdy jest to przewidziane w ustawodawstwie krajowym, osobę, której delegowano uprawnienia do podejmowania decyzji ekonomicznych dotyczących technicznego funkcjonowania takiej działalności, włącznie z posiadaczami uprawnień lub zezwolenia na prowadzenie takiej działalności lub osobami, które rejestrują lub zgłaszają taką działalność;
- 7) „działalność zawodowa”: oznacza działalność prowadzoną jako działalność gospodarczą, firmę lub przedsiębiorstwo, bez względu na jej prywatny lub publiczny, dochodowy lub nie-dochodowy charakter;

Wyjątek wyłączający z pojęcia szkody skutki przedsięwzięć zatwierdzonych w trybie art. 4(7) Ramowej Dyrektywy Wodnej nie został przetransponowany do prawa polskiego.

Polska, zgodnie z art. 2 ust. 3c dyrektywy, postanowiła o objęciu zakresem odpowiedzialności szkodowej wszystkich gatunków chronionych prawem krajowym, a nie tylko gatunków mających znaczenie dla Wspólnoty, czego wymagała dyrektywa.

Art. 3.1. Niniejsza dyrektywa ma zastosowanie do:

- a) szkód wyrządzonych środowisku naturalnemu przez wykonywanie działalności zawodowej wymienionej w załączniku III oraz do wszelkiego bezpośredniego zagrożenia wystąpieniem takich szkód w wyniku wspomnianej działalności;
- b) szkód wyrządzonych gatunkom chronionym i siedliskom przyrodniczym przez wykonywanie działalności zawodowej innej niż ta wymieniona w załączniku III oraz do bezpośredniego zagrożenia wystąpieniem takich szkód w wyniku wspomnianej działalności, w każdym przypadku w powiązaniu z winą podmiotu gospodarczego lub jego zaniedbaniem.

Przesłanka „winy lub zaniedbania” z art. 3. ust. 1b dyrektywy została transponowana do prawa polskiego wyłącznie jako „wina”, co może być uchybieniem transpozycji.

Art. 4 – Wyjątki. 1. Niniejsza dyrektywa nie obejmuje szkód wyrządzonych środowisku naturalnemu lub bezpośredniego zagrożenia wystąpieniem takich szkód spowodowanych przez:

- a) konflikt zbrojny, akty wrogości, wojnę domową lub insurekcję;
- b) zjawisko naturalne o wyjątkowym, nieuchronnym i niekontrolowanym charakterze.

6. Niniejsza dyrektywa nie ma zastosowania do działalności, których głównym celem jest służba na rzecz obrony narodowej lub bezpieczeństwa międzynarodowego, ani do działalności, której jedynym celem jest zapobieganie klęskom żywiołowym.

Art. 5 - Działania zapobiegawcze. 1. W przypadku gdy szkody wyrządzone środowisku naturalnemu jeszcze nie wystąpiły, ale istnieje bezpośrednie zagrożenie wystąpieniem takich szkód, podmiot gospodarczy podejmuje bezzwłocznie niezbędne środki zapobiegawcze.

2. Państwa Członkowskie zapewniają, że, gdzie sytuacja tego wymaga oraz w każdym przypadku gdy bezpośrednie zagrożenie wystąpieniem szkód wyrządzanych środowisku naturalnemu nie zostało zażegnane pomimo środków zapobiegawczych podjętych przez podmiot gospodarczy, podmioty gospodarcze mają jak najszybciej informować właściwe władze o wszystkich odpowiednich aspektach dotyczących sytuacji.

3. Właściwe władze mogą w dowolnym momencie:

- a) zażądać, aby podmiot gospodarczy udzielił informacji o zagrożeniu wystąpieniem szkód wyrządzanych środowisku naturalnemu oraz o przypadkach podejrzeń, że takie bezpośrednie zagrożenia mogą wystąpić;
- b) zażądać, aby podmiot gospodarczy podjął niezbędne środki zapobiegawcze;
- c) udzielić wskazówek, którymi ma kierować się podmiot gospodarczy, w sprawie niezbędnych środków zapobiegawczych, jakie należy podjąć; lub
- d) samodzielnie podjąć niezbędne środki zapobiegawcze.

4. Właściwe władze żądają podjęcia środków zapobiegawczych przez podmiot gospodarczy. Jeśli podmiot gospodarczy nie spełnia obowiązków ustanowionych w ust. 1 lub ust. 3 lit. b) lub c), nie może zostać zidentyfikowany lub nie wymaga się od niego poniesienia kosztów na mocy niniejszej dyrektywy, właściwe władze mogą podjąć takie środki samodzielnie.

Art. 6 - Działanie zaradcze. 1. W przypadku pojawienia się szkód wyrządzonych środowisku naturalnemu podmiot gospodarczy informuje bezzwłocznie właściwe władze o wszelkich odpowiednich aspektach sytuacji i podejmuje:

- a) wszelkie możliwe kroki w celu natychmiastowego skontrolowania, ograniczenia, usunięcia lub w inny sposób opanowania odpowiednich zanieczyszczeń i/lub wszelkich innych szkodliwych czynników, aby ograniczyć szkody wyrządzone środowisku naturalnemu lub zapobiec dalszym szkodom i negatywnemu wpływowi na zdrowie ludzi bądź dalszemu osłabieniu użyteczności; oraz
  - b) niezbędne środki zaradcze zgodnie z art. 7.
2. Właściwe władze mogą w dowolnej chwili:
- a) zażądać, aby podmiot gospodarczy udzielił dodatkowych informacji o wszelkich powstałych szkodach;
  - b) podjąć wszystkie możliwe kroki w celu natychmiastowego skontrolowania, ograniczenia, usunięcia lub w inny sposób opanowania odpowiednich zanieczyszczeń i/lub pozostałych szkodliwych czynników, bądź żądać od podmiotu ich podjęcia czy udzielić mu wskazówek dotyczących takich kroków, aby ograniczyć szkody wyrządzone środowisku naturalnemu bądź zapobiec dalszym szkodom i negatywnemu wpływowi na zdrowie ludzi lub dalszemu osłabieniu użyteczności;
  - c) zażądać, aby podmiot gospodarczy podjął wszelkie niezbędne środki zaradcze;
  - d) udzielić wskazówek, którymi ma się kierować podmiot gospodarczy w sprawie niezbędnych środków zaradczych, jakie należy podjąć; lub e) samodzielnie podjąć niezbędne środki zaradcze.
3. Właściwe władze żądają podjęcia środków zaradczych przez podmiot gospodarczy. Jeśli podmiot gospodarczy nie spełnia obowiązków ustanowionych w ust. 1 lub ust. 2 lit. b), c) lub d), nie może zostać zidentyfikowany lub nie wymaga się od niego poniesienia kosztów zgodnie z niniejszą dyrektywą, właściwe władze mogą ostatecznie podjąć takie środki samodzielnie.

Art. 7 - Ustalenie środków zaradczych. 1. Podmioty gospodarcze określają, zgodnie z załącznikiem II, potencjalne środki zaradcze i przedkładają je właściwym władzom w celu ich zatwierdzenia, chyba że właściwe władze podjęły działania na mocy art. 6 ust. 2 lit. e) i ust. 3.

2. Właściwe władze decydują, w razie konieczności we współpracy z odpowiednim podmiotem gospodarczym, które środki zaradcze zostaną zrealizowane zgodnie z załącznikiem II,

3. W przypadku kilku szkód wyrządzonych środowisku naturalnemu w taki sposób, że właściwe władze nie mogą zapewnić jednoczesnego podjęcia niezbędnych środków zaradczych, właściwe władze są uprawnione do podjęcia decyzji, którym szkodom wyrządzonym środowisku naturalnemu należy zaradzić w pierwszej kolejności. Podejmując decyzję, właściwe władze uwzględniają między innymi charakter, zasięg i ciężar gatunkowy różnych przypadków szkód wyrządzonych środowisku naturalnemu oraz możliwości naturalnej regeneracji. Należy również uwzględnić ryzyko, na jakie narażone jest zdrowie ludzi.

4. Właściwe władze zachęcają osoby określone w art. 12 ust. 1 i w każdym razie osobę, na której terenie będą realizowane środki zaradcze, do przedstawiania swoich uwag, które zostaną uwzględnione.

Art. 8 - Koszty czynności zapobiegawczych i zaradczych. 1. Podmiot gospodarczy ponosi koszty działań zapobiegawczych i zaradczych podjętych na podstawie niniejszej dyrektywy.

2. Z zastrzeżeniem ust. 3 i 4, właściwe władze uzyskują od podmiotu gospodarczego, który spowodował szkodę lub bezpośrednie zagrożenie wystąpieniem szkody, między innymi za pośrednictwem zabezpieczenia na mieniu lub innych odpowiednich gwarancji, zwrot kosztów poniesionych w związku z działaniami zapobiegawczymi lub zaradczymi podjętymi na mocy niniejszej

decyzji. Jednakże właściwe władze mogą podjąć decyzję, aby nie odzyskiwać pełnych kosztów, w przypadku gdy wydatki do zwrotu przekraczają sumę ściągальną lub gdy podmiot gospodarczy nie jest możliwy do zidentyfikowania.

3. Od podmiotu gospodarczego nie wymaga się ponoszenia kosztów działań zapobiegawczych lub zaradczych podjętych na podstawie niniejszej dyrektywy, jeśli może on udowodnić, że szkoda wyrządzona środowisku naturalnemu lub bezpośrednie zagrożenie wystąpieniem takich szkód:

- a) zostało spowodowane przez stronę trzecią i wystąpiło pomimo właściwych środków bezpieczeństwa; lub
- b) wynikało ze spełnienia innego obowiązkowego polecenia lub wskazówki pochodzącej od publicznych władz niż polecenie lub wskazówka wynikająca z emisji lub zdarzenia spowodowanego własną działalnością podmiotu gospodarczego.

W takich przypadkach Państwo Członkowskie podejmie odpowiednie środki w celu umożliwienia operatorowi uzyskania zwrotu poniesionych kosztów.

4. Państwa Członkowskie mogą zezwolić, aby podmiot gospodarczy nie ponosił kosztów działań zaradczych podjętych na podstawie niniejszej dyrektywy, jeśli udowodni on, że nie mają one powiązane z jego winą lub zaniedbaniem, zaś szkody wyrządzone środowisku naturalnemu zostały spowodowane przez:

- a) emisję lub zdarzenie, na które udzielone jest wyraźne zezwolenie, przy zachowaniu pełnej zgodności z jego warunkami, za pośrednictwem lub na mocy krajowych przepisów i regulacji wykonawczych do środków legislacyjnych, mających zastosowanie w dniu emisji lub zdarzenia, przyjętych przez Wspólnotę, określonych w załączniku III;
- b) emisję lub działanie bądź wykorzystanie produktu w dowolny sposób w toku działalności, co do której podmiot gospodarczy udowodni, że zgodnie ze stanem wiedzy naukowej i technicznej w momencie emisji lub działania uznano za nieprawdopodobne, aby mogły one być powodem szkód wyrządzonych środowisku naturalnemu.

5. Środki podjęte przez właściwe władze na podstawie art. 5 ust. 3 i 4 oraz art. 6 ust. 2 i 3 nie naruszają odpowiedzialności odpowiedniego podmiotu gospodarczego na mocy niniejszej dyrektywy oraz pozostają bez uszczerbku dla art. 87 i 88 Traktatu.

Art. 12. Żądanie podjęcia działań. 1. Osoby fizyczne lub prawne, które:

- a) zostały dotknięte szkodami wyrządzonymi środowisku naturalnemu lub było to prawdopodobne; lub
- b) są dostatecznie zainteresowane podejmowaniem decyzji odnoszących się do szkód wyrządzonych środowisku naturalnemu; lub, zamiennie,
- c) stwierdzają naruszenie prawa, w przypadku gdy administracyjne prawo procesowe Państwa Członkowskiego wymaga tego jako warunek wstępny,

są uprawnione do przedkładania właściwym władzom wszelkich uwag związanych z przypadkami szkód wyrządzanych środowisku naturalnemu lub bezpośredniego zagrożenia wystąpieniem takich szkód, których są im znane, a także do żądania podjęcia działań przez właściwe władze na mocy niniejszej dyrektywy. Państwa Członkowskie określają, co oznacza „dostatecznie zainteresowane” i „naruszenie prawa”. W tym celu uznaje się, że do celów przepisu lit. b) wszelkie pozarządowe organizacje wspierające ochronę środowiska są dostatecznie zainteresowane i spełniają wymagania na mocy prawa krajowego. Uznaje się, że do celów przepisu lit. c) prawa takich organizacji mogą być naruszone.

2. Żądanie podjęcia działań jest przedkładane wraz z towarzyszącymi istotnymi informacjami i danymi potwierdzającymi uwagi przedstawione w związku z danymi szkodami wyrządzonymi środowisku naturalnemu.

3. W przypadku gdy żądanie podjęcia działania i towarzyszące mu uwagi wskazują w sposób wiarygodny na istnienie szkód wyrządzonych środowisku naturalnemu, właściwe władze rozpatrują

wszelkie takie uwagi i żądania podjęcia działań. W takich okolicznościach właściwe władze umożliwiają odnośnemu podmiotowi gospodarczemu zaprezentowanie swojej opinii w związku z żądaniem podjęcia działań i towarzyszącymi mu uwagami.

4. Właściwe władze informują, jak najszybciej i w każdym przypadku zgodnie z odpowiednimi przepisami prawa krajowego, osoby określone w ust. 1, które im przedłożyły swoje uwagi, o decyzji o przyjęciu lub odmowie żądania podjęcia działań wraz z podaniem przyczyn.

5. Państwa Członkowskie mogą podjąć decyzję o niestosowaniu ust. 1 i 4 w przypadkach bezpośredniego zagrożenia wystąpieniem szkody.

Art. 13 - Procedury odwoławcze. 1. Osoby określone w art. 12 ust. 1 mają dostęp do możliwości skorzystania z procedur odwoławczych w sądzie lub innej bezstronnej instytucji publicznej w celu oceny decyzji, działań lub zaniechania działania właściwych władz na mocy niniejszej dyrektywy pod kątem ich proceduralnej i merytorycznej zgodności z prawem.

2. Niniejsza dyrektywa pozostaje bez uszczerbku dla przepisów prawa krajowego, które regulują dostęp do wymiaru sprawiedliwości, a także tych przepisów, które wymagają wyczerpania administracyjnych procedur odwoławczych przed skorzystaniem z prawnej procedury sądowej.

Pra wo pols kie:

Ustawa szkodowa, Art. 2. 1. Przepisy ustawy stosuje się do bezpośredniego zagrożenia szkodą w środowisku lub do szkody w środowisku:

- 1) spowodowanych przez działalność podmiotu korzystającego ze środowiska stwarzającą ryzyko szkody w środowisku;
  - 2) spowodowanych przez inną działalność niż ta, o której mowa w pkt 1, podmiotu korzystającego ze środowiska, jeżeli dotyczą gatunków chronionych lub chronionych siedlisk przyrodniczych oraz wystąpiły z winy podmiotu korzystającego ze środowiska.
2. Przepisy ustawy stosuje się do bezpośredniego zagrożenia szkodą w środowisku lub do szkody w środowisku, wywołanych emisją rozproszoną, pochodzącą z wielu źródeł, gdy jest możliwe ustalenie związku przyczynowego między bezpośrednim zagrożeniem szkodą w środowisku lub szkodą w środowisku a działalnością podmiotu korzystającego ze środowiska.

Ustawa nie stosuje się (mówi o tym art. 35 ust 1 ustawy) do bezpośredniego zagrożenia szkodą w środowisku lub szkody w środowisku, które zaistniały przez dniem 30 kwietnia 2007r. lub wynikły z działalności, która została zakończona przez dniem 30 kwietnia 2007r.

Odpowiedzialność szkodowa stosuje się tylko do „podmiotu korzystającego ze środowiska”, (przez co rozumie się:

- a) przedsiębiorcę w rozumieniu art. 4 ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej, a także osoby prowadzące działalność wytwórczą w rolnictwie w zakresie upraw rolnych, chowu lub hodowli zwierząt, ogrodnictwa, warzywnictwa, leśnictwa i rybactwa śródlądowego oraz osoby wykonujące zawód medyczny w ramach indywidualnej praktyki lub indywidualnej specjalistycznej praktyki,
- b) jednostkę organizacyjną niebędącą przedsiębiorcą w rozumieniu ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej,
- c) osobę fizyczną niebędącą podmiotem, o którym mowa w lit. a, korzystającą ze środowiska w zakresie, w jakim korzystanie ze środowiska wymaga pozwolenia [w praktyce stosowania prawa istnieją kontrowersje, jak należy rozumieć użyte tu określenie „po-

zwolenie”, tj. czy obejmuje ono też różnego rodzaju „zezwolenia” dotyczące korzystania ze środowiska].

Odpowiedzialność szkodowa nie będzie się stosować wobec osób fizycznych nie będących przedsiębiorcami ani rolnikami i nie korzystających ze środowiska na podstawie pozwolenia.

Odpowiedzialność za szkodę w gatunkach lub siedliskach chronionych dotyczy szkody spowodowanej dowolną działalnością podmiotu korzystającego ze środowiska, ale tylko w przypadku winy tego podmiotu. Przesłanka winy badana jest indywidualnie w postępowaniu. Bezprawność działania nie jest koniecznym warunkiem winy. Wolą prawodawcy było objęcie regułą naprawiania szkód powstałych w wyniku działań, które nie są zakazane żadnym przepisem. W orzecznictwie formułowano (kontrowersyjną) tezę, że np. w stosunku do siedlisk chronionych położonych poza formami ochrony przyrody, poziom nie doprecyzowania pojęcia siedliska chronionego, nie pozwala domniemywać winy sprawcy za wyrządzoną szkodę, chyba że np. sprawca wiedział o fakcie posiadania chronionego siedliska. Nie wyłącza to jednak winy, o ile np. działanie wykracza poza ramy racjonalnej gospodarki np. rolniej. Natomiast w odniesieniu do gatunków chronionych i ich siedlisk, normy prawne są jasne, wobec czego do oceny winy uprawnione jest przyjęcie domniemania (wyłączonego tylko szczególnymi okolicznościami) jej wystąpienia, skoro sprawca szkody, z założenia jest obowiązany do znajomości przepisów, w tym przestrzegania wynikających z mocy prawa bezwzględnych zakazów, w myśl zasady *ignorantia iuris nocet* – nieznanomość prawa szkodzi (wyrok WSA w Warszawie IV SA/Wa 1180/11 w sprawie szkody spowodowanej zaoraniem łąk).

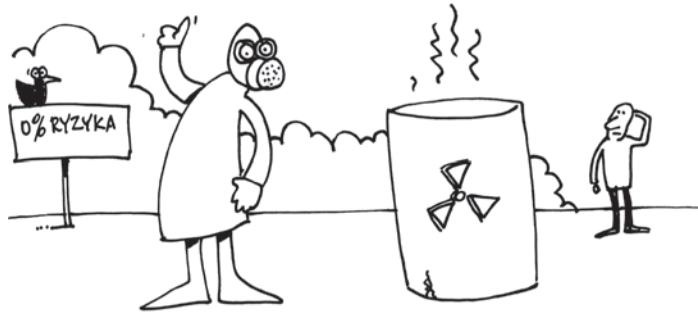
Nie podjęcie działań zapobiegawczych przy świadomości bezpośredniego zagrożenia szkodą w środowisku może być przesłanką winy, gdy do szkody rzeczywiście dojdzie.

Odpowiedzialność za szkodę w innym elemencie środowiska, niż gatunki i siedliska chronione, (np. szkoda w wodach, w powierzchni ziemi) dotyczy tylko szkody spowodowanej działalnością stwarzającą ryzyko szkody w środowisku, ale nie zależy od winy ani jej braku. Działalnością stwarzającą ryzyko szkody w środowisku jest w szczególności: wprowadzanie ścieków do wód lub do ziemi, pobór wód, retencjonowanie śródlądowych wód powierzchniowych – wymagające uzyskania pozwolenia wodnoprawnego; a także stosowanie, przechowywanie i transport substancji niebezpiecznych oraz środków ochrony roślin i produktów biobójczych.

Co do zasady, należy uznać, iż przyczyną szkody w środowisku (czy bezpośredniego nią zagrożenia) może być zarówno realizacja określonych czynności jak i zaniechanie ich podejmowania. Obie te sytuacje mieszczą się w pojęciu działań podmiotu korzystającego ze środowiska. Jednak regulacje te, gdy chodzi o sytuację zaniechania, odnoszą się wyłącznie do przypadków, gdy szkody są następstwem działań prawnie wymaganych lub racjonalnie uzasadnionych zasadami dobrego gospodarowania (wymaganie należytej staranności). Zaniechanie określonych działań gospodarczych, których prowadzenie nie jest obligatoryjne lub nie wynika z zasad dobrego gospodarowania, choć może być faktycznie przyczyną bezpośredniego zagrożenia szkodą w środowisku, nie stanowi działania w rozumieniu ustawy o szkodach, które rodzi obowiązek podjęcia działań zapobiegawczych (wyrok WSA w Warszawie IV SA/Wa 1260/09 w sprawie dotyczącej zaniechania piętrzenia wody na stawach, wskutek czego utraciły one walory ornitologiczne).

Art. 4. Przepisów ustawy nie stosuje się: (...) 2) jeżeli bezpośrednio zagrożenie szkodą w środowisku lub szkoda w środowisku zostały spowodowane przez: (...)

- b) katastrofę naturalną w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 18 kwietnia 2002 r. o stanie klęski żywiołowej,
- c) działalność, której głównym celem jest obrona narodowa, bezpieczeństwo międzynarodowe lub której celem jest ochrona przed klęską żywiołową.

Art. 4 ust. 2c nie stanowi automatycznej podstawy do wyłączenia, z zakresu stosowania ustawy szkodowej, inwestycji mających funkcje przeciwpowodziową. Przepis ten stanowi transpozycję art. 4 ust. 6 dyrektywy szkodowej, który stwierdza, że „dyrektywa nie ma zastosowania do działalności, których głównym celem jest służba na rzecz obrony narodowej lub bezpieczeństwa międzynarodowego, ani do działalności, której jedynym celem jest zapobieganie klęskom żywiołowym”. Zgodnie zaś z art. 3 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 18 kwietnia 2002 r. o stanie klęski żywiołowej, przez klęskę żywiołową rozumie się katastrofę naturalną lub awarię techniczną, których skutki zagrażają życiu lub zdrowiu dużej liczby osób, mieniu w wielkich rozmiarach albo środowisku na znacznych obszarach, a pomoc i ochrona mogą być skutecznie podjęte tylko przy zastosowaniu nadzwyczajnych środków, we współdziałaniu różnych organów i instytucji oraz specjalistycznych służb i formacji działających pod jednolitym kierownictwem. Zastosowanie art. 4 ust. 2 c do działań lub inwestycji przeciwpowodziowych byłoby dopuszczalne, gdyby jedynym celem działań, była ochrona przed powodzią, a jednocześnie by powódź ta miała wymiar klęski żywiołowej (Wyrok WSA w Warszawie IV SA/Wa 1058/10).

Art. 5. Przepisów ustawy nie stosuje się do (...)

- 2) gospodarki leśnej prowadzonej zgodnie z zasadami trwale zrównoważonej gospodarki leśnej, o której mowa w ustawie z dnia 28 września 1991 r. o lasach

Przepis niezgodny z dyrektywą szkodową. Władze polskie zobowiązały się wobec Komisji Europejskiej do jego zmiany.

Art. 6. Ilekczo w ustawie jest mowa o:

- 1) bezpośredniemu zagrożeniu szkodą w środowisku - rozumie się przez to wysokie prawdopodobieństwo wystąpienia szkody w środowisku w dającej się przewidzieć przyszłości;
- 2) chronionych siedliskach przyrodniczych - rozumie się przez to:
  - a) siedliska przyrodnicze objęte jedną z form ochrony przyrody w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody lub podlegające ochronie na podstawie art. 33 ust. 2 tej ustawy,
  - b) siedliska przyrodnicze należące do typów siedlisk określonych w przepisach wydanych na podstawie art. 26 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody,

- c) siedliska oraz miejsca rozrodu gatunków chronionych,
  - d) miejsca lęgu, pierzenia i zimowania ptaków wędrownych oraz miejsca ich zatrzymywania się wzdłuż tras wędrówek;
- 3) działaniach naprawczych - rozumie się przez to wszelkie działania, w tym działania ograniczające lub tymczasowe, podejmowane w celu naprawy lub zastąpienia w równoważny sposób elementów przyrodniczych lub ich funkcji, które uległy szkodzie, w szczególności oczyszczanie gleby i wody, przywracanie naturalnego ukształtowania terenu, zalesianie, zadrzewianie lub tworzenie skupień roślinności, reintrodukcję zniszczonych gatunków, prowadzące do usunięcia zagrożenia dla zdrowia ludzi oraz przywracania równowagi przyrodniczej i walorów krajobrazowych na danym terenie;
  - 4) działaniach zapobiegawczych - rozumie się przez to działania podejmowane w związku ze zdarzeniem, działaniem lub zaniechaniem powodującym bezpośrednie zagrożenie szkodą w środowisku, w celu zapobieżenia szkodzie lub zmniejszenia szkody, w szczególności wyeliminowanie lub ograniczenie emisji (...);
  - 6) funkcjach elementów przyrodniczych - rozumie się przez to przydatność gatunków chronionych, chronionych siedlisk przyrodniczych, wody lub powierzchni ziemi dla innych elementów przyrodniczych lub ludzi;
  - 7) gatunkach chronionych - rozumie się przez to:
    - a) gatunki objęte ochroną w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody,
    - b) gatunki ptaków wędrownych;
  - 8) naprawie elementów przyrodniczych, która obejmuje również naturalną regenerację - rozumie się przez to:
    - a) w odniesieniu do gatunków chronionych lub chronionych siedlisk przyrodniczych - przywrócenie środowiska, elementów przyrodniczych lub ich funkcji do stanu początkowego oraz usunięcie zagrożenia dla zdrowia ludzi,
    - b) w odniesieniu do wód - przywrócenie środowiska, elementów przyrodniczych lub ich funkcji do stanu początkowego oraz usunięcie zagrożenia dla zdrowia ludzi,
    - c) w odniesieniu do powierzchni ziemi - usunięcie zagrożenia dla zdrowia ludzi, w tym przywrócenie do stanu zgodnego ze standardami jakości gleby i ziemi, w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska;
  - 9) podmiocie korzystającym ze środowiska - rozumie się przez to podmiot korzystający ze środowiska w rozumieniu art. 3 pkt 20 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska, prowadzący działalność stwarzającą ryzyko szkody w środowisku lub inną działalność, o której mowa w art. 2 ust. 1 pkt 2, powodującą bezpośrednie zagrożenie szkodą w środowisku lub szkodę w środowisku;
  - 10) stanie początkowym - rozumie się przez to stan i funkcje środowiska oraz poszczególnych elementów przyrodniczych przed wystąpieniem szkody w środowisku, oszacowane na podstawie dostępnych informacji; w przypadku szkody w powierzchni ziemi rozumie się przez to stan zgodny ze standardami jakości gleby i ziemi w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska;
  - 11) szkodzie w środowisku - rozumie się przez to negatywną, mierzalną zmianę stanu lub funkcji elementów przyrodniczych, ocenioną w stosunku do stanu początkowego, która została spowodowana bezpośrednio lub pośrednio przez działalność prowadzoną przez podmiot korzystający ze środowiska:
    - a) w gatunkach chronionych lub chronionych siedliskach przyrodniczych, mającą znaczący negatywny wpływ na osiągnięcie lub utrzymanie właściwego stanu ochrony tych gatunków lub siedlisk przyrodniczych, z tym że szkoda w gatunkach chronionych lub chronionych siedliskach przyrodniczych nie obejmuje uprzednio zidentyfikowanego

- negatywnego wpływu, wynikającego z działania podmiotu korzystającego ze środowiska zgodnie z art. 34 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody lub zgodnie z decyzją o środowiskowych uwarunkowaniach, o której mowa w art. 71 ust. 1 ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko.
- b) w wodach, mającą znaczący negatywny wpływ na stan ekologiczny, chemiczny lub ilościowy wód,
  - c) w powierzchni ziemi, przez co rozumie się zanieczyszczenie gleby lub ziemi, w tym w szczególności zanieczyszczenie mogące stanowić zagrożenie dla zdrowia ludzi;
- 12) władającym powierzchnią ziemi - rozumie się przez to podmiot, o którym mowa w art. 3 pkt 44 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska.

Pojęcie „siedlisk chronionych” jest zdefiniowane szeroko - obejmuje wszystkie siedliska przyrodnicze z załącznika I dyrektywy siedliskowej na terenie całego kraju (nie tylko na obszarach Natura 2000), oraz dodatkowo wszystkie siedliska gatunków chronionych, wszystkie ekosystemy objęte jedną z form ochrony przyrody, wszystkie miejsca lęgu, pierzenia i zimowania ptaków wędrownych oraz miejsca ich zatrzymywania się wzdłuż tras wędrówek.

Pojęcie „gatunków chronionych” jest rozszerzone na wszystkie gatunki ptaków wędrownych, niezależnie od ich objęcia ochroną gatunkową (tj. dotyczy także wędrownych ptaków łownych).

Negatywne oddziaływanie na chronione siedliska i gatunki które zostało „uprzednio przewidziane” i zalegalizowane odpowiednią decyzją, nie jest szkodą. Jednak oddziaływanie które powinno zostać przewidziane, ale zostało „zatajone” w raporcie oddziaływania na środowisko / Naturę 2000 jest szkodą, nawet jeżeli podmiot korzystający ze środowiska posiadał wszystkie zezwolenia na działanie.

Art. 7. 1. Organem ochrony środowiska właściwym w sprawach odpowiedzialności za zapobieganie szkodom w środowisku i naprawę szkód w środowisku jest regionalny dyrektor ochrony środowiska.

2. Jeżeli bezpośrednie zagrożenie szkodą w środowisku lub szkoda w środowisku wystąpiły na obszarze dwóch lub więcej województw, właściwy jest regionalny dyrektor ochrony środowiska, który pierwszy powziął informację o ich wystąpieniu.

3. Regionalny dyrektor ochrony środowiska, o którym mowa w ust. 2, podejmuje działania w porozumieniu z regionalnym dyrektorem ochrony środowiska, na którego obszarze działania wystąpiło bezpośrednie zagrożenie szkodą w środowisku lub szkoda w środowisku.

Art. 7a. Organem wyższego stopnia w stosunku do regionalnego dyrektora ochrony środowiska jest Generalny Dyrektor Ochrony Środowiska

Art. 9. 1. W przypadku wystąpienia bezpośredniego zagrożenia szkodą w środowisku podmiot korzystający ze środowiska jest obowiązany niezwłocznie podjąć działania zapobiegawcze.

2. W przypadku wystąpienia szkody w środowisku podmiot korzystający ze środowiska jest obowiązany do:

- 1) podjęcia działań w celu ograniczenia szkody w środowisku, zapobieżenia kolejnym szkodom i negatywnym skutkom dla zdrowia ludzi lub dalszemu osłabieniu funkcji elementów przyrodniczych, w tym natychmiastowego skontrolowania, powstrzymania, usunięcia lub ograniczenia w inny sposób zanieczyszczeń lub innych szkodliwych czynników;
- 2) podjęcia działań naprawczych.

Obowiązek niezwłocznego podjęcia działań zapobiegających wystąpieniu szkody cięży bezpośrednio na podmiocie korzystającym ze środowiska, ma charakter bezwarunkowy i nie wymaga wezwania ze strony organu. Działania te mają być przeprowadzone na koszt sprawcy szkody (wyjątki – art. 22). Niewykonanie tego obowiązku będzie w przypadku powstania szkody przesłanką winy, o której mowa w art. 2.

Art. 10. Minister właściwy do spraw środowiska, kierując się potrzebą zapewnienia odpowiedniego poziomu ochrony środowiska, określi, w drodze rozporządzenia, kryteria oceny, czy w danym przypadku wystąpiła szkoda w środowisku.

Delegacja ustawowa wykonana przez rozporządzenie Ministra Środowiska z 30 kwietnia 2008 w sprawie kryteriów oceny wystąpienia szkody w środowisku.

Kryterium oceny wystąpienia szkody w środowisku w gatunku chronionym jest zmiana lub zmiany powodujące jeden lub więcej z następujących mierzalnych skutków:

- 1) zniszczenie lub uszkodzenie siedliska gatunku chronionego;
- 2) pogorszenie stanu lub funkcji populacji gatunku chronionego na terenie gminy lub województwa, kraju, regionu biogeograficznego lub Wspólnoty Europejskiej, polegające w szczególności na:
  - a) zmniejszeniu liczebności populacji gatunku chronionego, zmniejszeniu jej zagęszczenia lub zmniejszeniu zajmowanej przez nią powierzchni lub
  - b) pogorszeniu możliwości rozmnażania się populacji gatunku chronionego, jej rozprzestrzeniania się lub pogorszeniu innych funkcji życiowych, lub
  - c) zwiększeniu śmiertelności, lub
  - d) ograniczeniu możliwości kontaktu populacji gatunku chronionego z populacjami sąsiednimi;
- 3) zmniejszenie powierzchni lub pogorszenie użyteczności dla gatunku chronionego zasobów jego siedliska na terenie gminy lub województwa, kraju, regionu biogeograficznego lub Wspólnoty Europejskiej;
- 4) pogorszenie możliwości ochrony gatunku chronionego, w tym możliwości uzyskania właściwego stanu jego ochrony.

Kryterium oceny wystąpienia szkody w środowisku w chronionym siedlisku przyrodniczym jest zmiana lub zmiany powodujące jeden lub więcej z następujących mierzalnych skutków:

- 1) zniszczenie lub uszkodzenie części chronionego siedliska przyrodniczego;
- 2) pogorszenie stanu lub funkcji chronionego siedliska przyrodniczego na terenie gminy lub województwa, kraju, regionu biogeograficznego lub Wspólnoty Europejskiej, polegające w szczególności na:
  - a) utracie części związanej z nim różnorodności biologicznej lub
  - b) utracie lub pogorszeniu specyficznych cech jego struktury, lub
  - c) pogorszeniu realizacji jego funkcji ekosystemowych, lub
  - d) pogorszeniu tworzonej przez nie różnorodności krajobrazowej;

- 3) pogorszenie stanu ochrony gatunków chronionych typowych dla chronionego siedliska przyrodniczego;
- 4) pogorszenie możliwości ochrony chronionego siedliska przyrodniczego, w tym możliwości uzyskania właściwego stanu jego ochrony.

Kryterium oceny wystąpienia szkody w środowisku w wodach jest zmiana lub zmiany powodujące jeden lub więcej z następujących mierzalnych skutków:

- 1) pogorszenie możliwości rekreacyjnego wykorzystania kąpielisk w związku ze zmianami jakości wody w kąpieliskach, o której mowa w art. 50 ust. 3 ustawy z dnia 18 lipca 2001 r. - Prawo wodne;
- 2) pogorszenie warunków poboru lub uzdatniania wody przeznaczonej do spożycia w związku ze zmianami standardów jakości tej wody, o których mowa w art. 50 ust. 1 ustawy z dnia 18 lipca 2001 r. - Prawo wodne;
- 3) pogorszenie jakości wód śródlądowych stanowiących środowisko życia ryb w warunkach naturalnych oraz wód przybrzeżnych będących środowiskiem życia skorupiaków i mięczaków, o której mowa w art. 50 ust. 2 ustawy z dnia 18 lipca 2001 r. - Prawo wodne;
- 4) pogorszenie składu gatunkowego, liczebności lub struktury flory lub fauny występującej w wodach powierzchniowych wraz z otoczeniem tych wód;
- 5) pogorszenie stanu elementów hydromorfologicznych lub warunków fizykochemicznych, w tym w szczególności będące następstwem naruszenia zasad zrównoważonego rozwoju w gospodarowaniu wodami i ich ochrony, wynikających z ustawy z dnia 18 lipca 2001 r. - Prawo wodne;
- 6) obniżenie poziomu wód podziemnych powodujące niekorzystne zmiany ilościowe i jakościowe wód podziemnych i środowisk od nich zależnych;
- 7) podwyższenie poziomu wód podziemnych powodujące niekorzystne zmiany ilościowe i jakościowe wód podziemnych i środowisk od nich zależnych.

Kryterium oceny wystąpienia szkody w środowisku w powierzchni ziemi jest zmiana lub zmiany powodujące jeden lub więcej z następujących mierzalnych skutków:

- 1) przekroczenie standardów jakości gleby lub ziemi, o których mowa w art. 105 ust. 1 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska;
- 2) konieczność zmiany dotychczasowego sposobu wykorzystania powierzchni ziemi.

Art. 11. 1. Jeżeli bezpośrednio zagrożenie szkodą w środowisku nie zostało zażegnane, mimo przeprowadzenia działań zapobiegawczych, lub wystąpiła szkoda w środowisku, podmiot korzystający ze środowiska jest obowiązany niezwłocznie zgłosić ten fakt organowi ochrony środowiska i wojewódzkiemu inspektorowi ochrony środowiska.

2. Zgłoszenie, o którym mowa w ust. 1, zawiera:

- 1) imię i nazwisko albo nazwę podmiotu korzystającego ze środowiska oraz jego adres zamieszkania albo adres siedziby;
- 2) określenie przedmiotu wykonywanej działalności gospodarczej zgodnie z Polską Klasyfikacją Działalności (PKD) - w przypadku wykonywania tej działalności;
- 3) określenie rodzaju, opis, wskazanie miejsca i datę wystąpienia bezpośredniego zagrożenia szkodą w środowisku lub szkody w środowisku;
- 4) opis działań zapobiegawczych i naprawczych podjętych do chwili zgłoszenia.

3. Podmiot korzystający ze środowiska, na każde żądanie organu ochrony środowiska, jest obowiązany niezwłocznie udzielić informacji o bezpośrednim zagrożeniu szkodą w środowisku lub szkodzie w środowisku, także jeżeli istnieje uzasadnione podejrzenie, że takie zagrożenie lub taka szkoda wystąpiły.

Art. 12. 1. Jeżeli bezpośrednio zagrożenie szkodą w środowisku lub szkoda w środowisku zostały spowodowane przez więcej niż jeden podmiot korzystający ze środowiska, odpowiedzialność tych podmiotów za podejmowanie działań zapobiegawczych i naprawczych jest solidarna.

2. Jeżeli bezpośrednie zagrożenie szkodą w środowisku lub szkoda w środowisku zostały spowodowane za zgodą lub wiedzą władającego powierzchnią ziemi, jest on obowiązany do podejmowania działań zapobiegawczych i naprawczych solidarnie z podmiotem korzystającym ze środowiska, który je spowodował.

3. Przepisu ust. 2 nie stosuje się, jeżeli władający powierzchnią ziemi niezwłocznie po uzyskaniu wiedzy o bezpośrednim zagrożeniu szkodą w środowisku lub szkodzie w środowisku dokonał zgłoszenia na podstawie art. 24.

Art. 13. 1. Podmiot korzystający ze środowiska uzgadnia warunki przeprowadzenia działań naprawczych z organem ochrony środowiska.

2. Wniosek o uzgodnienie warunków przeprowadzenia działań naprawczych zawiera informacje na temat:

- 1) obszaru wymagającego podjęcia działań naprawczych;
- 2) funkcji pełnionych przez obszar wymagający działań naprawczych;
- 3) początkowego stanu środowiska na danym terenie;
- 4) aktualnego stanu środowiska na danym terenie;
- 5) planowanego zakresu i sposobu przeprowadzenia działań naprawczych oraz planowanego terminu ich rozpoczęcia i zakończenia.

3. Uzgodnienie warunków przeprowadzenia działań naprawczych następuje w drodze decyzji określającej:

- 1) stan, do jakiego ma zostać przywrócone środowisko;
- 2) zakres i sposób przeprowadzenia działań naprawczych;
- 3) termin rozpoczęcia i zakończenia działań naprawczych.

4. W decyzji, o której mowa w ust. 3, w przypadku wystąpienia więcej niż jednej szkody w środowisku, w taki sposób, że nie można zapewnić jednoczesnego podjęcia działań naprawczych w odniesieniu do wszystkich tych szkód, organ ochrony środowiska może określić, w odniesieniu do których szkód należy podjąć działania naprawcze w pierwszej kolejności.

5. Ustalając kolejność podejmowania działań naprawczych, organ ochrony środowiska kieruje się charakterem, zasięgiem i rozmiarem poszczególnych szkód w środowisku oraz zagrożeniem dla zdrowia ludzi, a także możliwością naturalnej naprawy elementów przyrodniczych na obszarze, na którym szkoda w środowisku wystąpiła.

6. Organ ochrony środowiska wydaje decyzję, o której mowa w ust. 3, po zasięgnięciu opinii:

- 1) dyrektora regionalnego zarządu gospodarki wodnej - w odniesieniu do szkody w wodach;
- 2) dyrektora urzędu morskiego - w odniesieniu do szkody w środowisku na obszarach morskich;
- 3) dyrektora okręgowego urzędu górniczego - w odniesieniu do szkody w środowisku spowodowanych ruchem zakładu górniczego;
- 4) dyrektora regionalnej dyrekcji Lasów Państwowych - w odniesieniu do szkody w środowisku na obszarach, na których występują lasy stanowiące własność Skarbu Państwa;
- 5) dyrektora parku narodowego - w odniesieniu do szkody w środowisku na obszarze parku narodowego;

- 6) organu Państwowej Inspekcji Sanitarnej - w odniesieniu do szkody w środowisku w strefach ochronnych i ujęciach wody przeznaczonej do spożycia oraz wody w kąpieliskach.
7. Przepisów ust. 1-6 nie stosuje się w przypadku prowadzenia działań ratowniczych.

Art. 14. Minister właściwy do spraw środowiska, uwzględniając wpływ podejmowanych działań na zdrowie i bezpieczeństwo ludzi, potrzebę minimalizacji kosztów tych działań, możliwość osiągnięcia celów naprawy i przeciwdziałania przyszłym szkodom lub pogłębianiu szkód istniejących oraz wpływ działań naprawczych na stan elementów przyrodniczych lub ich funkcje, określi, w drodze rozporządzenia, rodzaje działań naprawczych oraz warunki i sposób prowadzenia działań naprawczych.

Delegacja ustawowa wykonana przez rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 4 czerwca 2008 r. w sprawie rodzajów działań naprawczych oraz warunków i sposobu ich prowadzenia.

W pierwszej kolejności podejmuje się podstawowe działania naprawcze, które powinny spowodować przywrócenie stanu początkowego albo przybliżonego do stanu początkowego, w możliwie najkrótszym czasie.

Jeżeli podstawowe działania naprawcze nie doprowadziły lub mogą nie doprowadzić do przywrócenia stanu początkowego albo przybliżonego do stanu początkowego, podejmuje się uzupełniające działania naprawcze - w sposób zapewniający osiągnięcie podobnego stanu elementów przyrodniczych lub ich funkcji, jaki byłby zapewniony, gdyby elementy przyrodnicze lub ich funkcje, które uległy szkodzie w środowisku, zostały przywrócone do stanu początkowego albo przybliżonego do stanu początkowego.

Jeżeli do chwili osiągnięcia pełnego efektu podstawowych lub uzupełniających działań naprawczych elementy przyrodnicze nie spełniają swoich funkcji lub nie są użyteczne dla innych elementów przyrodniczych lub dla ludzi, oprócz podstawowych lub uzupełniających działań naprawczych, prowadzi się kompensacyjne działania naprawcze - w sposób zapewniający zrehabilitowanie powstałych strat w okresie od chwili wystąpienia szkody w środowisku do przywrócenia stanu początkowego albo przybliżonego do stanu początkowego, albo do osiągnięcia podobnego stanu elementów przyrodniczych lub ich funkcji. Kompensacyjne działania naprawcze powinny spowodować, wykraczającą poza przywrócenie do stanu początkowego albo przybliżonego do stanu początkowego, albo wykraczającą poza osiągnięcie podobnego stanu elementów przyrodniczych lub ich funkcji, poprawę stanu elementów przyrodniczych lub ich funkcji.

Jeżeli dokonano wyboru podstawowych działań naprawczych, które nie w pełni lub wolej przywracają stan początkowy elementów przyrodniczych lub ich funkcji, to powinny zostać podjęte w sposób wzmocniony uzupełniające lub kompensacyjne działania naprawcze, które zapewnią podobny do początkowego stan tych elementów przyrodniczych lub ich funkcji.

Prowadząc działania naprawcze, uwzględnia się:

- 1) najlepsze dostępne techniki;
- 2) możliwość wykorzystania naturalnej regeneracji elementów przyrodniczych, jeżeli przynosi ona największe korzyści dla środowiska.

W sposobie prowadzenia uzupełniających lub kompensacyjnych działań naprawczych jest możliwe zastępowanie elementów przyrodniczych lub ich funkcji równoważnymi pod względem jakości i ilości elementami przyrodniczymi lub ich funkcjami w innym miejscu niż miejsce wystąpienia szkody w środowisku, jeżeli przy równoważnym efekcie koszty przeprowadzenia tych działań będą znacząco mniejsze.

Jeżeli osiągnięcie podobnego stanu elementów przyrodniczych lub ich funkcji w miejscu wystąpienia szkody w środowisku nie jest możliwe, utracone elementy przyrodnicze lub ich funkcje odbudowuje się w innym miejscu.

Uzupełniające lub kompensacyjne działania naprawcze prowadzi się, uwzględniając w pierwszej kolejności zastępowanie elementów przyrodniczych lub ich funkcji, które uległy szkodzie w środowisku, równoważnymi pod względem jakości i ilości elementami przyrodniczymi lub ich funkcjami. Jeżeli zastąpienie elementów przyrodniczych lub ich funkcji nie jest możliwe w sposób, o którym mowa w ust. 1, uzupełniające lub kompensacyjne działania naprawcze prowadzi się, uwzględniając zastępowanie elementów przyrodniczych lub ich funkcji innymi (alternatywnymi) elementami przyrodniczymi lub ich funkcjami. W takim przypadku obniżenie jakości elementów przyrodniczych lub ich funkcji rekompensuje się ich ilością. W sposobie prowadzenia uzupełniających lub kompensacyjnych działań naprawczych tworzących dodatkowe elementy przyrodnicze lub ich funkcje uwzględnia się specyfikę tych działań oraz czas, jaki jest niezbędny do osiągnięcia efektu tych działań.

Art. 15. 1. Jeżeli podmiot korzystający ze środowiska nie podejmie działań zapobiegawczych i naprawczych, organ ochrony środowiska, w drodze decyzji, nakłada na niego obowiązek przeprowadzenia tych działań.

2. W decyzji, o której mowa w ust. 1, organ ochrony środowiska określa:

- 1) zakres i sposób przeprowadzenia działań zapobiegawczych, w tym czynności zmierzające do ograniczenia oddziaływania na środowisko;
- 2) stan, do jakiego ma zostać przywrócone środowisko;
- 3) zakres i sposób przeprowadzenia działań naprawczych;
- 4) termin wykonania obowiązku, o którym mowa w ust. 1.

3. Przy wydawaniu decyzji, o której mowa w ust. 1, stosuje się odpowiednio przepisy art. 13 ust. 6.

4. W przypadku, o którym mowa w ust. 1, nie stosuje się przepisów art. 362 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska.

Art. 16. Organ ochrony środowiska podejmuje działania zapobiegawcze lub naprawcze, jeżeli:

- 1) podmiot korzystający ze środowiska nie może zostać zidentyfikowany lub nie można wszcząć wobec niego postępowania egzekucyjnego, lub egzekucja okazała się bezskuteczna;
- 2) z uwagi na zagrożenie dla życia lub zdrowia ludzi lub możliwość zaistnienia nieodwracalnych szkód w środowisku jest konieczne natychmiastowe podjęcie tych działań.

Art. 17. 1. Jeżeli organ ochrony środowiska podejmuje działania, o których mowa w art. 16, władający powierzchnią ziemi jest obowiązany umożliwić prowadzenie działań zapobiegawczych i naprawczych z zachowaniem warunków określonych w decyzji, o której mowa w ust. 2, a także prowadzenie badań związanych z oceną szkody w środowisku.

2. Organ ochrony środowiska, w celu prowadzenia działań zapobiegawczych lub naprawczych, określa, w drodze decyzji, zakres udostępnienia powierzchni ziemi przez władającego powierzchnią ziemi oraz zakres i sposób przeprowadzenia działań zapobiegawczych lub naprawczych oraz termin ich rozpoczęcia i zakończenia.

3. Postępowanie w sprawie wydania decyzji, o której mowa w ust. 2, wszczyna się z urzędu.

4. Jeżeli bezpośrednie zagrożenie szkodą w środowisku lub szkoda w środowisku wystąpiły na terenie, do którego podmiot korzystający ze środowiska nie posiada tytułu prawnego, władający powierzchnią ziemi jest obowiązany umożliwić prowadzenie działań zapobiegawczych i naprawczych z zachowaniem warunków określonych odpowiednio w decyzji, o której mowa w art. 13 ust. 3, lub w decyzji, o której mowa w art. 15 ust. 1, a także prowadzenie badań związanych z oceną szkody w środowisku.

5. Przepisów ust. 1-4 nie stosuje się w przypadku prowadzenia działań ratowniczych.

Art. 17a. W trakcie realizacji działań naprawczych właściwy organ ochrony środowiska może podjąć decyzję o ich zaniechaniu, jeżeli:

- 1) dotychczas zrealizowane działania naprawcze gwarantują, że nie ma znaczącego ryzyka wystąpienia negatywnego wpływu na zdrowie ludzi, gatunki chronione, chronione siedliska przyrodnicze lub na wody, oraz
- 2) koszty dalszych działań naprawczych, które miałyby doprowadzić do osiągnięcia stanu początkowego lub do niego zbliżonego, byłyby nieproporcjonalnie wysokie w stosunku do korzyści osiągniętych w środowisku

Art. 18. 1. Władającemu powierzchnią ziemi za szkody, jakie poniósł w wyniku działań, o których mowa w art. 16 pkt 1, przysługuje odszkodowanie od organu ochrony środowiska. W przypadku działań, o których mowa w art. 16 pkt 2 i w art. 17 ust. 4, odszkodowanie przysługuje od podmiotu korzystającego ze środowiska.

2. Na żądanie władającego powierzchnią ziemi organ ochrony środowiska ustala wysokość odszkodowania w drodze decyzji; decyzja jest ostateczna.

3. Przed wydaniem decyzji, o której mowa w ust. 2, organ ochrony środowiska może zasięgnąć opinii rzeczoznawcy majątkowego.

4. Strona niezadowolona z przyznanego odszkodowania może wnieść powództwo do sądu powszechnego. Powództwo przysługuje także w przypadku niewydania decyzji przez właściwy organ ochrony środowiska w terminie 3 miesięcy od dnia zgłoszenia żądania, o którym mowa w ust. 2.

5. Wniesienie powództwa nie wstrzymuje wykonania decyzji, o której mowa w ust. 2.

Art. 19. Podmiot korzystający ze środowiska, obowiązany do przeprowadzenia działań zapobiegawczych lub naprawczych, informuje organ ochrony środowiska o ich zakończeniu.

Art. 20. 1. Na obszarze, na którym występuje bezpośrednie zagrożenie szkodą w środowisku lub szkoda w środowisku, organ ochrony środowiska może, w drodze decyzji, nałożyć na podmiot korzystający ze środowiska prowadzący działalność stwarzającą ryzyko szkody w środowisku, która jest przyczyną bezpośredniego zagrożenia szkodą w środowisku lub szkody w środowisku, obowiązek prowadzenia pomiarów zawartości substancji w glebie, ziemi lub wodzie lub monitoringu przyrodniczego różnorodności biologicznej i krajobrazowej.

2. Podmiot, o którym mowa w ust. 1, jest obowiązany przechowywać wyniki pomiarów oraz dane z monitoringu przez okres 5 lat od zakończenia roku kalendarzowego, którego dotyczą te wyniki i dane, oraz przedkładać je organowi ochrony środowiska na jego żądanie.

3. W decyzji, o której mowa w ust. 1, organ ochrony środowiska określa:

- 1) zakres pomiarów;
- 2) metodykę prowadzenia pomiarów;
- 3) termin i formę przedkładania wyników pomiarów organowi ochrony środowiska;
- 4) w przypadku gdy bezpośrednie zagrożenie szkodą w środowisku lub szkoda w środowisku zostały spowodowane przez działalność więcej niż jednego podmiotu korzystającego ze środowiska - podział obowiązków między tymi podmiotami.

4. Podmiot korzystający ze środowiska zapewnia wykonanie pomiarów, o których mowa w ust. 1, przez akredytowane laboratorium w rozumieniu ustawy z dnia 30 sierpnia 2002 r. o systemie oceny zgodności (Dz. U. z 2004 r. Nr 204, poz. 2087, z późn. zm.), w zakresie badań, do których wykonywania jest obowiązany.

5. Podmiot korzystający ze środowiska, posiadający certyfikat systemu zarządzania jakością, może wykonywać pomiary, o których mowa w ust. 1, we własnym laboratorium, pod warunkiem że laboratorium to jest również objęte systemem zarządzania jakością.

6. W przypadkach, o których mowa w art. 16, jeżeli organ ochrony środowiska stwierdzi taką potrzebę, pomiary lub monitoring, o których mowa w ust. 1, wykonuje wojewódzki inspektor ochrony środowiska.

Art. 21. Koszty przeprowadzenia działań zapobiegawczych lub naprawczych oznaczają uzasadnione koszty związane z koniecznością zapewnienia właściwego i efektywnego przeprowadzenia tych działań, w tym koszty:

- 1) gromadzenia danych i oceny bezpośredniego zagrożenia szkodą w środowisku lub szkody w środowisku;
- 2) opracowania i oceny projektów działań zapobiegawczych lub naprawczych, w tym projektów alternatywnych;
- 3) przeprowadzenia działań zapobiegawczych lub naprawczych;
- 4) postępowania administracyjnego;
- 5) postępowania sądowego;
- 6) egzekucji;
- 7) nadzoru i monitoringu;
- 8) odszkodowań, o których mowa w art. 18 ust. 1.

Art. 22. 1. Koszty przeprowadzenia działań zapobiegawczych lub naprawczych ponosi podmiot korzystający ze środowiska.

2. Podmiot korzystający ze środowiska nie ponosi kosztów przeprowadzenia działań zapobiegawczych i naprawczych, jeżeli wykaże, że bezpośrednie zagrożenie szkodą w środowisku lub szkoda w środowisku:

- 1) zostały spowodowane przez inny wskazany podmiot oraz wystąpiły mimo zastosowania przez podmiot korzystający ze środowiska właściwych środków bezpieczeństwa;

- 2) powstały na skutek podporządkowania się nakazowi wydanemu przez organ administracji publicznej, chyba że nakaz ten wynikał z emisji lub zdarzenia spowodowanego własną działalnością podmiotu korzystającego ze środowiska.
3. Podmiot korzystający ze środowiska, który podjął działania zapobiegawcze lub naprawcze w odniesieniu do bezpośredniego zagrożenia szkodą w środowisku lub szkody w środowisku, może wystąpić z roszczeniem o zwrot kosztów poczynionych na ten cel:
  - 1) do sprawcy bezpośredniego zagrożenia szkodą w środowisku lub szkody w środowisku - w przypadku, o którym mowa w ust. 2 pkt 1;
  - 2) do organu administracji publicznej - w przypadku, o którym mowa w ust. 2 pkt 2.
4. Do roszczenia, o którym mowa w ust. 3, stosuje się odpowiednio przepisy Kodeksu cywilnego.

Art. 23. 1. W przypadkach, o których mowa w art. 16, organ ochrony środowiska żąda od podmiotu korzystającego ze środowiska zwrotu poniesionych przez siebie kosztów przeprowadzenia działań zapobiegawczych lub naprawczych.

2. Organ ochrony środowiska może odstąpić od żądania zwrotu całości lub części kosztów przeprowadzenia działań zapobiegawczych lub naprawczych, jeżeli:

- 1) podmiot korzystający ze środowiska nie został zidentyfikowany lub nie można wszcząć wobec niego postępowania egzekucyjnego, lub egzekucja okazała się bezskuteczna;
- 2) koszt postępowania egzekucyjnego jest wyższy niż kwota możliwa do odzyskania.
3. Roszczenia względem podmiotu korzystającego ze środowiska o zwrot kosztów z tytułu przeprowadzonych przez organ ochrony środowiska działań zapobiegawczych lub naprawczych przedawniają się z upływem 5 lat od dnia zakończenia tych działań lub ustalenia sprawcy bezpośredniego zagrożenia szkodą w środowisku lub szkody w środowisku.
4. Obowiązek poniesienia kosztów przeprowadzenia działań zapobiegawczych lub naprawczych, ich wysokość oraz sposób uiszczenia określa, w drodze decyzji, organ ochrony środowiska.
5. Do należności z tytułu obowiązku uiszczenia kosztów działań zapobiegawczych lub naprawczych stosuje się odpowiednio przepisy działu III ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. - Ordynacja podatkowa (Dz. U. z 2005 r. Nr 8, poz. 60, z późn. zm.9)), z tym że uprawnienia organów podatkowych przysługują organowi ochrony środowiska.

Art. 24. 1. Organ ochrony środowiska jest obowiązany przyjąć od każdego zgłoszenie o wystąpieniu bezpośredniego zagrożenia szkodą w środowisku lub szkody w środowisku.

2. Jeżeli zagrożenie szkodą w środowisku lub szkoda w środowisku dotyczy środowiska jako dobra wspólnego, zgłoszenia, o którym mowa w ust. 1, może dokonać organ administracji publicznej albo organizacja ekologiczna.

3. Zgłoszenie, o którym mowa w ust. 1 i 2, zawiera:

- 1) imię i nazwisko albo nazwę podmiotu zgłaszającego bezpośrednie zagrożenie szkodą w środowisku lub szkody w środowisku, jego adres zamieszkania albo adres siedziby;
  - 2) określenie rodzaju, opis, wskazanie miejsca i datę wystąpienia bezpośredniego zagrożenia szkodą w środowisku lub szkody w środowisku.
4. Zgłoszenie, o którym mowa w ust. 1 i 2, powinno w miarę możliwości zawierać dokumentację potwierdzającą wystąpienie bezpośredniego zagrożenia szkodą w środowisku lub szkody w środowisku lub wskazanie odpowiedzialnego podmiotu korzystającego ze środowiska.
5. Organ ochrony środowiska, uznając za uzasadnione zgłoszenie, o którym mowa w ust. 1 i 2, postanawia o wszczęciu postępowania w sprawie wydania decyzji, o której mowa w art. 15 ust. 1, albo w przypadkach, o których mowa w art. 16, podejmuje działania zapobiegawcze lub naprawcze; art. 17 stosuje się odpowiednio.
6. Podmioty, o których mowa w ust. 2, które dokonały zgłoszenia, mają prawo uczestniczyć w postępowaniu na prawach strony.

7. Organ ochrony środowiska odmawia wszczęcia postępowania w drodze postanowienia, na które przysługuje zażalenie.

Organ przeanalizuje zgłoszenie i albo postanowi o wszczęciu postępowania w sprawie nałożenia działań naprawczych, albo odmówi wszczęcia takiego postępowania. Zgłaszający szkodę ma prawo zażalenia na odmowę wszczęcia postępowania. Jeżeli zgłaszającym jest organ administracji publicznej albo organizacja ekologiczna, to jeśli wyrazi taką wolę, ma prawo uczestnictwa także w ewentualnie wszczętym postępowaniu i np. odwołania się od kończącej je decyzji.

Organizacja ekologiczna, która zgłasza szkodę lub zagrożenie szkodą, ma prawo uczestniczenia w postępowaniu na prawach strony. Uzyskanie prawa strony następuje z mocy samego prawa i nie zależy od uznania organu, nie wymaga też wydania postanowienia, jeżeli postępowanie zostanie wszczęte.

Inna organizacja społeczna może wnioskować o przyznanie jej w postępowaniu prawa strony, powołując się na swoje cele statutowe i wskazując na interes społeczny - na ogólnej podstawie art. 31 KPA.

Obligatoryjne elementy zgłoszenia szkody/zagrożenia szkodą to dane zgłaszającego oraz miejsce, data, rodzaj i opis szkody lub zagrożenia. W przypadku braku tych informacji, organ wezwie do ich uzupełnienia, a gdy uzupełnienie nie zostanie dokonane – może pozostawić wniosek bez rozpatrzenia. Wszystkie inne informacje (np. dane potrzebne do oceny szkody, dane na temat stanu sprzed szkody, dokumentację, dowody) zgłaszający jest obowiązany dostarczyć tylko „w miarę możliwości”, tj. gdy je posiada. Niedostarczenie takich danych nie może być przesłanką do pozostawienia wniosku bez rozpatrzenia. Organ ma obowiązek samodzielnie poszukiwać takich danych z urzędu. Jednak, należy mieć na uwadze, że organ odmówi wszczęcia postępowania, o ile nie uprawdopodobni zaistnienia szkody/zagrożenia – w szczególności, gdy będzie mu do tego brakować danych.

Art. 25. 1. Organ ochrony środowiska po otrzymaniu zgłoszenia, o którym mowa w art. 11 ust. 1 lub art. 24 ust. 1 i 2, przekazuje niezwłocznie Głównemu Inspektorowi Ochrony Środowiska kopię tego zgłoszenia.

2. Przepisu ust. 1 nie stosuje się, jeżeli organ ochrony środowiska wydał postanowienie o odmowie wszczęcia postępowania, o którym mowa w art. 24 ust. 7.

Sens przepisu jest niejasny. Z jednej strony bowiem organ powinien uczynić to „niezwłocznie”, z drugiej strony w celu przeanalizowania zgłoszenia i ew. wydania postanowienia o odmowie wszczęcia postępowania musi przeprowadzić, niekiedy długotrwałe, postępowanie wyjaśniające.

Art. 28. 1. Kto, będąc obowiązany na podstawie art. 9, nie podejmuje działań zapobiegawczych lub naprawczych, podlega karze grzywny.

2. Tej samej karze podlega, kto, będąc obowiązany na podstawie art. 11, nie zgłasza do organu ochrony środowiska i wojewódzkiego inspektora ochrony środowiska wystąpienia bezpośredniego zagrożenia szkodą w środowisku lub szkody w środowisku.

Art. 29. 1. Kto, będąc obowiązany do uzgodnienia z organem ochrony środowiska warunków przeprowadzenia działań naprawczych na podstawie art. 13 ust. 1, nie spełnia tego obowiązku albo prowadzi te działania wbrew uzgodnionym warunkom, podlega karze grzywny.

2. Tej samej karze podlega, kto uniemożliwia prowadzenie działań zapobiegawczych lub naprawczych zgodnie z obowiązkami określonymi w art. 17 ust. 1 i 4.

Zobacz także: – Lubaczewska S. (red.) 2010. Strażnicy Natury 2000 – zapobieganie szkodom w praktyce. Fundacja Ekorozwoju, Wrocław.

**3. JAK SIĘ TROSZCZYĆ O OBSZAR NATURA 2000
W PROCESIE PLANOWANIA JEGO OCHRONY?**

W latach 2010-2013 przewidywane jest sporządzenie tzw. planów zadań ochronnych (w skrócie PZO) dla ponad 400 obszarów Natura 2000 w Polsce. Do roku 2017 takie plany będą musiały – w związku z wymogiem ustawowym, wiążącym się także z prawem europejskim – powstać dla wszystkich obszarów Natura 2000 w kraju. Dla kilkunastu obszarów Natura 2000 sporządzono też, lub są właśnie sporządzane, projekty planów ochrony.

W chwili oddawania tej książki do druku, w całej Polsce zaledwie jeden plan zadań ochronnych został formalnie ustanowiony. Mimo to, wciąż wierzymy, że sporządzanie tych planów – i w ogóle planowanie ochrony obszarów Natura 2000 – to sprawa ważna dla przyszłości ochrony przyrody.

Plan zadań ochronnych lub plan ochrony to podstawowy dokument planistyczny. Od jego treści w dużym stopniu zależy przyszłe funkcjonowanie obszaru Natura 2000, w tym skuteczność jego ochrony. Dlatego każdy, komu zależy na ochronie przyrody konkretnego obszaru Natura 2000, powinien zadbać, by właśnie teraz włączyć się w proces planowania jego ochrony. Tego momentu nie wolno nam przegapić!

Instrumenty planistyczne

Dla obszaru Natura 2000 można, w zależności od potrzeb, zastosować jeden z dwóch instrumentów planowania: plan zadań ochronnych lub plan ochrony. Jeżeli obszar Natura 2000 pokrywa się z parkiem narodowym, rezerwatem przyrody lub parkiem krajobrazowym – można też zakres planu ochrony lub planu zadań ochronnych zawrzeć w planie ochrony odpowiedniej krajowej formy ochrony przyrody.

Różnice między planem ochrony a planem zadań ochronnych są następujące:

Plan zadań ochronnych	Plan ochrony
<ul style="list-style-type: none"> • sporządzany na 10 lat; • podstawa prawna - zarządzenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska; • obowiązkowy dla każdego obszaru Natura 2000, z wyjątkiem obszarów morskich, obszarów w całości pokrytych planami ochrony lub zadaniami ochronnymi dla rezerwatu lub parku narodowego, terenów nadleśnictw mających plan urządzenia lasu poddany strategicznej ocenie oddziaływania na środowisko; • sporządzany zwykle dla całości obszaru Natura 2000, z wyłączeniem tylko obszarów morskich i obszarów na których ochrona została odpowiednio zaplanowana w innym trybie; • sporządzany, aby bez zwłoki podjąć działania, które nie budzą wątpliwości, a są niezbędne dla zachowania przedmiotów ochrony; • zawiera tylko cele do osiągnięcia na 10 lat i zadania do wykonania; • jest „listą rzeczy do zrobienia”, nie określa reguł i zasad postępowania; • ochrona „metodą małych kroków”, model „planowania adaptacyjnego”: zadania na krótki czas – weryfikacja rezultatów – modyfikacja planu zadań ochronnych albo sporządzenie pełnego planu ochrony; 	<ul style="list-style-type: none"> • sporządzany na 20 lat; • podstawa prawna - rozporządzenie Ministra Środowiska; • nieobowiązkowy; • może być sporządzany dla całości albo dla części obszaru Natura 2000; • jedyny instrument planistyczny dla części obszaru Natura 2000 będących obszarami morskimi albo terenów nadleśnictw mających plan urządzenia lasu poddany strategicznej ocenie oddziaływania na środowisko; • stabilny, długookresowy program ochrony; może być zmieniony w trakcie realizacji tylko w szczególnych przypadkach; • sporządzany na podstawie uprzedniej inwentaryzacji i badań w niezbędnym zakresie; • określa stabilne reguły i zasady postępowania na stosunkowo długi okres; • określa „warunki brzegowe” jaki musi spełnić zagospodarowanie przestrzenne, prowadzona w obszarze działalność, aby nie szkodzić celom ochrony Natura 2000; • może ustalać reguły lokalizacji zabudowy, infrastruktury technicznej i komunikacyjnej, technicznej i edukacyjnej (ograniczenia ale i zarazem tereny, na których ograniczeń nie ma);

Plan zadań ochronnych	Plan ochrony
<ul style="list-style-type: none"> • sporządzane na podstawie istniejącej wiedzy uzupełnionej o podstawowe prace terenowe w standardzie „obserwacji monitoringowej” - w celu zestandaryzowanego opisanego stanu ochrony poszczególnych przedmiotów ochrony, ew. weryfikacji lub rozpoznania uwarunkowań realizacji planowanych działań; bez specjalnych szczegółowych badań i inwentaryzacji – lecz jeśli jest taka potrzeba, to wykonanie odpowiednich badań może być jednym z zadań; • może formułować wnioski do zmian istniejących studiów i planów zagospodarowania przestrzennego, usuwając, na tyle na ile to możliwe przy niepełnej wiedzy, „pułapki na inwestorów” – sytuacje, gdy plan zagospodarowania przestrzennego stał się niewykonalny ze względu na przepisy chroniące obszar Natura 2000; • elementem zadań ochronnych może być identyfikacja potrzeby sporządzenia i ustanowienia planu ochrony. 	<ul style="list-style-type: none"> • może formułować wnioski do zmian istniejących studiów i planów zagospodarowania przestrzennego, usuwając całkowicie „pułapki na inwestorów” - sytuacje, gdy plan zagospodarowania przestrzennego stał się niewykonalny ze względu na przepisy chroniące obszar Natura 2000; • podmiotom działającym w obszarze daje większą przewidywalność i pewność, jak wymogi ochrony obszaru wpłyną na ich działalność.

Pomimo tych różnic, sama technika planowania (zapewnienie udziału interesariuszy, logiczna struktura planu, odniesienie do właściwego stanu ochrony i jego konkretnych parametrów i wskaźników, zaplanowanie monitoringu weryfikującego osiągnięcie celów) jest jednak taka sama!

W dalszej części niniejszego rozdziału skupiamy się głównie na procesie opracowywania planu zadań ochronnych (PZO), należy bowiem oczekiwać, że takie właśnie dokumenty będą sporządzane najczęściej. Jednak, większość opisanych tu zasad stosuje się również do opracowywania planów ochrony.

Skąd się dowiedzieć, czy i kiedy mój obszar Natura 2000 będzie objęty planowaniem?

1. Większość planów zadań ochronnych ma zostać sporządzona w ramach dużego projektu „Opracowanie planów zadań ochronnych dla obszarów Natura 2000 na terenie Polski”, finansowanego ze środków V osi POiS, a wdrażanego przez Generalną Dyрекcję Ochrony Środowiska. Informacje o tym projekcie powinny być na bieżąco publikowane w serwisie internetowym GDOŚ (<http://www.gdos.gov.pl>), na odpowiedniej podstronie projektu. W ramach projektu próbuje się uruchomić także specjalną stronę internetową - „platformę informacyjno-komunikacyjną”, z założeniem że w tym miejscu będzie można m. in. śledzić powstawanie każdego z objętych projektem planów oraz wnosić uwagi i wnioski.
2. Aktualny kalendarz sporządzania PZO dla poszczególnych obszarów ma Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska – tam można się o niego zapytać. W każdej Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska zatrudniona jest osoba pełniąca funkcję tzw. planisty regionalnego, koordynująca proces sporządzania PZO i najlepiej poinformowana w tej sprawie.
3. Prace nad większością PZO będą zwykle zlecane w trybie zamówienia publicznego. Warto więc śledzić ogłoszenia o zamówieniach na stronach internetowych RDOŚ.
4. W momencie przystępowania do sporządzenia konkretnego PZO, RDOŚ jest obowiązany „podać ten fakt do publicznej wiadomości”, m. in. ogłaszając o przystąpieniu do sporządzenia PZO na swojej stronie internetowej.

Każdy przyrodnik, któremu zależy na ochronie konkretnego obszaru lub obszarów Natura 2000, powinien postarać się dowiedzieć, kiedy będą one objęte planowaniem – a następnie powinien postarać się, by w tym planowaniu wziąć udział.

Przed planowaniem: Bądź w obszarze !

Aby móc skutecznie uczestniczyć w planowaniu ochrony obszaru Natura 2000 trzeba ten obszar znać. Aby go znać, trzeba w nim po prostu być: poznawać go jak najdokładniej i na bieżąco, znać jego przyrodę, najważniejsze i najciekawsze miejsca; dostrzegać również zagrożenia dla przyrody i starać się na nie reagować.

Znajomość terenu i najważniejszych przyrodniczo miejsc umożliwi w procesie planowania skuteczne upominanie się o ochronę tych najcenniejszych miejsc i elementów. Im bardziej konkretna będzie nasza wiedza, tym lepiej uda się to zrobić. Konkretna wiedza o cennym przyrodniczo torfowisku, najlepiej wraz z wiedzą, który rów je odwadnia, będzie w procesie planowania bezcenna. Natomiast wiedza, że „*być może gdzieś tu występują torfowiska alkaliczne...*” na niewiele się przyda.

Zalecamy też, by o przyrodniczych znaleziskach, stanowiskach gatunków chronionych, szczególnie cennych miejscach itp. na bieżąco informować pisemnie właściwe podmioty – tj. właściciela / zarządcę terenu, RDOŚ oraz wójta odpowiedniej gminy. Dokumentacja takiego informowania uniemożliwi, w razie czego, argumentację że „*...nie wiedzieliśmy o wartościach przyrodniczych danego miejsca*”.

Zalecamy także, by podejmować i dokumentować interwencje w sprawie wszelkich dostrzeżonych zagrożeń przyrody w obszarze. Należy pamiętać, by pisemne kopie wszystkich wystąpień trafiały do odpowiedniego RDOŚ. Nawet gdy pojedyncze interwencje nie będą skuteczne, to należy pamiętać, że ich dokumentacja tworzy „masę krytyczną” opisu problemów. Proces planowania ochrony obszaru będzie momentem, w którym nie da się uniknąć pochylenia się nad każdym, w taki sposób udokumentowanym problemem, a także podjęcia próby jego rozwiązania. Dokumentacja takiego informowania uniemożliwi, w razie czego, argumentację że „*...nie wiedzieliśmy o problemie*”.

Oczywiście, warto też – w ramach różnych projektów – próbować realnie chronić obszar, tj. realizować w nim działania ochrony przyrody. Podmiot mający doświadczenie takich działań w procesie planowania ochrony obszaru zostanie zapewne uznany za kluczowego partnera. A w każdym razie, „*prowadzenie w siedliskach przyrodniczych i siedliskach gatunków*” działalności ochrony przyrody, jest ustawową przesłanką do obligatoryjnego „*umożliwienia udziału w sporządzeniu projektu PZO*”.

Przykład:

Projekt LIFE ochrony muraw kserotermicznych, realizowany przez Klub Przyrodników w obszarze PLH 320037 Dolna Odra, umożliwił dobre ujęcie w planie zadań ochronnych wszystkich istniejących w obszarze płatów muraw, wraz z precyzyjnie zaplanowanymi dla nich działaniami ochronnymi. Gdyby wiedza ta nie była zgromadzona przed rozpoczęciem prac nad planem, najprawdopodobniej w toku planowania nie byłoby już czasu na jej gromadzenie.

Dla przyrodnika, któremu zależy na obszarze Natura 2000 powyższe zalecenia są truizmem. Zwracamy jednak uwagę na znaczenie, jaką w procesie planowania może mieć nagromadzona „masa krytyczna” informacji o problemach i zagrożeniach oraz informacji o najcenniejszych elementach, miejscach, potrzebach. Zwracamy też uwagę, że gromadzenie takiej

„masy krytycznej” będzie najskuteczniejsze, gdy za żelazną zasadę przyjmimy nie tylko gromadzenie, ale i bieżące przekazywanie informacji odpowiednim podmiotom, koniecznie w pisemnej formie.

Jak wziąć udział w procesie planowania?

1. Warto wziąć udział w przetargu na sporządzenie projektu PZO i spróbować zostać jego wykonawcą.
2. W ramach procesu sporządzania PZO najczęściej przewiduje się utworzenie tzw. Zespołu Lokalnej Współpracy, o liczebności do 30 osób. Skład takiego zespołu ma być zaproponowany przez wykonawcę projektu planu w uzgodnieniu z RDOŚ. W skład zespołu powinni wejść: przedstawiciele kluczowych grup interesu (tj. zainteresowane osoby i podmioty, których projekt Planu bezpośrednio dotyczy lub którzy mają wpływ na sposób realizacji ustaleń projektu Planu – w tym „osoby i podmioty prowadzące działalność w obrębie siedlisk przyrodniczych i siedlisk gatunków, dla których wyznaczono obszar Natura 2000”) oraz eksperci przyrodniczy. Warto spróbować wejść w skład takiego zespołu. Trzeba liczyć się, że będzie wiązało się to z koniecznością udziału w 2-4 warsztatach poświęconych dyskusji nad ochroną obszaru (z dojazdem na własny koszt), ale na pewno warto w nich uczestniczyć – jest to najlepsza szansa, by dobrze wyartykułować potrzeby ochrony przyrody. Ponadto, tylko członkowie Zespołu będą mogli na bieżąco konsultować elektroniczne wersje powstającej dokumentacji. Warto wcześniej poinformować RDOŚ o chęci wejścia w skład takiego zespołu – w szczególności o fakcie, że:
  - prowadzi się w obszarze działalność w zakresie ochrony przedmiotów ochrony, lub
  - posiada się dane, informacje lub wiedzę, która mogłaby zostać wykorzystana w planowaniu ochrony obszaru.
3. W ramach projektu sporządzania PZO planuje się m. in. uruchomienie specjalnej strony internetowej - „platformy informacyjno-komunikacyjnej”, na której członkowie Zespołu Lokalnej Współpracy będą mogli na bieżąco śledzić powstawanie każdego z objętych projektem planów oraz na bieżąco wносить uwagi i wnioski. Uwagi i wnioski warto wносить jak najwcześniej; wówczas mogą one ukierunkować prace nad planem.
4. Każdy będzie miał możliwość wnoszenia uwag do już sporządzonego projektu PZO, który będzie musiał być „podany do publicznej wiadomości” (w praktyce: udostępniony w internecie). Na wnoszenie uwag zostanie wyznaczony co najmniej 21-dniowy okres. Zostanie sporządzone i upublicznione zestawienie uwag wraz z opisaniem, w jaki sposób zostały potraktowane. Uwagi przesłane po terminie mogą pozostać nie rozpatrzone!

Do udziału w procesie planowania ochrony obszaru Natura 2000 należy się przygotować. Warto zapoznać się szczegółowo z rozporządzeniem Ministra Środowiska w sprawie sporządzania PZO oraz z wytycznymi GDOŚ szczegółowo opisującymi sposób sporządzania PZO. Bardzo pożyteczne może być zapoznanie się z wybranymi wymogami wynikającymi z prawa europejskiego, a dotyczącymi ochrony obszarów Natura 2000 (por. poprzednie rozdziały tej książki).

Każdy przyrodnik, któremu zależy na ochronie konkretnego obszaru lub obszarów Natura 2000, powinien postarać się wziąć udział w procesie planowania, na jeden z wymienionych wyżej sposobów.

Zrozumieć Naturę 2000!

Zanim weźmiemy udział w planowaniu ochrony obszaru Natura 2000 warto dobrze zrozumieć, czym taki obszar jest, co dokładnie chroni a czego ochronić nie może, jakie wymogi prawne są związane z faktem jego istnienia. Pomocą mogą tu być poprzednie rozdziały tej książki.

Wiedza, jakie dokładnie są granice obszaru Natura 2000, ma o tyle kluczowe znaczenie, że siedliska i gatunki znajdujące się wewnątrz tych granic korzystają z reżimu ochronnego obszaru, a znajdujące się poza granicami – w zasadzie nie. Chociaż, gdy np. gnieźdzący się w leśnym obszarze Natura 2000 orlik najczęściej żeruje na łąkach poza granicą Natury 2000, to również taki biotop żerowy powinien być chroniony z tytułu ochrony obszaru.

Kluczowe jest też zrozumienie, co może, a czego nie może ochronić Natura 2000. Zastanowić się trzeba, czy obszar jest „siedliskowy” czy „ptasi” – i w związku z tym, jakie są przedmioty ochrony obszaru (patrz dalej). Często popełnianym błędem jest zakładanie, że z tytułu obszaru Natura 2000 da się ochronić np. krajobraz albo walory dziedzictwa kulturowego. Trzeba pamiętać, że status obszaru Natura 2000 nie zapobiegne żadnym, nawet najbardziej negatywnym przekształceniom, które dla przedmiotów ochrony konkretnego obszaru pozostałyby obojętne.

Chociaż... te ograniczenia niekiedy są możliwe do pokonania. Planowanie ochrony obszaru Natura 2000 może być katalizatorem myślenia w szerszych kategoriach – dumy z danego miejsca, dostrzeżenia jego dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, dostrzeżenia związanych z tym szans. Takie postrzeganie obszaru przełoży się na troskę także i o inne elementy jego dziedzictwa, nie tylko te, których ochrony z tytułu Natury 2000 wymagają unijne dyrektywy...

Jeżeli tylko to możliwe, to takie właśnie rozwiązania powinny być naszym długookresowym, czasami z początku ukrytym celem. Ochrona obszaru Natura 2000 będzie skuteczna i trwała tylko wtedy, gdy uda się zbudować na jej rzecz porozumienie osób i podmiotów, które mają wpływ na dany obszar. Taki consensus może być trwałą podstawą skutecznej lokalnej współpracy na rzecz rzeczywistego chronienia obszaru w różnych jego aspektach. Istnienie porozumienia, którego elementem jest akceptacja dla ekologicznych potrzeb chronionych gatunków i siedlisk, to najlepsze rozwiązanie dla każdego obszaru Natura 2000. Aby tak się stało, każda z zainteresowanych stron musi dostrzec swój interes w ochronie obszaru Natura 2000. Ideą, wokół której może powstać porozumienie, jest lokalny ekorozwój. Może on – i powinien – korzystać m.in. z wartości przyrodniczych chronionych na obszarze Natura 2000, a także z usług ekosystemowych, dostarczanych przez chronione na nim ekosystemy; musi jednak to czynić w sposób gwarantujący zachowanie tych wartości.

Należy mieć świadomość, że hasło „umożliwiania zrównoważonego rozwoju” w wielu sytuacjach może być też użyte jako wytrych mający na celu zapobieżenie rzekomo „zbyt rygorystycznej” ochronie. Takiej interpretacji trzeba przeciwdziałać. Zrównoważony rozwój to taki rozwój, który ma konkretne i wyraźne granice, wynikające m. in. z potrzeb ochrony przyrody. Nie każdy obszar Natura 2000 ma się „zrównoważenie rozwijać”, to raczej istnienie obszarów Natura 2000 jest elementem „równoważącym rozwój” krajów i regionów.

Nie jest też prawdą, spotykane niekiedy, przeciwstawianie Natury 2000 dotychczasowym sposobom ochrony przyrody, a już w szczególności nie jest prawdą przeciwstawianie „nowoczesnej Natury 2000” i „staroświeckiej ochrony konserwatorskiej”. Wszystkie dotychczasowe formy ochrony – zarówno ochrona ścisła i akceptacja naturalnych procesów przyrodniczych, jak i ochrona czynna, renaturyzacja oraz ochrona w warunkach zrównoważonego gospodarowania – mają swoje miejsce na obszarach Natura 2000.

Przykład:

Obszar siedliskowy Natura 2000 PLH200015 Wrzosowisko Przemkowskie leży w zasięgu Lokalnej Grupy Działania „Wrzosowa Kraina” realizującej swe działania w ramach programu Leader. Lokalnie promowanym produktem regionalnym są miody, między innymi miód wrzosowy. Ochrona wrzosowisk (siedlisko przyrodnicze 4030, główny przedmiot ochrony obszaru Natura 2000) jest zarazem ochroną bazy do produkcji miódów wrzosowych. Pszczelarze mają interes w utrzymaniu wrzosowisk w dobrym stanie! Wrzosowiska Przemkowskie to lokalna atrakcja turystyczno-krajoznawcza: przede wszystkim ze względu na unikatowy krajobraz rozległych wrzosowisk, szczególnie piękny w okresie kwitnienia wrzosu – ale także ze względu na możliwość przywiezienia z wycieczki wrzosowego miodu kupionego u miejscowych pszczelarzy. A w zimowe wieczory smak miodu przypomni wrażenia z wizyty na wrzosowiskach ...

Uczestnicząc w powstawaniu planu, trzeba przestrzegać „reguł gry”: plan konstruujemy dla ochrony konkretnych typów siedlisk przyrodniczych i gatunków, będących przedmiotami ochrony danego obszaru i znajdujących się w jego granicach. Ale związane z tworzeniem planu spotkania, warsztaty, rozmowy – mogą być zaczątkiem budowy szerszych działań na rzecz lokalnego ekorozwoju.

Ekorozwój, zrównoważony rozwój, rozwój turystyki, ekoturystyka jako szansa lokalnego rozwoju... – są rzeczywiście szansami trwałego funkcjonowania obszaru Natura 2000 w aspekcie nie tylko przyrodniczym, ale i społecznym. Nie mogą jednak uzasadniać odstępstw od skrupulatnej ochrony tego, co ochronić trzeba. Podstawą zaplanowania ochrony obszaru Natura 2000 jest jednak dobro występujących w obszarze gatunków i siedlisk. Dopiero jako „nadbudowę” na takim planie można konstruować wizje ekorozwojowe.

Granice obszaru Natura 2000

Aktualne granice obszaru Natura 2000 można zobaczyć na mapach dostępnych na stronie: <http://natura2000.gdos.gov.pl/natura2000/> albo w formie warstwy WMS pod adresem: <http://wms.gdos.gov.pl/geoserver/wms?> - do użycia za pośrednictwem Geoportalu (<http://www.geoportal.gov.pl>), lub w własnym programie GIS (w obu przypadkach można wyświetlać granice na tle map topograficznych, ortofotomapy, działek ewidencyjnych)

Ogólny obraz granic obszarów Natura 2000 w Europie udostępnia także Europejska Agencja Ochrony Środowiska: <http://natura2000.eea.europa.eu/>.

Planowanie ochrony obszaru Natura 2000 to proces w zasadzie odrębny od wyznaczania granic obszaru. W zasadzie należałoby przyjąć, że granica jest już ostatecznie wyznaczona i ustalona (jest nią warstwa wektorowa przesłana przez Polskę Komisji). Planem zadań ochronnych nie można zmienić granic obszaru, ani w żaden sposób ich „uszczegóławiać” - zmiana granic obszaru specjalnej ochrony ptaków wymaga rozporządzenia ministra wydanego za zgodą Komisji Europejskiej, a zmiana granic obszaru mającego znaczenie dla wspólnoty (siedliskowego) wymaga decyzji Komisji Europejskiej. Plan zadań ochronnych będzie natomiast zatwierdzany zarządzeniem RDOŚ, które nie może zastąpić wymaganych do zmiany granic form aktów prawnych. Generalnie, nie należy dopuszczać, by dyskusja na temat ochrony obszaru Natura 2000 zmieniła się w dyskusję o prawidłowości wyznaczenia jego granic.

Jednak w procesie sporządzania PZO mogą pojawiać się postulaty korekt granicy obszaru, istotnych dla jego ochrony. Mogą to być np. powiększenia obszaru o tereny kluczowe dla zidentyfikowanych przedmiotów ochrony. Zadanie dokonania takiej korekty może być wpisane w PZO jako

jedno z zadań ochronnych (jednak sama realizacja korekty wymaga odrębnej procedury). Należy pamiętać, że:

1. Powiększenia obszaru mogą być wpisane jako „działanie do realizacji”, jeżeli znajdują uzasadnienie w potrzebach ochrony przedmiotów ochrony obszaru. Przeprowadzenie powiększenia obszaru Natura 2000 zapewne nie napotka na sprzeciw Komisji Europejskiej, lecz należy pamiętać, że im szybciej zostanie zgłoszone, tym szybciej będzie mogło być wdrożone (np. dla obszarów siedliskowych powiększenia zgłoszone Komisji do września 2012 r. będą mogły być zrealizowane w ciągu kilkunastu miesięcy, podczas gdy później ich realizacja może wymagać ponad 6 lat).
2. „Uszczegółowienie granic” obszaru Natura 2000 (np. dociąganie granic do działek ewidencyjnych, wydzieł leśnych itp.) jest możliwe tylko wtedy, gdy jest naprawdę uszczegółowieniem, tj. bez żadnych wątpliwości nie powoduje wyłączenia z obszaru fragmentów ważnych dla przedmiotów ochrony. Uszczegółowienie granic nie może być dokonane samym planem zadań ochronnych – wymaga pełnej procedury zmiany rozporządzenia ministra bądź decyzji Komisji Europejskiej.
3. Wyłączenie określonych terenów z obszaru Natura 2000 jest generalnie trudne i dozwolone tylko w wyjątkowych przypadkach. Z całą pewnością nie można dokonać wyłączenia z motywów politycznych, społecznych ani ekonomicznych. Wyłączenie terenu z granic obszaru Natura 2000 jest możliwe wyłącznie pod warunkiem dostarczenia „dowodu wysokiej jakości”, że ten teren znalazł się w obszarze tylko i wyłącznie w wyniku błędu, tj. że:
  - nie miał walorów przyrodniczych w dniu 1 maja 2004,
  - nie uzyskał takich walorów po dniu 1 maja 2004,
  - nie jest potrzebny z punktu widzenia integralności obszaru (np. nie jest potrzebny dla ochrony walorów znajdujących się w sąsiedztwie)

Zmiana wymaga poinformowania o niej Komisji Europejskiej, a w przypadku obszarów siedliskowych – jej decyzji.

Przykłady:

Podczas prac nad planem ochrony małego siedliskowego obszaru Natura 2000 PLH220010 Hopowo okazało się, że obowiązująca wersja granicy, zatwierdzona przez Komisję Europejską, to kółko odręcznie narysowane na małoskalowej mapie. Po przeniesieniu na rzeczywistość terenową stwierdzono, że granicami obszaru nie objęto nawet w całości przedmiotu ochrony – jeziorka dystroficznego stanowiącego siedlisko strzebli błotnej. W procesie planowania opracowano propozycję granicy obszaru opartą na szczegółach terenowych. Wniosek o dokonanie takiej korekty granicy został skierowany do GDOŚ, który przekaże go do Komisji Europejskiej.

Podczas prac nad planem ochrony siedliskowego obszaru Natura 2000 PLH020013 Sztolnie w Leśnej, chroniącego zimowiska nietoperzy w sztolniach pogórnicych, okazało się, że obowiązująca wersja granicy, zatwierdzona przez Komisję Europejską, nie obejmuje żadnej z 9 sztolni, których ochrona była sensem wyznaczenia obszaru, a wyznaczony obszar wypada obok nich. W procesie planowania opracowano propozycję granicy obszaru obejmującej sztolnie. Wniosek o dokonanie takiej granicy został skierowany do GDOŚ, który przekaże go do Komisji Europejskiej.

W obu powyższych przypadkach można spodziewać się, że zmiany granic zostaną zaakceptowane.

Przykład:

Na wniosek samorządu miasta Bielsko-Biała, Ministerstwo Środowiska – przekazując Komisji Europejskiej wniosek o uszczegółowienie granicy obszaru Natura 2000 PLH240005 Beskid Śląski – wyłączyło z obszaru niewielki fragment terenu na zboczach Szyndzielni, aby umożliwić bezproblemową realizację inwestycji w infrastrukturę turystyczno-narciarską, ważną dla rozwoju miasta. Komisja Europejska, po zidentyfikowaniu że w wyłączanym fragmencie znajdują się płaty buczyn i jaworzyn (które powinny być chronione w obszarze), nie wyraziła zgody na zmianę granicy, zmuszając Polskę do wycofania się z tej propozycji. Ostatecznie Polska przekazała propozycję uszczegółowienia granic nie zawierającą już wyłączenia stoku Szyndzielni – i ta propozycja została przez Komisję zaakceptowana.

Uczestnicząc w procesie planowania, można i należy wносить uwagi i wnioski oparte na powyższych zasadach. W szczególności: jeżeli potrzebne jest powiększenie obszaru, to można dążyć, by zostało ujęte jako jedno z działań w PZO. Stanowczo należy odpyierać postulaty, by z przyczyn niemerytorycznych – a politycznych lub społeczno-gospodarczych - wyłączyć jakiegokolwiek tereny z obszaru Natura 2000, wskazując, że jest to niemożliwe w świetle prawa polskiego i europejskiego.

Wyłączenia terytorialne z planowania ochrony obszaru Natura 2000

Planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 nie sporządza się dla obszarów morskich – dla nich może być sporządzony tylko plan ochrony.

Planu zadań ochronnych nie sporządza się też, gdy ochrona siedlisk i gatunków Natura 2000 została już zaplanowana w planie ochrony parku narodowego, rezerwatu przyrody lub parku krajobrazowego, tj. gdy w planie takim został ujęty odpowiedni zakres.

Od 1 stycznia 2012 r. planu zadań ochronnych nie sporządza się dla obszaru Natura 2000 lub jego części pokrywających się w całości lub części z obszarem nadleśnictwa, dla którego ustanowiony plan urządzenia lasu został poddany ocenie oddziaływania na środowisko. Niestety, ten przepis stworzył lukę w planowaniu ochrony leśnych części obszarów Natura 2000, przynajmniej tych, które objęte są względnie nowymi planami urządzenia lasu (w praktyce, poddawanie planu urządzenia lasu ocenie oddziaływania na środowisko praktykuje się od 2010 r.) Plan urządzenia lasu nie zawiera obecnie elementów które mogłyby służyć zaplanowaniu ochrony obszarów Natura 2000 zgodnie z potrzebami ekologicznymi gatunków i siedlisk występujących na obszarze Natura 2000. Nie istnieje żaden przepis, który nakazywałby, by przy sporządzaniu tego planu należałoby „kierować się koniecznością utrzymania i przywracania do właściwego stanu ochrony siedlisk przyrodniczych, oraz gatunków roślin i zwierząt, dla których wyznaczono obszar Natura 2000” - jak należy się kierować przy sporządzaniu planów ochrony i planów zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000.

Sytuacja ta wydaje się niezgodna z prawem europejskim. W chwili oddawania do druku tej książki nie wiadomo, jak zostanie rozwiązana.

Przedmioty ochrony obszaru Natura 2000

Jak wiadomo, obszar Natura 2000 to nie „obszar chroniony” ale „obszar ochrony...” – obszar, w którym ochronie podlega nie cała przestrzeń, ale konkretne ekosystemy (siedliska przyrodnicze) lub siedliska konkretnych gatunków. Te konkretne ekosystemy lub gatunki są tzw. „przedmiotami ochrony” – to dla nich sporządza się plan zadań ochronnych.

W **obszarze siedliskowym**, artykuł 6(1) dyrektywy siedliskowej wymaga „zastosowania koniecznych środków ochronnych odpowiadających wymaganiom siedlisk przyrodniczych z załącznika

I dyrektywy oraz gatunków z załącznika II dyrektywy, występujących w obszarze”. Oznacza to, że wszystkie siedliska i nieopierzone gatunki „naturowe” (tj. ujęte w załączniku II dyrektywy siedliskowej, przeniesionym też do odpowiedniego rozporządzenia Ministra Środowiska) występujące w siedliskowym obszarze Natura 2000, powinny być przedmiotami ochrony, a tym samym powinny być objęte planem zadań ochronnych. Celem ochrony obszaru Natura 2000 powinno być w zasadzie doprowadzenie ich do tzw. „właściwego stanu ochrony” i utrzymanie tego stanu. Przyjmuje się jednak interpretację, że nie dotyczy to siedlisk i gatunków, których występowanie w obszarze ma charakter marginalny – co powinno być wyrażone literą „D” w Standardowym Formularzu Danych (SDF) obszaru. Istnieje więc domniemanie, że lista przedmiotów ochrony obszaru to lista siedlisk i gatunków oznaczonych w Standardowym Formularzu Danych obszaru (w kolumnie „ocena ogólna”) literami A, B lub C.

Jednak w przypadku uzyskania nowej wiedzy naukowej – znalezienia w obszarze siedlisk lub gatunków nie ujętych w dotychczasowym SDF – muszą one, o ile ich znaczenie jest niemarginalne, być również traktowane jako przedmioty ochrony. Państwo członkowskie powinno odpowiednio uzupełnić SDF (oczekuje się, że SDFy będą aktualizowane nie rzadziej niż raz na 6 lat).

Natomiast w przypadku, gdy gatunek lub siedlisko przyrodnicze zanikło w obszarze, interpretacja zależy od tego, czy takiemu zanikowi można było przeciwdziałać. Jeżeli zanik gatunku lub siedliska ma trwały charakter i był niemożliwy do uniknięcia (np. był wynikiem zmian klimatycznych, nieprzewidywalnej katastrofy ekologicznej; pożaru itp.), to takiego gatunku lub siedliska nie traktuje się dalej jako przedmiotu ochrony. Jeżeli w taki sposób zanikną wszystkie przedmioty ochrony obszaru, to można wręcz zlikwidować obszar Natura 2000. Jeżeli jednak zanik gatunku lub siedliska był wynikiem braku należytej ochrony (w tym także braku przeciwdziałania naturalnej sukcesji, np. zarastania łąk), to nie jest to przesłanka do skreślenia przedmiotu ochrony, a wręcz przeciwnie – powstaje wymóg jego odtworzenia. W żadnym razie nie można wykreślić przedmiotu ochrony z przyczyn politycznych, społecznych lub ekonomicznych.

Bezpośrednim przedmiotem ochrony w obszarze siedliskowym Natura 2000 generalnie nie są ptaki, ani żadne gatunki spoza załącznika II dyrektywy. Jednak zarówno ptaki, jak i wszelkie inne gatunki mogą pośrednio korzystać z ochrony siedlisk przyrodniczych – jeżeli zostały uznane za tzw. „gatunki typowe” dla siedliska przyrodniczego (zob. dalej). Wówczas osiągnięcie właściwego stanu ochrony takich gatunków jest warunkiem uznania stanu siedliska przyrodniczego za właściwy.

W **obszarze ptasim** należy pamiętać, że odmiennie niż w dyrektywie siedliskowej, w dyrektywie ptasiej nie ma jednego załącznika – listy gatunków ptaków, dla których wyznacza się obszary Natura 2000. Załącznik I dyrektywy tworzy bowiem tylko część takiej listy. Jej druga część, to nie wyliczone nigdzie w dyrektywie, gatunki migrujące. Są one za to wymienione w polskim rozporządzeniu ministra, wyznaczającym obszary specjalnej ochrony ptaków Natura 2000.

Dyrektywa ptasia dość ogólnie określa, że przedmiotami ochrony są te gatunki ptaków, dla których dany obszar „należy do najbardziej odpowiednich”. Należy więc interpretować, że chodzi tu o gatunki, których wymagania są zgodne z ekologicznym charakterem obszaru. Np. w obszarze obejmującym kompleks leśny, przedmiotami ochrony są gatunki leśne, a nie – występujące tam przypadkowo - gatunki polne i łąkowe.

W Polsce, rozporządzenie Ministra Środowiska uprecyzynia wybór przedmiotów ochrony ptasiego obszaru Natura 2000, stanowiąc, że przedmiotem ochrony jest gatunek ptaka z załącznika I dyrektywy ptasiej lub gatunek ptaka migrującego, co do którego w danym obszarze stwierdzono:

- a) występowanie co najmniej 1 % lęgowej populacji krajowej gatunku, lub
- b) regularne występowanie co najmniej 1 % przelotnej populacji gatunku wędrownego, lub
- c) regularne występowanie wśród co najmniej 20000 osobników wędrownych ptaków wodno-błotnych podczas wędrówek lub zimowania lub wśród co najmniej 10000 par jednego lub wielu wędrownych gatunków ptaków morskich, lub

- d) regularne występowanie w sumie co najmniej 5000 bocianów białych lub 3000 żurawi, lub 3000 ptaków drapieżnych stwierdzanych w ciągu całego okresu migracji wiosennej lub jesiennej, lub
- e) że obszar jest jednym z 10 najważniejszych krajowych obszarów gniazdowania gatunków zagrożonych na obszarze państw członkowskich Unii Europejskiej, lub
- f) regularne występowanie gatunku zagrożonego w skali globalnej.

Przyjmuje się domniemanie, że lista przedmiotów ochrony obszaru to lista gatunków oznaczonych w Standardowym Formularzu Danych obszaru (w kolumnie „ocena ogólna”) literami A, B lub C (lecz nie „D”). Jednak, uzyskanie nowej wiedzy naukowej, w świetle której jakiś gatunek powinien być umieszczony w SDF obszaru z literą A, B, lub C – oznacza konieczność traktowania go od tej chwili jako przedmiotu ochrony.

Podobnie jak w przypadku obszaru siedliskowego, jeżeli gatunek zanikł w obszarze, interpretacja zależy od tego, czy takiemu zanikowi można było przeciwdziałać. Jeżeli zanik gatunku ma trwały charakter i był niemożliwy do uniknięcia (np. był wynikiem zmian klimatycznych, nieprzewidywalnej katastrofy ekologicznej; pożaru, wybuchu wulkanu itp.), to takiego gatunku nie traktuje się dalej jako przedmiotu ochrony. Jeżeli w taki sposób zanikną wszystkie przedmioty ochrony obszaru, to można wręcz zlikwidować obszar Natura 2000. Jeżeli jednak zanik gatunku był wynikiem braku należytej ochrony (w tym także braku przeciwdziałania naturalnej sukcesji, np. zarastania łąk), to nie jest to przesłanka do skreślenia przedmiotu ochrony, a wręcz przeciwnie – powstaje wymóg jego odtworzenia.

Bezpośrednim przedmiotem ochrony w obszarze ptasim Natura 2000 generalnie nie są siedliska przyrodnicze ani żadne gatunki nieopierzone. Jednak mogą one pośrednio korzystać z wymogu ochrony ptaków lub ich siedlisk – gdy stanowią siedlisko ptaków (siedlisko przyrodnicze jako siedlisko ptaków) albo jego element (np. płazy jako baza żerowa ptaków).

Standardowy Formularz Danych obszaru Natura 2000 – a więc podstawę do domniemania, co jest w nim przedmiotem ochrony – można znaleźć na stronie internetowej <http://natura2000.gdos.gov.pl/natura2000/> oraz w serwisie Komisji Europejskiej: <http://natura2000.eea.europa.eu/>.

W procesie sporządzania planu ustalenie przedmiotów ochrony obszaru polega na przeanalizowaniu i ustaleniu – na podstawie dostępnych danych, w tym zawartych w SDF obszaru – znaczenia obszaru dla zachowania lub odtworzenia zasobów siedlisk przyrodniczych lub gatunków, dla których wyznacza się obszar Natura 2000. Za przedmioty ochrony powinny być uznane te siedliska przyrodnicze i gatunki, dla których zachowania obszar ma lub miał znaczenie, począwszy od 1 maja 2004 r.

Tak więc w procesie planowania listę przedmiotów ochrony na obszarze Natura 2000 (czyli – listę gatunków i siedlisk przyrodniczych, których ochrona powinna być zaplanowana) należy określić następująco:

gatunki i siedliska przyrodnicze z ocenami A, B, C ze standardowego formularza danych obszaru	+	gatunki i siedliska przyrodnicze nowo znalezione, dla których obszar ma istotne znaczenie (które powinny być wpisane do SDF-u z oceną A, B lub C)	-	gatunki i siedliska przyrodnicze, wpisane w SDF-ie w wyniku błędu (jednak nie można wykreślać gatunków czy siedlisk zanikłych po 1 maja 2004 r. wskutek braku właściwej ochrony)	=	Przedmioty ochrony obszaru
---	---	---	---	--	---	-----------------------------------

Uczestnicząc w procesie planowania, można i należy wnosić uwagi i wnioski oparte na powyższych zasadach. W szczególności, należy jak najszybciej dać znać RDOŚ o występowaniu w obszarze gatunków i siedlisk, które nie są ujęte w SDF ale powinny być uznane za przedmiot ochrony – należy, powołując się na prawo europejskie, wnioskować, by dodać je do SDF oraz objąć procesem planowania ochrony obszaru. Należy zwrócić uwagę i w razie potrzeby odpiąć próby zawężenia zakresu ochrony, przez eliminację pewnych przedmiotów ochrony niezgodnie z powyższymi regulami.

SDF nie jest świętością

Standardowy formularz danych obszaru Natura 2000 to najlepszy z możliwych (w czasie jego sporządzania) opis obszaru Natura 2000. Żaden opis nie jest jednak kompletny. W wyniku postępu wiedzy informacje o obszarze mogą – i powinny – być uzupełniane, a ewentualne błędy – poprawiane.

Komisja Europejska oczekuje, że SDF-y obszarów Natura 2000 będą uzupełniane, uszczegóławiane i poprawiane nie rzadziej niż raz na 6 lat. Akceptowane będą wszystkie zmiany wynikające z uszczegółowienia. Jeżeli np. okaże się, że liczebność jakiegoś gatunku jest mniejsza niż szacowana wcześniej i wpisana w poprzedniej wersji SDF-u, to zmiana nie będzie świadczyć o złej ochronie obszaru, nie będzie więc również podstawą do jakichkolwiek zarzutów. Zupełnie inaczej będzie wówczas, gdy liczebność któregoś z przedmiotów ochrony rzeczywiście będzie wykazywała trend spadkowy.

Wprowadzanie zmian w SDF-ie wymaga więc precyzyjnego określenia, z czego konkretnie one wynikają. Różnice liczebności gatunku czy powierzchni siedliska w kolejnych wersjach SDF-u nie są automatycznie interpretowane jako trend liczebności czy powierzchni, choć oczywiście mogą świadczyć o jego istnieniu. Ocena sytuacji nigdy nie jest jednak automatyczna.

Proces planowania ochrony obszaru Natura 2000 zwykle wymaga wykonania zadań, które uszczegóławiają wiedzę o obszarze (inventaryzacje terenowe, krytyczna analiza różnych źródeł informacji). Często zdarza się więc, że planowanie ochrony obszaru skutkuje propozycją poprawienia, uszczegółowienia lub uzupełnienia SDF-u. To jest normalne!

Przykład:

Podczas prac nad projektem planu zadań ochronnych obszaru Natura 2000 PLH260010 Lasy Suchedniowskie okazało się, że wykazane w SDF murawy kserotermiczne (siedlisko przyrodnicze 6210) znajdują się w rzeczywistości poza granicą obszaru i w dodatku są bardzo słabo wykształcone – wymienienie tego siedliska w SDF najprawdopodobniej było pomyłką związaną z nieuważnym przestudiowaniem granic obszaru. Natomiast w lasach w obszarze odkryto stanowiska trzech bardzo rzadkich, ksylobiontycznych chrząszczy (gatunku związanego z rozkładającym się drewnem) – ponurka Schneidera, zgniotka cynobrowego, zgłębka bruzdkowanego. Odkrycie to oznacza, że obszar ma kluczowe znaczenie dla ochrony zasięgu geograficznego tych gatunków w Polsce. Za przedmioty ochrony uznano gatunki chrząszczy, natomiast murawy kserotermicznych nie uznano za przedmiot ochrony. Wskazano na potrzebę dokonania odpowiednich zmian w SDF.

Uczestnicząc w procesie planowania, można i należy wnosić uwagi i wnioski oparte na powyższych zasadach. należy jednak odpiąć próby zawężenia zakresu ochrony obszaru za pomocą manipulacji przy treści SDF.

Zakres prac terenowych na rzecz sporządzenia planu zadań ochronnych

Na sporządzenie PZO dostępny jest ograniczony budżet i czas, zapewne więc nie wszystkie przedmioty ochrony będą mogły być w pełni rozpoznane i zinwentaryzowane w terenie. W procesie planowania powinno dojść do dyskusji, jakie zagadnienia zbadać szczegółowo w terenie, a jakie odłożyć do zbadania / zinwentaryzowania w przyszłości. Jednak, praca w terenie to najważniejszy chyba element planowania. Uczestnicząc w procesie planowania, warto więc starać się, aby wykonawca planu zrealizował ją w najszerszym możliwym zakresie.

Napiętnowania wymagają szczególnie sytuacje, gdy sam proces planowania jest realizowany tak, że nie pozostawia czasu na pracę terenową. Np. przygotowanie dokumentacji do planu zlecane jest jesienią, z przewidywanym terminem zakończenia do zimy.

Istniejące dane o obszarze powinny być wykorzystane w planowaniu jego ochrony. Jednak każdy zasób informacji powinien być poddany ocenie jego przydatności w konkretnym obszarze Natura 2000. Nie można np. zakładać z góry, że siedliska i gatunki na terenie Lasów Państwowych „są wyczerpująco zinwentaryzowane” w ramach inwentaryzacji leśnej przeprowadzonej w roku 2007 – ta inwentaryzacja, podobnie jak zresztą każda inna, miała swoje ograniczenia metodyczne! Analizując dostępne informacje, należy zastanowić się jaką metodyką były pozyskane, czy na ich pozyskanie było wystarczająco wiele czasu, kto pozyskiwał informacje, jakie interpretacje siedlisk przyrodniczych stosował itp.

Tam, gdzie istnieją luki w wiedzy i inwentaryzacji, procedura sporządzenia projektu PZO pozwala na wykonanie uzupełniających prac terenowych (np. inwentaryzacji pewnych elementów przyrody albo oceny ich stanu). W pierwszej kolejności powinny być rozpoznane te zagadnienia, które potencjalnie przekładają się na największy „efekt planistyczny” – a więc zagadnienia, od których zależy potrzeba podjęcia działań ochrony czynnej, zmodyfikowania dotychczasowych sposobów gospodarowania.

Dla zagadnień, których nie uda się rozpoznać w toku sporządzania projektu PZO, uzupełnienie rozpoznania (np. wykonanie niezbędnej inwentaryzacji albo szczegółowej analizy) powinno być zapisane jako jedno z działań ochronnych w planie.

Uczestnicząc w procesie planowania, można i należy wносить uwagi i wnioski, dotyczące jakości dotychczasowych materiałów/inwentaryzacji, a także wnioski dotyczące przeprowadzenia rozpoznania terenowego w najbardziej potrzebnym zakresie. Takie wnioski są pożądane na bardzo wczesnych etapach projektu planowania, ponieważ tylko na tych etapach można wpłynąć na zakres przewidywanych prac terenowych. Należy pilnować, by akurat na pracach terenowych nie próbowano oszczędzać.

Wizja „właściwego stanu ochrony” przedmiotu ochrony

Celem ochrony sieci Natura 2000 powinno być, co do zasady, doprowadzenie przedmiotów ochrony do tzw. „właściwego stanu ochrony” i trwałe utrzymanie tego stanu. Wizja właściwego stanu ochrony powinna bazować na standardzie parametrów i wskaźników, wypracowanych w jednolity sposób dla całego kraju i tożsamych z parametrami i wskaźnikami używanymi do monitoringu przyrodniczego. Ogólny model takich parametrów jest taki sam w całej Europie i jest zapisany w rozporządzeniu Ministra Środowiska w sprawie sporządzania PZO.

Stan ochrony gatunków i siedlisk przyrodniczych w obszarze Natura 2000 jest obligatoryjnie określany podczas prac nad planem zadań ochronnych lub planem ochrony obszaru Natura 2000. Ponadto, w ramach prowadzonego od 2007 r. monitoringu siedlisk przyrodniczych i gatunków, został określony stan ochrony wielu gatunków i siedlisk w wielu już obszarach w Polsce (wyniki monitoringu znajdują się na stronie internetowej <http://www.gios.gov.pl/siedliska>). Uwaga: zawar-

te w SDF obszarów Natura 2000 oceny „stanu zachowania” poszczególnych siedlisk i gatunków, wyrażone trójliterową skalą A-B-C, nie są wprost przekładalne na ocenę stanu ochrony wyrażoną w skali FV-U1-U2.

W Polsce kryteria określania stanu ochrony gatunku/siedliska przyrodniczego w obszarze Natura 2000 określone zostały w rozporządzeniach Ministra Środowiska:

- z dnia 17 lutego 2010 r. w sprawie sporządzania projektu planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000,
- z dnia 30 marca 2010 r. w sprawie sporządzania projektu planu ochrony dla obszaru Natura 2000.

Zgodnie z (jednakowymi) załącznikami do tych rozporządzeń:

Stan ochrony gatunku w obszarze Natura 2000 jest scharakteryzowany następującymi parametrami:

- 1) parametr 1: populacja;
- 2) parametr 2: siedlisko;
- 3) parametr 3: szanse zachowania gatunku.

Każdy z parametrów jest oceniany w skali: FV = właściwy, U1 = niezadowolający, U2 = zły. W przypadku braku danych zapisuje się XX = nieznanym. Przyjęto powszechnie, że stan FV oznacza się kolorem zielonym, U1 – pomarańczowym lub bursztynowym, U2 - czerwonym

Parametr 1: „populacja” ocenia się wg następującej skali:

Parametr	FV (właściwy)	U1 (niezadowolający)	U2 (zły)
1. Populacja	Liczebność jest stabilna w dłuższym okresie (mogą występować naturalne fluktuacje) oraz populacja wykorzystuje potencjalne możliwości obszaru, oraz struktura wiekowa, rozrodczość i śmiertelność prawdopodobnie nie odbiegają od normy	Liczebność wykazuje powolny trend spadkowy lub jest znacznie niższa od potencjalnych możliwości obszaru lub struktura, rozrodczość albo śmiertelność są antropogenicznie zaburzone	Liczebność wykazuje silny trend spadkowy lub struktura wiekowa, rozrodczość i śmiertelność są zaburzone w sposób zagrażający powstaniem takiego trendu w najbliższej przyszłości

Do oceny naturalności lub zaburzenia cech populacji stosuje się odrębne dla każdego gatunku zestawy wskaźników, przyjęte na podstawie wiedzy naukowej do celów państwowego monitoringu przyrodniczego (te metodyki, w miarę ich opracowywania, są publikowane na stronie internetowej <http://www.gios.gov.pl/siedliska>). Uwaga, nieprawidłowe jest – czasami postulowane – ograniczanie się tylko do tzw. „wskaźników kardynalnych”.

W praktyce dla każdego gatunku stosuje się nieco inne, dopasowane do jego specyfiki, wskaźniki stanu populacji. Mogą to być bezpośrednie wskaźniki populacyjne (liczebność, rozrodczość, śmiertelność), lub wskaźniki pośrednie (liczba drzew zasiedlonych przez gatunek ksylobionta, albo nawet częstotliwość znajdowania rzadkiego gatunku owada).

Parametr 2: „siedlisko” ocenia się wg następującej skali:

Parametr	FV (właściwy)	U1 (niezadowolający)	U2 (zły)
2. Siedlisko	Wielkość wystarczająco duża i jakość odpowiednio dobra dla długoterminowego przetrwania gatunku	Wielkość i jakość siedliska antropogenicznie pogorszona tak, że nie jest optymalna dla gatunku	Wielkość zdecydowanie zbyt mała lub jakość niewątpliwie niezapewniająca długoterminowego przetrwania gatunku

Do oceny wielkości i jakości siedliska stosuje się odrębne dla każdego gatunku zestawy wskaźników, przyjęte na podstawie wiedzy naukowej do celów państwowego monitoringu przyrodniczego (te metodyki, w miarę ich opracowywania, są publikowane na stronie internetowej <http://www.gios.gov.pl/siedliska>). W praktyce siedlisko ocenia się na podstawie wskaźników siedliska. Mierzą one wielkość dostępnego dla gatunku siedliska (czy jest wystarczająca do przetrwania gatunku?) oraz jego jakość. Wskaźniki są oczywiście różne dla różnych gatunków – mogą charakteryzować np. ilość miejsc do rozmnażania się, dostępność pokarmu, dostępność schronień jakich potrzebuje gatunek itp. Wskaźniki powinny wyrażać te cechy siedliska gatunku, o których wiemy, że są kluczowe dla jego przetrwania.

Parametr 3: „szanse zachowania gatunku” ocenia się wg następującej skali:

Parametr	FV (właściwy)	U1 (niezadowolający)	U2 (zły)
3. Szanse zachowania gatunku	Brak istotnych negatywnych oddziaływań i nie przewiduje się większych zagrożeń w przyszłości, nie obserwuje się negatywnych zmian w populacji i siedlisku. Zachowanie gatunku w perspektywie 10-20 lat jest niemal pewne	Zachowanie gatunku w perspektywie 10-20 lat nie jest pewne, ale jest prawdopodobne, o ile uda się zapobiec istniejącym negatywnym oddziaływaniom i przewidywanym umiarkowanym zagrożeniom	Zachowanie gatunku w perspektywie 10-20 lat będzie bardzo trudne, silne negatywne zmiany w populacji i siedlisku lub przewidywane znaczne zagrożenia w przyszłości (praktycznie nie do wyeliminowania)

Łączna ocena stanu ochrony jest ustalana na podstawie parametrów 1-3 wg następującego schematu wnioskowania:

- 1) jeżeli choć jeden z trzech parametrów jest oceniony jako U2, to ocena globalna = U2;
- 2) jeżeli nie zachodzi powyższe, ale choć jeden z trzech parametrów jest oceniony jako U1, to ocena globalna = U1;
- 3) jeżeli nie zachodzi powyższe, ale dwa lub trzy parametry są ocenione jako XX, to ocena globalna = XX;
- 4) jeżeli nie zachodzi powyższe (tj. wszystkie trzy parametry są ocenione jako FV albo dwa parametry są ocenione jako FV, a jeden jako XX), to ocena globalna = FV.

Stan ochrony siedliska przyrodniczego w obszarze Natura 2000 jest scharakteryzowany następującymi parametrami:

- 1) parametr 1: powierzchnia siedliska;
- 2) parametr 2: struktura i funkcja;
- 3) parametr 3: szanse zachowania siedliska.

Każdy z parametrów jest oceniany w skali: FV = właściwy, U1 = niezadowolający, U2 = zły. W przypadku braku danych zapisuje się XX = nieznan. Przyjęto powszechnie, że stan FV oznacza się kolorem zielonym, U1 – pomarańczowym lub bursztynowym, U2 - czerwonym

Parametr 1: „powierzchnia siedliska” ocenia się wg następującej skali:

Parametr	FV (właściwy)	U1 (niezadawalający)	U2 (zły)
1. Powierzchnia siedliska	Nie zmniejsza się, nie jest antropogenicznie pofragmentowana	Wykazuje powolny trend spadkowy lub jest antropogenicznie pofragmentowana	Wykazuje szybki trend spadkowy lub jest silnie antropogenicznie pofragmentowana

Występowania siedliska w formie rozproszonych wydzieleń uwarunkowanych warunkami siedliskowymi (np. rzeźbą terenu) nie uznaje się za antropogeniczną fragmentację.

Parametr 2: „struktura i funkcja” ocenia się wg następującej skali:

Parametr	FV (właściwy)	U1 (niezadawalający)	U2 (zły)
2. Struktura i funkcja	W dobrym stanie, brak znaczących zaburzeń, zachodzą typowe dla siedliska procesy ekologiczne, stan typowych gatunków właściwy, różnorodność biologiczna związana z siedliskiem niezubożona	Niewielkie zaburzenia, np. nieoptymalne zagospodarowanie, niewielkie zubożenie strukturalne, zaburzenie typowych dla siedliska procesów ekologicznych, zubożenie różnorodności biologicznej, upośledzenie funkcji, niezadawalający stan niektórych typowych gatunków	Istotne, głębokie zaburzenia, np. brak właściwego zagospodarowania, zubożenie strukturalne, brak typowych dla siedliska procesów ekologicznych, głębokie zubożenie różnorodności biologicznej, utrata funkcji, zły stan typowych gatunków lub wyraźne zubożenie ich zestawu

Do oceny struktury i funkcji siedliska stosuje się odrębne dla każdego gatunku zestawy wskaźników, przyjęte na podstawie wiedzy naukowej do celów państwowego monitoringu przyrodniczego (te metodyki, w miarę ich opracowywania, są publikowane na stronie internetowej <http://www.gios.gov.pl/siedliska>).

Część wskaźników charakteryzuje warunki, w jakich funkcjonuje siedlisko przyrodnicze (np. warunki wodne, formy użytkowania), a część charakteryzuje bezpośrednio strukturę siedliska przyrodniczego. Jednym ze wskaźników powinien być stan populacji „gatunków typowych” dla danego typu siedliska przyrodniczego (zobacz dalej).

Inne wskaźniki charakteryzują odpowiednie cechy struktury lub/i procesy i czynniki kształtujące siedlisko i będące uwarunkowaniami jego funkcjonowania. Wartość każdego ze wskaźników ocenia się również w skali FV-U1-U2-XX. Wyróżniamy wskaźniki kardynalne i pomocnicze. Wartość parametru ustala się na podstawie wartości poszczególnych wskaźników w ten sposób, że nie może ona być lepsza, niż najgorsza wartość wskaźnika kardynalnego, natomiast wartości wskaźników pomocniczych wpływają na wartość parametru, ale nie determinują jej w sposób bezwzględny. Nie jest jednak dozwolone ograniczanie się tylko do oceny wskaźników kardynalnych! Wskaźniki powinny wyrażać te cechy, które są kluczowe dla trwałości i „jakości ekosystemu”, w tym także dla zachowania pełni związanej z danym ekosystemem różnorodności biologicznej.

Parametr 3: „szanse zachowania siedliska” ocenia się wg następującej skali:

Parametr	FV (właściwy)	U1 (niezadowalający)	U2 (zły)
3. Szanse zachowania siedliska	Brak zagrożeń i negatywnych trendów. Zachowanie siedliska w stanie nie pogorszonym w perspektywie 10-20 lat jest niemal pewne	Zachowanie siedliska w stanie nie pogorszonym w perspektywie 10-20 lat nie jest pewne, ale jest prawdopodobne, o ile uda się zapobiec istniejącym zagrożeniom	Zachowanie siedliska w stanie nie pogorszonym w perspektywie 10-20 lat będzie bardzo trudne: zaawansowane procesy recesji, silne negatywne trendy lub znaczne zagrożenia

Łączna ocena stanu ochrony jest ustalana na podstawie parametrów 1-3, wg następującego schematu wnioskowania:

- 1) jeżeli choć jeden z trzech parametrów jest oceniony jako U2, to ocena globalna = U2;
- 2) jeżeli nie zachodzi powyższe, ale choć jeden z trzech parametrów jest oceniony jako U1, to ocena globalna = U1;
- 3) jeżeli nie zachodzi powyższe, ale dwa lub trzy parametry są ocenione jako XX, to ocena globalna = XX;
- 4) jeżeli nie zachodzi powyższe (tj. wszystkie trzy parametry są ocenione jako FV albo dwa parametry są ocenione jako FV, a jeden jako XX), to ocena globalna = FV.

Generalnie, wizja właściwego stanu ochrony siedliska przyrodniczego bądź gatunku powinna uwzględniać w szczególności następujące elementy:

- liczebność gatunku lub powierzchnia siedliska w obszarze niepomniejszona, a w przypadkach jeśli jest to możliwe, nawet zwiększona, równocześnie należy zapobiec antropogenicznej fragmentacji siedliska;
- zachowane lub odtworzone podstawowe cechy ekologiczne siedliska przyrodniczego (np. warunki wodne i proces torfotwórczy na torfowisku; zalewy w lasach łęgowych);
- zapewnione określone formy użytkowania gospodarczego w przypadku półnaturalnych wymagających takiego użytkowania (np. łąkowych i pastwiskowych);
- zachowana różnorodność biologiczna związana z danym typem ekosystemu (siedliska przyrodniczego), w tym: gatunki typowe, rzadkie, chronione, specyficzne dla tego typu siedliska;
- zachowane lub odtworzone kluczowe elementy struktury (np. udział starych drzewostanów i udział martwych drzew w lasach);
- utrzymanie we właściwym stanie siedlisk warunkujących realizację całego cyklu życiowego gatunku chronionego w obszarze.

Siedlisko przyrodnicze należy rozumieć „ekosystemowo”: właściwy stan siedliska przyrodniczego to zdrowy, dobrze funkcjonujący ekosystem, niezubożony pod względem różnorodności biologicznej. Wizja „właściwego stanu ochrony siedliska przyrodniczego” zwykle pokrywa się więc z wizją takiego stanu ekosystemu, do którego także przed erą Natury 2000 dążyliśmy w ochronie przyrody.

Wizja „właściwego stanu ochrony siedliska przyrodniczego” powinna zawierać w sobie i akceptować naturalną zmienność ekosystemu (np. dla lasów nie należy dążyć do uzyskania precyzyjnie określonego składu gatunkowego drzewostanu, ale raczej do uzyskania lasu o określonym charakterze ekologicznym, akceptując fluktuacje udziału poszczególnych gatunków drzew). Podobnie, wizja ta powinna zawierać w sobie i akceptować naturalne, typowe dla ekosystemu procesy ekologiczne i ich efekty.

W niektórych przypadkach wizją „właściwego stanu ochrony siedlisk przyrodniczych” będzie dynamiczna, naturalnie funkcjonująca mozaika poszczególnych typów siedlisk – np. dynamicznie kształtowany przez wiatr kompleks żywych wydm nadmorskich, zawierający w sobie siedliska wydm, wrzosowisk nawydmowych, zagłębień międzywydmowych itp.: poszczególne siedliska będą zmieniać swoją lokalizację i powierzchnię, ale żywy charakter całego systemu gwarantuje, że byt każdego z tych typów siedlisk w ramach kompleksu jest zapewniony.

Wizja „właściwego stanu ochrony siedliska przyrodniczego” powinna akcentować te cechy struktury ekosystemu, które są „papierkiem lakmusowym” jego wartości przyrodniczej. Np. dla lasów będzie to udział martwego drewna (dla rozwoju naturalnych zespołów ksylobiontów zwykle potrzeba go 30-40 m³/ha, jednak wystarczy gdy takie zasoby są tylko na 20-30% powierzchni leśnej), a także udział drzew grubych i starych. Dla rzeki włosienicznikowej będzie to zróżnicowanie hydromorfologiczne (naturalność koryta).

Godna uwagi jest koncepcja tzw. „typowych gatunków” siedlisk przyrodniczych. Siedlisko przyrodnicze należy rozumieć „ekosystemowo” – gatunki typowe to gatunki kluczowe dla funkcjonowania danego ekosystemu albo decydujące o jego lokalnej specyficy, w tym kluczowe dla zachowania związanej z ekosystemem różnorodności biologicznej. Nie muszą to być gatunki „naturalne”.

Na przykład w rzece włosienicznikowej (siedlisko przyrodnicze 3260) gatunkami typowymi są charakterystyczne rośliny wodne (włosieniczniki, łączeń baldaszkowaty, rzęśle), a ponadto typowe dla takiej rzeki ryby, np. pstrąg, lipień i brzana.

W murawie kserotermicznej (siedlisko przyrodnicze 6210) gatunkami typowymi są tworzące ją charakterystyczne gatunki roślin, a także ciepłolubne bezkręgowce.

W buczynie (siedlisko przyrodnicze 9130) gatunkiem typowym jest oczywiście buk, który determinuje całą strukturę takiego lasu), ale można za „gatunki typowe” uznać dzięcioły, ponieważ wykuwają w drzewach dziuple, z których korzystają liczne związane z buczyną gatunki ptaków. Za gatunek typowy można uznać np. soplówkę *Hericium coralloides* (rzadki grzyb rosnący na rozkładającym się drewnie buków) albo ciołka matowego *Dorcus parallelepipedus* – typowego dla lasów naturalnych chrząszcza, którego larwy żyją w zgrzybiałym drewnie buków.

Tu także ważna jest zasada, by za typowe gatunki siedliska przyrodniczego uznawać te gatunki, które są „papierkiem lakmusowym” wartości przyrodniczej odpowiedniego ekosystemu. W toku prac nad PZO jest miejsce na ustalenie, jakie gatunki należy lokalnie (w konkretnym obszarze Natura 2000) uważać za typowe dla poszczególnych siedlisk przyrodniczych. Jeżeli przedmiotem ochrony jest określony typ siedliska przyrodniczego, to jednym z celów ochrony będzie m. in. utrzymanie lub odtworzenie właściwego stanu ochrony jego „typowych gatunków”.

Przykłady:

Obszar siedliskowy Natura 2000 PLH060098 Wrzosowisko w Orzechowie chroni wrzosowiska (siedlisko przyrodnicze 4030). Klub Przyrodników złożył wniosek do opracowywanego planu zadań ochronnych, by za „gatunek typowy” dla wrzosowiska uznać lerkę (skowronka borowego) – gatunek ptaka typowego dla wrzosowisk, osiągającego tu bardzo wysokie zagęszczenie.

Obszar siedliskowy 2000 PLH060105 Maśluchy chroni bogate florystycznie psiary (siedlisko przyrodnicze 6230). Klub Przyrodników złożył wniosek do opracowywanego planu zadań ochronnych, by za „gatunki typowe” dla psiary uznać w tym obszarze rzadkie gatunki roślin decydujące o jego specyficy - podejźrzon rutolistny, gółka długoostrogowa i widłak goździsty (wymienione w SDF lokalne „osobliwości florystyczne” muraw bliźniczkowych).

Wizja „właściwego stanu ochrony gatunku” powinna akcentować te cechy siedliska gatunku, które są kluczowe dla danego gatunku, biorąc przy tym pod uwagę wszystkie stadia jego życia, jakie realizuje w obszarze. Np. dla pachnicy dębowej będzie to odpowiednia liczba grubych drzew z próchnowiskami, rosnących w niewielkiej odległości od siebie. W przypadku kumaka nizinnego – obecność płytkich, ciepłych stawków wykorzystywanych jako godowiska, obecność większych stawów gdzie kumaki żyją w sezonie letnim, obecność odpowiednich ukryć zimowych – i brak barier ograniczających przemieszczanie się kumaków między tymi siedliskami lub powodujących śmiertelność płazów. Dla wilka – kompleks leśny zasobny w zwierzynę płową (baza żerowa), nie pofragmentowany barierami, zawierający spokojne miejsca do wykorzystania do rozmnażania się, nie zawierający obiektów niebezpiecznych dla wilka (np. dróg o dużym natężeniu ruchu).

Dla wielu gatunków i siedlisk przyrodniczych ważnym elementem właściwego stanu ich ochrony będą odpowiednie warunki wodne. Na ten element warto zwrócić szczególną uwagę, ponieważ w przypadku ujęcia w PZO, zapewnienie takich „właściwych warunków wodnych” docelowo stanie się nie tylko celem ochrony przyrody, ale również celem środowiskowym gospodarowania wodami (w sensie Ramowej Dyrektywy Wodnej i Prawa Wodnego), wiążącym zarządców wód.

Generalnie, wizja „właściwego stanu ochrony” większości siedlisk przyrodniczych i gatunków nie stoi w sprzeczności z wizją racjonalnego, gospodarczego użytkowania ekosystemów – choć może wymagać, by to użytkowanie zostało nieco zmodyfikowane, by pozostawić miejsce dla kluczowych dla ekosystemu procesów przyrodniczych i elementów struktury.

Generalnie, wizja „właściwego stanu ochrony” większości siedlisk przyrodniczych i gatunków zwykle nie stoi też w sprzeczności z wizją ekosystemów kształtowanych przez naturalne procesy. Wręcz przeciwnie, jest w Europie wiele przykładów, w których bierna ochrona – zwłaszcza lasów – utrzymuje je w doskonałym stanie ochrony. Wyjątkiem są oczywiście ekosystemy półnaturalne (np. łąki), wymagające określonych form użytkowania.

Uczestnicząc w procesie planowania, można i należy wносить jak najbardziej konkretne uwagi i wnioski, dotyczące wizji „właściwego stanu ochrony” przedmiotów ochrony – np. wskazywać na potrzebę uznania gatunków ‘będących wskaźnikami wysokiej wartości przyrodniczej ekosystemu’ za gatunki typowe; wskazywać na potrzebę ujęcia elementów struktury ekosystemu będących obecnie w deaktywie (np. martwe drewno w lesie), argumentować za ujęciem naturalnych procesów ekologicznych jako elementu właściwego stanu ochrony siedliska przyrodniczego itp.

Czy każdy przedmiot ochrony musi być doprowadzony do „właściwego stanu ochrony”?

Konflikt wymogów różnych przedmiotów ochrony.

Zgodnie z art. 6(1) dyrektywy siedliskowej: „Dla specjalnych obszarów ochrony Państwa Członkowskie podejmują konieczne środki ochronne (...) odpowiadające ekologicznym wymaganiom typów siedlisk przyrodniczych, wymienionych w załączniku I, lub gatunków, wymienionych w załączniku II, żyjących na tych obszarach”. Zgodnie z art. 2(2) dyrektywy: „Środki podejmowane zgodnie z niniejszą dyrektywą mają na celu zachowanie lub odtworzenie, we właściwym stanie ochrony, siedlisk przyrodniczych oraz gatunków dzikiej fauny i flory ważnych dla Wspólnoty”. Zgodnie z art. 1 pkt 1 dyrektywy: „specjalny obszar ochrony oznacza teren mające znaczenie dla Wspólnoty wyznaczony przez Państwa Członkowskie w drodze ustawy, decyzji administracyjnej i/lub umowy, na którym są stosowane konieczne środki ochronne w celu zachowania lub odtworzenia, we właściwym stanie ochrony, siedlisk przyrodniczych i/lub populacji gatunków, dla których teren został wyznaczony” (por. także rozdział 2).

Obowiązek ten dotyczy nie tyle osiągnięcia „właściwego stanu ochrony” każdego gatunku i każdego siedliska przyrodniczego na każdym obszarze Natura 2000 na którym taki przedmiot ochrony występuje, co raczej „optymalizacji” wkładu każdego obszaru Natura 2000 w osiągnięcie właściwego stanu ochrony poszczególnych siedlisk i gatunków w skali kraju.

Jednak, przy planowaniu ochrony obszarów Natura 2000 (plany ochrony, plany zadań ochronnych) w Polsce założono, że osiągnięcie właściwego stanu przedmiotów ochrony, wyrażonego konkretnymi parametrami i wskaźnikami, powinno być co do zasady długofalowym celem planowania ochrony każdego obszaru. Odstępstwo od tego założenia jest możliwe tylko wtedy, gdy z obiektywnych przyczyn (np. uwarunkowania siedliskowe) doprowadzenie parametrów do zakresu „właściwego” nie jest możliwe. Krótkookresowe cele np. planu zadań ochronnych powinny być ustalone w świetle tej długofalowej wizji – tj. powinny być odpowiedniej wielkości krokiem ku osiągnięciu parametrów i wskaźników właściwego stanu ochrony.

Parametry i wskaźniki określające stan przedmiotów ochrony powinny być przedmiotem monitoringu mierzącego postęp w osiągnięciu tych celów.

Wyrażenie stanu ochrony za pomocą konkretnych parametrów i wskaźników pokazuje „punkty krytyczne” dla osiągnięcia właściwego stanu gatunków i siedlisk, wskazując na najpilniejsze potrzeby działań ochronnych. Wiele wskaźników można bowiem poprawić za pomocą takich działań. Oczywiście nie dotyczy to wszystkich wskaźników – aby poprawić udział starych drzew w drzewostanie, trzeba poczekać, aż urosną, żaden zabieg ochronny nie przyspieszy tego procesu. Choć już udział rozkładającego się drewna można powiększyć (w wielu krajach buduje się specjalne „mielerze jelonkowe” dla jelonka rogowca, zastępujące brak starych dębów; w niektórych krajach łamano żywe drzewa, by lokalnie zwiększyć krytycznie niskie zasoby mikrosiedlisk dla naturalnych ksylobiontów...).

Oczywiście, w toku prac nad planowaniem ochrony konkretnego obszaru Natura 2000 należy uwzględnić lokalną specyfikę populacji gatunków i zasobów siedlisk przyrodniczych – dostosowując do tej specyfiki wskaźniki stanu ochrony i stawiane sobie – oparte na tych wskaźnikach – specyficzne cele ochrony. Podczas prac nad planem, tworzy się też często robocze algorytmy wnioskowania planistycznego i planowania (lub nie) ewentualnych działań ochronnych w poszczególnych płatach siedliska przyrodniczego (np. w poszczególnych wydzieleniach leśnych), zależnie od wartości poszczególnych wskaźników. Nie każdy przypadek „niewłaściwego stanu ochrony” musi skutkować podejmowaniem działań na rzecz doprowadzenia przedmiotu ochrony do stanu właściwego metodami ochrony czynnej. W wielu sytuacjach lepiej (i taniej) jest pozostawić to naturalnym procesom...

Przykład:

Klub Przyrodników wniósł, by plan zadań ochronnych obszaru PLH240014 Graniczny Meander Odry, oparty był na założeniu maksymalnie spontanicznego kształtowania się kompleksu siedlisk przyrodniczych związanych z rzeką – koncepcji wyznaczenia i zachowania tzw. „korytarza swobodnej migracji rzeki”, w którym toleruje się naturalne zmiany biegu rzeki i naturalne zmiany morfologii jej koryta, w granicach wyznaczonego „korytarza”. Koncepcja ta musiałaby być wdrożona transgranicznie, także po stronie czeskiej (rzeka na tym odcinku jest granicą państwa).

Przykład:

Schemat wnioskowania opracowany dla żyznej buczyny w Drawieńskim Parku Narodowym (w obszarze Natura 2000 PLH320046 Uroczyska Puszczy Drawskiej): – Konsekwencje planistyczne niewłaściwego stanu wskaźników struktury i funkcji :

Wskaźniki		Konsekwencje planistyczne
Powierzchnia siedliska na stanowisku		Antropogeniczna fragmentacja może być przesłanką do planowania przebudowy drzewostanów fragmentujących w kierunku buczyny.
Specyficzna struktura i funkcje	Charakterystyczna kombinacja florystyczna runa	Nawet negatywna wartość wskaźnika nie jest przesłanką do planowania działań ochronnych – odtwarzanie naturalnej struktury runa należy pozostawiać procesom spontanicznym, ew. kształtując inne cechy ekosystemu.
	Gatunki dominujące w poszczególnych warstwach fitocenozy	W przypadku dominacji sosny, świerka w drzewostanie – patrz uwagi dot. wskaźnika „gatunki obce ekologicznie”. W przypadku dominacji gatunków sukcesyjnych (brzoza, osika) albo dominacji dębu – najlepiej pozostawić do naturalnej sukcesji. Odtwarzanie naturalnej dominacji w innych warstwach - należy pozostawiać procesom spontanicznym,
	Udział buka w drzewostanie	Negatywna wartość wskaźnika może być przesłanką do planowania cięć na korzyść buka. Jednak, niekiedy nie należy ich planować – gdy inne niż buk gatunki są lokalnie ważne dla różnorodności biologicznej (np. stara, dziuplasta sosna albo brzoza). Także w sytuacji dominacji dębu, unaturalnienie należy pozostawić naturalnym procesom.
	Udział gatunków „wczesnosukcesyjnych” w drzewostanie	W przypadku dominacji lub podwyższonego udziału gatunków wczesnosukcesyjnych – najlepiej pozostawić ten aspekt do naturalnej sukcesji. Gatunki mogą być ważne dla różnorodności biologicznej, np. brzozy dla powstawania zasobów dziupli, osika – dla niektórych owadów. W przypadku braku – uzupełnienie pozostawić procesom naturalnym.
	Gatunki obce ekologicznie w drzewostanie	Negatywna wartość wskaźnika może być przesłanką do planowania usuwania tych gatunków. Jednak należy brać pod uwagę, że mogą one być ważne dla powiązanej różnorodności biologicznej (zwłaszcza gdy drzewa stare, dziuplaste itd.). Wówczas nie planować ich usuwania i pozostawić unaturalnienie naturalnym procesom, choćby miało trwać dłużej.
	Gatunki obce geograficznie w drzewostanie i podroście	Negatywna wartość wskaźnika może być przesłanką do planowania usuwania gatunku obcego. Jednak, w niektórych miejscach, gatunek obcy może stanowić wartość kulturową lub krajobrazową wymagającą pozostawienia.
	Martwe drewno (łącznie zasoby)	Konsekwentnie pozostawiać drzewa martwe i zamierające, zwł. wszystkie martwe i zamierające buki i dęby.
	Martwe drewno leżące lub stojące >3 m długości i >50 cm grubości	Konsekwentnie pozostawiać drzewa martwe i zamierające, zwł. wszystkie martwe i zamierające buki i dęby.
	Wiek drzewostanu (obecność starodrzewu)	Konsekwentnie czekać na zestarzenie się drzewostanu.
Naturalne odnowienie buka		Nawet negatywna wartość wskaźnika nie wymaga zwykle planowania działań stymulujących odnowienie; czekać aż spontanicznie pojawi się w przyszości. Dopiero negatywna ocena w skali całego obszaru Natura 2000 byłaby powodem do przeciwdziałania.

Specyficzna struktura i funkcje	Struktura pionowa i przestrzenna roślinności	Najlepiej pozostawić unaturalnienie się spontanicznym procesom.
	Inwazyjne gatunki obce w podszycie i runie	Może być przesłanką do planowania eliminacji gatunku, lecz zależy to od realności ew. działań. Przedyskutować każdy przypadek z zespołem florystycznym. Zwrócić uwagę, by nie planować działań, które mogłyby pogłębić zniekształcenie (np. cięcia prześwietlające drzewostan, zrywka, udostępnienie turystyczne).
	Ekspansywne gatunki rodzime (apofity) w runie; w tym gatunki porzębowe, w tym trzcinnik piaskowy, jeżyny	Najlepiej pozostawić unaturalnienie się spontanicznym procesom. Zwrócić uwagę, by nie planować działań, które mogłyby pogłębić zniekształcenie (np. cięcia prześwietlające drzewostan).
	Zniszczenia runa i gleby związane z pozyskaniem drewna	Najlepiej pozostawić unaturalnienie się spontanicznym procesom. Zwrócić uwagę, by nie planować działań, które mogłyby pogłębić zniekształcenie.
	Inne zniekształcenia (rozjeżdżenie, wydeptanie, zaśmiecenie)	Najlepiej pozostawić unaturalnienie się spontanicznym procesom, z wyjątkiem zaśmiecienia – dla którego planować usunięcie śmieci. Zwrócić uwagę, by nie planować działań, które mogłyby pogłębić zniekształcenie.
	Stan kluczowych dla różnorodności biologicznej gatunków lokalnie typowych dla siedliska	Wg potrzeb odpowiednich gatunków – będą zidentyfikowane przez odpowiednich specjalistów w zakresie flory i fauny.

W praktyce zdarza się też, że wymogi różnych przedmiotów ochrony mogą być rozbieżne. Np. w dużym kompleksie leśnym większość przedmiotów ochrony związana jest ze starymi lasami o cechach naturalności, ale jednym z przedmiotów ochrony wg SDF jest też dzierzba gąsierek, preferująca powierzchnie zrębów zupełnych. Albo: na torfowisko wysokie (siedlisko 7110) wkracza bór bagienny (siedlisko 91D0): odtworzenie powierzchni bezleśnego torfowiska wymagałoby usunięcia boru bagiennego, a i jedno i drugie siedlisko jest przedmiotem ochrony.

Takie konflikty należy rozstrzygać w procesie planistycznym. W tym celu należy zidentyfikować rolę rozważanego obszaru Natura 2000 w całej sieci Natura 2000, a następnie przyjąć takie rozstrzygnięcie, które lepiej przyczynia się do osiągnięcia właściwego stanu ochrony ogólnokrajowych zasobów siedlisk/gatunków.

Przykład:

Obszar siedliskowy Natura 2000 PLH220040 Łebskie Bagna składa się z dwóch rezerwatów przyrody, chroniących pozostałości torfowisk wysokich, w znacznej części jednak porośnięte lasem. W planach ochrony rezerwatów, uwzględniających już także wymogi ochrony obszaru Natura 2000, zaproponowano odtwarzanie bezleśnych torfowisk, przez wycięcie drzew z łącznej powierzchni ok. 80 ha. W rezultacie, świadomie będą niszczone inicjalne postaci borów bagiennych (siedlisko przyrodnicze 91D0), by odtworzyć – ważniejszy w tym przypadku – kompleks nieleśnych siedlisk torfowiskowych 7110 & 7120.

Uczestnicząc w procesie planowania, można i należy wnosić uwagi i wnioski oparte na powyższych zasadach. Każda sytuacja niewłaściwego stanu siedliska lub gatunku w obszarze powinna być rozważona, ale nie każda wymaga natychmiast podejmowania czynnej ochrony. Generalnie, często pozostawienie unaturalnienie się ekosystemu (osiągnięcie właściwego stanu siedliska przyrodniczego) naturalnym procesom przyrodniczym jest sensownym rozwiązaniem. Celem sieci Natura 2000 jest doprowadzenie do właściwego stanu ochrony krajowych zasobów gatunków i siedlisk, a nie każdego gatunku i siedliska przyrodniczego w każdym obszarze; planując ochronę konkretnego obszaru należy więc prawidłowo odczytać, jaka jest jego rola w sieci i wkład w osiągnięcie tego ogólnego celu.

Rozpoznanie zagrożeń

Zagrożeniami istniejącymi są przede wszystkim czynniki, które odpowiadają za oceny niezadawalającą (U2) lub złą (U1) dla poszczególnych przedmiotów ochrony, parametrów i wskaźników stanu ochrony.

Zagrożeniami potencjalnymi są czynniki, które w przyszłości mogą pogorszyć stan przedmiotów ochrony, a w szczególności sprowadzić je do oceny U1 lub U2.

Jednym z zagrożeń może być niski poziom świadomości społecznej dotyczącej obszaru i jego ochrony – należy go również zidentyfikować. Zagrożeniem może być także niewystarczająca wiedza o przedmiotach ochrony, oznaczająca ryzyko popełnienia błędu w ich ochronie.

Do zagrożeń potencjalnych zaliczają się także planowane przedsięwzięcia – zapisane w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, strategiach rozwoju, albo po prostu planowane lub rozważane przez władze lub inne podmioty.

Należy liczyć się, że lista zidentyfikowanych podczas planowania ochrony obszaru Natura 2000 zagrożeń, oprócz bezpośredniego wykorzystania w procesie planowania, będzie wykorzystywana we wszystkich dotyczących obszaru postępowaniach ocenowych dotyczących przyszłych planów i przedsięwzięć. Warto więc zadbać, by na tej liście zostały ujęte wszystkie zagrożenia wygenerowane przez potencjalne przedsięwzięcia i plany.

Lista zagrożeń powinna w dalszym ciągu planowania zadziałać jako lista czynników, którym plan powinien przeciwdziałać – biorąc pod uwagę obowiązek zapobiegania wszelkim pogorszeniom stanu siedlisk i znaczącemu niepokojeniu gatunków, wynikający z art. 6(2) dyrektywy. Plan powinien pełnić m. in. funkcję oceniającą, czy i pod jakimi warunkami dotychczasowe korzystanie z terenu może być kontynuowane bez szkody dla obszaru Natura 2000.

Przykład:

W obszarze specjalnej ochrony ptaków PLB320009 Zalew Szczeciński rozwój kitesurfingu prowadzi do płoszenia ptaków; najdogodniejsze warunki do tego sportu ma równocześnie zatoka stanowiąca miejsce koncentracji do 80 tys. kaczek, w tym miejsce kluczowe dla ogorzalki *Aythya marila*. W planie ochrony konieczne będzie rozwiązanie polegające na ograniczeniu przestrzennych i czasowych kitesurfingu.

Uczestnicząc w procesie planowania zadbaj, żeby wszystko to, czego nie chcesz na obszarze, zostało wyartykułowane jako aktualne lub potencjalne zagrożenia dla konkretnych przedmiotów ochrony (gatunków lub siedlisk przyrodniczych).

Planowanie w warunkach niepełnej wiedzy

Niezależnie od możliwości uzupełnienia wiedzy o przedmiotach ochrony, jakie daje proces planowania ochrony obszaru Natura 2000, wiedza ta najczęściej nadal będzie niepełna. Często więc ochronę siedlisk przyrodniczych i gatunków na danym obszarze Natura 2000 będziemy musieli planować nie wiedząc do końca, gdzie dokładnie one występują. Takie planowanie jest trudne, ale możliwe; jego podstawą musi być jednak uświadomienie sobie faktu niekompletności naszej wiedzy oraz oszacowanie, jak bardzo może ona być niekompletna.

Największym błędem, jaki można popełnić – i jaki w praktyce bardzo często jest popełniany – jest ograniczenie planowania tylko do tych elementów przyrody, które znamy.

Na przykład: wiemy że w obszarze specjalnej ochrony ptaków przedmiotem ochrony jest włośchatka występująca w liczbie ok. 30-40 par lęgowych, znamy położenie 2 drzew z dziuplami włośchatki. Ochrona tylko tych dwóch drzew, wyznaczenie wokół nich stref ochronnych, jest oczywiście niewystarczająca. Właściwe rozwiązanie to ochrona potencjalnych siedlisk włośchatki (czyli starszych drzewostanów świerkowych) i gatunku kluczowego – dzięcioła czarnego, który wykruwa potencjalne dziuple; skuteczne procedury oszczędzania drzew dziuplastych w gospodarce leśnej; procedury regularnego przeglądu drzewostanów pod kątem występowania w nich włośchatki przed pracami leśnymi i ewentualne wyłączenie ich fragmentów z planowanych zabiegów...

Na przykład: wiemy że w dużym kompleksie łąkowym istnieją bardzo cenne florystycznie płaty łąk trzęślicowych, znamy przykładowe płaty, ale przypuszczamy że jest ich znacznie więcej, nie mamy ich dokładnej inwentaryzacji. Nieprawidłowe jest rozwiązanie polegające na nałożeniu 'właściwego dla łąk trzęślicowych' reżimu użytkowania (wczesnojesienne koszenie) tylko na znane nam płaty i zrezygnowaniu z jakichkolwiek ustaleń dla pozostałej przestrzeni – nawet gdybyśmy jako dodatkowe działanie ochronne przewidzieli poszukiwanie dalszych lokalizacji łąk trzęślicowych. Prawidłowa ochrona polegałaby na wpieraniu opóźnionego koszenia łąk i zachowania odpowiednich warunków wodnych w całym kompleksie.

Nie znając dokładnego rozmieszczenia godowisk kumaka niiznnego, wciąż możemy troszczyć się o zachowanie śródpolnych i śródłąkowych oczek wodnych i o zachowanie takich ich cech, które byłyby dla kumaka korzystne. Nie wiedząc, które konkretnie drzewa są zasiedlone przez pachnicę dębową, wciąż możemy troszczyć się o zachowanie w krajobrazie alei starych drzew (i sadzenie nowych alei, które w przyszłości zastąpią obecne), oraz o skrupulatną ochronę wszystkich starych drzew z dziuplami i próchnowiskami.

Oznacza to, że w warunkach braku dobrej wiedzy o przedmiotach ochrony, właściwym rozwiązaniem jest ochrona „nadmiarowa” – ochrona choćby potencjalnych miejsc występowania przedmiotów ochrony. Paradoksalnie – **im mniej wiemy, tym bardziej radykalna musi być ochrona**. Oczywiście, w niektórych przypadkach ochrona taka może się okazać „nadmierna” – ale jest to właśnie cena, jaką trzeba zapłacić za brak wiedzy...

Takie podejście zapewne wzbudzi w procesie planowania wiele kontrowersji. Oznacza przecież „większe niż naprawdę potrzeba” koszty oraz „silniejsze niż naprawdę potrzeba” ograniczenia. Jest jednak niezbędne, dopóki wiedzy o obszarze Natura 2000 nam brakuje, a chcemy skutecznie zachować jego walory przyrodnicze.

Wsparciem mogą być tu wymogi prawa europejskiego. Art. 6(2) dyrektywy siedliskowej (stosujący się także do obszarów ptasich, wymaga bezwzględnie uniknięcia wszelkiego pogorszenia stanu siedlisk przyrodniczych i siedlisk gatunków, oraz znaczącego zakłócania życia gatunków chronionych w obszarze Natura 2000. Dotyczy to zarówno pogorszenia z powodu działalności człowieka, jak i pogorszenia wynikającego z zaniechania właściwej ochrony). Wymóg ten nie jest ograniczony tylko do siedlisk i stanowisk gatunków których lokalizacja została „zainwentaryzowana”, a dotyczy całych zasobów siedlisk i gatunków w każdym obszarze! Również wielokrotnie akcentowana w tej książce zasada ostrożności wymaga zapobiegania zagrożeniom i podejmowania

odpowiednich środków ochronnych bez oczekiwania, aż wszystko będzie zinwentaryzowane a powaga zagrożeń w pełni wykazana.

Uczestnicząc w procesie planowania, draż temat kompletności/niekompletności rozpoznania występowania poszczególnych przedmiotów ochrony w obszarze. Jeżeli wiedza jest niekompletna, staraj się to powszechnie uświadomić.

Jeżeli wiedza o przedmiocie ochrony jest niekompletna, nie zgadzaj się na ograniczanie ochrony tylko do tego, co zostało „zainwentaryzowane”. Wnioskuj o takie środki ochronne, które zabezpieczą również nie w pełni rozpoznane stanowiska siedlisk i gatunków.

Konflikty

Ochrona przyrody musi naruszać różne interesy – w przeciwnym razie nie byłaby potrzebna, bo przyroda nie byłaby zagrożona i chroniłaby się sama. To samo odnosi się do obszaru Natura 2000. Z reguły, w procesie planowania, istniejące i potencjalne konflikty związane z tą ochroną dochodzą do głosu.

Praktyka wskazuje, że znaczna część tych konfliktów polega na nieporozumieniu i daje się łatwo rozwiązać, przez proste sprecyzowanie, na czym konkretnie każdej ze stron zależy. Proces planowania ochrony to oczywiście doskonale miejsce, by tego dokonać. W przypadku innych konfliktów, okazuje się że potrzebne w imię ochrony obszaru Natura 2000 ustępstwa na rzecz ochrony przyrody są nie takie znów wielkie; są wówczas możliwe do wynegocjowania i osiągnięcia w toku tworzenia planu. Jednak, niektóre konflikty mają charakter rzeczywistego zderzenia istotnych interesów i nie znajdują łatwego rozwiązania. W procesie planowania takich sytuacji nie można ukrywać.

Ochrona obszaru Natura 2000 nie może być ułożona w sposób „unikający konfliktów”. Istnieją twarde obowiązki ochrony obszaru – musi ona być zaplanowana i zrealizowana tak, by uniknąć pogarszania stanu chronionych siedlisk i znaczącego niepokojenia chronionych gatunków. Musi też realizować misję, jaką dany obszar ma w ochronie zasobów danego siedliska i gatunku w Polsce. Poza tą linię nie można się cofnąć. Jednak, przy zastrzeżeniu tego warunku, istnieje szerokie pole poszukiwania rozwiązań. Jest to oczywiście trudne. Zapewne jest to najtrudniejsza część procesu planowania. Konieczne jest stosowanie podstawowych reguł rozwiązywania konfliktów: uczciwe wysłuchanie i zrozumienie argumentów wszystkich stron, traktowanie wszystkich stron i wszystkich argumentów z szacunkiem. Przydatne może być sięgnięcie po specjalistów w zakresie mediacji i rozwiązywania sytuacji konfliktowych.

Przykład:

W jednym z obszarów Natura 2000 obawy nadleśnictwa budziła konieczność głębokich ograniczeń gospodarki leśnej w związku z ochroną obszaru. W rzeczywistości przedmiotem ochrony są rozproszone wśród lasów bory bagienne i torfowiska, nie wykorzystywane gospodarczo. Ich ochrona wymaga tylko pozostawiania ok. 50 m stref wokół torfowisk nie użytkowanych cięciami zupełnymi. Na pozostałej, dużej powierzchni między torfowiskami, gospodarka leśna może być kontynuowana tak jak dotychczas, nie wpływa negatywnie na warunki wodne torfowisk. Konflikt w rzeczywistości praktycznie nie istnieje, a obawy były efektem niezrozumienia wymogów ochrony obszaru.

Przykład:

W obszarze Natura 2000 Ostoja w Ujściu Wisły PLH220044, przedmiotem ochrony są foki szare, jest to jedyne miejsce ich stałego bytowania na polskim wybrzeżu. Lokalni rybacy skarżą się, że foki wyjadają ryby (w tym cenne łososie) z sieci i że zjawisko to jest

lokalnie tak intensywne, że skutkuje nieopłacalnością gospodarki rybackiej. Postulują odstrzał fok i ograniczenie ich liczby do 3-5 szt. sztuk, co według nich byłoby „akceptowalną liczbą”. Konflikt jest rzeczywisty. Z punktu widzenia obszaru Natura 2000, desygnowanego właśnie dla fok, nie jest możliwa żadna ingerencja która naruszałaby art. 6(2) dyrektywy – tj. powodowała niszczenie siedlisk fok, znaczący uszczerbek w ich populacji lub znaczące niepokojenie; żadne rozwiązanie tego typu nie może więc znaleźć się w planie. Rozwiązania można poszukiwać co najwyżej w obszarze stosowania alternatywnych narzędzi połowowych (uniemożliwiających fokom wyjadanie ryb i równocześnie bezpiecznych dla fok) bądź ewentualnie rekompensowania rybakom ponoszonych przez nich strat.

Konflikt nie jest złem. Jest problemem wymagającym poszukiwania rozwiązania. Uczestnicząc w procesie planowania, staraj się nie ukrywać konfliktów, ale dążyć do ich wyartykułowania i zbadania – co jest pierwszym krokiem do ich rozwiązania. Nie należy ulegać pokusie „dróg na skróty” – ani wymuszenia planu ignorującego sytuację konfliktową, ani stworzenia planu „ulegającego życzeniom społecznym”: bezkonfliktowego ale i bezżębnego, nieskutecznego w ochronie obszaru.

Ustalanie celów planu zadań ochronnych

Wizja „właściwego stanu ochrony” to wizja idealistyczna i długoterminowa. Na jej podstawie w procesie sporządzania PZO należy ustalić realną wizję do osiągnięcia w ciągu 10 lat – cele planu zadań ochronnych. Natomiast w przypadku planu ochrony, przyjmuje się 20-letni okres planistyczny.

Cele takie powinny być krokiem w kierunku doprowadzenia przedmiotów ochrony do tzw. „właściwego stanu ochrony” – i to krokiem nie za małym. Wprawdzie dyrektywa ptasia ani siedliskowa nie zawiera żadnych wymagań, w jakim terminie należy osiągnąć generalny cel, jakim jest właściwy stan ochrony siedlisk i gatunków, ale należy brać pod uwagę, że:

- Przywódcy państw UE zobowiązali się do realizacji tzw. celu 2020 – zatrzymania do 2020 r. spadku różnorodności biologicznej i odtworzenia przyrody „tak dalece jak to wykonalne”. Termin 2020 r. powinien być więc brany również pod uwagę jako termin odtworzenia właściwego stanu ochrony przedmiotów ochrony Natura 2000, tak dalece jak to technicznie wykonalne;
- Ramowa dyrektywa wodna wymaga do 2015 r. osiągnięcia wszystkich „wodnych uwarunkowań” właściwego stanu ochrony przedmiotów ochrony Natura 2000 w obszarach Natura 2000.

Dobrze sformułowane cele są konkretne, to jest możliwe do weryfikacji. Błędem jest ustalanie działania jako celu samego w sobie. Celem nie może być „dążenie do poprawy...”, ale powinno nim być osiągnięcie jakiegoś konkretnego stanu. Dobrze sformułowany cel musi być (tzw. zasada SMART):

- a) prosty i zrozumiały (*simple*),
- b) mierzalny albo przynajmniej weryfikowalny (*measurable*),
- c) możliwy do osiągnięcia (*achievable*),
- d) realistyczny (*realistic*),
- e) osadzony w konkretnej perspektywie czasowej (*time based*) – w przypadku zwykle 10 lat.

Formułując cele odnoszące się do warunków wodnych, należy pamiętać, że automatycznie staną się one tzw. „celami środowiskowymi dla wód” i powinny być uwzględniane w planowaniu gospodarowania wodami (por. rozdz. 4). W tym przypadku należy więc szczególnie zadbać, by były one wystarczająco konkretne i precyzyjne – tak, by w planowaniu wodnym było wiadomo, jakie warunki wodne i elementy jakości wód należy osiągnąć lub/i utrzymać.

Cele służące osiągnięciu właściwego stanu ochrony to „obligatoryjny pakiet celów”. Oprócz nich, można fakultatywnie formułować cele dotyczące „społeczno-gospodarczego wykorzystania obszaru” – np. użycia obszaru do określonych form turystyki, udostępnienia obszaru, społecz-

nego komunikowania znaczenia obszaru i potrzeb jego ochrony itp. Jednak, takie cele nie mogą naruszać podstawowej bazy – skutecznej i ambitnej ochrony występujących w obszarze siedlisk i gatunków. Celem dyskusji na ten temat powinien być nie tyle kompromis między ochroną a innymi aspektami funkcjonowania obszaru (pewne zmiany sposobów gospodarowania w zamian za pewne ustępstwa od wymogu ochrony), co consensus (pełna ochrona oraz zmodyfikowane i nowe sposoby gospodarowania korzystające z tej ochrony). Znalezienie takich rozwiązań to oczywiście jeden z najtrudniejszych punktów procesu planowania.

Przykład:

Jako cele ochrony dla siedliska 91F0 (łągi dębowe, wiązowe i jesionowe) w obszarze PLH080014 Nowosolska Dolina Odry zaproponowano w planie zadań ochronnych:

- Zapewnienie bądź utrwalenie ochrony zachowawczej (wyłączenia drzewostanów z użytkowania) najcenniejszych, reprezentatywnych płątów obejmujących co najmniej 25% powierzchni siedliska, Utrzymanie różnorodności biologicznej związanej z siedliskiem, w tym zachowanie we właściwym stanie ochrony populacji typowych gatunków, między innymi dzięcioła średniego *Dendrocopos medius* i kozioroga dębosza *Cermabyx cerdo*.
- Zapewnienie w skali całego obszaru i każdego z głównych kompleksów leśnych stałego udziału w zinwentaryzowanych płątach siedliska drzewostanów w wieku ponad 100 lat na poziomie co najmniej 70%.
- Zabezpieczenie reżimu hydrologicznego Odry gwarantującego utrzymanie właściwego stan wskaźnika „stosunki wodne”, w tym akceptacja dla występowania przez okres co najmniej 30 dni w roku, w okresie wiosennym, stanów wód przekraczających poziom 400 cm na wodowskazie w Nowej Soli.

Przykład:

Jako cel ochrony dla łabędzia krzykliwego oraz dzikich gęsi, zimujących w obszarze PLB080002 Dolina Dolnej Noteci, zaproponowano w planie zadań ochronnych:

- Zabezpieczenie trwałości warunków wodnych sprzyjających gatunkowi na międzywalu Warty i Noteci, w szczególności obecności w okresie od listopada do kwietnia płytkich, rozległych rozlewisk.
- Akceptacja dla utrzymania przez okres co najmniej 90 dni w roku wysokich stanów wody.
- Ocena śmiertelności na liniach energetycznych przecinających dolinę w celu podjęcia działań ograniczających.

Uczestnicząc w procesie planowania, można i należy wnioskować, by cele planu zadań ochronnych określić w sposób „realistyczny lecz ambitny”, biorący pod uwagę wymienione wyżej zobowiązania. Należy przeciwstawiać się tendencjom do ograniczania celów ochrony ze względu na przewidywane trudności finansowe, prawne i organizacyjne – skuteczna ochrona obszarów Natura 2000 jest oczywiście zadaniem trudnym i ambitnym, ale jest to nasz obowiązek wobec Europy. Długoterminowa wizja obszaru Natura 2000 powinna być consensusem między ochroną przyrody a aspektami społeczno-gospodarczymi; a nie kompromisem między ochroną a użytkowaniem terenu.

Należy dbać, by cele ochrony zostały określone w sposób „weryfikowalny” (i w ogóle były SMART), a nie tylko w formie ogólnikowych zapisów.

W przypadku aspektów wodnych, warto akcentować związek celów ochrony obszaru Natura 2000 z celami środowiskowymi dla wód oraz termin ich osiągnięcia.

Ustalanie działań ochronnych

Ustalone działania ochronne muszą zapewniać osiągnięcie celów planu. Planując działania ochronne należy określić: rodzaj działań ochronnych; zakres prac przewidzianych do realizacji i w razie potrzeby warunki co do sposobu ich wykonania; obszar lub miejsce ich realizacji; termin lub okres oraz częstotliwość ich realizacji; koszty ich realizacji; podmiot odpowiedzialny za ich wykonanie i monitorowanie. Wskazując podmiot odpowiedzialny można brać pod uwagę:

- sprawującego nadzór nad obszarem,
- podmioty zobowiązane do współdziałania w ochronie obszaru Natura 2000 (np. podmioty działające w imieniu państwa, organy władzy publicznej, zarządzających wodami, zarządzających lasami itp.),
- podmioty korzystające z rolniczych płatności bezpośrednich ze środków Unii Europejskiej, w zakresie objętym wymogiem wzajemnej zgodności,
- inne podmioty za ich zgodą.

Jeżeli jest to potrzebne dla ochrony siedlisk przyrodniczych lub gatunków w obszarze Natura 2000, zapisane w planie działania ochronne mogą być zlokalizowane także poza granicami obszaru.

Działania ochronne mogą dotyczyć w szczególności:

- wykonania określonych jednorazowych bądź powtarzalnych zadań ochrony czynnej, zwłaszcza jeżeli obecny stan przedmiotów ochrony w obszarze został oceniony jako niezadowalający lub zły,
- wdrożenia modyfikacji w stosowanych metodach gospodarowania w siedliskach przyrodniczych i siedliskach gatunków jeżeli obecny stan przedmiotów ochrony w obszarze został oceniony jako niezadowalający lub zły / utrzymania określonych metod gospodarowania w siedliskach przyrodniczych i siedliskach gatunków jeżeli obecny stan przedmiotów ochrony w obszarze został oceniony jako właściwy,
- uzupełnienia stanu wiedzy o przedmiocie ochrony, jeżeli stan ochrony przedmiotu ochrony nie jest możliwy do oceny.

Działania **ochrony czynnej** potrzebne na obszarze Natura 2000 są w większości przypadków przewidziane do wykonania przez sprawującego nadzór nad obszarem, a na terenie Lasów Państwowych – przez nadleśniczego. Przypisanie odpowiedzialności za wykonanie tych zadań innemu podmiotowi, zwłaszcza niepaństwowemu, jest możliwe (np. zadania może wykonać organizacja pozarządowa w ramach realizowanego projektu), ale tylko za zgodą takiego podmiotu; to nie zwalnia sprawującego nadzór z odpowiedzialności za wykonanie niezbędnych zadań.

Modyfikację metod gospodarowania może podjąć każdy gospodarujący podmiot (osoba). Ustalenia planistyczne powinny być ograniczone do modyfikacji, które są naprawdę potrzebne z punktu widzenia przedmiotów ochrony (z punktu widzenia parametrów i wskaźników ich stanu ochrony). Wówczas sposób gospodarowania nieuwzględniający przepisanych planem modyfikacji może zostać uznany za działanie mogące znacząco negatywnie oddziaływać na obszar Natura 2000, co na podstawie art. 33 Ustawy o ochronie przyrody jest sprzeczne z prawem. Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska może nakazywać wstrzymywanie takich działań na podstawie art. 37 ustawy. Dla rolnika wprowadzenie odpowiednich modyfikacji stanie się elementem stosowania zasady wzajemnej zgodności (*cross compliance*) w ramach prowadzonej gospodarki rolnej – czyli jej zgodności z wymogami prawa UE, warunkującej otrzymywanie dopłat unijnych do gruntów rolnych.

Przykład:

W projektowanym planie zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 Lasy Suchedniowskie PLH260010 zaproponowano – biorąc pod uwagę potrzeby ochrony leśnych siedlisk przyrodniczych 9110, 9130, 9170, 91P0 oraz żyjących w nich chrząszczy ksylobiontycznych) – następujące modyfikacje gospodarki leśnej:

1. Wyznaczono wewnątrz obszaru Natura 2000 „cenny obszar przyrodniczy” na którym założono:

- wstrzymanie wykonania cięć rębnych przewidzianych w planach urządzania lasu z wyjątkiem rębni IVa i IVd o intensywności cięcia 10-15% stanu wyjściowego (zadrzewienie 0.8-1.0) na 10 –lecie (redukcja zadrzewienia nie większa niż 0.1-0.2),
- pozostawianie posuszu czynnego w ilości nie zagrażającej trwałości drzewostanu,
- pozostawianie maksymalnej ilości posuszu jałowego, docelowo martwe drewno grubsze od 10 cm > 10% zapasu drzewostanu,
- pozostawianie drzew >40 cm grubości, do miąższości odpowiadającej 10% miąższości drzewostanu.

2. W pozostałych lasach w obszarze Natura 2000 gospodarka leśna miałyby być prowadzona w normalny sposób, z wyjątkiem siedlisk 91D0 (wyłączone z użytkowania wraz z 20m buforem wokół płatów) oraz 91E0 (wyłączone z użytkowania pasy 40+40 m od cieków, reszta rębniami częściowymi lub gniazdowymi z pozostawieniem części drzew >40cm grubości.

Przykład:

W obszarze specjalnej ochrony ptaków Dolina Dolnej Odry PLB320003 problemem są polowania na dzikie gęsi (przedmiot ochrony), oraz polowania na dziki w miejscach masowych noclegowisk żurawi w czasie migracji jesiennej. W projektowanym planie zadań ochronnych zaproponowano wyznaczenie pięciu „stref spokoju”, całorocznie wyłączonych z polowań na ptaki oraz wyłączonych z wszelkich polowań w okresie od 1 marca do 30 listopada, czyli w okresie migracji wiosennych, lęgowym i migracji jesiennej ptaków. Udobętnienie terenu w okresie jesienno-zimowym (1 grudnia-28 lutego) umożliwi odstrzały zwierzyny grubej, w tym szczególnie kontrolowanie populacji dzika. Tak zdefiniowane strefy spokoju pozwolą w dłuższej perspektywie zachować właściwy stan ochrony przedmiotów ochrony ostoi Dolina Dolnej Odry, nie wpływając w istotny sposób na gospodarkę łowiecką w ostoi. Proponowane strefy pokrywają jedynie kilka procent całej powierzchni OSO i są zlokalizowane w wybitnie niedostępnych, zabagnionych, niewykorzystywanych gospodarczo zakątkach ostoi, co minimalizuje ich wpływ na gospodarkę regionu.

Przykład:

W projekcie planu ochrony ptasiego obszaru Natura 2000 PLH300012 Lasy Puszczy nad Gwdą (część wielkopolska), zaproponowano wyznaczenie w lasach tego obszaru tzw. stref ochrony gatunków antropofobnych (unikających człowieka). W strefach tych założono:

- prowadzenie gospodarki leśnej w sposób prowadzący do uzyskania za 20 lat w ich granicach łącznego średniego udziału co najmniej 40% lasów w wieku ponad 80 lat i 17% w wieku ponad 100 lat (wskaźniki podwyższone w stosunku do wskaźników ustalonych jako cel dla całego obszaru Natura 2000),
- ograniczenie w granicach tak wyznaczonych stref prac leśnych w okresie lęgów ptaków (od 15 lutego do 1 sierpnia),
- rezygnację w tym okresie z jakichkolwiek prac i zabiegów w drzewostanach ponad 80-letnich,
- ograniczenie wjazdu i przebywania osób, korzystając z kompetencji nadleśniczego wynikających z ustawy o lasach,
- nie projektowanie przebiegu przez te strefy szlaków turystycznych.

W tym samym obszarze problem stanowi ewentualny wzrost natężenia turystyki kajakowej w stosunku do stanu dzisiejszego (jest to prawdopodobne, ponieważ powstało i reklamuje się wiele firm organizujących spływy, zwłaszcza rzeką Rurzycą). Dla zapobieżenia zagrożeniu i ochrony gągoła, nurogęsi i innych ptaków związanych z rzekami lub ich otoczeniem, a także regularnie spotykanego w pobliżu rzeki puchacza, zaproponowano by:

- na rzece Rurzyca (stanowiącej rezerwat przyrody) wprowadzić w sposób zapewniający egzekwowanie, limity dotyczące turystyki wodnej: w okresie od 1 lipca do 31 grudnia każdego roku: do 50 kajaków na dobę – jako absolutne maksimum dzienne; w okresie od 1 stycznia do 30 czerwca każdego roku: do 20 kajaków na dobę – jako absolutne maksimum dzienne;
- na pozostałych rzekach obszaru monitorować natężenie ruchu kajakowego i w razie znaczącego (kilkukrotnego) wzrostu (do wartości średniej w miesiącach maj – sierpień przekraczającej ponad 100 kajaków dziennie na Gwdzie i ponad 50 na innych rzekach) podjąć działania w kierunku jego ograniczenia.

Działania dotyczące **utrzymania określonych metod gospodarowania** w siedliskach przyrodniczych i siedliskach gatunków są niekiedy konieczne, np. w odniesieniu do siedlisk i gatunków zależnych od rolnictwa. Takie zadania ochronne w planie mogą być adresowane także do podmiotów niepaństwowych, np. do rolników; jednak nie wprowadzają dla nich obowiązku w sensie prawnym co do określonego sposobu prowadzenia gospodarki rolnej. Dla rolnika zapisy takie staną się one jednak elementem stosowania zasady wzajemnej zgodności w ramach prowadzonej gospodarki rolnej – czyli zgodności z wymogami prawa UE, a to stanowi warunek otrzymania dopłat unijnych do gruntów rolnych. Ewentualne gospodarowanie w sposób niszczący chronione siedliska będzie więc potencjalnie skutkowało wyłączeniem prawa do jakichkolwiek płatności z budżetu UE, a przy tym potencjalnie może stanowić tzw. szkodę w środowisku, co wiąże się z prawnym obowiązkiem jej naprawienia i skompensowania (por. rozdz. 2.8 tej książki).

Rolnik nie ma jednak obowiązku rolniczego użytkowania swoich gruntów. Zachęcenie go do kontynuacji takiego użytkowania jest zadaniem państwa. Pomocne w tym mogą być programy rolnośrodowiskowe. Pewnym problemem jest, że płatności rolnośrodowiskowe nie mogą być przyznawane za realizację obowiązku wynikającego z prawa. Zapisy planu trzeba więc bardzo umiejętnie skonstruować – tak by z jednej strony skutecznie określały warunki zachowania przedmiotów ochrony i trafnie ograniczały warunki brzegowe takiego zachowania, z drugiej strony by nie skutkowały wyłączeniem możliwości korzystania z programów rolnośrodowiskowych. W specyficznych warunkach poszczególnych obszarów, standardowe programy rolnośrodowiskowe (skrojone przecież dla przeciętnych warunków w skali całego kraju) mogą też okazać się nieefektywne. Nie można więc zakładać, że programy rolnośrodowiskowe to panaceum na wszystkie problemy ochrony obszarów Natura 2000, pojawiające się na styku z gospodarką rolną.

Przykład:

W obszarze PLH120018 Gorce problemem jest zachowanie polan górskich, co wymaga utrzymania ekstensywnego wypasu. Ze względu na trudne warunki górskie, znaczne rozdrobnienie własności oraz znaczne obciążenie biurokratyczne związane z uczestnictwem w programie rolnośrodowiskowym, utrzymanie użytkowania polan, nawet przy wsparciu rolnośrodowiskowym, nie jest opłacalne dla ich właścicieli, co zresztą niektórzy z nich zweryfikowali próbując uczestniczyć w programie, ale się z niego wycofując.

W niektórych sytuacjach działaniem ochronnym może być utworzenie wewnątrz obszaru Natura 2000 krajowej formy ochrony przyrody – można stosować takie podejście, gdy do skutecznej ochrony przedmiotów ochrony potrzebny jest pakiet regulacji odpowiadający którejś z takich

krajowych form. Np. uznanie rzeki za rezerwat przyrody jest niezbędne do ograniczania ruchu kajakowego, szkodliwego dla przedmiotów ochrony Natura 2000. Albo uznanie fragmentu lasu za rezerwat przyrody jest najłatwiejszym sposobem wyłączenia go z gospodarczego użytkowania, co jest pożądane dla ochrony zasobów siedliska przyrodniczego. Możliwości tej nie należy jednak nadużywać. Ochrony obszaru Natura 2000 nie należy sprowadzać tylko do postulatu tworzenia innych form ochrony przyrody wewnątrz tego obszaru.

Przykład:

W toku dyskusji nad programem lokalnej współpracy opracowywanym dla siedliskowego obszaru Natura 2000 Rogalińska Dolina Warty PLH300012 akcentowano, że dla skutecznej ochrony obszaru należałoby zrealizować podnoszone od dawna postulaty uznania najcenniejszych starorzeczy i najcenniejszych fragmentów lasu za rezerwaty przyrody – co umożliwiłoby wyłączenie tych fragmentów lasów spod gospodarki leśnej, a starorzeczy spod presji wędkarskiej.

Przewidzianym w planie zadań działaniami ochronnymi – jeżeli istnieje taka potrzeba – może być **przeprowadzenie prac badawczych lub inwentaryzacyjnych**. Warto taką potrzebę przewidzieć, jeżeli brak wiedzy jest czynnikiem krytycznym dla skutecznej ochrony przedmiotów ochrony.

Program działań ochronnych powinien być taki, by zapewnił osiągnięcie postawionych celów. Nie można ograniczać programu niezbędnych działań z uwagi na trudności – prawne, organizacyjne lub finansowe. Skuteczna ochrona obszaru Natura 2000 jest obowiązkiem ciążącym na nas mimo „pewnych trudności”, jakie ochrona taka powoduje. Plan zadań ochronnych sporządza się właśnie po to, by znaleźć sposoby na pokonanie takich trudności.

W planie ochrony (ale nie w planie zadań ochronnych) można dodatkowo zapisać ustalenia planistyczne określające **warunki utrzymania lub odtworzenia właściwego stanu ochrony** przedmiotów ochrony obszaru Natura 2000, zachowania integralności obszaru Natura 2000 oraz spójności sieci obszarów Natura 2000, odnoszące się w szczególności do:

- a) innych form ochrony przyrody, pokrywających się z obszarem Natura 2000;
- b) zagospodarowania przestrzennego, w tym zwłaszcza terenów przyszłej zabudowy bez szkody dla obszaru Natura 2000, infrastruktury technicznej i komunikacyjnej, infrastruktury turystycznej i edukacyjnej, a także obszarów, które powinny być zalesione oraz obszarów wyłączonych z zalesiania;
- c) zagospodarowania obszarów morskich;
- d) gospodarowania wodami;
- e) gospodarki rolnej, leśnej i rybackiej;
- f) śródlądowych wód powierzchniowych płynących, w których powinna być zachowana lub odtworzona możliwość wędrówki ryb i innych organizmów wodnych.

W planie zadań ochronnych podobne treści wyraża się zapisami dotyczącymi celów i działań polegających na „modyfikacji metod gospodarowania”.

Przykład:

W pilotażowym planie ochrony obszaru PLC200004 Puszcza Białowieska, dla ochrony motyla szlaczkonka szafrańca zaplanowano na brzegach czynnych torowisk kolejowych i na starym torowisku Hajnówka-Białowieża usunięcie w 2-3 nawrotach 90% nalotu drzew i krzewów a następnie naprzemienne wykaszanie co 2-3 lata, z pozostawieniem wszystkich krzewów szczodrzeńca; a także usuwanie drzew i krzewów zacinających krzewy szczodrzeńca.

Uczestnicząc w procesie planowania, można i należy wnosić uwagi i wnioski oparte na powyższych zasadach.

Monitoring

W projekcie planu zadań ochronnych działania z zakresu monitoringu zapisuje się jako jedno z działań ochronnych. Należy tu w szczególności zaprojektować program monitoringu lokalnego, z zastosowaniem metod adekwatnych do lokalnych potrzeb, w taki sposób, aby odpowiednio wcześniej dostarczył on sprawującemu nadzór nad obszarem potrzebnych „sygnałów ostrzegawczych” o ewentualnych zagrożeniach dla przedmiotów ochrony (np. zidentyfikował już wstępne objawy pogarszania się stanu przedmiotów ochrony). Monitorować należy zwykle:

- parametry, które wykorzystano do określenia celów ochrony;
- czynniki zagrażające przedmiotom ochrony i te parametry przedmiotów ochrony, które są najczulsze na zidentyfikowane zagrożenia (mogą one służyć do wczesnego ostrzegania, że z przedmiotem ochrony zaczyna się dziać coś złego);
- parametry i wskaźniki stanu ochrony gatunków i siedlisk przyrodniczych, składające się na standardową metodykę monitoringu siedlisk przyrodniczych i gatunków – jednolitą w skali całej Polski, przyjętą w programie państwowego monitoringu przyrodniczego – w zakresie, w jakim monitoring ma dostarczyć sprawującemu nadzór nad obszarem Natura 2000 danych do raportowania.

Odpowiedni monitoring powinien być ujęty jako jedno z zaplanowanych działań ochronnych.

Uczestnicząc w procesie planowania, można i należy wnosić uwagi i wnioski oparte na powyższych zasadach.

Wskazania do zmian w studiach i planach zagospodarowania przestrzennego

W procesie sporządzania PZO zostaną przeanalizowane istniejące studia i plany dotyczące obszaru lub mogące mieć wpływ na cele ochrony obszaru, pod kątem ewentualnego znaczącego negatywnego oddziaływania skutków ich realizacji na integralność obszaru z punktu widzenia celów jego ochrony. W przypadku stwierdzenia negatywnych oddziaływań, powinny zostać sformułowane wskazania do zmiany tych elementów studiów lub planów, których realizacja naruszy lub stworzy ryzyko naruszenia zakazu wymienionego w art. 33 ustawy o ochronie przyrody. Mogą zostać sformułowane wskazania które powinny być uwzględnione przy przyszłych zmianach studiów i planów ze względu na zapewnienie właściwych uwarunkowań do realizacji celów ochrony obszaru Natura 2000.

Przykład:

W projekcie planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 PLH240016 Suchy Młyn wskazano, że:

- W obowiązującym miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego jednej z gmin należałoby wprowadzić zmianę wykluczającą możliwość zabudowy na działkach w bezpośrednim sąsiedztwie rzeki Pilicy. Zabudowa taka znajdowałaby się w nieusuwalnym konflikcie z wymogiem zachowania naturalnej hydromorfologii i reżimu rzeki, co jest niezbędne dla utrzymania właściwego stanu ochrony ryb chronionych w obszarze Natura 2000;
- W obowiązującym studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego jednej z gmin należałoby wprowadzić zmianę w zasięgu obszarów wskazanych do zalesienia. Obecnie obejmują one chronione nieleśne siedliska przyrodnicze, które nie mogą zostać zalesione.

Uczestnicząc w procesie planowania, można i należy wnosić uwagi i wnioski, sygnalizujące jakie zapisy istniejących studiów i planów są sprzeczne z wymogami ochrony obszaru Natura 2000, a także jakich zapisów nie należy wprowadzać do studiów i planów w przyszłości.

Logika planowania

Dobrze napisany plan ochrony / zadań ochronnych zachowuje ściśle określone ramy logiczne:

- Dla każdego ze zidentyfikowanych zagrożeń przedmiotów ochrony powinny być zaplanowane działania przeciwstawiające się temu zagrożeniu i ustalony cel planu zadań dotyczący likwidacji lub ograniczenia zagrożenia;
- Wizja właściwego stanu ochrony powinna nawiązywać do konkretnych parametrów i wskaźników stanu ochrony danego gatunku lub siedliska przyrodniczego – tych samych, które są stosowane w monitoringu tego siedliska lub gatunku;
- Cele planu powinny być ustalone tak, aby stanowiły krok ku osiągnięciu celów strategicznych, czyli właściwego stanu przedmiotów ochrony;
- Cele planu powinny logicznie wynikać z ustalonego stanu przedmiotów ochrony, w tym odnosić się do wszystkich zidentyfikowanych zagrożeń;
- Zaplanowane zadania powinny służyć realizacji celów operacyjnych. Dla każdego celu należy zaplanować zadania służące jego realizacji, a każde z zadań powinno służyć realizacji któregoś z celów;
- Cele planu i zawarte w planie zadania muszą być sformułowane w sposób konkretny i weryfikowalny, tak by zawsze można było stwierdzić, czy i w jakim stopniu zostały osiągnięte cele lub zrealizowane zadania. Celem nie może być np. „dążenie do...”;
- Jeżeli przeszkodą w planowaniu jest brak wiedzy o wszystkich lub niektórych przedmiotach ochrony, to uzupełnienie tej wiedzy powinno być jednym z celów operacyjnych, a przeprowadzenie odpowiednich badań czy inwentaryzacji – jednym z zadań. Równocześnie, w takiej sytuacji, planowana ochrona musi być „nadmiarowa”, zgodnie z zasadą przezorności (nie można czekać z planowaniem ochrony na przeprowadzenie odpowiednich badań);
- Monitoring musi być zaplanowany tak, by umożliwiał ocenę, czy i w jakim stopniu zostały wykonane zadania oraz w czy i w jakim stopniu zostały osiągnięte cele planu;
- Monitoring powinien być również zaplanowany tak, by dostarczał informacji na temat stanu ochrony zasobów gatunków czy siedlisk występujących na obszarze Natura 2000. Ten stan powinien być oceniony na podstawie kryteriów i wskaźników przyjętych dla danego gatunku czy typu siedliska w monitoringu ogólnopolskim (co zresztą powinno być oczywiste, skoro na podstawie tych samych parametrów i wskaźników powinny być zbudowane cele planu).

Uczestnicząc w procesie planowania, można i należy wnosić uwagi i wnioski oparte na powyższych zasadach.

Ważne zasady europejskie

Zgodnie z art. 6(1) i 6(2) dyrektywy siedliskowej oraz art. 3(2) i 4(4) dyrektywy ptasiej, państwo polskie ma obowiązek:

- uniknięcia wszelkiego pogorszenia stanu siedlisk przyrodniczych i siedlisk gatunków, oraz znaczącego zakłócania życia gatunków chronionych w obszarze Natura 2000 (dotyczy to zarówno pogorszeń z powodu działalności człowieka, jak i pogorszenia wynikającego z zaniechania właściwej ochrony);

- podjęcia działań odpowiednich do potrzeb ekologicznych przedmiotów ochrony, służących zachowaniu lub odtworzeniu właściwego stanu przedmiotów ochrony.

Obowiązki te określają ogólny cel zarówno ochrony obszarów Natura 2000, jak i jej planowania. Obowiązek ochrony z art. 6(2) dyrektywy powstaje niezwłocznie po utworzeniu obszaru ptasięgo / zatwierdzeniu przez Komisję Europejską obszaru siedliskowego. Z jego realizacją nie można czekać na zaplanowanie ochrony obszaru, a tym bardziej nie można czekać na wykonanie badań i ekspertyz. Obowiązek podjęcia działań proaktywnych może natomiast być elementem rozpisanego i rozplanowanego w czasie programu działań.

Wszystkie organy państwa i podmioty działające w jego imieniu mają obowiązek przyczyniania się, w zakresie swoich kompetencji, do realizacji tego celu. Szczególna rola przypada organowi (podmiotowi) sprawującemu nadzór nad obszarem Natura 2000, który jest bezpośrednio odpowiedzialny za realizację tych celów, sporządzenie odpowiednich planów, zorganizowanie skutecznego współdziałania odpowiednich podmiotów.

Instrumenty planistyczne Natury 2000 (plan zadań ochronnych Natura 2000, plan ochrony Natura 2000 lub ujęcie odpowiedzialnego zakresu w innych planach ochrony) to narzędzia, które mogą i powinny sprawującemu nadzór w tym pomóc.

Przy planowaniu ochrony obszaru Natura 2000 obowiązują także inne zasady wynikające z prawa europejskiego, bliżej przedstawione w rozdziale 1 i 2 tej książki. Szczególnie ważne jest „planistyczna twarz” zasady ostrożności: *„podjęcia środków ochrony środowiska należy wymagać już wtedy, gdy tylko istnienie związku przyczynowo-skutkowego między czynnikiem zagrażającym, a oczekiwanymi negatywnymi zmianami w środowisku jest wystarczająco uprawdopodobnione”*. *„Jeżeli występuje niepewność co do istnienia lub zakresu zagrożeń, należy przyjąć środki ochrony bez konieczności oczekiwania, aż rzeczywistość i powaga tych zagrożeń zostaną w pełni wykazane”*. A więc działania ochronne należy podejmować; ograniczenia w imię ochrony przyrody można i należy wprowadzać, nie czekając na twarde i ostateczne dowody negatywnych zjawisk. Nie można zgadzać się na ryzyko niedostatecznej ochrony siedlisk i gatunków, można natomiast zgodzić się na ryzyko, że będziemy je chronić „za bardzo”.

Jak używać planu?

Ustanowiony przez Ministra Środowiska plan ochrony obszaru Natura 2000 jest aktem prawa powszechnego, a ustanowiony przez Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska plan zadań ochronnych dla takiego obszaru – aktem prawa miejscowego. Plany te są więc źródłami prawa. Od organu odpowiedzialnego za ochronę obszaru Natura 2000, jak również od organów i podmiotów zarządzających elementami obszaru w imieniu państwa, można będzie domagać się realizacji sporządzonego i zatwierdzonego planu. Odłożenie planu na półkę i nie realizowanie jego zapisów byłoby uchybieniem prawu europejskiemu, co w stosunku do innych krajów znalazło już potwierdzenie w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej.

Jeżeli ktokolwiek podejmie na obszarze Natura 2000 jakiegokolwiek działania niezgodne z ustaleniami ustanowionego planu, to Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska, jako organ sprawujący nadzór nad tym obszarem, będzie obowiązany – na podstawie art. 37 ust 2 *Ustawy o ochronie przyrody* – do nakazania natychmiastowego ich wstrzymania i podjęcia w wyznaczonym terminie czynności niezbędnych do przywrócenia poprzedniego stanu danego obszaru, jego części lub chronionych na nim gatunków.

Plan nie może być źródłem powszechnie obowiązujących zakazów, te bowiem może wprowadzać tylko ustawa. Art. 33 *Ustawy o ochronie przyrody* wprowadza jednak zakaz *podjmowania działań mogących, osobno lub w połączeniu z innymi działaniami, znacząco negatywnie oddziaływać na cele ochrony obszaru Natura 2000, w tym w szczególności:*

- 1) pogorszyć stan siedlisk przyrodniczych lub siedlisk gatunków roślin i zwierząt, dla których ochrony wyznaczono obszar Natura 2000,
- 2) wpłynąć negatywnie na gatunki, dla których ochrony został wyznaczony obszar Natura 2000,
- 3) pogorszyć integralność obszaru Natura 2000 lub jego powiązania z innymi obszarami.

Plan ochrony lub plan zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000, choć samodzielnie nie może niczego zakazywać, to może precyzować, jakie działania mogą zostać uznane za niezgodne z przytoczonym wyżej art. 33.

Dla rolnika ustalenia planu staną się elementem zasady wzajemnej zgodności prowadzonej gospodarki rolnej z europejskimi wymogami dotyczącymi ochrony środowiska. Stosowanie się do tych wymogów jest warunkiem otrzymywania unijnych dopłat do gruntów rolnych i innych płatności ze źródeł unijnych, np. rolnośrodowiskowych. W praktyce, w przypadku stwierdzenia niezgodności, najpierw na rolnika zostałyby nałożone stosunkowo niewielkie sankcje finansowe, ale kontynuowanie postępowania niezgodnego z tymi wymogami spowodowałoby utratę prawa do płatności.

Ustanowiony plan ochrony lub plan zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 – jako obowiązujący akt prawa – tworzy ramy prawne dla innych sporządzanych planów. Miejskowy plan zagospodarowania przestrzennego czy plan urządzenia lasu nie mogą być sprzeczne z planem ochrony sporządzonym dla obszaru Natura 2000. Brak sprzeczności powinien być zbadany w prognozie ich oddziaływania na środowisko.

Od Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska, nadleśniczego, innych pomiotów działających w imieniu państwa można domagać się, by wykonali to, co w planie zapisane. Nie wykonanie zaplanowanych działań może być potencjalnie uznane za naruszenie obowiązków wynikających z art. 6(1) dyrektywy siedliskowej lub art. 3(2) i 4(4) dyrektywy ptasiej. Gdyby w wyniku nie wykonania zapisów planu doszło do pogorszenia stanu ochrony chronionych siedlisk lub gatunków - byłoby to ewidentne uchybienie wymogom art. 6(2) dyrektywy siedliskowej.

Warto pamiętać !

1. Zapisy w planie mogą dotyczyć także miejsc poza granicami obszaru Natura 2000 – dopóki jest to niezbędne dla ochrony przedmiotów ochrony w obszarze.
2. Ustalona w planie lista zagrożeń będzie wykorzystywana przy kwalifikowaniu przedsięwzięć i planów do wykonania pełnej oceny oddziaływania na obszar Natura 2000. Przedsięwzięcia wskazane jako „potencjalne zagrożenia” na pewno będą wymagać takiej oceny. Należy więc na „listę zagrożeń” w planie wprowadzić wpisy wskazujące na potencjalnie niebezpieczne typy przedsięwzięć – tak by na przyszłość ułatwić argumentację na rzecz wymogu ich precyzyjnej oceny.
3. Ujęcie przedsięwzięcia w planie nie zwalnia go z oceny oddziaływania na obszar Natura 2000; zwolnienie dotyczy tylko przedsięwzięć podejmowanych bezpośrednio i wyłącznie dla ochrony przedmiotów ochrony.
4. Ustalone w planie cele w zakresie dotyczącym warunków wodnych staną się obowiązkowymi celami środowiskowymi dla wód w sensie wymogów ramowej dyrektywy wodnej – zgodnie z prawem europejskim, dla podmiotów zarządzających wodami powinno to skutkować obowiązkiem ich osiągnięcia do 2015 r. Co prawda, ten wymóg prawa europejskiego nie został na razie prawidłowo przetransponowany do prawa polskiego.
5. Ustalenia planu staną się wiążące dla rolników jako tzw. zasady wzajemnej zgodności. Naruszenie takich ustaleń skutkować będzie dla rolnika sankcjami finansowymi w otrzymywanych płatnościach bezpośrednich. Należy więc wprowadzić do planu tak

zapisane ustalenia, żeby w razie potrzeby dawałyby podstawę do zastosowania tego przepisu.

6. W przypadku podjęcia przez kogokolwiek działania naruszającego ustalenia planu, RDOŚ będzie obowiązany w trybie art. 37 ustawy o ochronie przyrody nakazać wstrzymanie działania i przywrócenie stanu poprzedniego. Należy więc wprowadzić do planu ustalenia zapisane tak, żeby w razie potrzeby dawałyby podstawę do zastosowania tego przepisu.
7. W planie powinien zostać zaprojektowany system monitoringu który generowałby „sygnał ostrzegawczy”, w przypadku gdyby z przedmiotami ochrony działo się coś złego.

Warto przeczytać:

- Alexander M., A guide to management planning. Conservation Management System Consortium, Talgarth, Wales, UK, 2010 (<http://www.cmsconsortium.org>)
- Idle E., Bines T., Planowanie ochrony obszarów cennych przyrodniczo. Przewodnik dla praktyków i ich szefów. Tłumaczenie i adaptacja: Kierus M., Pawlaczyk P. Wydawnictwo Klubu Przyrodników, Świebodzin 2004 (<http://www.kp.org.pl>).
- Opracowanie planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000. Wytyczne. Projekt – wersja z 28 lutego 2010 r. Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska, 2010.
- Pawlaczyk P. 2010. Jak się troszczyć o obszar Natura 2000 w procesie sporządzania planu zadań ochronnych. Wskazówki dla przyrodników. Klub Przyrodników (<http://www.kp.org.pl>)
- Petit-Uzac V., Pawlaczyk P., Planowanie ochrony obszarów Natura 2000 – przewodnik metodyczny. Ministerstwo Środowiska, Warszawa 2004.
- Plany ochrony obszarów Natura 2000. E-szkolenie (<http://natura2000.org.pl>)

4. JAK SIĘ TROSZCZYĆ O WODY NA PODSTAWIE PRAWA UE?

Transponowanie do polskiego prawa tzw. Ramowej Dyrektywy Wodnej (dyrektywa 2000/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 października 2000 r. ustanawiająca ramy wspólnotowego działania w dziedzinie polityki wodnej), oraz stopniowe wdrażanie zasad ochrony sieci Natura 2000, stwarza nowe możliwości ochrony ekosystemów wodnych i zależnych od wody. Ponieważ duża część różnorodności przyrody jest z takimi właśnie ekosystemami związana, każdy komu na przyrodzie zależy, powinien z tych możliwości skorzystać.

Raz na sześć lat sporządzane / aktualizowane będą tzw. plany gospodarowania wodami w dorzeczu. Będą to plany sporządzone odrębnie dla każdego z występujących w Polsce dorzeczy a więc 10 dokumentów – odpowiednio dla dorzecz: Odry, Wisły, Łaby, Dunaju, Dniestru, Niemna, Pregoly, Świeżej, Jarft oraz Ucker. Każdy z planów zawiera jednak tabelę – zestawienie tzw. jednolitych części wód wyznaczonych w każdym z dorzeczy, a będących podstawowymi jednostkami planowania. W rzeczywistości więc zapisy planu odnoszą się do konkretnej rzeki lub jeziora.

Aktualnie obowiązują plany gospodarowania wodami zatwierdzone przez Radę Ministrów 22 lutego 2011r. (sporządzono je z opóźnieniem, przekraczając obowiązkowy termin, jakim był grudzień 2009r.). Najbliższa rewizja tych planów ma być sporządzona i ustanowiona do grudnia 2015 r., a proces pracy nad nimi i konsultacji społecznych rozpoczął się już w 2011 r. Do końca 2013 przewiduje się prace nad ustaleniem aktualnego stanu wód i czynników ryzyka nieosiągnięcia celów środowiskowych. W III kwartale 2014 r. powinny powstać projekty planów i powinien rozpocząć się półroczny okres ich konsultacji społecznych.

Równoległe z planami ma powstać aktualizacja tzw. programu wodno-środowiskowego kraju – tj. programu działań, jakie należy podjąć względem wód, by osiągnąć wynikające z planów cele środowiskowe.

Obowiązek opracowania planów gospodarowania wodami i programu działań, a także terminy ich opracowania, wynika z Ramowej Dyrektywy Wodnej i jego realizacja jest kontrolowana przez Komisję Europejską.

W Polsce jednym z narzędzi wdrażania planów gospodarowania wodami ma być także sporządzanie i ustanawianie tzw. warunków korzystania z wód regionu wodnego (region wodny to część dorzecza – np. region wodny Warty, region wodny Małej Wisły...), które będą miały rangę aktu prawa miejscowego. Zgodnie z art. 115 Prawa Wodnego, warunki korzystania z wód regionu wodnego określają:

- 1) szczegółowe wymagania w zakresie stanu wód wynikające z ustalonych celów środowiskowych;
- 2) priorytety w zaspokajaniu potrzeb wodnych;
- 3) ograniczenia w korzystaniu z wód na obszarze regionu wodnego lub jego części albo dla wskazanych jednolitych części wód niezbędne dla osiągnięcia ustalonych celów środowiskowych, w szczególności w zakresie:
  - a) poboru wód powierzchniowych lub podziemnych,
  - b) wprowadzania ścieków do wód lub do ziemi,
  - c) wprowadzania substancji szczególnie szkodliwych dla środowiska wodnego do wód, do ziemi lub do urządzeń kanalizacyjnych,
  - d) wykonywania nowych urządzeń wodnych.

W razie potrzeby, dla poszczególnych zlewni mogą być też sporządzane i ustanawiane tzw. warunki korzystania z wód zlewni – o podobnej strukturze, lecz bardziej szczegółowe.

Jak się dowiedzieć?

Procesy planowania wodnego prowadzone są przez Krajowy Zarząd Gospodarki Wodnej oraz Regionalne Zarządy Gospodarki Wodnej. Na ich stronach internetowych znajduje się informacja o opracowywanych planach oraz o możliwości, czasie i trybie zgłaszania uwag i wniosków. Opublikowane tam są również aktualne wersje obowiązujących planów.

Jak wziąć udział w procesie planowania?

Wpływ na plany dotyczące wód można mieć wnosząc wnioski i uwagi w toku ogłaszanych konsultacji. Można też ewentualnie próbować wcześniej przekazać odpowiedniemu RZGW lub KZGW informacje, które powinny być wykorzystane w planowaniu.

Na planowanie wodne wpływamy też uczestnicząc w planowaniu ochrony obszarów Natura 2000 (por. rozdz. 3). Sformułowane tam cele ochrony obszarów Natura 2000, w aspektach odnoszących się do wody, stają się celem środowiskowym dla wód (tzw. cel dla obszarów chronionych) i powinny zostać w zasadzie osiągnięte do grudnia 2015 r., a przynajmniej przeniesione do planu gospodarowania wodami przy jego najbliższej aktualizacji. Warto więc zadbać, by cele ochrony w planie ochrony/zadań ochronnych Natura 2000 były (przynajmniej w zakresie odnoszącym się do wód) sformułowane na tyle konkretnie i precyzyjnie, by do takiego przeniesienia się nadawały.

Moja rzeka/ moje jezioro - jaka to jednolita część wód?

Jako tzw. „jednolite części wód” wydzielane są w zasadzie rzeki o zlewni większej niż 10km² i jeziora o powierzchni większej niż 50 ha.

Mniejsze wody należy traktować jako elementy zlewni jednolitej części wód, w której się znajdują. Większe rzeki mogą być podzielone na odcinki, uznawane za odrębne jednolite części wód. Nie ma sztywnej reguły podziału rzeki na odcinki uznawane za jednolite części wód. Zalecane jest, by jako odrębne części wód uznawać odcinki, dla których cele środowiskowe powinny być odmienne. W szczególności, jeżeli rzeka ma długie odcinki silnie przekształcone przeplatające się z długimi odcinkami naturalnymi, to odcinki te powinny być wydzielone jako osobne części wód.

Katalog jednolitych części wód w poszczególnych obszarach dorzeczy jest załącznikiem do planu gospodarowania wodami w dorzeczu. Aktualne plany (które będą podstawą do sporządzania aktualizacji) są opublikowane w Monitorze Polskim, a katalogi części wód, jako pliki Excela, są dostępne np. na stronie <http://www.rdw.org.pl/materialy-metodyki-i-opracowania.html>.

W katalogu należy odszukać odpowiednią rzekę lub jezioro. Pomocne może być posortowanie katalogu po kodzie tzw. „scalonej części wód” – wówczas rzeki i jeziora ułożą się naturalnymi zlewniami.

Każda jednolita część wód zaliczona jest do określonego „typu ekologicznego”. Ten typ będzie ważny dla określenia tzw. warunków referencyjnych, mówiących jakie konkretne wartości poszczególnych elementów jakości będzie można uznać za kryterium dobrego stanu ekologicznego. Wyróżniono następujące typy wód:

Cieki

Krajobraz górski

1. Potok tatrzański krzemianowy
2. Potok tatrzański węglanowy
3. Potok sudecki

Krajobraz wyżynny

4. Potok wyżynny krzemianowy z substratem gruboziarnistym - zachodni
5. Potok wyżynny krzemianowy z substratem drobnoziarnistym - zachodni
6. Potok wyżynny węglanowy z substratem drobnoziarnistym na lessach i lessopodobnych
7. Potok wyżynny węglanowy z substratem gruboziarnistym
8. Mała rzeka wyżynna krzemianowa - zachodnia
9. Mała rzeka wyżynna węglanowa
10. Średnia rzeka wyżynna - zachodnia
11. Potok wyżynny krzemianowy z substratem gruboziarnistym - wschodni
12. Potok fliszowy
13. Mała rzeka wyżynna krzemianowa - wschodnia

14. Mała rzeka fliszowa
15. Średnia rzeka wyżynna - wschodnia

Krajobraz nizinny

16. Potok nizinny lessowy lub gliniasty
17. Potok nizinny piaszczysty
18. Potok nizinny żwirowy
19. Rzeka nizinna piaszczysto-gliniasta
20. Rzeka nizinna żwirowa
21. Wielka rzeka nizinna
22. Rzeka przyujściowa pod wpływem wód słonych

Niezależne od ekoregionów

23. Potok lub strumień na obszarze będącym pod wpływem procesów torfotwórczych
24. Mała i średnia rzeka na obszarze będącym pod wpływem procesów torfotwórczych
25. Ciek łączący jeziora
26. Ciek w dolinie wielkiej rzeki nizinnej

Jeziora

Niż Śodkowopolski

- 1a. Jezioro o niskiej zawartości wapnia, stratyfikowane
- 1b. Jezioro o niskiej zawartości wapnia, niestratyfikowane
- 2a. Jezioro o wysokiej zawartości wapnia, o małym wpływie zlewni, stratyfikowane
- 2b. Jezioro o wysokiej zawartości wapnia, o małym wpływie zlewni, niestratyfikowane
- 3a. Jezioro o wysokiej zawartości wapnia, o dużym wpływie zlewni, stratyfikowane
- 3b. Jezioro o wysokiej zawartości wapnia, o dużym wpływie zlewni, niestratyfikowane
4. Jezioro przymorskie, pod wpływem wód słonych

Niziny Wschodniobałtycko-Białoruskie

- 5a. Jezioro o wysokiej zawartości wapnia, o małym wpływie zlewni, stratyfikowane
- 5b. Jezioro o wysokiej zawartości wapnia, o małym wpływie zlewni, niestratyfikowane
- 6a. Jezioro o wysokiej zawartości wapnia, o dużym wpływie zlewni, stratyfikowane
- 6b. Jezioro o wysokiej zawartości wapnia, o dużym wpływie zlewni, niestratyfikowane

Równiny Poleskie

- 7a. Jezioro o wysokiej zawartości wapnia, stratyfikowane
- 7b. Jezioro o wysokiej zawartości wapnia, niestratyfikowane

Wody przejściowe

1. Lagunowy z substratem mułowym i piaszczystym
2. Zalewowy z substratem piaszczystym i mulistym
3. Zatokowy z substratem piaszczystym, okresowo stratyfikowany
4. Zatokowy z substratem ilasto-mulistym
5. Ujściowy z substratem piaszczystym

Wody przybrzeżne [morskie]

1. Mierzejowy
2. Otwarte wybrzeże z klifami i z substratem piaszczystym
3. Otwarte wybrzeże z substratem piaszczystym i z brzegiem wydumowym

Warto przyjrzeć się, czy interesująca nas rzeka jest prawidłowo podzielona na jednolite części wód. Z jednej strony, części te nie mogą być zbyt małe (nie ma sensu wydzielać bardzo krótkich odcinków). Z drugiej strony jednak, każdy odcinek rzeki potrzebujący odrębnego podej-

ścia z punktu widzenia celów środowiskowych (np. naturalny środkowy odcinek rzeki, która w górnym i dolnym biegu jest silnie zmieniona) zasługiwałby na wydzielenie. Uzasadnione sugestie w tym zakresie (dotyczące zmian ujęcia w stosunku do aktualnego planu) warto kierować do KZGW lub odpowiedniego RZGW jak najwcześniej; na etapie odcjalnych konsultacji planu będzie już bowiem za późno na zmiany samego wydzielenia jednolitych części wód.

Przykład:

Rzeka Pliszka na Ziemi Lubuskiej, stanowiąca jednolitą część wód PLRW60002417699 Pliszka od Konotopu do ujścia, sklasyfikowana została jako „silnie zmieniona część wód” (celem środowiskowym jest więc dobry potencjał ekologiczny) – ponieważ przegrodzona jest kilkoma urządzeniami piętrzącymi (możliwymi wprawdzie do łatwego udrożnienia), ale w górnej części 15 km odcinek ma zupełnie naturalny charakter i z powodzeniem mógłby zostać wydzielony jako odrębna część wód, która powinna być sklasyfikowana jako naturalna (celem środowiskowym byłby dobry stan ekologiczny).

Naturalna czy silnie zmieniona?

Każda jednolita część wód jest klasyfikowana albo jako „naturalna”, albo jako „silnie zmieniona” albo jako „sztuczna”. Wyróżnienie sztucznych części wód nie powinno nastręczać problemu: to są wody stworzone przez człowieka – np. sztuczne kanały i jeziora zaporowe. Trudniejsze jest odróżnienie części wód „naturalnych” od „silnie zmienionych”, a tymczasem ma ono ważne konsekwencje dla celu środowiskowego, jaki dla danej części wód będzie obowiązywał.

Zgodnie z ar 4(3) Ramowej Dyrektywy Wodnej i art. 38h polskiego Prawa Wodnego, jednolita część wód powierzchniowych może zostać wyznaczona jako silnie zmieniona, jeżeli jej charakter został w znacznym stopniu zmieniony w następstwie fizycznych przeobrażeń, będących wynikiem działalności człowieka, a jednocześnie zmiana jej cech hydromorfologicznych, konieczna dla osiągnięcia dobrego stanu ekologicznego (tj. ewentualna renaturyzacja), miałaby znaczące negatywne oddziaływanie na:

- a) środowisko,
- b) żeglugę i infrastrukturę portową lub korzystanie z wód w celach rekreacyjnych,
- c) prowadzenie działalności, dla której jest dokonywane piętrzenie wody, w szczególności na potrzeby zaopatrzenia ludności w wodę przeznaczoną do spożycia, wytwarzania energii elektrycznej lub nawadniania,
- d) regulację stosunków wodnych, ochronę przed powodzią i melioracje odwadniające,
- e) przedsięwzięcia inne niż wymienione w lit. b–d, stanowiące równorzędny interes publiczny istotny dla zrównoważonego rozwoju.

Równocześnie, realizacja wymienionych wyżej celów publicznych, którym służy sztuczna lub silnie zmieniona jednolita część wód powierzchniowych, z przyczyn technicznych lub z uwagi na nieproporcjonalnie wysokie, w stosunku do spodziewanych korzyści, koszty ich realizacji, nie jest możliwa w inny sposób, mniej obciążający środowisko.

Aby daną część wód można było wyznaczyć jako silnie zmienioną, musi więc ona o pierwsze być rzeczywiście „silnie zmieniona” przez człowieka, ale po drugie – te zmiany muszą wciąż służyć sensownym i ważnym celem publicznym nie dającym się osiągnąć w inny sposób.

Zaklasyfikowanie danej jednolitej części wód jako naturalnej lub silnie zmienionej jest bardzo ważne dla przyszłości jej ochrony. Status naturalnej części wód oznacza wymóg osiągnięcia dobrego stanu ekologicznego – co wymaga utrzymania zbliżonego do naturalnego charakteru rzeki/jeziora albo jego renaturyzacji! Status silnie zmienionej części wód będzie zwykle oznaczał, że nie ma obowiązku renaturyzacji.

W dotychczasowym cyklu planowania wodnego w Polsce, wyznaczenia wód silnie zmienionych dokonano w opracowaniach eksperckich osobno dla każdej RZGW. Opracowania te nie były poddane żadnym konsultacjom, nie były i nie są udostępnione publicznie, nie została także upubliczniona żadna informacja o ich istnieniu i zawartości. Materiały te są udostępniane dopiero na wniosek, złożony przez zainteresowaną stronę do KZGW lub RZGW.

Według tych opracowań, wyznaczając silnie zmienione części wód, przyjęto w zasadzie prawidłową procedurę polegającą najpierw na „wstępnym wyznaczeniu” silnie zmienionych części wód na podstawie samego faktu istnienia przekształceń hydromorfologicznych, a następnie na „ostatecznym wyznaczeniu” silnie zmienionych części wód – przez sprawdzenie:

- czy nie byłyby możliwe działania renaturyzacyjne przywracające dobry stan wód bez znacząco negatywnego wpływu na istotne korzystanie z wód, dla którego chce się wyznaczyć rzekę jako silnie zmienioną i bez znaczącego negatywnego wpływu na środowisko (tzw. test działań restytucyjnych),
- lub, czy korzystanie z wód, dla którego chce się wyznaczyć rzekę jako silnie zmienioną, nie mogłoby być zastąpione przez korzystniejsze dla środowiska alternatywy (tzw. test alternatyw funkcjonalnych).

Jednak, **szczegóły metodyczne poszczególnych kroków tej procedury ustalono i zastosowano w sposób powodujący nadmierne wyznaczenie części wód jako silnie zmienionych.**

Wstępnego wyznaczenia silnie zmienionych części wód dokonuje się analizując wskaźniki przekształceń hydromorfologicznych poszczególnych części wód, jakimi były: pojemność zbiorników retencyjnych w stosunku do rocznego odpływu, suma bezzwrotnych poborów wód, współczynnik modyfikacji reżimu hydrologicznego, wskaźnik zachowania przepływu nienaruszalnego, długość obwałowań, sumaryczna wysokość piętrzeń, część wód odcięta barierami przerywającymi ciągłość, długość odcinków uregulowanych (szczegóły zestawu wskaźników nie były jednak identyczne we wszystkich RZGW).

Jednak, w wielu przypadkach wątpliwości budzi samo wydzielenie ‘jednolitych części wód’, poddanych następnie analizie. Długich, kilku lub kilkunastokilometrowych odcinków rzek mających naturalny charakter, w wielu przypadkach nie oddzielono, jako odrębne jednolite części wód, od odcinków rzeczywiście przekształconych (por. także wyżej). W rezultacie zdarza się, że pojedyncze przekształcenie hydromorfologiczne (np. elektrownia wodna) rzutuje na kwalifikację całego 20-km odcinka rzeki jako „silnie zmienionej”, albo przekształcenia dla potrzeb rolnictwa na pewnym odcinku rzeki powodują uznanie za ‘silnie zmieniony’ również długich odcinków o zupełnie naturalnym charakterze.

Przykład:

Jednolita część wód PLRW20001947291 – „Słupia od wypływu ze zbiornika Krzynia do Kamieńca” – to fragment rzeki o długości 23 km poddany wprawdzie dawnej regulacji (lecz bez sztucznych elementów), ale który odzyskał charakter naturalny. Zaznacza się meandryzacja i naturalne silne procesy erozyjne. W dolinie występują liczne starorzecza, nadrzeczne łąki i fragmenty łągów wierzbowych i olszowych. Rzeka ma charakter rzeki włosienicznikowej, z charakterystycznymi makrofitami, tarliskami łososi i troci wędrownych, lipieni, minogów rzecznych i strumieniowych. Ta jednolita część wód została w całości (23 km) wyznaczona wstępnie jako „silnie zmieniona” tylko dlatego, że na początku tego odcinka istnieje wysokie piętrzenie elektrowni wodnej Krzynia. Na dalszych 23 km poniżej elektrowni nie zidentyfikowano żadnych istotnych przekształceń morfologicznych ani hydrologicznych (elektrownia pracując na aktualnym przepływie rzeki nie modyfikuje znacząco reżimu hydrologicznego), które mogłyby być przesłanką do identyfikacji tej części wód jako silnie zmienionej. W dalszych krokach procedury, utrzymanie elektrowni Krzynia zostało uznane za uzasadnione w teście działań restytucyjnych i w

teście alternatyw funkcjonalnych. W rezultacie, część wód została ostatecznie wyznaczona jako „silnie zmieniona”. Oznacza to, że o wyznaczeniu tej 23-kilometrowej części wód jako silnie zmienionej zdecydował tylko fakt, że wyznaczając części wód, granice części wód ustalono tuż przed piętrzeniem elektrowni, a nie tuż za nim.

Druuga faza wyznaczania powinna polegać na wykonaniu, dla każdej wstępnie wyznaczonej części wód, „testu działań restytucyjnych” i „testu alternatyw funkcjonalnych”. Dopiero jeżeli **oba** testy potwierdzą zasadność wyznaczenia części wód jako „silnie zmienionej”, taka konkluzja może zostać ostatecznie przyjęta.

W opracowaniach wykonanych na użytek obecnych planów gospodarowania wodami występują jednak błędy w tej sferze. Najczęściej powtarzają się następujące:

1. Błędne przyjęcie, że sama „niezasadność działań restytucyjnych” (bez wykonania „testu alternatyw funkcjonalnych”) wystarcza do uznania wody za silnie zmienioną,
2. Błędne uznawanie retencjonowania wody za „wartość samą w sobie”, bez żadnych odniesień do jakiegokolwiek celu, dla którego woda jest gromadzona.
3. Uznawanie części wód za silnie zmienioną z uwagi na przekształcenia w innej części wód (jest to naruszenie art. 8 dyrektywy!).
4. Uznawanie za przesłankę niezasadności renaturyzacji samego faktu, że koszty renaturyzacji byłyby znacznie wyższe niż koszty utrzymywania rzeki w stanie przekształconym (tymczasem należałoby udowodnić, że koszty te byłyby dysproporcjonalne, tj. nadmiernie wysokie w stosunku do uzyskiwanych korzyści).
5. Ogólnikowość uzasadniania niezasadności renaturyzacji, np. typu: *„Działania restytucyjne trudne do wykonania ze względu na ważność rozwiązań gospodarki wodnej dla rozwoju społeczno-gospodarczego tego regionu. Działania restytucyjne będą miały znaczący negatywny wpływ na funkcjonujące obecnie sposoby korzystania z wód, w tym ochronę przeciwpowodziową i konieczność likwidacji elektrowni wodnych”*.
6. Subiektywne uznawanie potencjalnych działań renaturyzacyjnych za „nierealne”, bez badania czy rzeczywiście upośledzałyby one korzystanie z wód w ważnych celach publicznych.
7. Przeprowadzanie – w ramach testu działań restytucyjnych - analizy wielokryterialnej, z tak jednak ustalonymi kryteriami i ocenami, że niemal w 100% przypadków prowadziły one do preferowania wariantu „pozostawienia istniejących przekształceń” i do rzekomego uzasadnienia „znacząco negatywnego wpływu” ewentualnej renaturyzacji na ważne funkcje korzystania z wody. Na przykład:
  - w przypadku elektrowni wodnych, nawet o minimalnej mocy, bardzo wysoko (+3, +2 w skali od -3 do +3) oceniano w aspekcie ‘zobowiązań wynikających z prawodawstwa’ korzyści z produkcji energii odnawialnej, natomiast bardzo krytycznie oceniano (-3) zaprzestanie takiej produkcji jakie byłoby związane z renaturyzacją (likwidacją piętrzenia); ocena ta jest przeskalowana w stosunku do pozostałych aspektów,
  - w aspekcie ‘zobowiązań wynikających z prawodawstwa’ bardzo wysoko oceniano wszystkie piętrzenia wody, także nie służące produkcji energii, zupełnie nie jest jasne z jakim wymogiem prawa było to związane,
  - w aspekcie ‘zobowiązań wynikających z prawodawstwa’ ani „zobowiązań wynikających z umów międzynarodowych” zupełnie nie uwzględniono zobowiązań wynikających z Konwencji Helsińskiej (np. Rekomendacja 19/2 - obecnie uzupełniona też Rekomendacją 32-33/1, dotycząca ochrony i renaturyzacji rzek łososiowych), Konwencji Ramsar (wise-use i renaturyzacja obszarów wodno-błotnych); w rezultacie nie przyznano żadnych punktów działaniom renaturyzacyjnym, które wykonywałyby zobowiązania tych konwencji,

- w aspekcie 'zobowiązań wynikających z prawodawstwa' zupełnie nie uwzględniono zobowiązania wynikającego z polskich warunków, jakim powinny odpowiadać budowle wodne, dotyczącego zapewnienia możliwości migracji organizmów wodnych. W rezultacie działania renaturyzacyjne polegające na zapewnieniu możliwości migracji ryb (np. budowa przepławek) nie otrzymywały punktów. Z drugiej strony, przeskalowywano negatywne efekty ekonomiczne tych działań, zakładając że będą one znacznie zmniejszać efektywność działania elektrowni wodnych,
- nawet w przypadku przekształceń hydromorfologicznych obecnie niczemu nie służących (np. progi i piętrzenia bez żadnej aktualnej funkcji) lub zniszczonych (ruiny piętrzeń), zdarzały się zupełnie niezrozumiałe przypadki przyznawania ocen dodatnich za „korzyści gospodarcze” oraz „ilość osób korzystających bezpośrednio/pośrednio”,
- wobec likwidacji przekształceń hydromorfologicznych obecnie niczemu nie służących, nie pełniących także żadnej funkcji przeciwpowodziowej, zdarzają się niezrozumiałe przypadki przyznawania ocen ujemnych wariantom renaturyzacyjnym w aspekcie 'poczucie bezpieczeństwa społecznego',
- w przypadku wszelkich piętrzeń wody, ich utrzymanie jest zazwyczaj wysoko oceniane jednocześnie w aspektach 'erozji koryta', 'erozji i stabilności gruntów', 'zapobiegania suszy', 'wpływu na użytki rolne', 'wpływu na użytki leśne' – wówczas żadne inne korzyści środowiskowe, jakie mogłyby być uzyskane w przypadku renaturyzacji, nie są w stanie przeważać takich ocen,
- zdarza się, że jako jedyna „korzyść” z istnienia progów przegradzających rzekę wskazywana jest „stabilizacja koryta” (bez żadnego wskazania po co), renaturyzacja oceniana jest jako „bardzo znacząca utrata takiej korzyści”,
- przywrócenie ciągłości ekologicznej cieków, nawet kluczowych dla ryb wędrownych, jest korzyścią ocenianą co najwyżej na „+1”,
- wpływ piętrzeń na wędkarstwo bywa oceniany korzystniej niż renaturyzacja rzeki – mimo niewątpliwie większej atrakcyjności wędkarstwa na naturalnej rzece,
- wpływ piętrzeń na turystykę i rekreację wodną bywał oceniany korzystnie, a wpływ renaturyzacji niekorzystnie – nawet na rzekach wykorzystywanych głównie do turystyki kajakowej, dla której zrenaturyzowana rzeka byłaby niewątpliwie bardziej przydatna,
- wyolbrzymiana jest rola przekształceń hydromorfologicznych w ochronie przeciwpowodziowej – nawet obiekty żaden sposób nie chroniące przed powodzią (przykładowo: pobory wody na stawy pstrągowe) otrzymują w tym aspekcie oceny pozytywne (np. +1), a renaturyzacja rzeki – oceny negatywne (-1).

W rezultacie, wiele polskich rzek zostało w aktualnych planach nieprawidłowo sklasyfikowane jako „silnie zmienione”. Jednak, w następnym cyklu planistycznym (plany sporządzane w latach 2013-2015) można to zmienić!

Warto przeczytać:

Identification and Designation of Heavily Modified and Artificial Water Bodies (Identyfikacja i wyznaczenie silnie zmienionych oraz sztucznych części wód). Common Implementation Strategy for the Water Framework Directive (2000/60/EC), Guidance Document No 4. ([www. http://circa.europa.eu](http://circa.europa.eu)). Robocze polskie tłumaczenie dostępne na <http://www.rdw.org.pl/materialy-metodyki-i-opracowania.html>

Jeżeli wyznaczenie poszczególnych wód jako „silnie zmienionych”, dokonane w aktualnych planach gospodarowania wodami, jest niesłuszne, warto je kwestionować. W tym celu, najpierw należy sprawdzić w katalogu części wód, które wody zostały wyznaczone jako „silnie zmienione”, następnie zapoznać się z uzasadnieniem, jakie stało za taką klasyfikacją (trzeba o nie wystąpić do KZGW lub RZGW), a następnie wykazać w nim błędy.

Cel (ogólno)środowiskowy dla jednolitej części wód

Plan gospodarowania wodami prowadzi do wyznaczenia, dla każdej jednolitej części wód, tzw. celu środowiskowego (może on być jeszcze zaostrożony, gdy dana woda jest położona w tzw. „obszarze chronionym”, np. formie ochrony przyrody). Aby dowiedzieć się, jaki jest cel środowiskowy dla danej rzeki, jeziora lub innej części wód:

1. Należy sprawdzić, czy dana część wód została sklasyfikowana jako „naturalna” czy jako „silnie zmieniona” lub „sztuczna”
2. Należy sprawdzić, czy w planie gospodarowania wodami w dorzeczu, dla odpowiedniej „jednolitej części wód” zapisano derogację „typu 4(5)”¹.

Podstawowy cel środowiskowy jest następujący:

Naturalna część wód: Celem środowiskowym jest osiągnięcie tzw. dobrego stanu wód. Przykładowo dla rzeki, dobry stan rzeki, to taki stan, w którym „wartości biologicznych elementów jakości [dla rzek: makrofity, ichtiofauna, bentos, fitoplankton] wskazują na niski poziom zakłóceń wynikający z działalności człowieka”; dopuszczalne są „niewielkie odchylenia od wartości biologicznych wskaźników jakości występujących w warunkach niezakłóconych”. Warunki hydromorfologiczne i fizykochemiczne muszą być takie, by to umożliwiły. Czyli:

- w składzie i obfitości makrofitów i fitobentosu zachodzą najwyżej niewielkie odchylenia od warunków naturalnych; fitobentos nie jest narażony na negatywny wpływ powłok (kożuchów) lub skupisk bakterii obecnych w wodzie na skutek działalności człowieka,
- mają miejsce co najwyżej niewielkie zmiany w składzie i liczebności taksonów bezkręgowców bentosowych w porównaniu ze zbiorowiskami tych bezkręgowców specyficznymi dla danego typu wód; mają miejsce co najwyżej niewielkie zmiany poziomu różnorodności taksonów bezkręgowców bentosowych w stosunku do warunków niezakłóconych; mają miejsce co najwyżej niewielkie zmiany stosunku taksonów bezkręgowców bentosowych wrażliwych na zakłócenia do taksonów bezkręgowców bentosowych niewrażliwych na zakłócenia,
- mają miejsce co najwyżej niewielkie zmiany w składzie i liczebności fitoplanktonu w stosunku do zbiorowisk fitoplanktonu specyficznych dla danego typu wód; zmiany w składzie i liczebności fitoplanktonu nie wskazują na przyspieszony wzrost glonów; jednak może wzrastać częstotliwość i intensywność zakwitów fitoplanktonu w stosunku do warunków niezakłóconych,
- mają miejsce co najwyżej niewielkie zmiany w składzie gatunkowym i liczebności ryb; struktura wiekowa populacji ryb może wskazywać na pewne zmiany wynikające z wpływu działalności człowieka na warunki fizykochemiczne lub hydromorfologiczne, specyficzne dla danego typu wód; mogą też zachodzić pewne zaburzenia reprodukcji lub rozwoju określonych gatunków ryb mogące powodować zanik niektórych klas wiekowych ryb,
- reżim hydrologiczny (zmiennosc przepływów, zasilanie wodami podziemnymi), warunki hydromorfologiczne (zmiennosc głębokości i szerokości, struktura i skład podłoża, struktura strefy nadbrzeżnej) oraz ciągłość cieku są takie, że umożliwiają powyższe,
- poziomy zasolenia, temperatura, bilans tlenu, pH i zdolność neutralizacji kwasów, a także stężenia substancji biogennych nie wykraczają poza wartości progowe,

¹ określenia „derogacja 4(5)”, „derogacja 4(7) itp. pochodzą od numeracji artykułów i ustępów Ramowej Dyrektywy Wodnej

- stężenia substancji szczególnie groźnych dla środowiska wodnego nie wykraczają poza wartości progowe.

Wzorcem „warunków naturalnych” mają być docelowo tzw. warunki referencyjne, opracowane osobno dla każdego typu ekologicznego rzeki. Wartości progowe elementów fizykochemicznych i progowe stężenia zanieczyszczeń podaje Rozporządzenie Ministra Środowiska z 9 listopada 2011 r. w sprawie sposobu klasyfikacji stanu jednolitych części wód powierzchniowych.

Mimo tak ustalonego celu środowiskowego, aktualny program wodno-środowiskowy kraju wcale nie zawiera wystarczających działań, które doprowadziłyby do osiągnięcia takiego celu. Przy aktualizacji planów warto więc podnosić, by odpowiednie działania renaturyzacyjne dla konkretnej, interesującej nas rzeki – zakrojone taki, by doprowadziły do osiągnięcia opisanego wyżej dobrego stanu ekologicznego – zostały ujęte w planie!

Silnie zmieniona lub sztuczna część wód: Celem środowiskowym jest osiągnięcie tzw. dobrego potencjału ekologicznego i dobrego stanu chemicznego wód. Dobry stan chemiczny to stan, w którym:

- poziomy zasolenia, temperatura, bilans tlenu, pH i zdolność neutralizacji kwasów, a także stężenia substancji biogennych nie wykraczają poza wartości progowe,
- stężenia substancji szczególnie groźnych dla środowiska wodnego nie wykraczają poza wartości progowe.

Dobry potencjał ekologiczny ustala się odrębnie dla każdej „silnie zmienionej części wód”. Najpierw ustala się tzw. „maksymalny potencjał ekologiczny” - czyli maksymalnie dobry stan elementów biologicznych, jaki byłby możliwy do osiągnięcia przy założeniu utrzymania przekształceń rzeki w zakresie niezbędnym do realizacji celów tych przekształceń (motywu uznania części wód za silnie zmienioną - np. rolnictwo, ochrona przeciwpowodziowa, żegluga). „Dobry potencjał ekologiczny” to stan, w którym mają miejsce „nieznaczące odchylenia” od tak określonego „maksymalnego potencjału”.

Elementem celu środowiskowego dla „silnie zmienionej części wód” musi jednak być doprowadzenie elementów biologicznych i hydromorfologicznych do poziomu dobrego stanu (zob. wyżej) w takim zakresie, w jakim da się to pogodzić z osiąganiem celów, dla których rzeka została przekształcona i nie będzie to niszczące dla środowiska w szerszym sensie.

Uznanie rzeki za „silnie zmienioną” nie daje podstaw do dalszego przekształcania jej hydromorfologii (realizacji nowych przedsięwzięć). Nowe przedsięwzięcia wpływające negatywnie na rzekę mogą być wprowadzane tylko w trybie tzw. „derogacji 4(7)” - w imię nadrzędnego interesu publicznego i przy braku rozwiązań alternatywnych.

Cel środowiskowy dla każdej silnie zmienionej części wód należy ustalić odrębnie, biorąc pod uwagę konkretny powód, dla którego daną wodę wyznaczono jako „silnie zmienioną”. Aktualne plany gospodarowania wodami nie zawierają takiego ustalenia celu. Przy ich aktualizacji trzeba więc domagać się, by dla każdej silnie zmienionej wody zostało określone, co będzie uważane za jej „dobry potencjał”. Konsekwentnie, trzeba też podnosić, by odpowiednie działania renaturyzacyjne w aspektach nie uchybiającym korzystaniu z wody w celu dla którego wyznaczono ją jako „silnie zmienioną”, zostały ujęte w planie działań (programie wodnośrodowiskowym)!

Część wód z ustanowioną derogacją typu 4(5): Oznacza, że dla tej części wód ustalono tzw. mniej rygorystyczny cel środowiskowy. Jest to dozwolone, jeżeli rzeka jest tak silnie zmieniona, albo jej warunki naturalne są takie, że jej doprowadzenie do dobrego stanu / potencjału jest w ogóle technicznie niewykonalne, albo też wymagałoby kosztów nieproporcjonalnych do uzyskiwanych ko-

rzyści. Jednak, w zakresie tych elementów jakości, które da się doprowadzić do dobrego stanu lub potencjału, powinno to zostać zrealizowane.

Warto przeczytać:

- Identification and Designation of Heavily Modified and Artificial Water Bodies (Identyfikacja i wyznaczenie silnie zmienionych oraz sztucznych części wód). Common Implementation Strategy for the Water Framework Directive (2000/60/EC), Guidance Document No 4. ([www. http://circa.europa.eu](http://circa.europa.eu)).
- Ecological status and potential (Stan i potencjał ekologiczny). Common Implementation Strategy for the Water Framework Directive (2000/60/EC), Guidance Document No 13. ([www. http://circa.europa.eu](http://circa.europa.eu)).

Robocze polskie tłumaczenia dostępne na <http://www.rdw.org.pl/materialy-metodyki-i-opracowania.html>

W konsultacjach planu gospodarowania wodami warto sprawdzać, czy słusznie proponuje się zastosować tę derogację.

Cel wodnośrodowiskowy dla obszarów chronionych

Cel środowiskowy określa się odrębnie dla „obszarów chronionych” w sensie Prawa Wodnego, czyli dla:

- jednolitych części wód przeznaczonych do poboru wody w celu zaopatrzenia ludności w wodę przeznaczoną do spożycia;
- obszarów przeznaczonych do ochrony gatunków zwierząt wodnych o znaczeniu gospodarczym [*to teoria, dotąd takich w Polsce nie wyznaczono*];
- jednolitych części wód przeznaczonych do celów rekreacyjnych, w tym kąpieliskowych;
- obszarów wrażliwych na eutrofizację wywołaną zanieczyszczeniami pochodzącymi ze źródeł komunalnych;
- obszarów narażonych na zanieczyszczenia związkami azotu, pochodzącymi ze źródeł rolniczych;
- form ochrony przyrody przeznaczonych do ochrony siedlisk lub gatunków, zależnych od stanu wód.

Celem środowiskowym dla odpowiedniego obszaru chronionego jest „osiągnięcie norm i celów wynikających z przepisów szczególnych na podstawie których te obszary zostały utworzone, o ile nie zawierają one w tym zakresie odmiennych postanowień”.

W przypadku obszaru Natura 2000 oznacza to, że celem środowiskowym jest osiągnięcie, w stosunku do wód, takiego ich stanu, który umożliwia „właściwy stan ochrony” przedmiotów ochrony Natura 2000 (tj. chronionych w obszarze Natura 2000 siedlisk przyrodniczych i gatunków) – czyli takich warunków wodnych, jakie są potrzebne do realizacji celu ochrony formy ochrony przyrody.

Dla danej części wód, za cel środowiskowy przyjmuje się wówczas ostrzejszy z dwóch celów: celu ogólnośrodowiskowego jakim jest dobry stan lub dobry potencjał (zob. wyżej) i celu dla odpowiedniego obszaru chronionego.

Cel środowiskowy dla obszaru chronionego dotyczy nie tylko jednolitych części wód, ale wszystkich wód w obszarze, w tym wód w rowach, wód gruntowych itp.

Warto przeczytać:

Links between the Water Framework Directive (WFD 2000/60/EC) and Nature Directives (Birds Directive 79/409/EEC and Habitats Directive 92/43/EEC). Frequently Asked Questions. Komisja Europejska, 2011 r.

W aktualnych planach gospodarowania wodami w ogóle nie uwzględniono tego celu. W konsultacjach aktualizowanego planu gospodarowania wodami warto żądać, by został on prawidłowo uwzględniony.

Termin osiągnięcia celu środowiskowego

Aby się tego dowiedzieć, należy sprawdzić, czy w planie gospodarowania wodami w dorzeczu, dla odpowiedniej „jednolitej części wód” zapisano derogację „typu 4(4)”. Informację tę można znaleźć w tabeli – załączniku do planu, o której mowa wyżej.

Jeżeli w planie gospodarowania wodami w dorzeczu nie przewidziano derogacji 4(4), to cel środowiskowy powinien być osiągnięty do grudnia 2015 r.

Jeżeli w planie gospodarowania wodami w dorzeczu przewidziano derogację 4(4), to termin osiągnięcia celu środowiskowego jest przedłużony do grudnia 2021 r. W kolejnym planie gospodarowania wodami może zostać przedłużony jeszcze do grudnia 2027 r., jednak nie będzie możliwości dalszego przedłużenia. Przedłużenie terminu osiągnięcia celu środowiskowego jest możliwe w przypadkach, gdy wynika z konieczności technicznej, gdy poprawa stanu wód w normalnym terminie byłaby nieproporcjonalnie kosztowna w stosunku do oczekiwanych korzyści, albo gdy naturalne warunki nie pozwalają na zgodne z czasem poprawienie się stanu części wód.

Nie można przedłużać ponad 2015 r. terminu osiągnięcia celu środowiskowego dla obszaru chronionego.

W konsultacjach aktualizowanego planu gospodarowania wodami warto sprawdzać, czy możliwość przedłużenia nie jest nadużywana. W szczególności, jeśli jako argument przedłużenia podnoszone jest, że stan wód poprawi się dopiero po pewnym czasie od zastosowania środków eliminujących negatywną presję (częste zwłaszcza dla jezior!), to czy podjęto już teraz środki rzeczywiście eliminujące tę presję?

Odstępstwo od celu środowiskowego ze względu na inwestycję nadrzędnego interesu publicznego

Zgodnie z art. 38j Prawa Wodnego, dopuszczalne jest nieosiągnięcie celu środowiskowego dla jednolitej części wód oraz niezapobieżenie pogorszeniu stanu ekologicznego części wód, jeżeli jest ono wynikiem nowego przedsięwzięcia spełniającego łącznie następujące warunki:

- 1) podejmowane są wszelkie działania, aby łagodzić skutki negatywnego oddziaływania przedsięwzięcia na stan jednolitych części wód;
- 2) uzasadnienie przedsięwzięcia jest szczegółowo przedstawione w planie gospodarowania wodami dorzecza, w szczególności dla danej części wód wskazana jest tzw. „derogacja 4(7)”;
- 3) przedsięwzięcie jest uzasadnione nadrzędnym interesem publicznym, a pozytywne efekty dla środowiska i społeczeństwa związane z ochroną zdrowia, utrzymaniem bezpieczeństwa oraz zrównoważonym rozwojem przeważają nad korzyściami utraconymi w następstwie przedsięwzięcia,
- 4) zakładane korzyści wynikające z przedsięwzięcia nie mogą zostać osiągnięte przy zastosowaniu innych działań, korzystniejszych z punktu widzenia interesów środowiska, ze względu na negatywne uwarunkowania wykonalności technicznej lub nieproporcjonalnie wysokie koszty w stosunku do spodziewanych korzyści.

Równocześnie przedmiotowe przedsięwzięcie nie może utrudniać osiągnięcia celów środowiskowych w innych częściach wód i innych dorzeczach.

W praktyce: zapisanie w planie gospodarowania wodami potrzeby realizacji inwestycji, która spowoduje nieosiągnięcie celów środowiskowych, ale jest konieczna w celu nadrzędnego interesu

publicznego nie mogącego być zrealizowanym za pomocą rozwiązań alternatywnych, otwiera drogę do rozważenia dopuszczalności takiego przedsięwzięcia w procedurze oceny oddziaływania na środowisko. Zapis w planie gospodarowania wodami jest jednak do tego warunkiem koniecznym, ale nie dostatecznym - nie przesądza on wyniku tej procedury. Wpływ przedsięwzięcia na stan wód, istnienie i nadrzędność interesu publicznego, a także istnienie lub brak rozwiązań alternatywnych, będą niezależnie badane w procedurze oceny oddziaływania na środowisko.

W konsultacjach planu gospodarowania wodami warto sprawdzać, czy słusznie proponuje się zastosować tę derogację. W szczególności: czy wskazywany interes publiczny jest rzeczywiście nadrzędny w stosunku do tak ważnego interesu, jakim jest dobry stan ekosystemów wodnych i zależnych od wody? Czy naprawdę nie ma korzystniejszych środowiskowo alternatyw realizacji tego interesu publicznego? czy ew. derogacja nie wpłynie na stan wód w innych częściach wód?

Warto przeczytać:

Guidance document on exemptions to the environmental objectives (Przewodnik po wyjątkach wobec celów środowiskowych). Common Implementation Strategy for the Water Framework Directive (2000/60/EC), Guidance Document No 20. ([www. http://circa.europa.eu](http://circa.europa.eu)). Robocze polskie tłumaczenie dostępne na <http://www.rdw.org.pl/materialy-metodyki-i-opracowania.html>

Jak używać planu?

Ogólnie, na podstawie art. 26 Prawa Wodnego, „do obowiązków właściciela śródlądowych wód powierzchniowych należy (...) dbałość o utrzymanie dobrego stanu wód”; zgodnie z art. 38 Prawa Wodnego „wody, jako integralna część środowiska oraz siedliska dla zwierząt i roślin, podlegają ochronie [polegającej m. in. na osiągnięciu celów środowiskowych], niezależnie od tego, czyją stanowią własność”. Obowiązek osiągnięcia celów środowiskowych ciąży więc na wszystkich właścicielach wód w odniesieniu do ich wód.

Szczególny wymiar ma ten obowiązek w stosunku do wód będących własnością Skarbu Państwa. Obowiązek osiągnięcia celów środowiskowych – jako wynikający z dyrektywy UE - ciąży na państwie polskim. Jeżeli to Państwo jest właścicielem wód, to obowiązek ten jest oczywistym i bezpośrednim obowiązkiem podmiotu wykonującego, w imieniu Państwa, prawa właścicielskie. Wykonywanie, na podstawie art. 11 ustawy Prawo Wodne, praw właścicielskich do wód publicznych stanowiących własność Skarbu Państwa wiąże się przyjęciem nie tylko praw, ale i obowiązków właścicielskich, a więc także z przejściem obowiązku realizacji celu środowiskowego w stosunku do zarządzanych wód. W szczególności, dotyczy to wód w zarządzie marszałka województwa – w praktyce zarządzanych przez Wojewódzkie Zarządy Melioracji i Urzędzeń Wodnych. Podobnie, obowiązek osiągnięcia celów środowiskowych ciąży na dyrektorze parku narodowego bądź nadleśniczym, w zakresie wód przez nich zarządzanych.

Większość nowych przedsięwzięć, jakie mogłyby być zrealizowane w wodach, będzie wymagać uzyskania decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach (por. lista poniżej). Przy jej wydawaniu, zastosowanie znajdzie art. 81 ust. 3 ustawy o ocenach oddziaływania na środowisko: „Jeżeli z oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko wynika, że przedsięwzięcie może spowodować nieosiągnięcie celów środowiskowych zawartych w planie gospodarowania wodami na obszarze dorzecza organ właściwy do wydania decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach odmawia zgody na realizację przedsięwzięcia, o ile nie zachodzą przesłanki, o których mowa w art. 38j ustawy z dnia 18 lipca 2001 r. – Prawo wodne”. Tj. w zasadzie nie można zezwolić na przedsięwzięcie, które pogarszałoby stan wód w jakimkolwiek jego aspekcie (np. hydromorfologię części wód) albo uniemożliwiło osiągnięcie celu środowiskowego. Wyjątek można uczynić, jeśli jest to konieczne dla nadrzędnego

interesu publicznego i spełnione są inne warunki (zob. wyżej). Zawsze muszą być przy tym rozważone rozwiązania alternatywne stanowiące znacznie korzystniejszą opcję środowiskową - np. nietechniczne metody zmniejszania ryzyka powodziowego, jak odpowiednie zarządzanie zlewnią i retencja zlewniową, odpowiednie zagospodarowanie przestrzenne, odtwarzanie terenów wodno-błotnych. Dopiero jeżeli osiągnięcie celu takimi środkami okaże się technicznie niewykonalne, albo będzie nieproporcjonalnie kosztowne w stosunku do uzyskiwanych korzyści, można rozważyć zezwolenie na przedsięwzięcie.

Algorytm wnioskowania, który powinien być zastosowany do przedsięwzięć w wodach, przedstawia rycina.

Do przedsięwzięć mogących zawsze znacząco oddziaływać na środowisko (tzw. I grupa inwestycji) zalicza się m.in.:

- zapory lub inne urządzenia przeznaczone do zatrzymywania i stałego retencjonowania (gromadzenia) nie mniej niż 10 mln m³ nowej lub dodatkowej masy wody;
- budowle piętrzące wodę o wysokości piętrzenia nie mniejszej niż 5 m;
- urządzenia lub zespoły urządzeń umożliwiające pobór wód podziemnych lub sztuczne systemy zasilania wód podziemnych, o zdolności poboru wody nie mniejszej niż 1100 m³ na godzinę;
- urządzenia do przerzutu wody w celu zwiększenia zasobów wodnych innych cieków naturalnych, kanałów, jezior oraz innych zbiorników wodnych, w ilościach nie mniejszych niż 100 mln m³ na rok;
- urządzenia do przesyłu wody, jeżeli średni przepływ z wielolecia w zlewni, z której woda jest pobierana, wynosi nie mniej niż 2 mld m³ na rok oraz ilość przesyłanej wody jest większa niż 5 % tego przepływu;
- instalacje do oczyszczania ścieków przewidziane do obsługi nie mniej niż 100000 równoważnych mieszkańców.

Do przedsięwzięć mogących potencjalnie znacząco oddziaływać na środowisko (tzw. II grupa inwestycji – wymagają uzyskania decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach, o konieczności oceny oddziaływania na środowisko rozstrzyga organ) zalicza się m.in.:

- elektrownie wodne;
- wydobywanie kopalin ze złoża metodą odkrywkową:
  - a) bez względu na powierzchnię obszaru górniczego:
    - jeżeli dotyczy torfu lub kredy jeziornej,
    - na obszarach bezpośredniego lub potencjalnego zagrożenia powodzią,
    - na obszarach objętych formami ochrony przyrody, lub położonych w ich otulinach,
    - w odległości nie większej niż 250 m od tzw. obszarów chronionych akustycznie (tereny przeznaczone: pod zabudowę mieszkaniową, pod szpitale i domy opieki społecznej, pod budynki związane ze stałym lub czasowym pobytem dzieci i młodzieży, na cele uzdrowiskowe, na cele rekreacyjno-wypoczynkowe lub na cele mieszkaniowo-usługowe),
    - jeżeli w odległości nie większej niż 0,5 km od miejsca planowanego wydobywania kopalin metodą odkrywkową znajduje się inny obszar górniczy ustanowiony dla wydobywania kopalin metodą odkrywkową,
  - b) z obszaru górniczego o powierzchni większej niż 2 ha lub o wydobyciu większym niż 20000 m³ na rok, inne niż wymienione wyżej;
- wydobywanie kopalin ze złoża na obszarach morskich lub ze śródlądowych wód powierzchniowych;

- porty lub śródlądowe drogi wodne;
- przystanie śródlądowe: (a) dla nie mniej niż 10 statków, w tym statków używanych wyłącznie do uprawiania sportu lub rekreacji, (b) wykorzystujące linię brzegową na długości większej niż 20 m;
- porty lub przystanie morskie;
- budowle przeciwpowodziowe, z wyłączeniem przebudowy wałów przeciwpowodziowych polegającej na doszczelnieniu korpusu wałów i ich podłoża, w celu ograniczenia możliwości ich rozmycia i przerwania w czasie przechodzenia wód powodziowych;
- regulacja wód (= każde kształtowanie przekroju podłużnego i poprzecznego lub układu poziomego koryta cieku naturalnego);
- kanalizacja wód, rozumiana jako zagospodarowanie wód umożliwiające ich wykorzystanie do celów żeglugowych;
- budowle piętrzące wodę:
  - a) na obszarach objętych formami ochrony przyrody, lub położonych w ich otulinach - z wyłączeniem budowli piętrzących wodę na wysokość mniejszą niż 1 m realizowanych na podstawie planu ochrony, planu zadań ochronnych lub zadań ochronnych ustanowionych dla danej formy ochrony przyrody,
  - b) jeżeli piętrzenie dotyczy cieków naturalnych, na których nie istnieją budowle piętrzące wodę,
  - c) jeżeli w promieniu mniejszym niż 5 km na tym samym cieku lub cieku z nim połączonym znajduje się inna budowla piętrząca wodę,
  - d) na wysokość nie mniejszą niż 1 m;
- kanały w rozumieniu art. 9 ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 18 lipca 2001 r. - Prawo wodne;
- przedsięwzięcia ochrony brzegów morskich oraz zabezpieczające przed wpływami morza, a także inne przedsięwzięcia powodujące zmianę strefy brzegowej, w tym wały, mola, pirsy, z wyłączeniem ich odbudowy;
- urządzenia lub zespoły urządzeń umożliwiające pobór wód podziemnych lub sztuczne systemy zasilania wód podziemnych, o zdolności poboru wody nie mniejszej niż 10 m³ na godzinę;
- urządzenia lub zespoły urządzeń umożliwiające pobór wód podziemnych z tej samej warstwy wodonośnej, o zdolności poboru wody nie mniejszej niż 1 m³ na godzinę, jeżeli w odległości mniejszej niż 500 m znajduje się inne urządzenie lub zespół urządzeń umożliwiające pobór wód podziemnych o zdolności poboru wody nie mniejszej niż 1 m³ na godzinę, z wyłączeniem zwykłego korzystania z wód;
- urządzenia do przerzutu wody w celu zwiększania zasobów wodnych innych cieków naturalnych, kanałów, jezior oraz innych zbiorników wodnych;
- instalacje do oczyszczania ścieków, przewidziane do obsługi nie mniej niż 400 równoważnych mieszkańców;
- instalacje do oczyszczania ścieków przemysłowych z wyłączeniem instalacji, które nie powodują wprowadzania do wód lub urządzeń ścieków zawierających substancje szczególnie szkodliwe dla środowiska wodnego;
- gospodarowanie wodą w rolnictwie polegające na:
  - a) melioracji łąk, pastwisk lub nieużytków,
  - b) melioracji terenów znajdujących się na obszarach objętych formami ochrony przyrody, lub położonych w ich otulinach,
  - c) melioracji na obszarze nie mniejszym niż 2 ha, innej niż wymieniona w lit. a oraz b, jeżeli:

- w odległości nie większej niż 1 km od granicy projektowanego obszaru meliorowanego w ciągu ostatnich 5 lat zmeliorowano obszar o powierzchni nie mniejszej niż 1 ha oraz,
- łączna powierzchnia projektowanego obszaru meliorowanego oraz obszaru zmeliorowanego w ciągu ostatnich 5 lat wyniesie nie mniej niż 5 ha,
- d) melioracji na obszarze nie mniejszym niż 5 ha, innej niż wymieniona w lit. a-c,
- e) budowie zbiorników wodnych lub stawów, o powierzchni nie mniejszej niż 0,5 ha na terenach gruntów innych niż orne znajdujących się na obszarach objętych formami ochrony przyrody, lub położonych w ich otulinach,
- f) budowie stawów o głębokości nie mniejszej niż 3 m, innej niż wymieniona w lit. e;
- zalesienia:
  - a) pastwisk lub łąk, na obszarach bezpośredniego lub potencjalnego zagrożenia powodzią,
  - b) nieużytków na glebach bagiennych;
- chów lub hodowla ryb w stawach typu:
  - a) karpiego, jeżeli produkcja ryb będzie większa niż 4 t z 1 ha powierzchni użytkowej stawu,
  - b) pstrągowego, jeżeli produkcja ryb będzie większa niż 1 t przy poborze 1 l wody na sekundę w miejscu ujęcia wody;
- chów i hodowla ryb na obszarach morskich Rzeczypospolitej Polskiej;
- wszystkie przedsięwzięcia polegające na rozbudowie, przebudowie lub montażu realizowanego lub zrealizowanego przedsięwzięcia wymienionego wyżej, z wyłączeniem przypadków, w których powstałe w wyniku rozbudowy, przebudowy lub montażu przedsięwzięcie nie osiąga progów określonych wyżej, o ile progi te zostały określone.

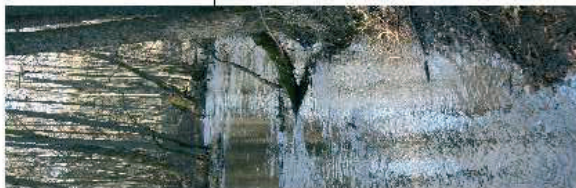
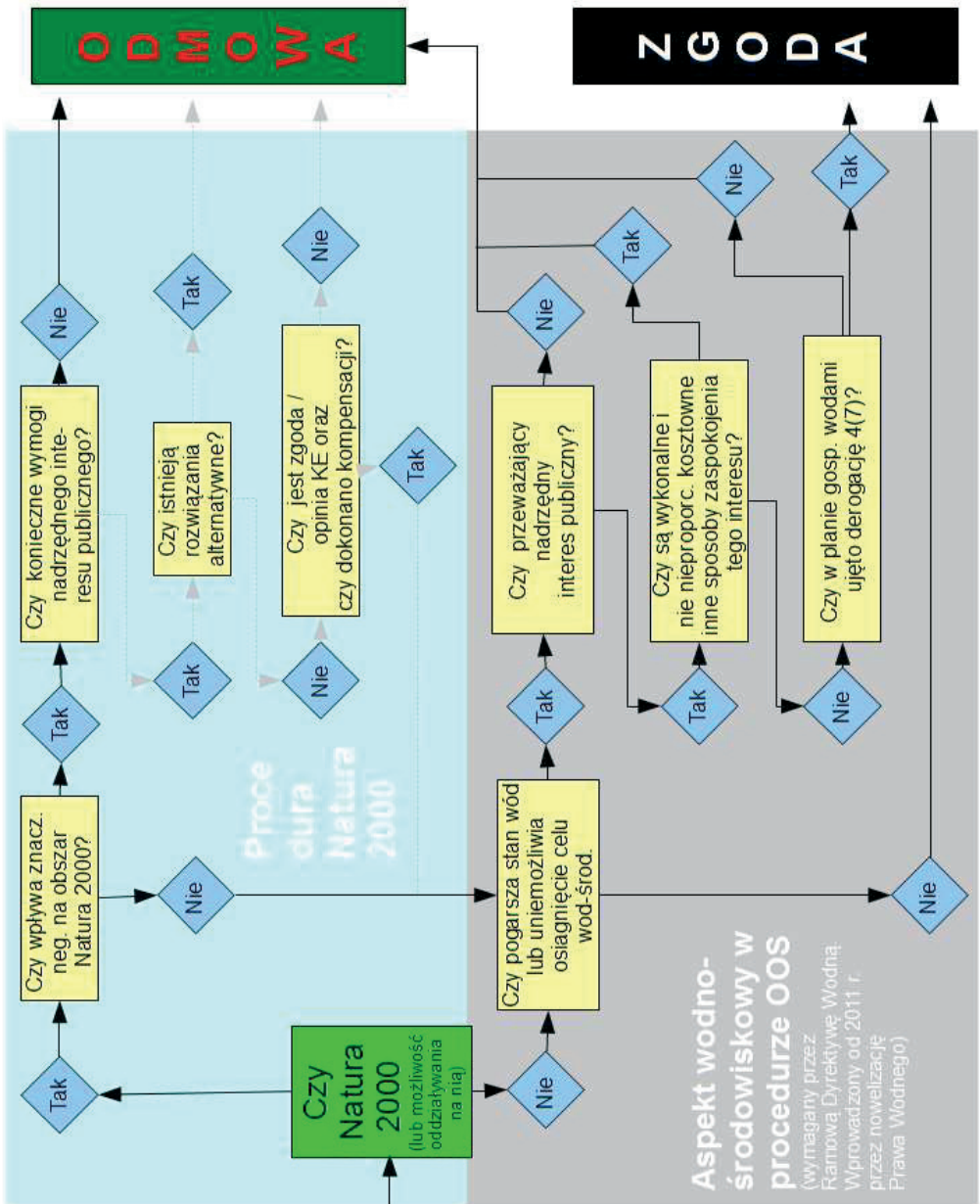
Podobnie, zgodnie z art. 125 Prawa Wodnego, pozwolenie wodnoprawne nie może naruszać ustaleń planu gospodarowania wodami na obszarze dorzecza, z wyjątkiem okoliczności, o których mowa w art. 38j, lub ustaleń warunków korzystania z wód regionu wodnego lub warunków korzystania z wód zlewni. Natomiast zgodnie z art. 136 Prawa Wodnego, pozwolenie wodnoprawne można cofnąć lub ograniczyć bez odszkodowania, jeżeli jest to konieczne dla osiągnięcia celów środowiskowych w zakresie wynikającym z planu gospodarowania wodami na obszarze dorzecza, warunków korzystania z wód regionu wodnego lub warunków korzystania z wód zlewni i uzasadnione wynikami monitoringu wód.

Wydawana przez Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska decyzja z art. 118 (warunki prowadzenia robót mogących zmienić stosunki wodne w obszarach cennych przyrodniczo) powinna być zgodna z przepisami prawa, a więc i z koniecznością osiągnięcia celu środowiskowego dla wód.

Od zarządzających wodami można i trzeba wymagać, by w swoich działaniach uwzględniali konieczność (i bliski termin!) osiągnięcia celów środowiskowych. W większości nie są oni jeszcze tego świadomi; przed nami więc jeszcze długa droga.

Warto przeczytać:

- Pawlaczyk P. 2011. Jak się troszczyć o rzekę na podstawie prawa Unii Europejskiej. Wskazówki dla przyrodników (<http://www.kp.org.pl>).
- Common Implementation Strategy for the Water Framework Directive (2000/60/EC; [www.http://circa.europa.eu/](http://circa.europa.eu/)). Robocze polskie tłumaczenie dostępne na <http://www.rdw.org.pl/materialy-metodyki-i-opracowania.html>

Warto zapamiętać:

Obszar Natura 2000 oznacza, zgodnie z prawem europejskim i polskim:

- Obowiązek oceny każdego planu i przedsięwzięcia pod kątem, czy może znacząco negatywnie wpłynąć na ten obszar (od chwili zatwierdzenia obszaru ptasiego / zgłoszenia obszaru siedliskowego).
- Zakaz zezwalania na przedsięwzięcia i plany, mogące znacząco negatywnie wpłynąć na ten obszar (od chwili zatwierdzenia obszaru ptasiego / zgłoszenia obszaru siedliskowego). Wyjątki tylko w nielicznych przypadkach koniecznego i nadrzędnego interesu publicznego, przy jednoczesnym braku rozwiązań alternatywnych.
- Obowiązek podjęcia wszelkich niezbędnych działań dla uniknięcia pogorszenia stanu przedmiotów ochrony w obszarze, w tym obowiązek ochrony czynnej jeżeli jest taka potrzeba (od chwili wyznaczenia obszaru ptasiego / zatwierdzenia obszaru siedliskowego przez Komisję Europejską).
- Obowiązek sporządzenia planu zadań ochronnych i możliwość sporządzenia planu ochrony (w ciągu 6 lat od chwili wyznaczenia obszaru ptasiego / zatwierdzenia obszaru siedliskowego przez Komisję Europejską), obowiązek podjęcia działań i przyjęcia środków potrzebnych do doprowadzenia przedmiotów ochrony do stanu właściwego.
- Obowiązek nadzoru stanu przedmiotów ochrony (od chwili wyznaczenia obszaru ptasiego / zatwierdzenia obszaru siedliskowego przez Komisję Europejską).

Z prawa Unii Europejskiej wynika – nie tylko na obszarach Natura 2000, ale wszędzie:

- Obowiązek ochrony wszystkich gatunków ptaków i ich siedlisk, polegający na zakazie ich umyślnego zabijania i chwytania, umyślnego niszczenia i usuwania ich gniazd i jaj, umyślnego istotnego płoszenia zwłaszcza w sezonie lęgowym.
- Dozwolone jest polowanie na niektóre gatunki ptaków, ale nie w sezonie ich lęgów, toków ani wędrówki wiosennej. W trybie indywidualnych decyzji można pod ściśle określonymi warunkami zezwalać na odstępstwa od innych zakazów.
- Obowiązek ochrony gatunków roślin i zwierząt z zał. IV dyrektywy siedliskowej, polegający na zakazie umyślnego ich niszczenia, chwytania, zabijania itp., a także na zakazie niszczenia i uszkodzenia – nawet nieumyślnego! - miejsc rozrodu i odpoczynku zwierząt chronionych.
- Obowiązek oceny wpływu na środowisko przedsięwzięć oraz planów i programów mogących znacząco oddziaływać na środowisko oraz uwzględniania w tych ocenach gatunków chronionych i ich siedlisk, stanu ekologicznego wód, oraz „dyrektywowych” siedlisk przyrodniczych.
- Obowiązek podjęcia działań zapobiegawczych i naprawczych, w przypadku spowodowania, w ramach działalności gospodarczej lub rolniczej, szkody w gatunkach chronionych w „dyrektywowych” siedliskach przyrodniczych.
- Obowiązek nadzoru nad krajowymi zasobami „dyrektywowych” gatunków i siedlisk przyrodniczych.
- Obowiązek ochrony wszystkich wód i zakaz pogarszania ich stanu ekologicznego (stan ekologiczny obejmuje żyjące w wodach elementy biologiczne oraz tworzące środowisko ich życia elementy hydromorfologiczne i fizykochemiczne).
- Obowiązek osiągnięcia, w zasadzie do 2015 r. (przedłużenie dopuszczalne w wyjątkowych przypadkach), tzw. celów środowiskowych dla wód (dobry stan ekologiczny wód naturalnych, dobry potencjał ekologiczny wód silnie zmienionych, właściwe warunki wodne dla obszarów chronionych).
- Zakaz realizacji przedsięwzięć, które mogłyby pogorszyć stan wód lub spowodować nieosiągnięcie celów środowiskowych.

Europejskie akty prawne - <http://eur-lex.europa.eu>

Polskie akty prawne – rekomendujemy <http://isap.sejm.gov.pl>

Wyroki Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej – <http://www.curia.eu>

Wyroki polskich sądów administracyjnych - <http://orzeczenia.nsa.gov.pl>

ISBN: 978-83-63426-02-6

„Tracimy dziś nasze więzi z przyrodą. W sztucznym środowisku, które stworzyliśmy wokół siebie, naturalne granice stają się niewyraźne. Lasy przestają być lasami, a łąki - łąkami. Tracimy zdolność rozumienia naturalnych procesów w świecie. Zachowajmy przyrodę, dla przyszłych pokoleń”.

Vaclav Havel, otwarcie konferencji „Obszary dzikości w Europie”,
Praga, maj 2009 r.

„Europa powinna być dumna z ostatnich pozostałych w niej obszarów dzikiej przyrody i chronić je efektywnie. Te obszary są najważniejszą częścią naszego dziedzictwa i tożsamości”.

Ladislav Miko, Praga, maj 2009 r.

**Dofinansowano ze środków
Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska
i Gospodarki Wodnej**

